

แนวจิตของนักเรียนโรงเรียนทวิภาษา

คุณฐิติพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตาม
หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาผู้นำทางสังคม ธุรกิจและการเมือง
วิทยาลัยนวัตกรรมสังคม

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยรังสิต

ปีการศึกษา 2565

HABITUS OF STUDENTS IN BILINGUAL SCHOOLS

BY

PORNPHAYAO KONGMENG

**A DISSERTATION SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT
OF THE REQUIREMENTS FOR
THE DEGREE OF DOCTOR OF PHILOSOPHY IN LEADERSHIP
IN SOCIETY, BUSINESS AND POLITICS
COLLEGE OF SOCIAL INNOVATION**

GRADUATE SCHOOL, RANGSIT UNIVERSITY

ACADEMIC YEAR 2022

คชฎีนิพนธ์เรื่อง

แนวจริตของนักเรียนโรงเรียนทวีกษา

โดย

พระพะเยาว์ กิ่งเม่ง

ได้รับการพิจารณาให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาปรัชญาคชฎีบัณฑิต สาขาวิชาผู้นำทางสังคม ธุรกิจและการเมือง

มหาวิทยาลัยรังสิต

ปีการศึกษา 2565

รศ.ดร.สังคิต พิริยะรังสรรค์
ประธานกรรมการสอบ

ผศ.ดร.ชวลิตันต์ เจริญพร
กรรมการ

ผศ.ดร.บั้งอร พลเตชา
กรรมการ

ผศ.ดร.รัตพงษ์ สอนสุภาพ
กรรมการ

ผศ.ดร.นิตรวรรณ อองคสิงห
กรรมการและอาจารย์ที่ปรึกษา

บัณฑิตวิทยาลัยรับรองแล้ว

(ผศ.ร.ต.หญิง ดร.วรรณิ์ สุขสาตร)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

26 กันยายน 2565

Dissertation entitled

HABITUS OF STUDENTS IN BILINGUAL SCHOOLS

by

PORNPHAYAO KONGMENG

was submitted in partial fulfillment of the requirements
for the degree of Doctor of Philosophy in Leadership in Society, Business and Politics

Rangsit University
Academic Year 2022

Assoc.Prof.Sungsidh Piriyarangsan, Ph.D.
Examination Committee Chairperson

Asst.Prof.Chuleerat Charoenporn, Ph.D.
Member

Asst.Prof.Bangon Poltechar, Ph.D.
Member

Asst.Prof.Rattaphong Sonsuphap, Ph.D.
Member

Asst.Prof.Chatwarun Angasinha, Ed.D.
Member and Advisor

Approved by Graduate School

(Asst.Prof.Plt.Off. Vanee Sooksatra, D.Eng.)

Dean of Graduate School

September 26, 2022

กิตติกรรมประกาศ

คุณฉันทิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้เป็นอย่างดีเนื่องมาจากได้รับความอนุเคราะห์จากอาจารย์ที่ปรึกษาคือ ผศ.ดร.ฉัตรวรัญช์ องค์กรสิงห์ ที่ให้ความเอาใจใส่ช่วยเหลือ ให้คำแนะนำ ตลอดจนคำปรึกษาที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการดำเนินการวิจัยในครั้งนี้ และเป็นบุคคลสำคัญที่ช่วยให้ผู้วิจัยขับเคลื่อนผลงานวิจัยให้ดำเนินต่อไปข้างหน้า ผู้วิจัยมีความซาบซึ้งในความกรุณาของท่านเป็นอย่างยิ่ง

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณท่านอธิการบดีมหาวิทยาลัยรังสิต ที่เปิดหลักสูตรผู้นำทางสังคม ธุรกิจและการเมือง คณะนวัตกรรมสังคมนี้ขึ้น ทำให้ผู้วิจัยได้มีโอกาสเข้ามาศึกษา เรียนรู้ และพัฒนาตนเองจนเติบโตและก้าวมาเป็นบุคคลที่มีคุณค่าต่อไปในสังคม และขอขอบคุณกรรมการสอบป้องกันคุณฉันทิพนธ์ทุกท่านที่ให้การชี้แนะที่เป็นประโยชน์ต่องานวิจัยเล่มนี้ และที่ขาดไม่ได้เลยขอกราบขอบพระคุณท่านรองศาสตราจารย์ ดร.สังคีต พิริยะรังสรรค์ ที่ได้ให้ความกรุณาให้ความรู้ อนุเคราะห์เรียนการสอน แนะนำงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ชี้แนะแนวทางการดำเนินงานวิจัยที่เป็นประโยชน์ต่อนวัตกรรมสังคม เป็นแนวทางที่ส่งผลให้งานวิจัยไปในทิศทางที่ถูกต้องและเป็นประโยชน์ต่อสังคมต่อไปในอนาคต

นอกจากนี้ ยังขอบคุณผู้ครอบครัว ตระกูลกั๋งเม่ง อัน ได้แก่ บิดา มารดา ผู้ให้กำเนิด ขอขอบคุณอาตู่อาหน่อย ที่คอยเลี้ยงดูและให้กำลังใจ เป็นแรงผลักดันให้ผลงานวิจัยชิ้นนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี และสุดท้ายต้องขอบคุณตัวเองที่ไม่เคยย่อท้อต่อความเหน็ดเหนื่อย ความยากลำบากที่บางครั้งผู้วิจัยมีความท้อแท้และอ่อนล้าในการสืบค้นข้อมูลในบางครั้งแต่สุดท้ายก็สามารถฟันฝ่าต่อสู้กับแรงกดดันจนชนะใจตนเองและก้าวผ่านความเหนื่อยล้าไปได้ ส่งผลให้สามารถผลิตผลงานวิจัยได้จนสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

พระเยาว์ กั๋งเม่ง

ผู้วิจัย

5807488 : พระเพยาว์ กิ่งเม่ง
 ชื่อคุณิพนธ์ : แนวจิตของนักเรียน โรงเรียนทวิภาษา
 หลักสูตร : ปรัชญาคุณิพนธ์ชาติ สาขาวิชาผู้นำทางสังคม ธุรกิจและการเมือง
 อาจารย์ที่ปรึกษา : ผศ.ดร.ฉัตรวรัญช์ องค์กรสิงห

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวจิตของนักเรียนที่ศึกษาในโรงเรียนทวิภาษา และเพื่อศึกษาทุนทางวัฒนธรรมภายใต้การประกอบสร้างของโรงเรียนทวิภาษา โดยใช้แนวคิดเรื่องฮาบิตัส และทุน ของปีแอร์ บูร์ดิเยอร์ และใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยวิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก จากกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียน อาจารย์ผู้สอนหรือผู้ช่วยสอน นักเรียน และผู้ปกครองของนักเรียน ในโรงเรียนระดับชั้นประถมศึกษา ทั้งในหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ที่มีระบบการเรียนการสอนในรูปแบบหลักสูตรทวิภาษาที่ตั้งอยู่ในประเทศไทย

ผลการศึกษาพบว่า แนวจิตของนักเรียนโรงเรียนทวิภาษาพื้นฐานอันดับแรกเกิดจากครอบครัว ได้แก่การเลี้ยงดู สภาพแวดล้อม ต่อมาแนวจิตสามารถปรับเปลี่ยนได้เมื่อเข้าสู่สถาบันการศึกษา โดยกลุ่มที่มีอิทธิพลต่อมาก็คือ กลุ่มเพื่อน และอาจารย์ผู้สอน จะเป็นผู้โน้มน้าวแนวจิตให้โน้มเอียงไปตามหลักปฏิบัติของนโยบายทางสถาบัน โรงเรียนที่ทางผู้บริหารโรงเรียนได้กำหนดขึ้นมา สิ่งเหล่านี้ได้พัฒนากลายเป็นทักษะหรือทุนวัฒนธรรมประเภทที่มีอยู่ในตัวบุคคล ซึ่งสามารถนำไปแลกเปลี่ยนเป็นทุนเศรษฐกิจ ทุนสังคม และทุนสัญลักษณ์ ต่อไป ก่อให้เกิดชนชั้นและความเหลื่อมล้ำทางสังคมเกิดขึ้นจากการศึกษาในโรงเรียนทวิภาษา มีผลในการเลื่อนชั้นทางสังคมด้วยการศึกษา เป็นเหตุที่ก่อให้เกิดทุนทางวัฒนธรรมจากการประกอบสร้างโรงเรียนทวิภาษาสู่การผลิตซ้ำทางสังคมและวัฒนธรรมต่อไป

(คุณิพนธ์มีจำนวนทั้งสิ้น 224 หน้า)

คำสำคัญ: แนวจิต, นักเรียน, ทุนทางวัฒนธรรม

5807488 : Pornphayao Kongmeng
 Dissertation Title : Habitus of students in Bilingual Schools
 Program : Doctor of Philosophy in Leadership in Society, Business and Politics
 Dissertation Advisor : Asst.Prof.Chatwarun Angasinha, Ed.D.

Abstract

This research aimed to investigate the habitus of primary level students in bilingual schools and the cultural capital of bilingual schools based on Pierre Bourdieu's theory of habitus and capital. The research employed qualitative methodology. The instrument was an in-depth interview with key informants who were school administrators, teachers or assistant teachers, students and their parents, emphasizing public and private bilingual schools in Thailand.

The results revealed that students' habitus was formed through how they were raised and the environment in which they grew up. Their habitus could change during their school years. Their school friends and teachers were found to play a significant role in stimulating change in their habitus according to the policies and practices determined by school administrators. Their habitus was developed into personal skills or cultural capital which could then be exchangeable to economic, social, and symbolic capitals, resulting in social classification. Social class inequality was caused by the existence of social promotion through being educated in bilingual schools, leading to cultural capital and social and cultural reproduction.

(Total 224 pages)

Keywords: Habitus, Students, Cultural Capital

Student's Signature ..... Dissertation Advisor's Signature .....

สารบัญ

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	ก
บทคัดย่อภาษาไทย	ข
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
สารบัญ	ง
สารบัญตาราง	ช
สารบัญรูป	ฉ
บทที่ 1	
บทนำ	1
1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์การวิจัย	10
1.3 คำถามการวิจัย	10
1.4 วิธีวิจัย วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล และเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	10
1.5 ขอบเขตของงานวิจัย	12
1.6 นิยามศัพท์	13
1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	14
1.8 การออกแบบการวิจัย	15
บทที่ 2	
ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง / ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง	17
2.1 แนวคิดเกี่ยวกับปรัชญาการศึกษา	18
2.2 แนวคิดเกี่ยวกับทวิภาษา	25
2.3 แนวคิดเกี่ยวกับชนชั้นและทุน	37
2.4 แนวคิดเกี่ยวกับฮาบิทัส (Habitus)	50
2.5 แนวคิดเรื่องแวดวง (Field)	53
2.6 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา	55
2.7 แนวคิดเกี่ยวกับความแปลกแยกของมนุษย์	59
2.8 การผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม (Cultural Reproduction)	69

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
2.9 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	76
2.10 กรอบแนวคิดของงานวิจัย	87
บทที่ 3	
การก่อรูปและความเป็นมาของโรงเรียนทวิภาษา	90
3.1 การจัดการศึกษาของโรงเรียนทวิภาษาในต่างประเทศ	90
3.2 ความหมายและการก่อรูปของโรงเรียนทวิภาษาในประเทศไทย	109
3.3 ความเป็นมาของโรงเรียนทวิภาษาในประเทศไทย	112
3.4 ความสำคัญของโลกแห่งภาษา	121
3.5 การจัดการศึกษาของประเทศไทย	124
3.6 แนวโน้มการศึกษาไทย	127
บทที่ 4	
ชนชั้น ทุน และความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา	132
4.1 สถานภาพทางสังคม	132
4.2 การเปลี่ยนสถานภาพทางสังคมหรือการคงอยู่ทางสังคม	137
4.3 การศึกษานำไปสู่การแปรเปลี่ยนชนชั้นทางสังคมและเศรษฐกิจ	138
4.4 โรงเรียนทวิภาษาเป็นเครื่องมือทางชนชั้น	146
4.5 วิเคราะห์แนวทางแก้ไขปัญหาชนชั้น และความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา	148
บทที่ 5	
แนวคิดของนักเรียนโรงเรียนทวิภาษา	152
5.1 ความหมายของแนวคิด	152
5.2 แหล่งกำเนิดแนวคิด	154
5.3 สันนามหรือแควดวงของกลุ่มนักเรียนโรงเรียนทวิภาษา	161
5.4 แนวคิดทางสังคมที่เกิดจากการศึกษาในโรงเรียนทวิภาษา	162
5.5 แนวคิดในตัวตนที่เกิดจากการศึกษาในโรงเรียนทวิภาษา	164

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 6	
ทุนทางวัฒนธรรมภายใต้การประกอบสร้างของโรงเรียนทวิภาษา	167
6.1 ความหมายและองค์ประกอบของทุนทางวัฒนธรรม	167
6.2 ความสำคัญและประโยชน์ของทุนทางวัฒนธรรม	173
6.3 วิเคราะห์ทุนทางวัฒนธรรมภายใต้การประกอบสร้างของโรงเรียนทวิภาษาโดยหลักแนวคิดของ Bourdieu	176
6.4 วิเคราะห์การผลิตซ้ำทางสังคมและวัฒนธรรม	182
บทที่ 7	
สรุป การอภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	189
7.1 แนวจิตของนักเรียนที่ศึกษาในโรงเรียนทวิภาษา	189
7.2 การเลื่อนชั้นทางสังคมด้วยการศึกษา	194
7.3 ชนชั้นและความเหลื่อมล้ำจากการศึกษาโรงเรียนทวิภาษา	195
7.4 ทุนทางวัฒนธรรมภายใต้การประกอบสร้างของโรงเรียนทวิภาษา	196
7.5 Habitus โรงเรียนทวิภาษาและกับความแปลกแยกของมนุษย์	197
7.6 ข้อจำกัดของการวิจัย	198
7.7 ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป	199
บรรณานุกรม	200
ภาคผนวก	210
ภาคผนวก ก	
แนวคำถามเพื่อการสัมภาษณ์กลุ่มผู้บริหารของโรงเรียนทวิภาษาและผู้สอนในโรงเรียนทวิภาษา	211
ภาคผนวก ข	
แนวคำถามเพื่อการสัมภาษณ์กลุ่มผู้บริหารของโรงเรียนรัฐบาลและผู้สอนในโรงเรียนรัฐบาล	215
ภาคผนวก ค	
แนวคำถามเพื่อการสัมภาษณ์กลุ่มพ่อแม่ ผู้ปกครอง	218
ภาคผนวก ง	
แนวคำถามเพื่อการสัมภาษณ์กลุ่มนักเรียน ซึ่งเป็นผู้ที่กำลังเรียนอยู่ในโรงเรียนทวิภาษาทั้งเอกชนและภาครัฐ	221

สารบัญ (ต่อ)

ประวัติผู้วิจัย

หน้า

224

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1.1	สรุปขอบเขตระยะเวลาและขั้นตอนในการดำเนินงานวิจัย	13
2.1	ตารางสรุปรูปแบบการจัดการเรียนการสอนแบบทวิภาษาที่ถูกนำมาใช้มากที่สุด	28
4.1	ภูมิหลังความเป็นมาของแต่ละครอบครัวที่ส่งบุตรหลานเรียนโรงเรียนต่างๆ	134

สารบัญรูป

รูปที่		หน้า
2.1	กระบวนการผลิตและผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม	72
2.2	กรอบแนวคิดในการวิจัย	89
3.1	Overview of the Public School System in Singapore	93
5.1	กระบวนการผลิตแนวจิตสู่ทุนวัฒนธรรมประเภทปัจเจกบุคคล	154
6.1	กระบวนการผลิตและผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม	184
7.1	แสดงกระบวนการเลื่อนชนชั้นทางสังคม	192
7.2	กระบวนการผลิตแนวจิตสู่ทุนวัฒนธรรมและการผลิตซ้ำทางสังคมและวัฒนธรรม	193

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

การศึกษาในประเทศไทยมีความสำคัญเป็นอย่างมาก เพราะการศึกษาถือได้ว่าเป็นปัจจัยพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และเป็นกลไกในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมไทย การศึกษาไทยมีประวัติการพัฒนามาอย่างยาวนาน ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงวิวัฒนาการด้านการเรียนการสอนในประเทศไทย และได้รับการปฏิรูปล้ำหลายครั้งเพื่อให้ประชาชนได้เข้าถึงการศึกษาให้มากที่สุด โดยยุคแห่งการปฏิรูปการศึกษาครั้งสำคัญเกิดขึ้นในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนกลาง ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 แห่งราชวงศ์จักรี ผู้ทรงริเริ่มวางรากฐานการศึกษาแผนใหม่ที่เป็นระบบ ทรงจัดตั้งโรงเรียนขึ้นในพระบรมมหาราชวัง แล้วขยายผลการจัดการศึกษาออกไปสู่ราษฎรทุกระดับด้วยแนวคิดและวิธีการที่เป็นระบบแบบแผน พระองค์ทรงตระหนักถึงความสำคัญของการศึกษาว่าเป็นรากฐานการพัฒนาชีวิตและการพัฒนาประเทศ จึงทรงริเริ่มพัฒนาคน โดยทรงเน้นให้การจัดการศึกษาเป็นไปเพื่อราษฎรทุกคน แต่เนื่องจากบ้านเมืองยังไม่เคยมีการจัดการศึกษาที่เป็นแบบแผนมาก่อน จึงทรงจัดแบบค่อยเป็นค่อยไปด้วยการบูรณาการแบบแผนเดิมกับแบบแผนสากลเข้าด้วยกัน เพื่อความเหมาะสมกับสถานการณ์และสภาพสังคมไทยสมัยนั้น (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, 2561)

สำหรับยุคปัจจุบันภายใต้การเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อม เทคโนโลยี และวัฒนธรรมต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกระแสโลกาภิวัตน์ที่ได้เข้ามามีอิทธิพลต่อหลาย ๆ ประการในสังคม ไม่เว้นแต่ระบบการศึกษาที่มีการปรับเปลี่ยนไปตามการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก เพื่อก่อให้เกิดความทันสมัยในองค์ความรู้และสอดคล้องต่อผู้ศึกษา อีกทั้งยังมีส่วนช่วยดึงดูดให้ผู้สนใจเข้ามาศึกษาได้นำองค์ความรู้ไปใช้เพื่อเกิดประโยชน์ต่อไป อย่างไรก็ตามการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวได้ส่งผลให้ผู้ศึกษาสามารถเข้าถึงระบบการศึกษาได้ง่ายขึ้น เช่น ระบบการสมัครออนไลน์ การสมัครผ่านไปรษณีย์ และอื่น ๆ อีกหลายวิธีที่จะเข้าถึงระบบการศึกษา สถาบันการศึกษามีการปรับเปลี่ยนบทบาทเป็นอย่างมาก มีการนำเทคโนโลยีมาใช้อำนวยความสะดวกสำหรับผู้ศึกษา รวมทั้งการ

พัฒนาหลักสูตรหรือปรับปรุงหลักสูตรก็ปัจจัยเป็นอีกประการหนึ่งที่สามารถนำมาใช้สำหรับการสร้างความดึงดูดให้แก่ผู้ที่สนใจได้เข้ามาศึกษาในหลักสูตร และเพื่อให้สอดคล้องกับหลักสูตรที่เป็นความต้องการของสังคม รวมถึงเพื่อใช้สำหรับงานที่ผู้ศึกษาคาดหวังในการประกอบอาชีพในอนาคต (เอกกวีร์ พิทักษ์ชนชกุล, 2557)

ปัจจุบันสังคมโลกเราได้ก้าวล้ำไปสู่ศตวรรษที่ 21 เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ มีผลทำให้คนในสังคมปัจจุบันจำเป็นต้องมีการเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา การปฏิรูปการศึกษาเพื่อสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อเตรียมพร้อมคนในชาติให้มีความรู้ความสามารถในการปรับตัวและเพื่อให้ก้าวทันต่อการเปลี่ยนแปลงต่างๆที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองวัฒนธรรม และเพื่อให้มีความสามารถในการแข่งขันอีกด้วย ภาษาจึงเป็นเรื่องที่มีความสำคัญและมีความจำเป็นอย่างยิ่งในสังคมของการเรียนรู้ที่จะใช้สื่อกลางของการค้นคว้า ศึกษาหาความรู้ และอีกทั้งยังเป็นสื่อกลางของการติดต่อสื่อสารซึ่งกันและกันอีกด้วย รวมไปถึงจนถึงด้านเทคโนโลยีที่เข้ามามีบทบาทต่อสังคมปัจจุบันและอนาคตเป็นอย่างมาก ภาษาอังกฤษเป็นภาษาสากลที่มีผู้นิยมใช้เป็นอันมาก การที่นักเรียนมีความสามารถใช้ภาษาอังกฤษในการสื่อสารได้เป็นอย่างดี นับว่าเป็นประโยชน์ต่อการเรียนรู้ต่อเด็กนั่นเอง

จากสถานการณ์ดังกล่าวได้ก่อให้เกิด โรงเรียนทวิภาษาขึ้นในประเทศไทย โดยทวิภาษา (Bilingual Education) ในแง่หนึ่งถูกมองว่าเป็นรูปแบบการจัดการศึกษา ที่แสดงถึงความเป็นพหุวัฒนธรรมนิยม (Multiculturalism) อันคำนึงถึงความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของผู้เรียน ในขณะที่ในแง่หนึ่ง ทวิภาษาก็ได้ถูกนำมาเป็นเครื่องมือในการแก้ไขปัญหาในการเรียนภาษาของนักเรียนชาติพันธุ์ที่ไม่ได้มีภาษาแม่เป็นภาษาไทยราชการ เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมทางภาษาให้นักเรียนเหล่านี้เข้าสู่การเรียนรู้ในวัฒนธรรมกระแสหลักได้เร็วขึ้นและให้เกิดปัญหาน้อยที่สุดในการเรียนในชั้น ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าทวิภาษาเป็นเสมือนรูปแบบการกลืนกลายทางวัฒนธรรมที่อยู่ในรูปแบบใหม่ (Neo Assimilation) และด้วยเหตุผลที่การจัดการศึกษาบนฐานภาษาเดียว (Monolanguage) ทำให้นักเรียนที่ไม่ได้มีภาษาแม่เป็นภาษาไทยราชการ เป็นจำนวนไม่น้อย ต้องเผชิญกับอุปสรรคทางภาษาในชั้นเรียน ทำให้ผลการเรียนตกต่ำ จึงทำให้ระบบการศึกษาของประเทศไทยได้เห็นความสำคัญของการศึกษาในรูปแบบทวิภาษาเพิ่มมากขึ้น (นันทวรรณ วัฒนวราห์, 2559)

นักวิจัยเชื่อว่าเด็กจำนวน 2 ใน 3 ของโลกเติบโตขึ้นมาในบริบทของภาษาพูดมากกว่าหนึ่งภาษา (Multilingual Education Group, 2013) ในขณะที่ในประเทศไทยนั้นประชากรที่พูดภาษาไทยถิ่นกรุงเทพฯ ตั้งแต่กำเนิด มีอยู่เพียงประมาณร้อยละ 25 ขณะที่อีกกว่าร้อยละ 55 พูดภาษาท้องถิ่นและภาษาไทยสำเนียงอื่นๆ และที่เหลืออีกประมาณร้อยละ 20 เป็นประชากรไทยที่พูดภาษาอื่น ๆ ที่ไม่ใช่ภาษาตระกูลไท (ปนัดดา บุญยสาระนัย, 2556) นอกจากนั้นแล้ว นักวิจัยยังเชื่ออีกว่า การมีหลายภาษาในพื้นที่ไม่ใช่ปัญหา แต่กลับสามารถใช้เป็นต้นทุนทางทรัพยากรได้ อย่างไรก็ดี เป็นที่น่าเสียดายว่า เมื่อเด็ก ๆ ต้องเข้ารับการศึกษาระบบที่รัฐจัดให้ พวกเขาจะถูกบังคับให้ละทิ้งภาษาแรกของตนเอง และพยายามเรียนภาษาที่ตนเองแทบไม่เข้าใจ จึงทำให้ผู้เรียนเหล่านี้ไม่ประสบความสำเร็จในการเรียน (อัชกุลเถาะ ขริดาโอ๊ะ, 2558) ด้วยเหตุนี้จึงถือได้ว่า วัฒนธรรม ธรรมชาติ และการเสกสรรปั้นแต่งด้วยการใช้ภาษาเพื่อการเรียนการสอน ที่เกิดขึ้นจากการสื่อความหมายด้วยคติความเชื่อทางวัฒนธรรม ซึ่งถูกกลบเกลื่อนให้เป็นที่รับรู้เสมือนว่าเป็นธรรมชาติ (จอห์น นพพลวสินสุนทร, 2556)

นอกจากนี้นักวิจัยบางส่วนยังได้นำแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์เรื่องทุนมาประยุกต์ใช้ศึกษาวัฒนธรรม เริ่มจากการมองว่า ทุน คือ การสะสมบางสิ่งที่สามารถนำไปเพิ่มมูลค่าหรือก่อให้เกิดผลผลิตได้ การศึกษาถือว่าเป็นทุนประเภทหนึ่งที่หลายคนคาดหวังว่าจะมีผลประโยชน์ในการพัฒนาหรือเปลี่ยนแปลงต่อไปในอนาคต ทุนที่ถูกสะสมต้องผ่านกระบวนการที่นำไปสู่การเพิ่มมูลค่าผ่านระบบการผลิต การผลิตในที่นี้จึงเปรียบเสมือนการผลิตเริ่มต้นจากสถาบันทางการศึกษา โดยผ่านบทบาทจากโรงเรียนทวิภาษา จากนั้นนำเข้าสู่ตลาดเพื่อกระจายทุนที่ถูกแปรสภาพให้อยู่ในรูปแบบสินค้าหรือการบริการ เมื่อสินค้าหรือการบริการถูกนำเข้าสู่ตลาดจะเกิดการแลกเปลี่ยนและได้รับผลตอบแทนกลับคืนมา ทำให้ทุนมีมูลค่าเพิ่มขึ้น ทุนที่ถูกสะสมไว้จะเป็นเหมือนสินทรัพย์ที่เจ้าของทุนสามารถนำไปใช้สร้างประโยชน์ได้ในอนาคต Porritt (2005) จากแนวคิดที่มีต่อทุนดังกล่าว (Bourdieu, 1930 อ้างถึงในกาญจนา แก้วเทพ และ สมสุข หินวิมาน, 2551) นักวิจัยชาวฝรั่งเศสจึงริเริ่มนำแนวคิดเรื่องทุนมาประยุกต์ใช้ศึกษาวัฒนธรรมจากการศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคม โดยนำเสนอแนวคิดเรื่องทุนทางวัฒนธรรมซึ่งอธิบายถึงทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่สะสมอยู่ในหลายสิ่ง ตั้งแต่ความสำนึกในเรื่องวัฒนธรรม ความสามารถในการใช้ภาษา ความชื่นชอบทางสุนทรียะความรู้ทางวิทยาศาสตร์ พื้นฐานทางการศึกษา และการเป็นเจ้าของวัตถุสิ่งของที่มีความหมายทางวัฒนธรรม โดยที่ผู้เป็นเจ้าของสามารถนำทุนทางวัฒนธรรมไปใช้เพิ่มมูลค่าหรือสร้างผลประโยชน์กลับคืนมา ผ่านทางการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมซึ่งเป็นการปกป้อง ดำรงรักษาหรือเพิ่มพูนทุนทางวัฒนธรรม Porritt (2005)

และเมื่อมองถึงธุรกิจการศึกษานานาชาติในประเทศไทยที่ครอบคลุมถึงการศึกษาระบบสองภาษานั้น (สมศักดิ์ คำรงสุนทรชัย, 2541) กล่าวว่า ธุรกิจการศึกษานานาชาติในประเทศไทยกำลังเติบโตอย่างรวดเร็วเนื่องจากผู้ปกครองหวังปลูกฝังวัฒนธรรมระดับสากลที่ใช้ภาษาอังกฤษเป็นสื่อกลางในการติดต่อสื่อสารให้กับบุตรหลานโดยไม่ต้องลงทุนส่งลูกหลานไปเรียนต่างประเทศ

ดังนั้นเมื่อพิจารณาถึงการเป็น โรงเรียนนานาชาติ อาจกล่าวได้ว่าโรงเรียนนานาชาติในประเทศไทยเรามีการปรับตัวครั้งใหญ่ ด้วยนโยบายการเปิดเสรีทำให้เกิดการลงทุนด้านธุรกิจโรงเรียนนานาชาติเป็นอันมาก โดยแบ่งคร่าวๆ ได้ 3 กลุ่มดังนี้

กลุ่มแรก โรงเรียนนานาชาติดั้งเดิม จัดตั้งขึ้นเพื่อมุ่งเน้นในการตอบสนองเฉพาะชาวต่างชาติที่มาทำงานในประเทศไทย และบุตรหลานของเจ้าหน้าที่ กระทรวงการต่างประเทศของไทย กลุ่มนี้อาจจะเรียกว่าปิดตายสำหรับคนทั่วไปในช่วงก่อนนโยบายเปิดเสรีในปีพ.ศ. 2535 และเริ่มเปิดกว้างอย่างชัดเจนหลังวิกฤติการณ์ปีพ.ศ.2540 โดยโรงเรียนที่เกิดขึ้นในเมืองไทยมาแล้วประมาณ 50 ปี หลังจากสงครามโลกครั้งที่สอง ช่วงแรกเปิดสอนหลักสูตรแบบอังกฤษ ต่อมาระยะหลังมีการเปลี่ยนแนวทางซึ่งมีความสัมพันธ์กับ กระทรวงการต่างประเทศของไทย ได้ตัดสินใจเปลี่ยนมาใช้ระบบการศึกษาแบบอเมริกัน เมื่อสังคมไทยมีความผูกพันกับสหรัฐฯ ขณะเดียวกันธุรกิจของ สหราชอาณาจักรก็ค่อยๆ ขยายตัวเข้ามาในเมืองไทยในช่วงเศรษฐกิจไทยเติบโตอย่างมาก ช่วงปีพ.ศ. 2533-2535 โรงเรียนนานาชาติกลุ่มนี้จำเป็นต้องเติบโต เนื่องจากมีนักเรียนเพิ่มมากขึ้น ดังนั้นโรงเรียน ที่เคยอยู่ในกลางเมืองก็จำเป็นต้องขยายย้ายออกชานเมืองและลงทุนสร้างโรงเรียนขนาดใหญ่ขึ้นมา ซึ่งปัจจุบันโรงเรียนเหล่านี้ ให้ความสนใจเปิดรับบุคคลภายนอกอย่างเต็มที่ และถือเป็นกลุ่มโรงเรียนที่ผู้คนส่วนใหญ่ให้ความสำคัญอันดับต้นๆ ถือเป็นโรงเรียน ขนาดใหญ่ที่มี นักเรียนเกิน 1,000 คน

กลุ่มที่สอง โรงเรียนเครือข่ายของโรงเรียนชั้นนำของอังกฤษ เริ่มต้นมาตั้งแต่ปีพ.ศ. 2537 เป็นต้นมา มีการลงทุนสร้างโรงเรียนนานาชาติ โดยต้องได้รับอนุมัติการใช้หลักสูตร (License) จากโรงเรียนชั้นนำของอังกฤษ และมีสัญญาการดำเนินการอย่างเป็นทางการเป็นลายลักษณ์อักษร ซึ่งในหลักสูตรนั้นรวมทั้งตำรา สื่อ - อุปกรณ์ และแบบทดสอบการเรียน เพื่อรักษามาตรฐานการศึกษา โรงเรียนนานาชาติทุกระดับต้องได้รับรองมาตรฐานการศึกษา (Local Quality Assurance) นอกจากนี้โรงเรียนระดับประถมศึกษาและระดับมัธยมศึกษา (ยกเว้น โรงเรียนระดับก่อนประถมศึกษา) ต้อง

ได้รับการรับรองมาตรฐานการศึกษาจากสถาบันรับรองมาตรฐานสากล (Oversea Accreditation) ที่ได้รับการยอมรับจากคณะกรรมการการศึกษาเอกชน

กลุ่มที่สาม โรงเรียนระบบสองภาษา (Bilingual) ซึ่งให้ความสำคัญในการจัดการ ระบบการเรียนการสอน สถานที่ และครูอาจารย์ ในมาตรฐานที่ใกล้เคียงกับโรงเรียนต่างชาติ โรงเรียนเหล่านี้เกิดขึ้นไม่เกิน 5 ปีส่วนใหญ่เกิดขึ้นจากกระแสของสังคมไทยที่นิยมส่งบุตรหลานเข้าเรียนในโรงเรียนนานาชาติมากขึ้น

ในอดีตโรงเรียนนานาชาติเกิดขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการทางการศึกษาให้แก่ชาวต่างชาติที่ต้องย้ายถิ่นฐานเข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศไทยและมีบุตรหลานที่ยังอยู่ในวัยเรียน ในยุคปัจจุบันมีการเปิดโรงเรียนนานาชาติเพิ่มมากขึ้น ยังผลให้ผู้ปกครองมีโอกาสเลือกและตัดสินใจมากกว่าในอดีต อีกทั้งยังเป็นทางเลือกใหม่ของผู้ปกครองไทยที่อยากส่งเสริมให้บุตรหลานมีความรู้และความสามารถพัฒนาทักษะทางภาษาต่างประเทศทั้งการฟัง พูด อ่าน เขียน ให้ได้ทัดเทียมกับเจ้าของภาษา เป็นการเตรียมบุตรหลานให้เป็นประชากรที่มีคุณภาพในอนาคต (มุสดี ตรงต่อการ, 2540)

ดังนั้น การศึกษาระบบสองภาษา (Bilingual Education) ในโครงการใช้ภาษาอังกฤษเป็นสื่อการสอนหรือ English Program เป็นทางเลือกหนึ่งที่จัดให้กับผู้เรียนชาวไทย โดยมีการจัดการเรียนการสอนรายวิชาตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ เป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษควบคู่ไปกับการสอนให้ผู้เรียนเข้าใจและรู้ซึ่งถึงความเป็นไทย ขนบธรรมเนียมและประเพณีไทยอันดีงาม ซึ่งต่างจากโรงเรียนนานาชาติที่มีการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรสากล โรงเรียนที่ใช้ภาษาอังกฤษเป็นสื่อการสอนเปิดกว้างสำหรับผู้เรียนจากทุกเชื้อชาติ ทำให้กระแสตอบรับของผู้ปกครองต่อการศึกษาระบบสองภาษาเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว และกระทรวงศึกษาธิการก็ได้ตระหนักถึงความจำเป็นในการเรียนภาษาที่สองหรือภาษาต่างประเทศของผู้เรียนชาวไทย จึงสนับสนุนให้โรงเรียนเอกชนและโรงเรียนรัฐบาลเปิดหลักสูตรที่ใช้ภาษาอังกฤษเป็นสื่อการสอนขึ้น เพื่อให้ผู้เรียนชาวไทยได้เรียนรู้และใช้ภาษาต่างประเทศได้อย่างดี ในขณะที่เดียวกันก็สามารถเรียนรู้ขนบธรรมเนียมประเพณีไทยอย่างครบถ้วน

การพัฒนาประเทศนอกจากหมายถึงการพัฒนาเศรษฐกิจแล้ว ยังหมายถึงการพัฒนาทางด้านต่างๆอีกด้วย ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาสิ่งแวดล้อมและทรัพยากร การพัฒนาสังคมหรือการ

พัฒนาคุณภาพชีวิตของประชากร เนื่องจากประชากรเป็นทรัพยากรบุคคลที่มีความสำคัญต่อประเทศชาติ ดังนั้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตหรือความเป็นอยู่ของประชากรให้ดีขึ้น จึงเป็นการพัฒนาประเทศชาติด้วยเช่นกัน

เป้าหมายในการพัฒนาประเทศคือการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนทุกกลุ่ม ทุกคนให้ดีขึ้นอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน แต่สิ่งที่ปฏิเสธไม่ได้ในการพัฒนาประเทศคือโอกาสในการเข้าถึง ต่อรองและการจัดการทรัพยากรต่างๆ ในสังคมของคนในแต่ละคน แต่ละกลุ่มมีความแตกต่างกัน ก่อให้เกิดปัญหาความเหลื่อมล้ำและความไม่เท่าเทียมตามมา ในรูปแบบต่างๆ ทั้งความเหลื่อมล้ำด้านความมั่นคงและรายได้ ความเหลื่อมล้ำด้านการกระจายโอกาส ความเหลื่อมล้ำด้านอำนาจ ความเหลื่อมล้ำหรือความไม่เท่าเทียมทางสังคม เป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชากร ความเหลื่อมล้ำทางรายได้หรือการกระจายรายได้เป็นสิ่งที่ปรากฏชัดเจนในสังคม โดยเฉพาะช่องว่างทางรายได้ (Quintile by Income) เนื่องจากรายได้เป็นสิ่งสำคัญที่สามารถกำหนดการเข้าถึงทรัพยากรทางสังคมในด้านต่างๆ ของมนุษย์ได้ เช่น ด้านสาธารณสุข ด้านการคมนาคม ด้านการศึกษา เป็นต้น หากประชากรในสังคมมีความแตกต่างทางรายได้มากๆ ก็จะส่งผลให้ความสามารถในการเข้าถึงทรัพยากรมีความแตกต่างกันตามไปด้วย นอกจากความเหลื่อมล้ำทางด้านรายได้และการกระจายรายได้แล้ว ความเหลื่อมล้ำทางด้านการศึกษาก็เป็นปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดความเหลื่อมล้ำที่มีผลต่อการพัฒนาประเทศอีกด้านหนึ่ง การมีคุณภาพการศึกษาที่ดีจะมีส่วนในการช่วยลดปัญหาความเหลื่อมล้ำทางรายได้ (Income Inequality) เพราะการศึกษาเป็นรากฐานสำคัญในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ และการศึกษายังเป็นสิ่งที่กำหนดหรือระบุถึงความรู้และความสามารถต่างๆ ของบุคคลได้ หากรายได้เป็นอุปสรรคในการเข้าถึงทรัพยากรด้านการศึกษาของประชากรแล้ว ก็อาจส่งผลให้ประชากรได้รับโอกาสทางการศึกษาที่ไม่เท่าเทียมกันตามไปด้วย จนนำไปสู่ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา ซึ่งปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาและปัญหาความเหลื่อมล้ำทางรายได้ เป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคม หากสังคมมีความเหลื่อมล้ำสูงก็จะส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของประชากรตามอย่างที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้

ประเทศไทยมีการพัฒนาที่เน้น “การพัฒนาจากบนลงล่าง ส่วนกลางไปสู่ส่วนภูมิภาค และการสร้างโครงสร้างพื้นฐานที่สำคัญๆ ของประเทศ” โดยการพัฒนาดังกล่าวส่งผลให้อัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจ และรายได้ต่อหัวของประชากรขยายตัวเพิ่มขึ้น โดยสัดส่วนของประชาชนที่มีรายได้ต่ำกว่าเส้นความยากจนลดลงอย่างมาก กล่าวคือ ประชากรไทยมีฐานะโดยรวมดีขึ้นกว่าในอดีตอย่างเห็นได้ชัด อย่างไรก็ตามความเจริญดังกล่าวกลับไม่ช่วยให้ปัญหาความเหลื่อมล้ำของ

รายได้ปรับตัวดีขึ้น โดยประโยชน์จากการพัฒนานั้นยังคงตกอยู่ในมือของคนเพียงกลุ่มน้อยที่อยู่ในกรุงเทพมหานครและบริเวณเมืองใหญ่ๆเท่านั้นหรือกลุ่มคนบางกลุ่มเท่านั้น (ผาสุก พงษ์ไพจิตร, 2554)

จากการศึกษาวิธีแก้ไขปัญหาค่าความเหลื่อมล้ำทางรายได้จากข้อมูลนักวิจัยต่างๆ พบว่านโยบายที่สามารถแก้ไขปัญหาค่าความเหลื่อมล้ำทางรายได้ในระยะยาว คือการสร้างความเท่าเทียมกันของโอกาสที่รัฐบาลจะให้กับประชาชนไม่ว่าจะอยู่ในเมืองหรือชนบท โดยเฉพาะอย่างยิ่งความเท่าเทียมกันเรื่องการศึกษา ทั้งนี้มีหลักฐานสำคัญที่ทำให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างการพัฒนาด้านการศึกษาและการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมในระดับมหภาค โดยงานวิจัยของ Knodel & Jones (1996) แสดงให้เห็นว่าความแตกต่างของการศึกษาจะเกิดขึ้นในประเทศที่มีกลุ่มสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมที่แตกต่างกันอย่างมากระบาดที่เด็กยากจนหรือเด็กจากครอบครัวชนบททั้งเด็กหญิงและชายยังคงไม่ได้รับความเป็นธรรมด้านการได้รับการศึกษา กลุ่มเด็กเหล่านั้นก็ยังคงต้องเผชิญกับความไม่เท่าเทียมกันในตลาดแรงงานและชีวิตและความเป็นอยู่

ความไม่เท่าเทียมหรือความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางรายได้เช่นเดียวกัน โดยเห็นได้ชัดเมื่อประชากรเริ่มเข้าสู่ตลาดแรงงาน จากลักษณะงานหรือการผลิตที่ต้องอาศัยบุคคลที่มีความเชี่ยวชาญโดยเฉพาะในการผลิตนั้นๆ เช่น อุปกรณ์ทางคอมพิวเตอร์ อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ เป็นต้น เนื่องจากบุคคลที่มีการศึกษาในระดับสูงจะได้รับความเชื่อถือเกี่ยวกับความรู้และความสามารถในการทำงานมากกว่า โดยเฉพาะลักษณะงานที่ต้องใช้ความสามารถหรือความรู้เฉพาะทางในการทำงาน เช่น ความรู้ทางด้านภาษา ความรู้ทางด้านวิศวกรรม ความรู้ทางด้านคอมพิวเตอร์ เป็นต้น ซึ่งบุคคลที่มีการศึกษาในระดับสูงหรือมีความเชี่ยวชาญเฉพาะทางในสาขาต่างๆ จะมีโอกาสได้รับการพิจารณาเข้าทำงานมากกว่าบุคคลที่มีการศึกษาในระดับต่ำกว่าหรือมีความเชี่ยวชาญน้อยกว่า ทำให้บุคคลที่มีการศึกษาในระดับสูงมีทางเลือกในการทำงานและมีโอกาสได้รับค่าตอบแทนหรือรายได้มากกว่าบุคคลที่มีการศึกษาในระดับต่ำกว่า จึงเป็นสาเหตุให้บุคคลสองกลุ่มมีรายได้ที่แตกต่างกัน ดังนั้นหากบุคคลมีความแตกต่างกันทางการศึกษามากขึ้น ก็จะทำให้เกิดความแตกต่างทางรายได้มากขึ้นตามไปด้วย แสดงให้เห็นว่าความเหลื่อมล้ำทางการศึกษามีความสัมพันธ์กับความเหลื่อมล้ำทางรายได้ (Lin, 2007)

ความเหลื่อมล้ำทางด้านภาษา กลายเป็นปัญหาหลักของการพัฒนาประเทศ ในด้านการใช้ภาษา โดยเฉพาะภาษาอังกฤษ จากสถิติที่ได้มีการศึกษาในปี 2562 โดยองค์กร EF : Education First

ในสวิตเซอร์แลนด์ (องค์กร EF : Education First, 2562) พบว่า ประเทศไทยถูกจัดอยู่ในระดับ “ต่ำมาก” อันดับที่ 74 ในอาเซียนมีเพียงพม่าและกัมพูชา ที่ต่ำกว่า ขณะที่เวียดนามอยู่ในอันดับที่ 52 ทั้งที่ความสามารถด้านภาษาอังกฤษมีความจำเป็นอย่างยิ่งในเศรษฐกิจทุกวันนี้ แต่ความสามารถด้านภาษาอังกฤษของคนไทย ลดลงต่อเนื่องในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา โดยในปี 2011 องค์กร EF จัดให้ความสามารถด้านภาษาอังกฤษของคนไทย อยู่ในอันดับ 42, ปี 2014(2557) อยู่ในอันดับ 48 จากนั้นอันดับลดลงต่อเนื่อง โดยในปี 2018 อยู่ในอันดับ 64 และ 2019 อันดับ 74 ได้ EF EPI score 47.61 คะแนน อาจจะเป็นเพราะความสามารถด้านภาษาอังกฤษของคนไทยอยู่ในระดับต่ำมาก ทำให้ประเทศไทยเป็นตลาดโรงเรียนนานาชาติที่มีการเติบโตมากที่สุดในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยปี 2560 เติบโตเฉลี่ย 18-20% แสดงให้เห็นถึงแนวโน้มผู้ปกครองชาวไทยส่งลูกหลานเข้าเรียนในระบบอินเตอร์มากขึ้น ส่งผลให้ธุรกิจโรงเรียนนานาชาติเติบโต มีการขยายตัวเป็นจำนวนมาก อย่างไรก็ตามค่าเทอมของโรงเรียนนานาชาตินั้นสูงมาก มีหลายระดับตั้งแต่ 500,000 บาทต่อไป ไปจนถึง 1 ล้านบาทต่อปี ดังนั้นกว่าจะเรียนจบตั้งแต่ระดับเตรียมอนุบาล จนถึงมัธยมปลาย 15-17 ปี ต้องใช้เงิน 7.5 ล้านบาท ถึง 17 ล้านบาท (<https://voicetv.co.th/watch/eIf2Z5Yjh>) และเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ไทยได้คะแนนในอันดับที่ 6 จาก 8 ประเทศในอาเซียนที่ทำการสำรวจ เรียงตามลำดับดังนี้คือ สิงคโปร์ ฟิลิปปินส์ มาเลเซีย เวียดนาม อินโดนีเซีย ไทย เมียนมาร์ และ กัมพูชา (ทำไมคะแนนทักษะการใช้ภาษาอังกฤษของคนไทยจึงต่ำแย่มากติดกัน 8 ปีแล้ว, 2561 : ออนไลน์) อย่างไรก็ตามทางเลือกของพ่อ-แม่ ที่อยากให้ลูกเก่งภาษาอังกฤษ แต่ไม่มีเงินมากขนาดจะให้ไปเรียนโรงเรียนนานาชาติ ก็ต้องขวนขวายให้ลูกไปเรียน English Program ของโรงเรียนรัฐบาล เพราะค่าเทอมถูกลงมาหลายเท่า ซึ่งขณะนี้ไม่มีแทบทุกโรงเรียน โดยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จะควบคุมค่าเทอมไม่ให้เกิน 40,000 บาท หรือปีละประมาณ 80,000 บาท แต่อาจจะมีค่าใช้จ่ายอื่นอีก เช่นค่าแรกเข้า 50,000-100,000 บาท ขึ้นอยู่กับนโยบายของแต่ละโรงเรียน นอกจากนี้โรงเรียนรัฐบาลจำนวนมากยังเปิดหลักสูตร Mini English Program ที่ค่าเรียนถูกลงไปอีก เพื่อเป็นทางเลือกให้ผู้ปกครองและนักเรียน แต่ก็ยอมรับกับจำนวนนักเรียนที่จะมากพอๆกับห้องปกติ คือ 40-50 คนต่อห้องเรียน แต่ไม่ว่าจะเป็น English Program หรือ Mini English Program ก็มีค่าเทอมสูงกว่าหลักสูตรปกติมาก โดยค่าเทอมระดับมัธยมในห้องปกติของโรงเรียนรัฐบาล จะอยู่ที่ 2,500-3,500 บาทต่อเทอม จึงอาจกล่าวได้ว่า ความเหลื่อมล้ำได้บุกเข้ามาในโรงเรียนของรัฐมากขึ้นเรื่อยๆ โรงเรียนกลายเป็นผู้ผลิตซ้ำความเหลื่อมล้ำและความรุนแรงเชิงวัฒนธรรมให้เด็กเห็นทั้งที่การศึกษาเป็นเรื่องสวัสดิการขั้นพื้นฐาน แต่ช่องว่างของคุณภาพการศึกษาในโรงเรียนกำลังถ่างกว้างมากขึ้น

ค่าเล่าเรียนของโรงเรียนที่ให้ความสำคัญกับภาษาอังกฤษเป็นพิเศษ และจัดเป็น โปรแกรมการศึกษาที่แยกออกไปต่างหากจากการศึกษาภาษาต่างประเทศที่มีอยู่ในระบบเดิม และโดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับโรงเรียนทวิภาษาที่เน้นการนำชาวต่างชาติ เจ้าของภาษามาเป็นผู้สอนเพื่อให้ นักเรียนสามารถเข้าถึงแบบอย่างของการออกเสียงได้อย่างแท้จริง การเข้าถึงการศึกษาภาษาต่างประเทศ โดยเฉพาะภาษาอังกฤษเช่นนี้จึงมีค่าใช้จ่ายต่างหากที่ผู้ปกครองต้องรับผิดชอบนอกเหนือจากการจ่ายค่าเทอมการศึกษาตามปกติ ดังนั้นการที่เด็กคนหนึ่งจะได้รับการยกระดับในทางด้านการศึกษา สำหรับภาษาต่างประเทศจึงต้องแลกมาด้วยค่าใช้จ่ายที่แสดงถึงความเหลื่อมล้ำทางรายได้ อย่างชัดเจน เพราะผู้ปกครองที่ไม่มีรายได้ที่สามารถไปสนับสนุนค่าใช้จ่ายที่พิเศษไปกว่าปกติ ลูกหลาน ก็จะไม่ได้รับโอกาสให้เข้าถึงการศึกษาด้านภาษาที่ดั่งมีค่าใช้จ่ายที่พิเศษ และแม้ว่าจะมีแนวคิดที่เสนอว่า การเรียนรู้เรื่องภาษาเป็นความชอบ ความสนใจส่วนตัว ซึ่งเด็กสามารถขวนขวายพัฒนาได้ด้วยตนเองท่ามกลางสื่อสารสนเทศที่มีอย่างหลากหลาย และหลายแหล่งที่เปิดให้เรียนรู้ได้ฟรีโดยไม่มีค่าใช้จ่าย แต่ข้อเท็จจริงที่ปรากฏก็คือ การจัดการกระบวนการเรียนรู้ภาษาอังกฤษยังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร สาเหตุหนึ่งเนื่องมาจากครูผู้สอน โดยพบว่าครูผู้สอนวิชาภาษาอังกฤษส่วนใหญ่ นั้นไม่ได้จบการศึกษาวิชาเอกหรือโทด้านภาษาอังกฤษทุกคน (อนุชา เจริญโพธิ์, วีรฉัตร สุปัญญา และวิภาวรรณ ดินนังวัฒนะ, 2559) ซึ่งเป็นสาเหตุให้ครูไม่มีความรู้ความสามารถเพียงพอที่จะจัดการเรียนรู้อย่างมีคุณภาพ สอดคล้องกับ (จิตติมา วรรณศรี, 2552) ที่ระบุว่าคุณภาพของการศึกษาย่อมขึ้นกับคุณภาพครู ครูผู้สอนจึงเป็นปัจจัยสำคัญยิ่ง และการที่จะสามารถจ้างครูผู้สอนที่มีคุณภาพเหมาะสมต่อการยกระดับความสามารถในการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศของนักศึกษาจึงเป็นสิ่งที่ไม่ได้ที่จะต้องมียears ค่าใช้จ่ายที่ผู้ปกครองต้องจ่ายเป็นพิเศษ และนี่เองคือความเหลื่อมล้ำทางรายได้ที่มีผลต่อความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา ที่ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาคุณภาพของเด็ก สังคม และระเทศชาติโดยรวม

จากการทบทวนวรรณกรรมและการวิเคราะห์สภาพปัญหาที่เกิดขึ้น จึงทำให้ผู้วิจัยสนใจในการศึกษาเรื่องความเหลื่อมล้ำที่เกิดขึ้นในการเรียนแบบทวิภาษา โดยมุ่งเน้นความสนใจไปที่โรงเรียนที่มีการสอนแบบทวิภาษา เนื่องจากแนวทางการศึกษาเรื่องความเหลื่อมล้ำสามารถใช้กรอบการศึกษาได้หลายกรอบ แต่ในการศึกษานี้ผู้วิจัยได้ให้ความสนใจเกี่ยวกับ “แนวจริต” หรือ ฮาบิทัส (Habitus) โดยนักคิดนักปรัชญาชาวฝรั่งเศส Pierre Bourdieu เป็นผู้ให้แนวคิดฮาบิทัส Bourdieu (1930-2002) ซึ่งผู้วิจัยขอล่าวอย่างสรุปเฉพาะในส่วนนี้ว่า ฮาบิทัสเป็นโครงสร้างอย่างหนึ่งที่มีอยู่ในตัวคน มีการทำงานเป็นระบบเกิดขึ้นจากการที่มนุษย์มีปฏิสัมพันธ์กับคนอื่นหรือสิ่งที่อยู่รอบตัว ฮาบิทัสจึงมีจุดกำเนิดมาจากโครงสร้างทางสังคมซึ่งเป็นสิ่งที่อยู่ภายนอกตัวคน อย่างไรก็ตาม

ตามฮาบิทัสไม่ได้เกิดขึ้นจากสังคมเพียงฝ่ายเดียว ฮาบิทัสเกิดจากการผสมผสานระหว่างสังคมซึ่งอยู่ภายนอกกับการปฏิบัติทางร่างกายของคน Bourdieu จึงให้ความสำคัญกับร่างกายของคนฐานะที่มีบทบาทสำคัญในการเรียนรู้การกระทำ เช่น การที่เด็กเลียนแบบกิริยาอาการของผู้ใหญ่ทุกๆวัน การทำอะไรซ้ำๆ กันอย่างต่อเนื่องเป็นเวลานานๆ จะทำให้โครงสร้างจากการปฏิบัติซึ่งเป็นสิ่งที่อยู่ภายนอก (ความรู้ ประสบการณ์ทางสังคม) เข้าไปอยู่ภายในร่างกายหรือที่ Bourdieu เรียกว่า การรับวัฒนธรรมเข้ามาในตัวเรา ซึ่งนอกเหนือจากฮาบิทัสแล้ว ผู้วิจัยได้นำกรอบแนวความคิดเรื่อง ชนชั้นและทุน ทุนทางวัฒนธรรมและการผลิตซ้ำทางสังคมและวัฒนธรรมภายใต้การประกอบโครงสร้าง รวมถึงแนวคิดเกี่ยวกับแคววม (Field) ของ Bourdieu นำมาใช้ในการศึกษาเพื่อค้นหาคำตอบของงานวิจัยเกี่ยวกับแนวคิดของนักเรียน โรงเรียนทวิภาษา

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1.2.1 เพื่อศึกษาแนวคิดของนักเรียนที่ศึกษาในโรงเรียนทวิภาษา
- 1.2.2 เพื่อศึกษาทุนทางวัฒนธรรมภายใต้การประกอบสร้างของโรงเรียนทวิภาษา
- 1.2.3 เพื่อนำเสนอแนวทางในการนำไปสู่การพิจารณาการจัดการศึกษาแบบทวิภาษา

1.3 คำถามการวิจัย

แนวคิด (Habitus) ของนักเรียน โรงเรียนทวิภาษาถูกประกอบสร้างขึ้นมาอย่างไร มีทุนใดบ้างที่อยู่เบื้องหลังการประกอบสร้างนั้น แนวทางในการนำไปสู่การพิจารณาจัดการศึกษาแบบทวิภาษาเป็นอย่างไร

1.4 วิธีวิจัย วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล และเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การศึกษาเรื่อง แนวคิดของนักเรียน โรงเรียนทวิภาษา ใช้วิธีวิทยาของงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บข้อมูลเป็นขั้นตอนต่อไปนี้ คือ

1.4.1 ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data)

การเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก โดยการสุ่มตัวอย่างในการสัมภาษณ์จะใช้วิธีการเลือกสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) คือสัมภาษณ์ผู้สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักในกลุ่มต่างๆ ดังนี้ คือ

- 1) ผู้บริหาร โรงเรียนทั้งในภาครัฐและเอกชน โรงเรียนชั้นประถมศึกษา ทั้งหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่มีการเรียนการสอนในระบบทวิภาษา
- 2) อาจารย์ผู้สอนหรือผู้ช่วยสอน โรงเรียนชั้นประถมศึกษา ทั้งหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่มีการเรียนการสอนในระบบทวิภาษา
- 3) นักเรียน อายุระหว่าง 7-12 ปีที่กำลังศึกษาอยู่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 เรียนโรงเรียนทวิภาษาที่ตั้งอยู่ในประเทศไทย
- 4) ผู้ปกครองที่ส่งลูกหลานเรียน โรงเรียนระดับชั้นประถมศึกษาโรงเรียนทวิภาษาที่ตั้งอยู่ในประเทศไทย
- 5) นักวิชาการด้านการศึกษา

การเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบแนะนำภายในกลุ่ม (Snowball Sampling) จากกลุ่มตัวอย่างข้างต้น โดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกนั้นจะสามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของกลุ่มเป้าหมาย เช่น อายุ ระดับการศึกษา สภาพครอบครัว ฐานะทางเศรษฐกิจ รวมถึงความคิดและทัศนคติเกี่ยวกับการศึกษาโรงเรียนทวิภาษาระดับชั้นประถมศึกษา

1.4.2 ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data)

การศึกษาค้นคว้าข้อมูลเบื้องต้นจากการรวบรวมข้อมูลผ่านทางหนังสือ วารสาร บทความทางวิชาการ เอกสารงานวิจัย และข้อมูลจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่มีความน่าเชื่อถือ ศึกษาค้นคว้าจากงานวิจัย สารนิพนธ์และวิทยานิพนธ์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับการศึกษา โดยผู้วิจัยได้แบ่งเนื้อหา

ออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้ ส่วนแรกคือแนวคิดและทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษาซึ่งผู้วิจัยได้นำเอาแนวคิดเกี่ยวกับ ฮาบิทัส (Habitus) ชนชั้นและทุน แวดวง (Field) ของปีแอร์ บูร์ดิเยอ (Pierre Bourdieu) รวมถึงแนวคิดเกี่ยวกับความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา และส่วนที่ 2 เป็นส่วนของเอกสารงานวิจัยวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเรื่อง จริตของนักเรียน โรงเรียนทวิภาษา ที่ผู้วิจัยสนใจศึกษาและนำข้อมูลมาใช้เป็นข้อมูลเบื้องต้น ประกอบข้อมูลอ้างอิงในการวิเคราะห์และประมวลผลการในศึกษา

1.4.3 รวบรวมข้อมูลทั้งหมด

ผู้วิจัยได้นำข้อมูลจากการศึกษา ค้นคว้าเอกสาร หนังสือ วารสาร บทความทางวิชาการ เอกสารงานวิจัย รวมถึงการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ดังกล่าวมาประมวลผลในรูปแบบของการวิเคราะห์ เชื่อมโยง และสรุปผล เพื่อให้ได้มาซึ่งงานวิจัยที่ถูกต้องและสามารถตอบคำถามของงานวิจัยได้ครบถ้วนตรงตามวัตถุประสงค์

1.5 ขอบเขตของงานวิจัย

1.5.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยนี้ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Method) เริ่มด้วยการศึกษาวิเคราะห์ สังเคราะห์ ข้อมูลจากเอกสาร จากแนวคิด ทฤษฎี ตลอดจนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง (Documentary Research) โดยนำทฤษฎีมาเป็นกรอบโครงสร้างในการวิเคราะห์ ได้แก่ แนวคิดHabitus และแนวคิดหรือทฤษฎีทางชนชั้น และแนวคิดเกี่ยวกับทวิภาษา แนวคิดทุนทางวัฒนธรรม เพื่อนำไปสู่การตอบคำถามการวิจัย

1.5.2 ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูลหลัก

การรวบรวมข้อมูลจะเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูล ด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) จากผู้บริหารสถานศึกษา ผู้สอนหรือผู้ช่วยสอน ผู้ปกครอง นักเรียนและนักวิชาการ เป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวนรวม 25 คน ซึ่งเป็นไปตามหลักการในการกำหนดขนาดตัวอย่างของ (Nastasi & Schensul, 2005) ที่ได้กำหนดหลักการคร่าว ๆ สำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการ

สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Interviewing Key Informants) และ/หรือการสัมภาษณ์ระดับลึก (In-depth Interviews) โดยกำหนดไว้ว่าการเก็บรวบรวมข้อมูลดังกล่าวควรสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลประมาณ 5 – 30 บุคคล และแนวคำถามเพื่อการสัมภาษณ์ เป็นไปตามคำถามการวิจัย วัตถุประสงค์การวิจัย และกรอบแนวคิดในการวิจัย

ผู้วิจัยได้ดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักดังนี้ ผู้บริหาร โรงเรียน อาจารย์ ผู้สอน ผู้ปกครอง นักเรียน โรงเรียนทวิภาษา ระดับประถมศึกษา และนักวิชาการในประเทศไทย

1.5.3 ขอบเขตด้านระยะเวลา

ตารางที่ 1.1 สรุปขอบเขตระยะเวลาและขั้นตอนในการดำเนินงานวิจัย

ระยะเวลา	ขั้นตอนในการดำเนินงาน
เดือนมกราคม ถึงเดือนมีนาคม	ค้นหาและคัดเลือกประเด็นที่ต้องการศึกษาโดยศึกษาข้อมูลเบื้องต้น พร้อมกำหนดประเด็น
เดือนเมษายน ถึงเดือนมิถุนายน	ค้นคว้าข้อมูลพื้นฐานจากหนังสือ วารสาร เอกสารงานวิจัย สื่ออิเล็กทรอนิกส์ รวมทั้งทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
เดือนกรกฎาคม ถึงเดือนกันยายน	ดำเนินการเก็บข้อมูล โดยการสัมภาษณ์อย่างมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม พร้อมทั้งสัมภาษณ์แบบเจาะลึก
เดือนตุลาคม ถึงเดือนธันวาคม	นำข้อมูลที่ได้ทั้งหมดมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ และเชื่อมโยงนำไปสู่การสรุปผลการวิจัย
เดือนมกราคม ถึงเดือนกุมภาพันธ์	นำข้อมูลที่วิเคราะห์ได้มาประกอบเล่มและนำเสนองานวิจัย

1.6 นิยามศัพท์

โรงเรียนทวิภาษา (Multilingual Schools) หมายถึง โรงเรียนที่มีกระบวนการจัดการเรียนการสอนโดยใช้ภาษาแม่ วัฒนธรรมท้องถิ่น และสื่อการเรียนรู้ไปควบคู่กับการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศเป็นหลัก เพื่อสนับสนุนการเรียนการสอน นำไปสู่การพัฒนาทักษะการคิด และ

เชื่อมโยงสู่ภาษาและวัฒนธรรมไทยอย่างเป็นระบบ เป็นการเตรียมความพร้อมให้นักเรียนชั้นประถมศึกษา ร่วมกับการรักษาอัตลักษณ์ของตนให้อยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุขท่ามกลางความหลากหลายทางวัฒนธรรม

แนวจริต (Habitus) หมายถึง การใช้ทรัพยากรทางวัฒนธรรมเป็นทุนในการดิ้นรน ต่อสู้ แข่งขันและเอาชนะเพื่อผลิตซ้ำความแตกต่างทางชนชั้น โดยผ่านระบบสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรม ไม่ว่าจะเป็นรสนิยม ความคิด ความเชื่อ หรือปฏิบัติการซึ่งล้วนทำหน้าที่ผลิตซ้ำความแตกต่างทางสังคม แนวคิดฮาบิทัสนี้ได้ถูกผลิตขึ้นมาเพื่ออธิบายปฏิบัติการของปัจเจกในการที่ต้องเข้าสู่สนามของการแข่งขันต่อสู้เพื่อจะได้ทรัพยากรที่มีอยู่ และฮาบิทัสเป็นการปฏิสัมพันธ์กับโครงสร้างทางสังคมซึ่งอยู่ภายนอกตัวคน เช่นความรู้และประสบการณ์ทางสังคม กับการปฏิบัติทางร่างกายของคน โดยผ่านการเรียนรู้การกระทำ

นักเรียน หมายถึง นักเรียนที่เรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 มีอายุประมาณ 7-12 ปี กำลังศึกษาอยู่ในโรงเรียนทวิภาษา

ทุนทางวัฒนธรรม (Cultural Capital) หมายถึง ทุนที่มีอยู่ในตัวตน (Embodied State) ทุนที่อยู่ในรูปของวัตถุ (Objectified State) และทุนที่อยู่ในรูปแบบสถาบัน (Institutionalized State) โดยอธิบายถึงการนำทรัพยากรที่สะสมอยู่ในความรู้ความสามารถ หรือทรัพย์สินที่ปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มสังคมมีไว้ในครอบครองและสามารถนำไปใช้เป็นเครื่องมือสร้างผลตอบแทนทั้งทางเศรษฐกิจหรือการได้รับการยอมรับในสังคม

1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 1.7.1 เพื่อทราบถึงแนวจริตของนักเรียนโรงเรียนทวิภาษา
- 1.7.2 เพื่อทราบถึงทุนทางวัฒนธรรมภายใต้การประกอบสร้างของโรงเรียนทวิภาษา
- 1.7.3 เพื่อทราบถึงแนวทางการบริหารจัดการโรงเรียนทวิภาษาที่เหมาะสม

1.8 การออกแบบการวิจัย

ผู้วิจัยใช้วิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งเป็นการเน้นการทำความเข้าใจถึงปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่มีลักษณะเฉพาะเจาะจง และเป็นการค้นหาทฤษฎีที่สร้างขึ้นจากข้อมูลเฉพาะกลุ่ม (Research Then Theory) ซึ่งวิธีการดังกล่าวนี้เป็นการสร้างทฤษฎีฐานราก (Grounded Theory) สำหรับปรากฏการณ์ใดปรากฏการณ์หนึ่ง ทั้งนี้เป้าหมายหลักของการวิจัยเชิงคุณภาพจึงเป็นการทำความเข้าใจเชิงลึก (In-Depth Understanding) และไม่มุ่งเน้นในการอธิบายข้อมูลที่มีปริมาณมาก (Huberman & Miles, 1994; Patton, 2002) สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลในครั้งนี้ ผู้วิจัยจะใช้การวิเคราะห์ข้อมูลแบบสร้างข้อสรุปสำหรับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ และใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) สำหรับข้อมูลที่เป็นเอกสาร ในงานวิจัยฉบับนี้ การวิเคราะห์ข้อมูลนี้จะดำเนินการไปพร้อม ๆ กับการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้วิจัยจะนำมาถอดความ เพื่อใช้ตัวบทในการวิเคราะห์ สำหรับข้อมูลที่ได้จากเอกสาร ผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่ได้มาจัดประเภทและแยกแยะ เพื่อให้เกิดความเชื่อมโยงระหว่างแนวคิด ทฤษฎี และผลที่ได้จากการสัมภาษณ์ เพื่อให้ความหมาย และสร้างข้อสรุป ทั้งนี้ โดยผู้วิจัยได้กำหนดวิธีการดำเนินการวิจัยเป็นขั้นตอนต่าง ๆ ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาคุณลักษณะโรงเรียนทวิภาษา โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกจาก ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้สอนหรือผู้ช่วยสอน ผู้ปกครอง และผู้แทนนักเรียน ณ โรงเรียนภาษาไทยกับโรงเรียนทวิภาษา

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษา Habitus และความแตกต่างทางชนชั้นในการศึกษา โรงเรียนภาษาไทยกับโรงเรียนทวิภาษา

ขั้นตอนที่ 3 ศึกษาทุนทางวัฒนธรรมและการผลิตซ้ำทางสังคมและวัฒนธรรม โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก จาก ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้สอนหรือผู้ช่วยสอน ผู้ปกครอง และผู้แทนนักเรียน ต่อโรงเรียนภาษาไทยกับโรงเรียนทวิภาษา

ขั้นตอนที่ 4 นำข้อมูลที่ได้จากการวิจัยในขั้นตอนที่ 1 ถึงขั้นตอนที่ 3 มาวิเคราะห์และนำเสนอข้อมูลที่ได้รับจากการสัมภาษณ์และอธิบายในปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมไทยปัจจุบัน

ขั้นตอนที่ 5 เป็นข้อสรุปเพื่อตอบคำถามการวิจัย และวัตถุประสงค์การวิจัย ที่พบทั้งหมดใน
การทำการวิจัย รวมถึงอธิบายปัญหาและอุปสรรคที่พบอีกด้วย

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การทบทวนองค์ความรู้เกี่ยวกับแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการเริ่มต้นของงานวิจัย โดยมีวัตถุประสงค์ชี้ให้เห็นถึงความรู้แจ้งในองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยนั้นๆ และเป็นการสร้างความน่าเชื่อถือของงานวิจัย เพื่อแสดงให้เห็นว่าความสำคัญของสภาพปัญหาและที่มาของการวิจัยมีความเชื่อมโยงกับองค์ความรู้นั้นอย่างไร ในลักษณะที่เป็นการเรียนรู้จากองค์ความรู้ที่มีอยู่เดิม ด้วยวิธีการเรียนรู้เพื่อศึกษาปัญหาสังคมในช่วงกรอบเวลาแห่งการวิจัย แล้วนำมาสร้างเป็นกรอบแนวคิดใหม่แบบบูรณาการ (Integration) เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลมาวิเคราะห์ ทดสอบ สมมติฐาน นำมาอภิปรายผล ค้นหาข้อสรุป และนำเสนอผลรวมทั้งรวบรวมข้อเสนอแนะ เพื่อบรรลุมุ่งวัตถุประสงค์ของการวิจัย (Cooper, 1988)

การวิจัยเรื่อง “แนวจิตของนักเรียนโรงเรียนทวิภาษา” นี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเกี่ยวกับ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นกรอบในการศึกษา การวิเคราะห์ข้อมูล และการอภิปรายผลการวิจัย ดังนี้

- 2.1 แนวคิดเกี่ยวกับปรัชญาการศึกษา
- 2.2 แนวคิดเกี่ยวกับทวิภาษา
  - 2.2.1 การก่อตัวของการจัดการศึกษาแบบทวิภาษาในประเทศไทย
  - 2.2.2 ประเภทของทวิภาษา
- 2.3 แนวคิดเกี่ยวกับชนชั้นและทุน
  - 2.3.1 แนวคิดเกี่ยวกับชนชั้น (Class)
  - 2.3.2 แนวคิดเกี่ยวกับทุน (Capital)
- 2.4 แนวคิดเกี่ยวกับฮาบิทัส (Habitus)
- 2.5 แนวคิดเรื่องแคววง (Field)
- 2.6 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา
  - 2.6.1 ทฤษฎีทุนมนุษย์กับแนวคิดเกี่ยวกับการลงทุนทางการศึกษา

- 2.6.2 ทฤษฎีการคัดสรรกลั่นกรอง (Screening Theory)
- 2.6.3 แนวคิดเกี่ยวกับความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา
- 2.7 แนวคิดเกี่ยวกับความแปลกแยกของมนุษย์
  - 2.7.1 ความหมายของความแปลกแยก
  - 2.7.2 ประเภทของความแปลกแยก
  - 2.7.3 รูปแบบของความแปลกแยกด้านระบบการศึกษาในสังคมไทย
- 2.8 การผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม (Cultural Reproduction)
- 2.9 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 2.10 กรอบแนวคิดของงานวิจัย

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับปรัชญาการศึกษา

ปรัชญาการศึกษา หมายถึง การค้นหาความจริงอย่างมีหลักเหตุผลและกฎแห่งความเป็นไป ความรู้การกระทำหรืออีกนัยหนึ่งคือความรักในความรู้และการค้นหาความรู้ (Webb, Metha, & Jordan, 1992) ปรัชญาหมายถึงทัศนคติหรือความคิดบางประการของแต่ละบุคคลที่มีต่อชีวิตและความเชื่อความยึดมั่นในอุดมคติบางประการที่ใช้เป็นหลักในการดำเนินชีวิต นั้นแสดงให้เห็นว่า “ทุกคนมีปรัชญา” (วรวิทย์ วสันตรากร, 2544) อย่างไรก็ตาม ปรัชญาหรือปรัชญาทั่วไปกับปรัชญาการศึกษาที่มีความใกล้ชิดกันมาก ปรัชญาทั่วไปเป็นการศึกษาเกี่ยวกับความจริงวิธีการค้นหาความจริง และคุณค่าของสิ่งต่างๆ ในสังคมแต่ปรัชญาการศึกษาเป็นการนำเอาปรัชญาทั่วไปมาประยุกต์เพื่อนำไปจัดการศึกษาซึ่งการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาบุคลากรพัฒนาสังคมชุมชนให้เกิดความสงบร่มเย็นเป็นสุขอยู่ร่วมกันอย่างมีความสันติสุขดังนั้น ปรัชญาการศึกษา จึงเป็นแนวความคิด หลักการ และกฎเกณฑ์ ในการกำหนดแนวทาง ในการจัดการศึกษาซึ่งนักการศึกษาได้ยึดเป็นหลักในการดำเนินการทางการศึกษาเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย นอกจากนี้ปรัชญาการศึกษายังพยายามทำการวิเคราะห์และทำความเข้าใจเกี่ยวกับการศึกษา ทำให้สามารถมองเห็นปัญหาของการศึกษาได้อย่างชัดเจน ปรัชญาการศึกษาจึงเปรียบเหมือนเข็มทิศนำทางให้นักการศึกษาดำเนินการทางการศึกษาอย่างเป็นระบบชัดเจน และสมเหตุสมผล ปรัชญาการศึกษามีอยู่มากมายหลายลัทธิ ตามลักษณะและตามธรรมชาติของมนุษย์ที่ต่างก็คิดและเชื่อไม่เหมือนกัน อาศัยแนวคิดของปรัชญาพื้นฐานที่แตกต่างกันหรือนำมาผสมผสานกัน ทำให้มีลักษณะที่คาบเกี่ยวกัน หรืออาจมาจากความคิดของปรัชญาพื้นฐานสาขาเดียวกัน ดังนั้นปรัชญาการศึกษาจึงมีหลายลัทธิหลายระบบ โดยปรัชญาการศึกษาที่เป็นที่นิยมกันอย่างกว้างขวาง ได้แก่ ปรัชญาการศึกษาสารัตถนิยม (Essentialism) ปรัชญาการศึกษานิรันตร

นิยม (Perennialism) ปรัชญาการศึกษาพัฒนาการนิยม (Progressivism) ปรัชญาการศึกษาปฏิรูปนิยม (Reconstructionism) และปรัชญาการศึกษาอัตถิภาวนิยม (Existentialism) (อรสา สุขเปรม, 2544) ดังนั้น ปรัชญาการศึกษาจึงหมายถึงแนวคิดทฤษฎีในหลักปรัชญาที่นำมาประยุกต์ใช้ในการจัดการศึกษา เพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาของผู้เรียนให้มีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น โดยแนวคิดชั้นนำตั้งแต่สมัยโบราณจนถึงสมัยปัจจุบันที่นิยมยกย่องในลัทธิปรัชญาการศึกษาต่างๆ เช่น John Locke, Immanuel Kant, Johann Herbart และ John Dewey เป็นต้น โดยแต่ละแนวคิด ทฤษฎีในหลักปรัชญาการศึกษา ล้วนมุ่งเน้นและสนใจเกี่ยวกับเรื่องราวของมนุษย์ซึ่งได้แก่ธรรมชาติ ความรู้ความสัมพันธ์และพฤติกรรมของมนุษย์และขณะเดียวกันก็มีความสนใจร่วมกันในเรื่องที่จะทำให้ชุมชนสังคมประเทศชาติ และชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนดีขึ้นมีความสันติและอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

การศึกษาในยุคโลกาภิวัตน์ การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของกระแสสังคมโลกส่งผลให้สังคมไทยเกิดการปรับตัวเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ทั้งทางด้านเศรษฐกิจสังคม และการเมือง การศึกษาจึงต้องมีการปรับเปลี่ยนทั้งแนวคิด สาระตลอดจนแนวทางในการจัดการศึกษาในฐานะเป็นเครื่องมือหรือวิธีการที่สำคัญในการพัฒนาบุคคลในชาติให้พร้อมรับและปรับตัวให้สอดคล้องเหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงของกระแสสังคมโลกทุกรูปแบบ (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2552 อ้างถึงใน กษมา ศรีสุวรรณ, 2556) ได้แบ่งสังคมโลกออกเป็นคลื่น 5 ลูกคือ คลื่นลูกที่ 1 คือ สังคมเกษตรกรรม ใช้ความใหญ่โตกว้างขวางของพื้นที่เกษตรเป็นดัชนีวัดความเจริญ และความมั่งคั่งของประเทศ คลื่นลูกที่ 2 คือ สังคมอุตสาหกรรม ใช้ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรหรือทุนเป็นดัชนีวัดความเจริญและความมั่งคั่งของประเทศ คลื่นลูกที่ 3 คือ สังคมเทคโนโลยีสารสนเทศใช้ความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและอำนาจในการเข้าถึง รวมทั้งการใช้ประโยชน์จากข้อมูล ข่าวสารเป็นดัชนีวัดความเจริญก้าวหน้าและความมั่งคั่งของประเทศ คลื่นลูกที่ 4 คือ สังคมความรู้ ใช้ความสามารถในการครอบครองความรู้ หรือข้อมูลข่าวสารที่ครบถ้วนที่สุดเป็นดัชนีวัดความเจริญและความมั่งคั่งของประเทศ คลื่นลูกที่ 5 คือ ปรัชญาสังคม หรือสังคมแห่งปัญญาใช้ปัญญาวิधिเป็นดัชนีวัดความเจริญและความมั่งคั่งของประเทศสำหรับประเทศไทยที่อยู่ในยุคสังคมโลกไร้พรมแดนในสภาพแวดล้อมที่มีการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีอย่างรวดเร็ว และทรัพยากรสารสนเทศซึ่งมีอย่างมากมายมหาศาลนั้น การที่จะพัฒนาการศึกษาไทยให้ก้าวทันการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวได้ ควรมีการพัฒนากลยุทธ์ที่ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต

ปรัชญาการศึกษาที่นำมาศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบกับพระราชบัญญัติ พ.ศ. 2542 สามารถสรุปเนื้อหาความสำคัญของปรัชญาได้ดังต่อไปนี้ (ไพฑูริย์ สีนลรัตน์, 2556)

1) ปรัชญาการศึกษาสารัตถนิยม (Essentialism) เน้นเนื้อหาสาระและความสำคัญของมรดกทางวัฒนธรรมของสังคมที่ได้รับการยอมรับและปฏิบัติกันในสังคม มีจุดมุ่งหมายคือ ทะนุบำรุง และถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมศึกษาในสิ่งที่ได้จากมรดกทางวัฒนธรรม ความเชื่อ ทศนคติ และค่านิยมของสังคมในอดีต ฝึกฝนให้ผู้เรียนมีความขยันหมั่นเพียรในการศึกษาเล่าเรียนและการทำงาน มีพัฒนาการทางปัญญา

2) ปรัชญาการศึกษานิรันตรนิยม (Perennialism) เน้นการสร้างคนให้เป็นที่สมบูรณ์อย่างแท้จริง ปลูกฝังความเชื่อและค่านิยมที่ดีแก่ผู้เรียน มุ่งพัฒนาให้ผู้เรียนมีเหตุผลยิ่งขึ้น รู้จักและเข้าใจตนเอง พร้อมทั้งเห็นว่าตัวเองนั้นมีพลังธรรมชาติอยู่ภายในแล้ว การศึกษาคือการส่งเสริมให้พลังธรรมชาตินั้นพัฒนาเต็มที่ ซึ่งหมายถึงสติปัญญาของมนุษย์

3) ปรัชญาการศึกษาพัฒนาการนิยม (Progressivism) แนวคิดหลักการของการศึกษาแบบพัฒนาการนิยมนี้ คือ การศึกษาจะต้องพัฒนาเด็กในทุกด้านมีเฉพาะด้านสติปัญญาเท่านั้น มีความสัมพันธ์กับสังคมมากขึ้น เด็กจะต้องพร้อมที่จะไปอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ปรับตัวได้อย่างดี กระบวนการเรียนการสอนจึงมีความสำคัญพอๆกับเนื้อหา เรื่องของปัจจุบันมีความสำคัญกว่าอดีตหรืออนาคต วิวัฒนาการนิยมเกิดจากทัศนะทางการศึกษา Rousseau (1774) ชาวฝรั่งเศสเชื่อว่า การศึกษาจะช่วยพัฒนาผู้เรียนไปในทางที่ดี แต่ความคิดนี้แพร่หลาย Dewey (1859) ได้ทำการศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติม เน้นใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาตัวผู้เรียน โดยเน้นว่าผู้เรียนควรเข้าใจและตระหนักในตนเอง (Self-realization) มีความจำเป็นต้องรู้ ความสนใจ และปัญหาของตนเอง เสียก่อน ความสนใจและปัญหานี้ใช้เป็นหลักยึดในการจัดการศึกษา ซึ่งการที่จะพัฒนาได้ต้องเกิดการพยายามแก้ปัญหา และสนองความสนใจ Dewey เชื่อว่าในกระบวนการที่พยายามแก้ปัญหาหรือสนองความสนใจของตนเองนั้นต้องมีการลงมือทำในกระบวนการนี้จึงจะเกิดการเรียนรู้ขึ้น หลักการนี้ทำให้เกิดวิธีการเรียนแบบแก้ปัญหา (Problem Solving) หรือเรียนด้วยการปฏิบัติ (Learning by Doing) เป็นแนวคิดที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างกว้างขวางในการจัดการเรียนการสอน

4) ปรัชญาการศึกษาปฏิรูปนิยม (Reconstructionism) สังคมมีปัญหาทุกด้านของ เศรษฐกิจ การเมือง ศิลปวัฒนธรรม ทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับโลก สังคมจึงต้องการแก้ปัญหา และหาทางที่จะสร้างค่านิยมและแบบแผนของสังคมขึ้นมาใหม่ โดยพัฒนาและสร้างสรรค์สังคมใหม่ที่ ดีและเหมาะสมกว่าขึ้นมาให้ได้ โดยมีจุดมุ่งหมายดังนี้ การศึกษาจะต้องช่วยแก้ปัญหาของสังคมที่ เป็นอยู่ ส่งเสริมและพัฒนาสังคมโดยตรง สร้างระเบียบใหม่ของสังคมจากพื้นฐานเดิมที่มีอยู่ แต่อยู่ บนพื้นฐานของประชาธิปไตยมองเห็นความสำคัญของสังคมคู่ไปกับตนเอง

5) ปรัชญาการศึกษาอัตถิภาวนิยม (Existentialism) สนใจเกี่ยวกับโลกแห่งการดำรงชีวิต (A World of Existing) เชื่อว่าคนคือความไม่แน่นอน ไม่มีแก่นสาร ความจริงหรือความรู้ควรจะเป็น เรื่องที่ช่วยให้ตนเองดำรงชีวิตอยู่ได้ ไม่จำเป็นต้องตรงกับความรู้สึกของประชาชนส่วนใหญ่ มี เสรีภาพในการเลือก ในการกระทำ มนุษย์ตัดสินใจด้วยตนเอง เลือกด้วยตนเอง และรับผิดชอบต่อ การกระทำของตนเอง

6) ปรัชญาการศึกษาพุทธปรัชญา (Buddhism) พุทธปรัชญาการศึกษา โดยคำนี้ นำมาจากคำ ว่า Buddhistic Philosophy of Education ซึ่งได้แนวคิดมาจากพระพุทธศาสนา (Buddhism) จากพระ ธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และปรัชญาการศึกษาอื่นๆ การศึกษาในพุทธปรัชญา คือ การศึกษาเพื่อให้เข้าใจความจริง เข้าใจความหมายของชีวิต ทั้งดำรงชีวิตให้สอดคล้องสัมพันธ์กับ ความจริง พุทธปรัชญา ได้นำหลักเหตุและผลไปวิเคราะห์และอธิบายความจริงและความเป็นไปของ สิ่งทั้งหลายในโลก ได้ชี้แนะให้ทราบว่าอะไรคือความเป็นเลิศ หรือความดีที่พึงปรารถนาในชีวิต และจะศึกษาปฏิบัติให้เป็นผลได้อย่างไร พุทธปรัชญาจึง หมายถึง ความรู้อันประเสริฐที่พระพุทธเจ้า ได้ตรัสรู้แล้วหรือพุทธธรรม

ต่อมาทฤษฎี Dewey ผู้นำแนวคิดของประสบการณ์นิยม (Experimentalism) มีความเชื่อว่า ความอยู่รอดของสรรพสัตว์ ซึ่งหมายถึงมนุษย์ด้วยย่อมขึ้นอยู่กับ การปรับตัวของสิ่งนั้นๆ Dewey จึง ได้ยึดเอาเรื่องปรับตัวให้เหมาะสมกับสิ่งแวดล้อมเป็นสำคัญ หรือเป็นแก่นแห่งการศึกษา โดยมี โลกของประสบการณ์ (A World of Experience) ชีวิตคือการเดินทางเพื่อแสวงหาประสบการณ์โลก นี้ไม่มีสิ่งใดมีค่าเท่ากับการแสวงหาประสบการณ์ใหม่ ความสุขของคนคือการได้พบกับ ประสบการณ์ใหม่ที่ท้าทายความอยากรู้อยากเห็นของตนเอง ทศนะของ Dewey เห็นว่า มนุษย์จะรับ ความรู้เกี่ยวกับสิ่งต่างๆ จากประสบการณ์เท่านั้น การเรียนรู้ที่จะก่อให้เกิดประสบการณ์ที่เหมาะสม แนวคิดนี้เป็นที่แพร่หลายทั่วไปในวงการปรัชญาตั้งแต่ปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 นับว่าเป็นผลผลิต

ทางความคิดที่มีอิทธิพลต่อการจัดการศึกษาศาสนาใหม่ทั้งในประเทศสหรัฐอเมริกาและในประเทศอื่นๆทั่วโลก เขาเห็นว่ามนุษย์มีปัญหาอยู่ตลอดเวลา ปัญหาคือ การเผชิญต่อความเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมรอบตัวที่เป็นอยู่ทุกขณะ เมื่อมนุษย์ต้องพบปัญหาอยู่ตลอดเวลา การฝึกมนุษย์ให้แก้ปัญหาได้จึงเป็นสิ่งจำเป็นเพราะจะช่วยให้จัดปัญหาที่มาขัดขวางการดำเนินชีวิตได้ และชีวิตนั้นจะอยู่รอด Dewey ได้แบ่งประสบการณ์เป็น 2 ประเภท คือ ประสบการณ์ปฐมภูมิ (Primary Experience) และประสบการณ์ทุติยภูมิ (Secondary Experience) ประสบการณ์ปฐมภูมิคือ ประสบการณ์ที่ยังไม่มีความรู้หรือยังไม่มีความคิดไตร่ตรอง เป็นเพียงกระบวนการของการกระทำ และการประสบการณ์เปลี่ยนแปลงระหว่างอินทรีย์และสภาพแวดล้อม ส่วนประสบการณ์ทุติยภูมิ เป็นประสบการณ์ที่เป็นความรู้ คือได้ผ่านกระบวนการคิดไตร่ตรองมาแล้ว ประสบการณ์ปฐมภูมิจะเป็นเนื้อหาของประสบการณ์ทุติยภูมิ เป็นข้อมูลเบื้องต้นสำหรับคิดไตร่ตรอง

Dewey ยังกล่าวอีกว่า การศึกษาที่ถูกต้องไม่ได้ขึ้นอยู่กับการศึกษาแบบเดิมหรือแบบจารีต (Traditional) หรือแบบอนุรักษ (Conservative) กับสิ่งเกี่ยวข้องการศึกษาแบบใหม่หรือแบบก้าวหน้า (Progressive) เท่านั้น ดังนั้น ประชญาที่สะท้อนให้เห็นในเรื่องที่เกี่ยวกับประสบการณ์สำหรับผู้เรียนเน้นให้ผู้เรียนได้สัมผัสกับการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง เน้นการปฏิบัติจากประสบการณ์จริง การจัดกิจกรรมในลักษณะกลุ่มปฏิบัติการที่เรียนรู้ด้วยประสบการณ์ตรงจากการเผชิญการทำงานจริง และการแก้ปัญหา เพื่อให้เกิดการเรียนรู้จากการกระทำ กระบวนการสร้างสรรค์ประสบการณ์ใหม่ที่ผสมผสานกับประสบการณ์ที่ผ่านมาส่งเสริมให้เกิดความสามารถในการทำงาน เพื่อเป็นแนวทางนำไปสู่ความเข้าใจในปัจจุบันและอนาคต จนต่อยอดให้เกิดแนวคิดนวัตกรรมใหม่ได้

ดังนั้น ปัจจุบันการจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นการปฏิบัติจริง เป็นการเรียนรู้ในแบบ Learning by Doing ผู้เรียนจะเป็นหลักของการเรียนรู้ มีการจัดการสอนแบบโครงการ (Project-based Learning) เป็นการสอนที่ให้ผู้เรียนได้เรียนจากการปฏิบัติจริงเป็นการเรียนจากประสบการณ์ตรง ผู้เรียนได้ทดลอง ปฏิบัติ ค้นหาข้อมูล จัดระเบียบข้อมูล พิจารณาหาข้อสรุป ค้นคว้าหาวิธีการในการปฏิบัติงานด้วยตนเอง หรือร่วมกันเป็นกลุ่มให้ผู้เรียนมีอิสระในการศึกษาหาความรู้ รวมถึงให้ผู้เรียนได้รู้จัดการทำงานร่วมกับผู้อื่น ได้ค้นคว้าข้อมูลความรู้จากแหล่งต่างๆ ไม่เฉพาะในห้องเรียนเท่านั้น จึงทำให้ผู้เรียนศึกษาค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเองได้อย่างก้าวหน้า

ทฤษฎีของ Gardner (1983) นักจิตวิทยา มหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด มีแนวคิดที่อธิบายให้เห็นถึงความสามารถที่หลากหลาย โดยคิดเป็นทฤษฎีพหุปัญญา (Theory of Multiple Intelligences) ในปี

พ.ศ. 2526 Gardner ได้เสนอแนวคิดปัญญาของมนุษย์มีอย่างน้อย 7 ด้าน คือ ด้านภาษา ด้านตรรกศาสตร์และด้านคณิตศาสตร์ ด้านมิติสัมพันธ์ ด้านร่างกายและการเคลื่อนไหว ด้านดนตรี ด้านมนุษยสัมพันธ์ และด้านการเข้าใจตนเอง ต่อมาในปี พ.ศ. 2540 ได้เพิ่มเติมมาอีก 1 ด้าน คือ ด้านธรรมชาติวิทยา เพื่อให้สามารถอธิบายอย่างครอบคลุมยิ่งขึ้น อาจสรุปได้ว่า พหุปัญญา ตามแนวคิดของ Gardner ในปัจจุบันมีปัญญาอยู่ 8 ด้าน ดังนี้

1) ความฉลาดด้านภาษา (Linguistic Intelligence) ความสามารถในการใช้ภาษาในรูปแบบต่างๆ ตั้งแต่ภาษาพื้นเมือง จนถึงภาษาอื่นๆ สามารถรับรู้ เข้าใจภาษา และการสื่อภาษาให้ผู้อื่นเข้าใจได้ตามที่ต้องการ

2) ความฉลาดด้านตรรกศาสตร์และคณิตศาสตร์ (Logical-Mathematical Intelligence) เป็นความสามารถในการคิดแบบมีเหตุและผล การคิดเชิงนามธรรม การคิดคาดการณ์และการคิดคำนวณทางคณิตศาสตร์

3) ความฉลาดด้านมิติสัมพันธ์ (Visual-Spatial Intelligence) เป็นความสามารถในการรับรู้ทางสายตา สามารถมองเห็นพื้นที่ รูปทรง ระยะทาง และตำแหน่งอย่างสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน จากนั้นถ่ายทอดแสดงออกอย่างเป็นระบบ โดยมีความไวต่อการรับรู้ด้านทิศทาง

4) ความฉลาดด้านร่างกายและการเคลื่อนไหว (Bodily Kinesthetic Intelligence) เป็นความสามารถในการควบคุมและแสดงออกความคิด และความรู้สึก โดยใช้อวัยวะส่วนต่างๆ ของร่างกาย รวมถึงความสามารถด้านความคล่องแคล่ว ความแข็งแรง ความรวดเร็ว ความยืดหยุ่น ความประณีต และความไวทางประสาทสัมผัสต่างๆ

5) ความฉลาดด้านดนตรี (Musical Intelligence) เป็นความสามารถในการรับรู้ และเข้าถึงสุนทรียะทางดนตรี ได้ตั้งแต่การได้ยิน การรับรู้ การจดจำ การแต่งเพลง ความสามารถจดจำ จังหวะ ทำนอง และโครงสร้างทางดนตรีได้ดี และสามารถถ่ายทอดโดยการเคาะจังหวะ ด้านการเล่นดนตรี และร้องเพลง

6) ความฉลาดด้านมนุษยสัมพันธ์ (Interpersonal Intelligence) เป็นความสามารถในการเข้าใจผู้อื่น ด้านความรู้สึก อารมณ์ และเจตนาที่ซ่อนเร้นอยู่ภายใน มีความไวในการสังเกตท่าทาง

น้ำเสียง และสามารถตอบสนองได้อย่างเหมาะสม การสร้างมิตรภาพ ความสามารถเจรจาต่อรอง ลดความขัดแย้ง สามารถจูงใจผู้อื่นได้ดี เป็นปัญญาด้านที่สำคัญสำหรับการอยู่ในสังคม

7) ความฉลาดด้านการเข้าใจตนเอง (Interpersonal Intelligence) เป็นความสามารถในการ รู้จัก ตระหนักรู้ในตนเอง ความสามารถรู้เท่าทันตนเอง ควบคุมการแสดงออกอย่างเหมาะสมตาม กาลเทศะ และสถานการณ์ รู้ว่าตอนใดควรเผชิญหน้า สถานการณ์ใดควรหลีกเลี่ยง เมื่อใดต้องขอ ความช่วยเหลือ มองภาพตนเองตามความเป็นจริง รู้จุดอ่อน หรือจุดด้อยของตนเอง ในขณะที่เดียวกันรู้ ว่าตนมีจุดแข็ง หรือความสามารถในเรื่องใด มีความรู้เท่าทันอารมณ์ ความรู้สึก ความคิด ความ คาดหวัง ความปรารถนา ของตนเอง เป็นปัญญาด้านที่จำเป็นต้องมีอยู่ เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตได้ อย่างมีคุณค่า และมีความสุข

8) ความฉลาดด้านธรรมชาติวิทยา (Naturalist Intelligence) คือความสามารถในการเข้าใจ ธรรมชาติ เข้าใจกฎเกณฑ์ ปรัชญาการณ และ การรังสรรค์ต่างๆ ของธรรมชาติ เพื่อเข้าใจถึงความ เป็นไปของธรรมชาติ มีความสามารถในการจัด แยกแยะประเภทของสิ่งมีชีวิต ทั้งพืชและสัตว์

ทฤษฎีพหุปัญญาของ Gardner ชี้ให้เห็นถึงความฉลาดทางปัญญาของมนุษย์ ซึ่งมีหลายด้าน แต่ละด้านมีความเป็นอิสระในตัวของมันเอง สามารถทำให้ชีวิตงดงามขึ้น ในขณะที่เดียวกันนั้น มี การบูรณาการเข้าด้วยกัน แสดงออกด้วยเอกลักษณ์ทางปัญญาของมนุษย์

ความสำคัญของปรัชญาการศึกษาได้รับการนำมาปฏิบัติผ่านพระราชบัญญัติการศึกษา แห่งชาติ ในการ จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ตามหลักปรัชญาการศึกษาอัตถิภาวนิยม ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและ แก้ไขปัญหา ตามหลักปรัชญาการศึกษาปฏิรูปนิยม จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์ จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น และทำเป็น รักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง ตามหลัก ปรัชญาการศึกษาพิพัฒน์นิยม จัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่างๆ อย่างได้ สดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงามและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุก วิชา ตามหลักปรัชญาการศึกษาสังคมนิยม และ สวรรค์นิยม ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัด บรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียน และอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และ มี ความรอบรู้ รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้ ผู้สอนและผู้เรียน

อาจเรียนรู้ไปพร้อมกันจากสื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการประเภทต่าง ๆ ตามหลักปรัชญาการศึกษาปฏิรูปนิยม จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ตลอดเวลาทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับบิดามารดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ ตามหลักปรัชญาการศึกษาพัฒนานิยมและปฏิรูปนิยม และแม้ในการศึกษาของไทยในปัจจุบันจะมีการใช้แนวคิดของปรัชญาการศึกษาต่างๆอย่างหลากหลาย แต่การเรียนการสอนที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้คิดอย่างสร้างสรรค์และเข้ากับบริบทของโลกที่ได้เปลี่ยนแปลงไป การพัฒนาทักษะแห่งอนาคตใหม่ในประเทศไทย โดยวิจารย์ พานิช นักการศึกษาคนสำคัญของประเทศไทยได้กล่าวว่าการศึกษาที่ถูกต้องสำหรับศตวรรษใหม่ ต้องเรียนให้บรรลุทักษะ คือทำได้ต้องเรียนเลยจากรู้วิชาไปสู่ทักษะในการใช้วิชาเพื่อการดำรงชีวิตในโลกแห่งความเป็นจริง การเรียนจึงต้องเน้นเรียนโดยการลงมือทำหรือการฝึกฝน และคนเราต้องฝึกฝนทักษะต่าง ๆ ที่จำเป็นตลอดชีวิต ปรัชญาการศึกษาในปัจจุบันได้มีการนำแนวคิดและความเชื่อของนักปรัชญาในอดีต มาเป็นแนวทางในการจัดการศึกษาและปรับปรุงแก้ไขปัญหาของการศึกษา โดยบูรณาการเข้ากับปรัชญาหลังนวยุคที่มีแนวคิดยอมรับทุกสิ่งด้วยวิจรรณญาณ ด้วยมุมมองหลายแง่มุมเพื่อหาสาระที่เป็นประโยชน์ความรู้จึงเป็นแนวคิดที่เชื่อมโยงหลายศาสตร์ของปรัชญาการศึกษา ร่วมกันเป็นศาสตร์เพื่อพัฒนาและแก้ไขปัญหของสังคมภายใต้บริบทโลกที่เปลี่ยนแปลงไป

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับทวิภาษา

2.2.1 การก่อตัวของการจัดการศึกษาแบบทวิภาษาในประเทศไทย

ประเทศไทยนั้นเป็นประเทศที่มีความเป็นพหุภาษาสูง มีภาษาถิ่นและภาษากลุ่มชาติพันธุ์อยู่มากถึง 60 ภาษา จึงทำให้มีกลุ่มผู้เรียนที่ไม่ได้ใช้ภาษาไทยราชการเป็นภาษาแม่ กระจายตัวอยู่ตามถิ่นต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นพื้นที่ในจังหวัดภาคเหนือตอนบนที่มีกลุ่มชาติพันธุ์ชาวเขา เช่น ปาเกอญอ ม้ง ลานู ลีซอ อาข่า หรือพื้นที่เขตจังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่มีคนพื้นถิ่น คือ ชาวมลายู ที่สื่อสารด้วยภาษามลายู เป็นหลักในชีวิตประจำวัน ในเขตพื้นที่ชายแดนใต้มีความชัดเจนของการเรียกร้องการต่อต้านการถูกกดทับทางการศึกษาจากภาครัฐ ในลักษณะการกลืนกลายทางภาษาและวัฒนธรรมเด่นชัดกว่าและรุนแรงกว่าในพื้นที่อื่น ซึ่งออกมาในกระแสของการต่อต้านที่ใช้ความรุนแรง อันเป็นผลสืบเนื่องมาตั้งแต่ต้นนโยบายเกี่ยวกับการศึกษาภาคบังคับ (ยุคดิ มุกดาวิจิต, 2551; สุวิไล เปรมศรีรัตน์, 2551)

ปี พ.ศ. 2464 ซึ่งเป็นการปกครองโดย จอมพล ป. พิบูลสงคราม โดยท่านได้ออกประกาศฉบับที่ 3 ให้เยาวชนทุกคนในประเทศไทยรวมทั้งในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ เข้าเรียนในโรงเรียนของรัฐ ซึ่งใช้ภาษาไทยในการจัดการเรียนการสอน นอกจากนั้นนโยบายในพื้นที่ซึ่งมีความพยายามที่จะส่งเสริมให้คนในพื้นที่ใช้ภาษาไทยมากขึ้น โดยให้ใช้ภาษาไทยติดต่อกับส่วนราชการต่าง ๆ (นันทวรรณ วัฒนวราร์, 2559)

ปี พ.ศ. 2500 จากนโยบายดังกล่าว ส่งผลให้เกิดการยกเลิกการใช้ภาษามลายูในโรงเรียน ซึ่งแต่เดิมมีการใช้ภาษาท้องถิ่นสอนตามความต้องการและความเหมาะสมของพื้นที่ มีการเปลี่ยนแปลงชื่อหมู่บ้าน ชื่อโรงเรียน ชื่อสถานที่ต่าง ๆ จากชื่อภาษามลายูถิ่นเป็นภาษาไทย มีการส่งเสริมให้คนในพื้นที่เปลี่ยนชื่อจากภาษาท้องถิ่นเป็นชื่อที่มีความหมายในภาษาไทย และให้ใช้ภาษาไทยในการสอนวิชาอิสลามศึกษาในอดีต (อับลู เล๊ะ, 2557)

ปี พ.ศ. 2500 – 2507 จากการให้การศึกษาด้วยภาษาไทย หรือการจัดการเรียนการสอนด้วยภาษาไทยต่อเนื่องเรื่อยมา ส่งผลต่อสัมฤทธิ์ผลด้านการเรียน นักเรียนมีผลการเรียนต่ำ ซึ่งหน่วยงานการศึกษาในพื้นที่ได้สรุปว่า ปัญหาการศึกษาของเด็กเกิดขึ้นเนื่องจากไม่สามารถสอนให้เด็กพูดภาษาไทยได้ จึงมีการเร่งให้เด็กพูดภาษาไทยได้ก่อนที่จะเข้าเรียนระดับชั้นประถมศึกษา ซึ่งทำให้เกิดกระแสการต่อต้านการสนับสนุนการพูดภาษาเดียวจากภาคประชาชนทวีความรุนแรงมากขึ้น (นันทวรรณ วัฒนวราร์, 2559)

ปี พ.ศ. 2549 ท่ามกลางกระแสความรุนแรงเกี่ยวกับการต่อต้านการขจัดเขียดภาษาเดียว กับวัฒนธรรมเดียวจากรัฐไทย ทางศูนย์ศึกษาและพัฒนาสันติวิธี มหาวิทยาลัยมหิดลจึงได้ริเริ่มคิดค้นโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการ เรื่อง การจัดการเรียนการสอนโดยใช้ภาษาท้องถิ่นและภาษาไทยเป็นสื่อกรณีการจัดการศึกษาแบบทวิภาษา (ภาษาไทย – ภาษามลายูถิ่น) ในโรงเรียนเขตพื้นที่ 4 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งถือเป็นการดำเนินการจัดการศึกษาแบบทวิภาษาเต็มรูปแบบอย่างเป็นทางการครั้งแรกในประเทศไทย เป้าหมายสำคัญของโครงการ คือ ต้องการให้ทุนทางภาษาและวัฒนธรรมที่เด็กมีอยู่ในการเชื่อมโยงไปสู่ภาษาไทย โดยคาดว่าเด็กจะมีพัฒนาการทางภาษาได้เร็วขึ้น ซึ่งคณะผู้วิจัยมองว่าการใช้ภาษาไทยเป็นสื่อในการเรียนการสอนเพียงอย่างเดียวอย่างที่ปฏิบัติกันมานั้น ทำให้ผลการศึกษาของเยาวชนใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐานของประเทศมาโดยตลอด โรงเรียนที่มีการเข้าร่วมโครงการนำร่องนี้มี 4 แห่ง ได้แก่ โรงเรียนบ้านประจัน อ.ยะรัง จ.ปัตตานี โรงเรียนบ้านบึงน้ำใส อ.รามัน จ.ยะลา โรงเรียนไทยรัฐวิทยา 10 (บ้านใหม่) อ.เมือง จ.นราธิวาส

โรงเรียนตำมะลัง อ.เมือง จ.สตูล โดยในปี พ.ศ. 2550 ได้เตรียมการผลิตสื่อ รูปแบบและกลวิธีการสอน แผนการสอน และระบบตัวเขียน (ภาษามลายูถิ่นอักษรไทย) และในปี พ.ศ. 2551 จึงได้เริ่มทดลองใช้ในชั้นอนุบาลปีที่ 1 ปี พ.ศ. 2552 เป็นชั้นอนุบาลปีที่ 2 และ ปี พ.ศ. 2553 เริ่มทดลองใช้ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 รูปแบบการจัดการเรียนการสอนแบบทวิภาษานี้จะใช้ภาษาท้องถิ่นและภาษาไทยเป็นสื่อการเรียนการสอนไปจนถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยกำหนดอัตราส่วนการใช้ภาษาท้องถิ่นและภาษาไทยผูกผันตามชั้นปีที่สูงขึ้นของผู้เรียน การจัดการศึกษาแบบทวิภาษาในครั้งนั้น มีแนวคิดว่าจะเด็กจะเรียนภาษาไทยได้ดีต้องใช้ภาษาแม่เป็นสะพานเชื่อมโยงไปสู่ภาษาไทย แล้วเด็กจะเรียนรู้ได้อย่างมีความสุข โดยศึกษาจากหลักการสอนแบบทวิภาษามาประยุกต์ใช้ เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทของ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ (นันทวรรณ วัฒนวราร์, 2559)

นอกจากนี้ ในปี พ.ศ. 2553 มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลาได้ทำการประเมินโครงการ พบว่า ผลการเรียนรู้ทั่วไปของเด็ก ๆ คืบหน้า จากการทดสอบในโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการและโรงเรียนที่ไม่ได้เข้าร่วมโครงการจำนวนอย่างละ 4 แห่ง พบว่า เด็ก ๆ ในโรงเรียนที่เข้าโครงการแบบสองภาษากลับได้คะแนนทักษะภาษาไทยสูงกว่าเด็ก ๆ ในโรงเรียนที่สอนแต่ภาษาไทย และพบว่า เด็กนักเรียนในโรงเรียนแบบสองภาษายังได้คะแนนในวิชาอื่น ๆ สูงกว่า เช่น เลข และวิทยาศาสตร์ จึงถือได้ว่าโครงการนี้มีส่วนผลักดันให้เกิดยุทธศาสตร์สำคัญด้านการศึกษาในพื้นที่ชายแดนภาคใต้ โดยกระทรวงศึกษาธิการได้สนับสนุนให้โรงเรียนประถมศึกษาอื่น ๆ ในจังหวัดชายแดนภาคใต้หันมาใช้วิธีการสอนแบบสองภาษา เพื่อพัฒนาผลการเรียนของนักเรียน ต่อการเกิดการนำรูปแบบการจัดการศึกษาทวิภาษาไปใช้ในพื้นที่อื่น ๆ ที่มีความเป็นพหุภาษาสูง เช่น ใช้กับผู้เรียนในพื้นที่สูงที่เป็นชนเผ่า ในจังหวัดภาคเหนือ และกระทรวงศึกษาธิการก็สนับสนุนให้เกิดการเรียนการสอนในลักษณะเดียวกันในพื้นที่อื่น ๆ ที่มีผู้เรียนที่ไม่ได้ใช้ภาษาไทยเป็นภาษาแม่ ออกมาในระดับนโยบายและการปฏิบัติการ (นันทวรรณ วัฒนวราร์, 2559)

2.2.2 ประเภทของทวิภาษา

วิธีการจัดการเรียนการสอนแบบทวิภาษาถูกนำมาใช้ในโรงเรียนทั่วโลก โดยถูกนำมาใช้ในลักษณะที่หลากหลายไปตามแต่จุดมุ่งหมายและบริบทที่แตกต่างกันออกไป (Banker, 2006) ได้รวบรวมรูปแบบการจัดการเรียนการสอนแบบทวิภาษาที่พบไว้ทั้งหมด 10 รูปแบบ แต่รูปแบบที่รู้จักและมักจะถูกนำมาใช้อ้างอิงในงานวิจัย และถูกนำมาใช้ในการเรียนการสอนตามโรงเรียนต่าง ๆ มากที่สุดนั้น (Banker, 2006) ได้เสนอไว้ 4 รูปแบบ ดังนี้

ตารางที่ 2.1 ตารางสรุปรูปแบบการจัดการเรียนการสอนแบบทวิภาษาที่ถูกนำมาใช้มากที่สุด

รูปแบบ ทวิภาษา (Type of Education)	ภาษาแม่ของผู้เรียน (Learners' mother Tongue)	ภาษาที่ใช้สอนใน ชั้นเรียน (Language of Instruction)	เป้าประสงค์ทาง สังคมและทางการ ศึกษา (Social and Educational Goals)	เป้าประสงค์ทาง ภาษา (Linguistic Goals)
Submersion	ภาษาชาติพันธุ์	ภาษาราชการ	การกลืนกลาย	เอกภาษา (ภาษา ราชการ) เต็ม รูปแบบเอกภาษา (ภาษาราชการ) เต็มรูปแบบ
Transition	ภาษาท้องถิ่น ภาษาชาติพันธุ์	ใช้ภาษาแม่เป็นฐาน ไปสู่ภาษาราชการ	การกลืนกลาย	เกือบกลายสู่เอก ภาษาเต็มรูปแบบ (ยังมีลักษณะทาง ความสามารถแบบ สองภาษาบ้าง)
Immersion	ภาษาราชการ	ใช้ทั้งภาษาราชการ และภาษาชาติพันธุ์ ทั้งสองภาษา โดย ชี้ให้เห็น ความสำคัญของ ภาษาของวัฒนธรรม รอง	การเป็นพหุลักษณะ และการพัฒนา	มีความสามารถ สองภาษา
Maintenance	ภาษาท้องถิ่น ภาษาชาติพันธุ์	ใช้ทั้งภาษาราชการ และภาษาชาติพันธุ์ ทั้งสองภาษา โดย ชี้ให้เห็น ความสำคัญของ ภาษาราชการด้วย	รักษาภาษาถิ่นและ ชาติพันธุ์ การเป็น พหุลักษณะและการ พัฒนา	มีความสามารถสอง ภาษา

ที่มา: Banker, 2006 อ้างถึงใน นันทวรรณ วัฒนวราร์, 2559

Banker (2006) ได้อธิบายไว้ว่า รูปแบบการสอนภาษาในสองรูปแบบแรกนั้น มีจุดมุ่งหมายเพื่อการกลืนกลาย แต่รูปแบบการสอนทวิภาษาในสองรูปแบบหลังนั้น มีจุดมุ่งหมายเพื่อการส่งเสริม

ให้ผู้เรียนมีความสามารถในสองภาษา โดย Banker ได้ขยายรายละเอียดของรูปแบบทวิภาษาทั้ง 4 รูปแบบ ไว้ดังนี้

1) รูปแบบ Submersion

การจัดการเรียนการสอนแบบ Submersion นี้ เป็นการจัดการเรียนการสอนให้กับกลุ่มผู้เรียนที่มาจากวัฒนธรรมรอง และใช้ภาษาแม่ของตนในการสื่อสารในท้องถิ่น จุดมุ่งหมายของรูปแบบการสอนภาษาแบบนี้เป็นไปเพื่อการกลืนกลายผู้เรียนเข้าสู่วัฒนธรรมกระแสหลัก และมีความสามารถในการใช้ภาษาแห่งชาติได้เพียงภาษาเดียว และผู้เรียนจะถูกทำให้เห็นว่าภาษาแม่ของตนมีความเป็นรอง และไม่มีค่าเท่ากับภาษาหลักที่กำลังเรียนอยู่ Banker ไม่อยากจะนับรูปแบบนี้ว่าเป็นการสอนด้วยเทคนิคแบบทวิภาษาด้วยซ้ำ เพราะการไม่ได้นำภาษาแม่ของผู้เรียนเข้ามาเกี่ยวข้องกับชั้นเรียน ภาษาของผู้เรียนจะถูกแทนที่ด้วยภาษากลางมาตรฐาน โดยภาษาที่ใช้ในชั้นเรียน รวมทั้งสื่อการเรียนรู้นั้นจะเป็นภาษามาตรฐานภาษาเดียวเท่านั้น ผู้เรียนจะต้องอดทน นั่งฟังภาษาที่แตกต่างจากภาษาแรกที่ตนรู้จักในชั้นเรียน โดยไม่มีครู หรือผู้ช่วยที่จะคอยเป็นผู้ช่วยอธิบายให้ การเรียนในรูปแบบนี้จะทำให้ผู้เรียนหลายคนไม่สามารถถึงเป้าหมายในการเรียนภาษามาตรฐานได้สำเร็จ Cummins (2012) เนื่องจากภาษาแม่ของผู้เรียนนั้นแตกต่างจากภาษามาตรฐานกลาง จึงทำให้ผู้เรียนบางกลุ่มไปไม่รอด ซึ่ง Cummins เรียกว่า Sink (จมน้ำ) แต่ก็มีส่วนอยู่บ้างที่สามารถปรับตัวเรียนรู้ในภาษาที่แตกต่างได้อย่างก้าวกระโดดนี้ได้ ซึ่ง Cummins เรียกคนกลุ่มนี้ว่า Swim (ว่ายน้ำเหนือหน้า)

2) รูปแบบ Transition

การจัดการเรียนการสอนแบบ Transition เป็นการสอนให้กับกลุ่มเด็กในวัฒนธรรมรอง โดยวิธีการสอนจะเป็นการใช้ภาษาสองภาษาเป็นสื่อการเรียนการสอนในโรงเรียน โดยใช้ภาษาแม่ (ภาษาที่ 1 หรือภาษาที่ใช้ในชุมชน) เป็นฐานในการเรียนรู้ผ่านการฟัง พูด อ่าน เขียน และเชื่อมโยงไปสู่ภาษาราชการ หรือภาษาของชาติ แนวคิดสำคัญทางภาษา คือ การใช้ภาษาแม่เป็นสะพานเชื่อมไปสู่การเรียนรู้ในภาษาราชการ โดยภาษาราชการ หรือภาษารัฐชาตินั้นถูกทำให้มีอภิสิทธิ์เหนือกว่าภาษาแม่ของผู้เรียน Transition ถือเป็นนวัตกรรมใหม่ที่แก้ไขปัญหาผู้เรียนที่ไม่ได้ใช้ภาษาของชาติเป็นภาษาแรก ให้มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น และเป้าประสงค์หลักของการจัดการเรียนการสอนในรูปแบบนี้ คือ การให้ผู้เรียนรู้ภาษาชาติเป็นสำคัญ หากเมื่อผู้เรียนมีความชำนาญในการใช้ภาษาชาติแล้ว ภาษาแม่ที่เคยนำมาใช้ในชั้นเรียนนั้นก็จะถูกกลืนหายไปทันที

3) รูปแบบ Immersion

การจัดการเรียนการสอนแบบ Immersion นี้ เป็นการสอนให้กับกลุ่มผู้เรียนที่มาจากวัฒนธรรมหลัก และพูดภาษาชาติเป็นภาษาแม่ แต่มีจุดมุ่งหมายที่อยากจะให้ผู้เรียนมีอัตลักษณ์ทางภาษาและวัฒนธรรมที่หลากหลาย โดยการส่งเสริมให้ผู้เรียน มีความสามารถในการใช้ภาษาของวัฒนธรรมรองในชาติตนด้วย รูปแบบการสอนแบบ Immersion นี้ถือกำเนิดมาจากประเทศแคนาดา ซึ่งเป็นประเทศที่จัดการศึกษาตามแนวทางพหุวัฒนธรรม ที่คำนึงถึงความหลากหลายทางภาษาของผู้เรียน ที่ส่วนใหญ่พื้นที่ในเมือง คิวเบ็ค เต็มไปด้วยประชากรที่พูดภาษาฝรั่งเศส และประชากรอีกเกือบก่อนประเทศ (ร้อยละ 40) มีภาษาแม่ที่ไม่ใช่ภาษาอังกฤษ การจัดการศึกษาจึงเป็นลักษณะที่มีจุดมุ่งหมายให้ผู้เรียน ได้รู้ภาษาสองภาษาไปพร้อม ๆ กัน โดยในโรงเรียนจะใช้ภาษาอังกฤษและภาษาฝรั่งเศส หรือภาษาแม่ของนักเรียน ซึ่งขึ้นอยู่กับพื้นที่ว่าจะมีผู้เรียนพูดภาษาอะไร ในการจัดการเรียนไปพร้อม ๆ กัน และในสัดส่วนที่เท่ากัน โดยทั้งภาษาอังกฤษ ซึ่งถือเป็นภาษาราชการ และภาษาฝรั่งเศสหรือภาษาแม่อื่น ๆ จะมีบทบาทเท่ากันในการเป็นสื่อการสอน และทั้งสองภาษานี้มีความสำคัญเท่ากัน และเสมอภาคเท่ากัน Cummins(2012)

4) รูปแบบ Maintenance

การจัดการเรียนการสอนแบบ Maintenance นี้จะถูกนำมาใช้กับผู้เรียนที่เป็นกลุ่มคนในวัฒนธรรมรอง และมีภาษาแม่ที่ไม่ใช่ภาษาราชการ จุดมุ่งหมายของการจัดการเรียนการสอนในลักษณะนี้ ก็เพื่อเป็นการเคารพในสิทธิทางภาษาและวัฒนธรรมดั้งเดิมของผู้เรียน และมีจุดมุ่งหมายเพื่อไปรักษาภาษาถิ่นและวัฒนธรรมถิ่นของผู้เรียนไม่ให้ถูกกลืนไปกับวัฒนธรรมกระแสหลัก โดยในการจัดการเรียนการสอนนั้นจะเป็นการนำทั้งภาษามาตรฐานชาติและภาษาแม่ของผู้เรียนเข้ามาสอนในสัดส่วนที่เท่ากัน โดยทั้งสองภาษามีอิทธิพลที่เท่าเทียมกัน แต่จะเริ่มจากการเรียนภาษาแม่ของผู้เรียนก่อน จึงพัฒนาไปสู่การเรียนภาษาที่ 2 ผู้เรียนจะถูกทำให้เห็นความสำคัญของการเรียนภาษาราชการ และเห็นความสำคัญในการเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมหลัก แต่ก็ต้องไม่ทิ้งอัตลักษณ์ในวัฒนธรรมรองของตน

จากการรวมตัวกันทางเศรษฐกิจภายใต้ชื่อ ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (Association of Southeast Asian National – ASEAN) ได้ส่งผลให้ทุกสถาบันในสังคมมีการตื่นตัวและเตรียมความพร้อมที่จะเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน โดยเฉพาะสถาบันการศึกษาตั้งแต่ระดับปฐมวัยศึกษาไปจนถึงระดับอุดมศึกษา ไม่เว้นแต่สถาบันครอบครัว ซึ่งการเตรียมเด็กให้พร้อมที่จะก้าวเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน สิ่งทีครูและผู้ปกครองส่วนมากตระหนักคือ การเรียนการสอน

ภาษาอังกฤษ ทั้งนี้เนื่องจากภาษาอังกฤษเป็นภาษาที่สมาชิกประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนใช้ติดต่อสื่อสารกัน ประกอบกับรัฐบาลได้ประกาศให้ภาษาอังกฤษเป็นภาษาที่สองของประชาชนคนไทยทุกคน ดังนั้น การรู้ภาษาที่หนึ่งหรือภาษาแม่เพียงภาษาเดียวจึงไม่เพียงพอสำหรับเด็กอีกต่อไป เนื่องจากการติดต่อสื่อสารที่ดีและมีประสิทธิภาพนั้น ผู้ส่งสารและผู้รับสารควรพูดภาษาเดียวกัน การพัฒนาศักยภาพของเด็กและเยาวชนให้สามารถใช้ภาษาอังกฤษสื่อสารกับประชาชนในประเทศสมาชิกอาเซียนและประเทศอื่น ๆ ทั่วโลกได้ จึงเป็นเป้าหมายสำคัญประการหนึ่งของการจัดการศึกษาในทุกระดับการศึกษาในปัจจุบัน (อรุณี หรดาล, 2559)

อย่างไรก็ตามในการสอนภาษาที่สองให้แก่เด็ก มีนักการศึกษาบางคนเชื่อว่า การสอนภาษาที่จะให้ได้ผลอย่างแท้จริงต้องเริ่มตั้งแต่ปฐมวัย ทั้งนี้เนื่องจากความสามารถในการเรียนรู้ภาษาที่สองนอกเหนือจากภาษาแม่จะเจริญสูงสุดในช่วงแรกเกิดถึงอายุ 6 ขวบ หลังจากนั้นความสามารถจะลดลง (คันสนีย์ ฉัตรคุปต์, 2542) จึงทำให้เด็กวัยนี้สามารถเรียนรู้ภาษาที่สองได้อย่างรวดเร็ว ที่สำคัญคือ การสอนภาษาที่สองให้แก่เด็กเล็กจะดีในแง่ที่เด็กสามารถออกเสียงได้ใกล้เคียงกับเจ้าของภาษา ถ้าเด็กมีต้นแบบที่ดีหรือมีครูที่เป็นเจ้าของภาษา หากสอนเมื่อเด็กโตแล้วการออกเสียงหรือสำเนียงการพูดจะเหมือนการพูดภาษาอังกฤษด้วยสำเนียงไทย สอดคล้องกับที่ ศ.ดร.แพทริเซีย เค. คูห์ล ศาสตราจารย์แห่งภาควิชาวิทยาศาสตร์การพูด และการฟัง และเป็นผู้ช่วยผู้อำนวยการศูนย์ศึกษาทางจิต สมอง และการเรียนรู้ ของมหาวิทยาลัยวอชิงตันในเมืองซีแอตเทิล ประเทศสหรัฐอเมริกา ได้อธิบายไว้ว่า ทารกแรกเกิดทุกคนเกิดมาพร้อมกับความสามารถในการเรียนรู้ภาษาใด ๆ ก็ได้ โดยใน 6 เดือนแรก เด็กทารกจะมีการบันทึกรูปแบบของเสียงที่ได้ยินไว้ในสมอง ซึ่งขึ้นอยู่กับภาษาที่เปิดรับ และเด็กสามารถเรียนรู้เสียงรวมทั้งลักษณะของน้ำเสียงที่แตกต่างกัน แล้วจะเริ่มเปล่งเสียงตามภาษาที่ได้ยินออกมาเมื่อครบขวบปี เด็กจะเชี่ยวชาญเป็นพิเศษในภาษาที่ได้ยินเป็นประจำ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นภาษาแม่ จากนั้นความสามารถในการจำแนกลักษณะของเสียงที่แตกต่างกันจะค่อย ๆ หายไป ดังนั้น หากเด็กได้ยินสำเนียงภาษามากกว่าหนึ่งภาษาตั้งแต่ช่วงขวบปีแรก ก็จะสามารถเรียนรู้และพูดภาษานั้นตามได้โดยอัตโนมัติประคภาษาแม่ ยิ่งหากได้ยินสำเนียงแท้ ๆ แบบเจ้าของภาษาแล้ว โอกาสเลียนแบบการพูดที่ถูกต้องจะมีมากขึ้น (วิศรา อภิวันทนาพรหม, 2556)

ขณะเดียวกันก็มีนักวิชาการบางคนมีความเห็นว่า การจะสอนภาษาที่สองให้แก่เด็กต้องรอให้ภาษาแม่ของเด็กเข้มแข็งก่อน ดังที่ Spodek and Saracho (1992) กล่าวว่า การสอนสองภาษาต้องเริ่มจากการสอนภาษาแม่ให้ชัดเจนก่อน แล้วจึงตามด้วยภาษาที่สอง ทั้งนี้เพื่อลดความเครียดของเด็กปฐมวัยที่ นอกจากเครียดและกังวลที่ต้องแยกจากบ้านมาโรงเรียนแล้ว ยังไม่รู้ภาษาที่สองอีกด้วย

ดังนั้น ครูต้องทำให้การเรียนอีกภาษาหนึ่งของเด็กเป็นการบูรณาการแบบผสมกลมกลืน เป็นการสนทนาแบบธรรมชาติ โดยให้เรียนภาษาแม่ให้เข้าใจก่อนแล้วตามด้วยภาษาที่สอง นอกจากนี้ยังมีผลการวิจัยพบว่า การให้เด็กเรียนสองภาษาพร้อมกันอาจทำให้เด็กมีความสับสน ส่งผลต่อความสามารถในการใช้ภาษาของเด็ก ดังงานวิจัยของ Shouhui et al. (2007) ที่ได้ศึกษาความสามารถในการพูดภาษาจีนแมนดารินของเด็กปฐมวัยในประเทศสิงคโปร์ โดยศึกษากับเด็กปฐมวัยที่มีอายุระหว่าง 5-6 ปี จำนวน 600 คน ประกอบด้วยเด็กชาย 300 คน และเด็กหญิง 300 คนที่กำลังศึกษาอยู่ในสถานศึกษาปฐมวัยและศูนย์พัฒนาเด็กของรัฐบาล 17 แห่ง ขององค์การทางศาสนา 10 แห่ง และของเอกชน 9 แห่ง ผลการวิจัยพบว่า เด็กปฐมวัยที่มาจากครอบครัวพูดภาษาอังกฤษมีความสับสนในการพูดภาษาจีนแมนดารินมากที่สุด และมีการสลับภาษาพูดระหว่างภาษาอังกฤษและภาษาจีนแมนดารินมากกว่าเด็กที่มาจากครอบครัวพูดภาษาจีนและครอบครัวที่พูดภาษาจีนและภาษาอังกฤษปนกัน

นอกจากนี้ยังพบว่า ความสามารถในการเรียนรู้ภาษาที่สองของเด็กวัยอนุบาล มีปัจจัยที่เกี่ยวข้อง 5 ประการ คือ ภาษา ตัวเด็ก พ่อแม่ ครู และชุมชน ซึ่งปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนแล้วทั้งหมดมีความสัมพันธ์ที่เกี่ยวเนื่องกันดังนี้ (วิศรา อภิวันทนาพรม, 2556)

1) ภาษา เป็นปัจจัยหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ภาษาที่สองของเด็ก เพราะการที่เด็กได้เรียนรู้ภาษาที่สองย่อมก่อให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างภาษาที่หนึ่งและภาษาที่สอง หรืออาจจะทำให้ทั้งสองภาษาต่างก็มีอิทธิพลต่อกัน การถ่ายทอดระหว่างภาษาเป็นปรากฏการณ์ปกติที่เกิดขึ้นในสังคมที่มีการพูดสองภาษา ดังที่ Lado (1977) ได้กล่าวไว้ว่า ในการเรียนภาษาที่สอง มักจะถ่ายทอดโครงสร้างต่าง ๆ จากภาษาแม่ไปยังภาษาที่จะเรียน ซึ่งทำให้เกิดได้ทั้งความยากลำบาก และความสะดวกในการเรียน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับโครงสร้าง รูปแบบ ตลอดจนความหมายในภาษาที่จะเรียนนั้นมีความเหมือนหรือต่างกัน ส่วนที่เหมือนกันระหว่างภาษาแม่และภาษาที่สองจะช่วยให้การเรียนรู้ง่ายขึ้น ส่วนใดที่แตกต่างกัน เด็กจะประสบปัญหาในการเรียนรู้ที่เรียกกันว่าเป็นการแทรกแซงจากภาษาแม่ ซึ่งเป็นปัญหาสำคัญของการออกเสียงของเด็กไทย เนื่องจากความแตกต่างระหว่างระบบเสียงในภาษาไทยและภาษาอังกฤษ (ทิพากร วงศ์ปลั่ง, 2539) ดังที่ (คอริส โกลด์ วิบูลศิลป์, 2543) ได้กล่าวไว้ว่า ระบบเสียงในภาษาอังกฤษที่แตกต่างจากภาษาไทย ทำให้เด็กมีปัญหาในการฟังและการออกเสียงได้แก่ เสียงพยัญชนะท้ายคำและการเปลี่ยนเสียงตาม ไวยากรณ์ มีการเน้นเสียงในคำ การเน้นคำในประโยค และการใช้ทำนองเสียงในประโยค

2) ตัวเด็ก ในการเรียนรู้ภาษาที่สองของเด็ก โดยเฉพาะเด็กเล็กที่กำลังอยู่ในระหว่างการพัฒนาความสามารถ เด็กเล็กที่กำลังอยู่ในระหว่างการพัฒนาความสามารถในการใช้ภาษาที่สอง มีปัจจัยหลายอย่างที่เกี่ยวข้องในการส่งเสริมหรือเป็นอุปสรรคในการเรียนรู้ภาษาที่สองของเด็ก ดังนี้

2.1) อายุของเด็ก ในแวดวงการสอนภาษาอังกฤษเป็นภาษาที่สองมีการศึกษาค้นคว้าอายุของผู้เรียนต่อความสามารถในการเรียนรู้ภาษาที่สองอย่างต่อเนื่อง และมีผลงานวิจัยหลายเรื่องระบุว่า การได้มีโอกาสได้สัมผัสกับภาษาที่สองตั้งแต่วัยเยาว์แม้เพียงเล็กน้อย หรือไม่ก็ใช้ภาษาอย่างต่อเนื่อง ย่อมมีโอกาสสูงที่จะประสบความสำเร็จ และยังช่วยสร้างรูปแบบการเรียนรู้ภาษาเชิงคุณภาพที่แตกต่างออกไป หากผู้เรียนได้มีโอกาสเรียนรู้ภาษานั้นอย่างเป็นทางการในห้องเรียนภายหลัง การได้สัมผัสหรือใช้ภาษาตั้งแต่วัยเยาว์นั้น จะเป็นตัวกระตุ้นระบบการทำงานภายในระบบสมองที่ช่วยในการเรียนภาษาในช่วงหลังได้มาก Brown (1994) ได้ทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับวัยที่เหมาะสมในการเรียนภาษาที่สอง และพบว่า ช่วงเวลาที่ได้ผลดีในการเรียนภาษาที่สองจะอยู่ในช่วงอายุเอื้อต่อการเรียนภาษา (Critical Period) หากเลยช่วงเวลานี้ไปแล้ว ผู้เรียนภาษาที่สองอาจไม่สามารถพูดภาษานั้นได้ตามสำเนียงของเจ้าของภาษา (ประกาศิต สิทธิชิตกุล, 2549) อย่างไรก็ตาม มีนักวิชาการที่มีความเห็นว่า ไม่มีช่วงอายุที่เอื้อต่อการเรียนภาษาที่สอง แนวคิดนี้มาจากผลการวิจัยหลายเรื่องที่มีการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างเด็ก วัยรุ่น และผู้ใหญ่ในการใช้ภาษา ผลการวิจัยพบว่า เด็กจะออกเสียง เลียนแบบเสียงในระดับหน่วยเสียง และทำนองเสียงได้ดีกว่าหรือพูดโดยใช้สำเนียงเจ้าของภาษาได้ดี ในขณะที่วัยรุ่นและผู้ใหญ่จะวิเคราะห์ไวยากรณ์ได้ดีกว่า ความต้องการในการสื่อสารหรือความซับซ้อนในการสื่อสารในเด็กจะน้อยกว่าผู้ใหญ่มาก เด็ก ๆ เรียนภาษาโดยไม่ได้มีระบบการเรียนรู้ที่โตเต็มที่ ยังไม่ใส่ใจกับลักษณะภาษา แต่ผู้ใหญ่มีกระบวนการรับรู้ที่พัฒนาเต็มที่แล้ว ทำให้คิดวิเคราะห์ลักษณะภาษาได้ดีกว่า และมีความพยายามที่จะปรับปรุงแก้ปัญหาด้านภาษาของตนมากกว่าเด็ก (จิรศิริ เกษมสินธุ์ วิเวกเมธากร, 2556)

2.2) ทักษะคิด เป็นสภาวะความพร้อมทางจิตที่เกี่ยวข้องกับความคิด ความรู้สึก และแนวโน้มของพฤติกรรมบุคคลที่มีต่อบุคคล สิ่งของ สถานการณ์ต่าง ๆ ไปในทิศทางใดทิศทางหนึ่ง และสภาวะความพร้อมทางจิตนี้จะต้องอยู่นานพอสมควร (นิตยา คชภักดี, 2543) ซึ่งมีความสอดคล้องกับ ทิศนา ขัมมณี (2545) ที่ได้กล่าวไว้ว่า ทักษะคิด คือ ผลผสมผสานระหว่างความนึกคิด ความเชื่อ ความคิดเห็น ความรู้ และความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง คนใดคนหนึ่ง สถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่ง ซึ่งออกมาในทางประเมินค่าอันอาจเป็นไปในทางยอมรับหรือ

ปฏิเสธก็ได้ และความรู้สึกเหล่านี้มีแนวโน้มที่จะก่อให้เกิดพฤติกรรมใดพฤติกรรมหนึ่งขึ้น ในกรณีของการเรียนรู้ภาษาที่สอง หากเด็กมีทัศนคติเชิงบวกต่อการเรียนรู้ภาษาที่สอง จะชักนำให้แสดงออกทางความรู้สึกหรืออารมณ์จากสภาพจิตโต้ตอบในด้านดี มีความสนใจและกระตือรือร้นที่จะร่วมกิจกรรมหรือการพูดภาษาที่สอง ในทางตรงกันข้าม หากเด็กมีทัศนคติทางลบ เด็กจะพยายามหลบเลี่ยงในการร่วมกิจกรรม และไม่สนใจที่จะพูดคุยสนทนาด้วยภาษาที่สอง

2.3) แรงจูงใจ เป็นประเด็นสำคัญที่ต้องพิจารณาเมื่อพูดถึงการเรียนรู้ภาษาที่สองหรือภาษาต่างประเทศ เด็กมักถูกคาดหวังให้มีส่วนร่วมในกิจกรรม และมีทัศนคติเชิงบวกต่อการเรียนรู้ภาษาที่สองที่ถ่ายทอดออกมาผ่านพฤติกรรมอันพึงประสงค์ โดยทั่วไปผู้เรียนที่มีความกระตือรือร้นสูงจะมีแรงจูงใจสูงด้วย แรงจูงใจเป็นการผสมผสานของความพยายาม ความต้องการที่จะประสบความสำเร็จและทัศนคติที่ชื่นชอบที่จะนำไปสู่เป้าหมายการเรียนรู้ภาษาที่สอง ทั้งนี้เงื่อนไขการเรียนรู้ภาษาที่สองที่ส่งผลต่อแรงจูงใจของเด็กมีทั้งสิ้น 4 ประการ ได้แก่ ความสนใจ ความสัมพันธ์ ความคาดหวัง และความพึงพอใจต่อผลการเรียนรู้ (ประกาศิต สิทธิธิตกุล, 2556) หากเด็กมีแรงจูงใจในการเรียนรู้ภาษาที่สอง จะทำให้เด็กมีความสนใจและกระตือรือร้นที่จะร่วมกิจกรรมและฝึกใช้ภาษาที่สองในสถานการณ์ต่าง ๆ

3) พ่อแม่ ความรักของพ่อแม่ที่มีต่อลูกเป็นความสัมพันธ์ทางอารมณ์ที่แรงที่สุดของมนุษย์แม่เป็นครุคนแรกที่สอนให้รู้จักถึงความสัมพันธ์ระหว่างแม่และลูกซึ่งเริ่มตั้งแต่แรกเกิด แม่เป็นผู้ที่สอนให้เด็กสามารถสื่อสารกับบุคคลต่าง ๆ ได้ ซึ่งในระยะแรกอาจเป็นภาษากาย แล้วย่อย ๆ พัฒนามาเป็นภาษาพูดและภาษาเขียน ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า ความสามารถในการใช้ภาษาของเด็กขึ้นอยู่กับพื้นฐานของการใช้ภาษาของครอบครัว สอดคล้องกับคำกล่าวของ พงษ์ระพี เดชพาหพงษ์ (2553) ที่ว่า สิ่งหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาทางภาษาของเด็ก คือ ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่และลูก เด็กที่มีความสัมพันธ์กับแม่สามารถจะพัฒนาทักษะทางภาษา รู้คำศัพท์มากกว่าเด็กที่ไม่มีความสัมพันธ์กับแม่ เพราะแม่มีการพูดคุยกับเด็กตลอดเวลาที่อยู่ใกล้ชิดกัน ประกาศิต สิทธิธิตกุล (2556) ที่ได้ศึกษาการสนทนาระหว่างแม่กับลูกเกิดขึ้นตลอดเวลา และเป็นไปอย่างธรรมชาติ ปริมาณประโยคที่พูดมีมาก โดยมีข้อความพูดคุยถึง 24 ข้อความ ภายในเวลา 1 ชั่วโมง นอกจากนี้ นักภาษาศาสตร์ Baran (2002) ให้ความเห็นว่า เสียงที่แม่พูดกับลูกตอนเล็ก ๆ จะมีผลอย่างมากต่อการพัฒนาทางภาษาของเด็ก เสียงสูงจะทำให้เด็กตั้งใจฟังและสนใจฟังการพูดซ้ำ ๆ สั้น ๆ จะช่วยเด็กในการเรียนรู้เรื่องภาษา ทำให้เด็กสามารถรู้ถึงความแตกต่างของคำ โดยเฉพาะถ้าพูดซ้ำ ๆ จะให้ผลดี

ยิ่งขึ้น (คันสนีย์ ฉัตรคุปต์, 2542) ดังนั้น การที่พ่อแม่ มีความรู้ความเข้าใจและสามารถพูดภาษาที่สองได้ จะช่วยให้เด็กสามารถเรียนรู้ภาษาที่สองได้อย่างเป็นธรรมชาติ

4) ครู การเรียนรู้ภาษาที่สองของเด็กจะประสบผลสำเร็จเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับครูเป็นสำคัญ ครูจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การเรียนรู้ภาษาที่สองของเด็กเกิดสัมฤทธิ์ผลหรือเกิดความล้มเหลว เจตคติของครูเกี่ยวกับภาษามีความสำคัญมาก กล่าวคือ ครูควรเข้าใจพัฒนาการและการเรียนรู้ทางภาษาของเด็ก ต้องเข้าใจธรรมชาติของภาษาและความแตกต่างทางภาษา ไม่มีภาษาใดดีกว่าภาษาใด ทุกภาษาล้วนมีความสำคัญ และที่สำคัญครูควรเข้าใจว่าการสอนภาษาที่สองให้กับเด็กปฐมวัยต้องเริ่มจากการปลูกฝังให้เด็กมีทัศนคติที่ดีต่อภาษา และการให้เด็กมีโอกาสใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารที่เป็นธรรมชาติ ดังที่ บุษบง ดันติวงศ์ (2536) ได้กล่าวถึงบทบาทของครูไว้ว่า ครูควรคำนึงถึงการสร้างทัศนคติที่ดีต่อการเรียนภาษาให้กับเด็ก แนะนำให้เด็กเข้าใจการใช้ภาษาในสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เด็กประสบในชีวิตประจำวัน และเปิดโอกาสให้เด็กตัดสินใจโดยเสี่ยงกับความล้มเหลวน้อยที่สุด เพราะเด็กสามารถแก้ไขข้อบกพร่องของตนได้เสมอ เด็กควรได้รับประสบการณ์และมีทัศนคติที่ดีต่อภาษาไทยไปพร้อม ๆ กัน โดยถือว่าการตัดสินใจของเด็กเป็นส่วนสำคัญของกระบวนการทางภาษา ครูควรจัดสภาพแวดล้อมที่สร้างประสบการณ์ทางภาษาให้กับเด็ก เชิญชวนให้เด็กเรียนรู้จากประสบการณ์นั้น และสนับสนุนให้เด็กสื่อสารและแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับผู้อื่น

5) ชุมชน การเรียนรู้ภาษาที่สองจำเป็นอย่างไรที่เด็กจะต้องมีโอกาสได้ใช้ภาษาที่เป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินชีวิตประจำวัน ได้พัฒนาทักษะทางภาษาในการสื่อสารกับบุคคลอื่นนอกเหนือจากบุคคลในครอบครัว ดังนั้น ชุมชนที่เด็กอาศัยอยู่จึงมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ภาษาที่สองของเด็ก หากคนในชุมชนใช้ภาษาที่สอง หรือตระหนักถึงความสำคัญของการเรียนรู้ภาษาที่สอง จะช่วยให้เด็กได้รับโอกาสและการสนับสนุนให้ได้เรียนรู้ภาษาจากการมีปฏิสัมพันธ์ทางภาษากับเพื่อนบ้านและเพื่อนเล่น ทำให้เด็กมีโอกาสได้ใช้ภาษาและเลียนแบบพฤติกรรมการใช้ภาษาจากคนอื่น การสร้างแนวคิดเชิงบวกและการจัดสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้ภาษาที่สองในชุมชนจะส่งผลดีต่อเด็กให้สามารถเรียนรู้ภาษาจากสิ่งแวดล้อมที่จัดไว้ให้เหมาะสม

จากข้อมูลดังกล่าวจะเห็นได้ว่าการพัฒนาเด็กให้เป็นเด็กสองภาษาเป็นประเด็นที่ทั้งนักวิชาการด้านการศึกษาปฐมวัย และผู้ปกครองให้ความสนใจเป็นอย่างมาก การสอนให้เด็กเรียนรู้ภาษาที่สองในขณะที่ภาษาแม่ยังไม่เข้มแข็งจะช่วยให้เด็กสามารถเรียนรู้ภาษาไปพร้อมกันได้ ทั้งสองภาษา หรือจะทำให้เด็กเกิดความสับสนจนส่งผลให้มีพัฒนาการด้านภาษาที่ล่าช้ากว่าวัย

เช่นเดียวกับแนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ภาษาของเด็กที่นักจิตวิทยาและนักภาษาศาสตร์ยังมีความเชื่อที่แตกต่างกันอยู่ว่า เด็กมีกลไกการเรียนรู้ภาษาอยู่ในตัวเองทุกคนตั้งแต่เกิดที่จะสามารถเรียนรู้ภาษาอะไรก็ได้ เนื่องจากโครงสร้างของภาษาแต่ละภาษาไม่แตกต่างกัน หรือเด็กเรียนรู้ภาษาผ่านการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น และผ่านการฝึกปฏิบัติด้วยการทำซ้ำ ๆ กันจนเกิดเป็นทักษะ ขณะเดียวกันก็มีความเชื่อว่า เด็กสามารถเรียนรู้ภาษาได้ด้วยตนเองด้วยกระบวนการและวิธีการต่าง ๆ

จากสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปในศตวรรษที่ 21 ระบบการจัดการศึกษาของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษาในระดับต่างๆ แนวทางการจัดการเรียนรู้ต้องพัฒนาทำให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะของคนในยุคศตวรรษที่ 21 กล่าวคือ ระบบการเรียนการสอนจำเป็นต้องเพิ่มทักษะผู้เรียนที่จะต้องเรียนรู้ตั้งแต่ชั้นอนุบาล ไปจนถึงระดับอุดมศึกษา และตลอดชีวิต ทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 เป็นการกำหนดแนวทางในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้แนวทางนี้ได้ถูกพัฒนาขึ้น โดยองค์กรในสหรัฐอเมริกาที่เกิดจากการรวมตัวกันของนักคิด นักการศึกษา เอกชน และหน่วยงานของรัฐและก่อตั้งเป็นเครือข่ายของความร่วมมือเพื่อทักษะแห่งการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 โดยผสมผสานองค์ความรู้ทักษะเฉพาะด้าน ความชำนาญการและความรู้เท่าทันด้านต่างๆ เข้าด้วยกันเพื่อความสำเร็จของผู้เรียนทั้งด้านการงานและการดำเนินชีวิต หนึ่งในสาระวิชาหลัก (Core Subjects) ที่ผู้เรียนจะต้องรู้สังคมโลกในศตวรรษที่ 21 คือภาษาแม่และภาษาสำคัญของโลก

ในภาวะปัจจุบันที่อิทธิพลของโลกาภิวัตน์ยังคงมีอยู่อย่างต่อเนื่อง และยิ่งจะเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ นั้น การเรียนรู้ภาษาของประเทศอื่นย่อมได้เปรียบในการทำกิจการการค้า ธุรกิจต่างๆ เนื่องจากปัจจุบันประเทศไทยกำลังพัฒนาตัวเองไปสู่ประเทศอุตสาหกรรม จำเป็นต้องใช้บุคลากรที่มีความรู้ในหลายๆด้านรวมทั้งผู้ชำนาญด้านภาษาด้วย ในยุคศตวรรษที่ 21 ภาษาอังกฤษได้เข้ามามีบทบาทในชีวิตของคนไทยและคนทั่วโลกไปแล้ว เพราะมนุษยชาติทุกวันนี้สื่อสารกันด้วยภาษาอังกฤษ ไม่ว่าจะเป็นการติดต่อสื่อสารกันโดยตรง การใช้อินเทอร์เน็ต การดูโทรทัศน์การดูภาพยนตร์การเขียนโปรแกรมคอมพิวเตอร์หนังสือคู่มือทางด้านวิชาการต่างๆ ภาษาอังกฤษเป็นภาษาหนึ่งที่สำคัญของโลกในศตวรรษที่ 21 และเป็นวิชาหลักที่ผู้เรียนจะต้องเรียนรู้ ในสังคมโลกปัจจุบัน การเรียนรู้ภาษาต่างประเทศมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งในชีวิตประจำวันเนื่องจากเป็นเครื่องมือสำคัญในการติดต่อสื่อสาร การศึกษา การแสวงหาความรู้การประกอบอาชีพ การสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับวัฒนธรรมและวิถีทัศน์ของชุมชนโลก และตระหนักถึงความหลากหลายทางวัฒนธรรมและมุมมองของสังคมโลก นำมาซึ่งมิตรไมตรีและความร่วมมือกับประเทศต่างๆ ช่วยพัฒนาผู้เรียนให้มีความเข้าใจตนเองและผู้อื่นดีขึ้น เรียนรู้และเข้าใจความแตกต่างของภาษาและวัฒนธรรม

ชนบทรรมนิยมประเพณีการคิดสังคม เศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง มีเจตคติที่ดีต่อการใช้ภาษาต่างประเทศ และใช้ภาษาต่างประเทศเพื่อการสื่อสารได้รวมทั้งเข้าถึงองค์ความรู้ต่างๆ ได้ง่ายและกว้างขึ้น และมีวิสัยทัศน์ในการดำเนินชีวิต (อรรชนิดา หวานคง, 2559)

ข้อพิจารณาที่สำคัญคือ ภาษาอังกฤษในฐานะภาษานานาชาติ (English as an International Language หรือ EIL) นั้น ไม่ได้บ่งชี้เฉพาะลงไปว่าเป็นภาษาอังกฤษในรูปแบบใด คนไทยหลายคนเข้าใจสับสนว่าภาษาอังกฤษเป็นภาษาที่เป็นภาษานานาชาติที่น่าที่จะหมายถึง หมายถึง ภาษาอังกฤษแบบอินเตอร์ ๆ หรือ International English แล้วอนุมานหรือสรุปไปเองอีกว่า แบบอินเตอร์ๆ ก็ควรจะดูอินเตอร์ เหมือนอย่างภาษาอังกฤษที่ใช้ในประเทศอังกฤษ หรือประเทศอเมริกา ความเข้าใจในลักษณะนี้ยังสอดคล้องกับชุดความคิดแบบเหมารวมหรือทัศนคติที่เป็น รูปแบบตายตัว ที่มีเกี่ยวกับการเรียนการสอนภาษาอังกฤษว่า ภาษาอังกฤษแบบอังกฤษหรืออเมริกันนั้น คือ ของแท้ ดูหรู ดูดี หรือ ดีที่สุด เพราะเป็น เจ้าของภาษาดังจริง ดังนั้น ผู้สอนและผู้เรียนควรจะต้องยึดตามสองต้นแบบนี้เท่านั้น ถึงจะเหมาะสมและนำไปใช้สื่อสารได้ในชีวิตจริง หากจะมองอีกครั้ง ความเชื่อและค่านิยมลักษณะนี้ได้หยั่งรากลึกและไหลเวียนอยู่ในสังคมไทยและการเรียนการสอนภาษาอังกฤษมายาวนาน จนกลายเป็น ที่ส่งผลให้หลายคน “หลง” คิดไปว่าเป็นเรื่องปกติ เป็นเรื่องธรรมดาไร้ข้อกังขาและ เป็นไปตามสามัญสำนึก (Barthes & Lavers, 1985)

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับชนชั้นและทุน

ในการกล่าวถึงแนวคิดเกี่ยวกับชนชั้นและทุนนั้น จำเป็นต้องกล่าวถึง Karl Marx ซึ่งเป็นนักปรัชญาการเมืองชาวเยอรมัน Marx and Engels (1977) มีแนวคิดที่อธิบายผลประโยชน์และอำนาจของชนชั้นปกครอง เข้ากดขี่ชนชั้นล่างหรือชนชั้นที่ถูกปกครอง โดยได้สร้างกระแสสำนึกในสิทธิและผลประโยชน์ของตน บนพื้นฐานของการตระหนักว่าความวุ่นวายและความขัดแย้งทั้งปวง เกิดจากการกดขี่ขูดรีดเอาเปรียบทางชนชั้นปกครอง ความขัดแย้งไม่ได้เกิดขึ้น โดยความบังเอิญ แต่เป็นผลพวงมาจากระบบชนชั้นสังคมนิยมและ โคร่ง สร้างทางเศรษฐกิจของผู้มีอำนาจ จึงได้เขียนทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงวัตถุนิยมวิภาษวิธี (Dialectical Materialism) แนวคิดของ Marx มุ่งอธิบายความจริง ถึงกฎการเปลี่ยนแปลงพัฒนาการตามธรรมชาติ หรือที่เรียกว่าวัตถุนิยมประวัติศาสตร์ปรากฏการณ์การเปลี่ยนแปลงทางสังคม เช่น การเปลี่ยนแปลงการเมืองการปกครอง การต่อสู้ทางชนชั้นเป็นกลไกขับเคลื่อนเหมือนวัตถุ สังคมเป็นองค์ประกอบที่สมดุลซึ่งเคลื่อนที่ไปเรื่อยๆ ของพลังที่ต่อต้านขัดแย้งกัน (Antithetical Forces) (จาเมรี พัทธ์วิวงศ์, 2533) ประวัติศาสตร์ของสังคมที่ผ่านมาที่มีอยู่ทั้งหมด เป็นประวัติศาสตร์ของการต่อสู้ทางชนชั้น (Class Struggle) ระหว่างนายกับ

ทาส คนชั้นปกครองกับคนชั้นต่ำ ขุนนางกับไพร่ ผู้กดขี่กับผู้ถูกกดขี่ Marx ได้แบ่งสังคมมนุษย์ออกเป็น 3 ยุค คือ ยุคทาส เกิดการต่อสู้ทางชนชั้นในสังคมระหว่างทาสกับนายทาส ยุคศักดินา เกิดการล้มล้างระบบศักดินาหรือมูลนายเจ้าของที่ดิน จากนั้นเป็นระบบทุนนิยมได้เกิดขึ้น และยุคนายทุน นายทุนเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต ผู้ใช้แรงงานเป็นอิสระก็จริง แต่การดำรงชีวิตขึ้นอยู่กับนายทุน เพราะต้องขายแรงงานของคนให้แก่นายทุน เปิดโอกาสให้นายทุนนั้นกดขี่ขูดรีด (วิทยาศาสตร์กานันท์, 2533) การมีอยู่ของชนชั้นปกครองทางสังคมนั้นก่อให้เกิดโทรมีผลในทางลบ เป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่สังคม ชนชั้นต่ำจะถูกกลืนโดยชนชั้นสูงและถูกบีบบังคับ โดยไม่รู้ตัวด้วยวิธีการต่างๆ ดังนั้น จะต้องมีการจัดระเบียบระบบการเมืองการปกครองกันใหม่ การเสนอแนวทางออกของการแก้ปัญหาความขัดแย้งทางสังคม ไม่อาจทำได้ครบเท่าที่ยังมีชนชั้นปกครองอยู่นอกเสียจากการล่มสลายทางชนชั้นปกครองทั้งหลายเสียก่อน นั้นนำไปสู่แนวคิดปฏิวัติเด็ดขาดสร้างรูปแบบการปกครองหรือรัฐในอุดมคติในรูปแบบใหม่ ไปสู่สังคมที่คนทุกคนมีความเสมอภาคเท่าเทียม

การทำความเข้าใจโลกสังคมในปัจจุบันที่ผู้คนต่างแสวงหาความเสมอภาค ความเท่าเทียมกัน พร้อมกันนั้นก็แสวงหาเกณฑ์ในการบ่งบอกว่าอย่างไรจึงเรียกว่าเสมอภาคกันหรือเท่าเทียมกัน เสรีนิยมเป็นหนึ่งในอุดมการณ์ที่เสนอว่า ในโลกเศรษฐกิจเสรีนิยม ความเสมอภาคกันในโอกาส คือสิ่งที่สะท้อนถึงความเสมอภาคได้อย่างดีที่สุด เพราะถึงแม้ว่าคนแต่ละคนจะเกิดมาในครอบครัวที่แตกต่างกัน แต่คนทุกคนมีโอกาสในการเดินสู่จุดหมายอย่างเท่าเทียมกัน ความคิดของอุดมการณ์เสรีนิยมนี้ แตกต่างจากอุดมการณ์สังคมนิยมและ มาร์กซิสม์ (Marxism) ที่เสนอความคิดเรื่องความเท่าเทียมกันทางสังคมและกรรมสิทธิ์ร่วม อย่างไรก็ตามแนวคิดทั้งเสรีนิยม สังคมนิยม และ มาร์กซิสม์ไม่สามารถทำความเข้าใจปรากฏการณ์ในสังคมโลกปัจจุบันได้ เนื่องจากไม่ให้ความสำคัญกับความเสมอภาคเท่าเทียมกันได้ในโลกของความเป็นจริง ขณะเดียวกันกลับพบเห็นความไม่เท่าเทียมกันในหลากหลายรูปแบบทั้งที่ชัดเจนและไม่ชัดเจน ซึ่งหากกล่าวตามแนวทางสังคมนิยม ของ โรลอง บาร์ตส์ ความไม่เท่าเทียมกันนั้นดำรงอยู่ เพียงแต่ถูกฉาบเคลือบปกปิดไว้ในหลากหลายรูปแบบของสัญลักษณ์ ซึ่งล้วนแต่เป็นภาพมายาทั้งสิ้น ฉะนั้น การพิจารณาเงื่อนไขของความไม่เท่าเทียมกันจึงเป็นแนวทางหนึ่งในการที่จะสามารถเข้าใจถึงปรากฏการณ์ทางสังคมได้ (รุ่งนภา ธรรมเกษมสุข, 2556)

Bourdieu (1989) นักสังคมวิทยาชาวฝรั่งเศสได้ศึกษาสภาพสังคมในประเทศฝรั่งเศส และนำเสนอมนทัศน์เพื่อทำความเข้าใจปรากฏการณ์สังคม ซึ่งในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะ

ทำการศึกษามโนทัศน์ชนชั้นและทุน เพื่อให้เป็นเงื่อนไขของความไม่เท่าเทียมกัน เพราะ ทุน ที่ Bourdieu นำเสนอ มิใช่ทุนในแง่เศรษฐกิจเพียงมิติเดียว หากแต่มีหลากหลายและมีบทบาทต่อกัน และกัน รวมทั้งยังมีบทบาทเป็นมโนทัศน์หนึ่งที่สำคัญต่อการทำความเข้าใจ ความแตกต่างของผู้คน ในสังคมและเงื่อนไขของชนชั้นที่ดำรงอยู่จริงในโลกเสรีนิยมประชาธิปไตย ซึ่งสามารถอธิบายมโนทัศน์ของชนชั้นและทุนได้ดังนี้

2.3.1 ชนชั้น (Class)

ความคิดเรื่องชนชั้นมีความสำคัญต่อการอธิบายสังคมและความไม่เท่าเทียมกันเป็นอย่างมาก ทั้งที่เห็นได้อย่างชัดเจนและที่แฝงอยู่ในรูปของความเสมอภาคเท่าเทียมกัน ไม่ว่าจะเป็นทางการเมือง สังคม หรือเศรษฐกิจ กรอบแนวคิดที่ใช้ในการอธิบายชนชั้น อาจแบ่งได้ ดังนี้ (Robertson, 2002)

กรอบแนวคิดแบบมาร์กซิสต์ อธิบายสภาพการณ์ของสังคม ชนชั้น ถือว่ามีความสำคัญ เนื่องจาก Marx and Engels (1977) เชื่อว่าพัฒนาการของประวัติศาสตร์ถูกขับเคลื่อนด้วยความขัดแย้งของชนชั้น คือ ระหว่างชนชั้นกรรมาชีพและชนชั้นกรรมพี ชนชั้นกรรมาชีพในฐานะชนชั้นที่อยู่ในระดับต่ำสุดถูกขูดรีดโดยชนชั้นอื่น ขณะเดียวกันก็ไม่มีพลังอำนาจมากเพียงพอที่จะทำลายชนชั้นอื่น เว้นเสียแต่ว่าจะประสบชัยชนะในขั้นตอนสุดท้ายของพัฒนาการทางสังคม ที่ มาร์กซ์ เสนอว่าจะไม่มีชนชั้นอยู่เลย ด้วยการอธิบายของมาร์กซ์ ชนชั้นจึงถูกกำหนดขึ้นจากความสัมพันธ์ที่มีกับวิธีการผลิต กล่าวคือ ในที่เป็นเจ้าของและควบคุมวิธีการผลิตทางเศรษฐกิจ ก็จะเป็นชนชั้นกรรมพี และชนชั้นปกครองในสังคม แต่ใครที่ไม่ได้เป็นเจ้าของและไม่ได้ควบคุมวิธีการผลิตทางเศรษฐกิจ ก็ต้องขายแรงงานและกลายเป็นผู้ถูกปกครอง ผู้ถูกขูดรีด โดยนายจ้างและผู้ปกครอง

กรอบแนวคิดแบบสังคมศาสตร์ อธิบายชนชั้นจากการพิจารณาสถานะทางสังคม เช่น อาชีพ ความมั่นคง รายได้ และมุมมองเชิงโครงสร้างที่เกี่ยวกับสถานะทางเศรษฐกิจของปัจเจกชนประกอบกัน กรอบอธิบายนี้ประสบกับปัญหาในการอธิบายถึงความเพียงพอในการจัดแยกประเภทปัจเจกชน เพราะเกณฑ์ข้างต้นพิจารณาแต่เพียงเงื่อนไขภายนอกโดยไม่ได้อธิบายเงื่อนไขภายใน ที่จะสามารถอธิบายถึงความคิด ความเชื่อ และทัศนคติของปัจเจกชนที่มีต่อชนชั้นของตนเอง ในขณะที่กรอบแนวคิด มาร์กซิสต์ กลับอธิบายและเรียกเงื่อนไขภายในว่าจิตสำนึกของชนชั้น (Class Conscious)

ทั้งนี้ทั้งนั้น กรอบแนวคิดมาร์กซิสต์ ก็ถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่าให้ความสำคัญแต่กับเงื่อนไขทางเศรษฐกิจเป็นหลัก ขาดการอธิบายในมิติอื่น ๆ

ดังนั้นแล้ว การอธิบายถึงชนชั้นจึงไม่สามารถอธิบายได้อย่างง่าย ๆ เพียงความมั่งคั่งร่ำรวยหรือเพียงแค่อำชีพ และนำเงื่อนไขเหล่านั้นไปกำหนดตำแหน่งแห่งที่ของปัจเจกชนในโครงสร้างสังคม ดังที่ Bourdieu ได้เริ่มต้นการกล่าวถึงชนชั้นไว้ว่า ในการทำความเข้าใจคำว่าชนชั้นด้วยเชิงตรรกะทั่วไป เราอาจกล่าวได้ว่า ชนชั้น คือ กลุ่มของตัวแสดงที่ดำรงอยู่ในตำแหน่งที่เหมือนกัน อยู่ภายใต้เงื่อนไขที่เหมือนกันและยอมรับเงื่อนไขแบบเดียวกัน เป็นผู้มีโอกาสที่จะมีผลประโยชน์และแนวปฏิบัติแบบเดียวกัน สร้างปฏิบัติการที่เหมือนกันและรับเอาท่าที ทักษะคตินี้เหมือนกันมาใช้ Bourdieu and Wacquant (1992) ซึ่งหากเราจะนิยามชนชั้นเช่นนี้ นั่นเท่ากับว่าเราจะเห็นแต่เพียง การสร้างชนชั้นบนแผ่นกระดาษ (Class on Paper) เท่านั้น เพราะการอธิบายดังกล่าวไม่สามารถใช้ในการอธิบายกลุ่มทางสังคมใด ๆ ได้เลยในความเป็นจริง ไม่ว่าจะเป็นลักษณะการดำรงอยู่ของกลุ่มหรือแม้กระทั่งความเป็นกลุ่มขัดแย้งที่มีการเคลื่อนไหว

เพื่อให้สามารถเข้าใจชนชั้น ได้อย่างแท้จริง จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องพิจารณาเงื่อนไขอื่นประกอบ Bourdieu (1989) อันได้แก่ ตำแหน่งของ ปัจเจกบุคคลในความสัมพันธ์ของการผลิต อาชีพ รายได้ ระดับการศึกษา สัดส่วน เพศ การกระจายตัวในพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ และชุดของคุณลักษณะย่อย ๆ ที่ทำหน้าที่ในการจัดแบ่งชนชั้น เมื่อพิจารณาการนิยามและเงื่อนไขของชนชั้นร่วมกันทั้งหมด จะทำให้เข้าใจได้ว่าความแตกต่างของปัจเจกชน จากเงื่อนไขข้างต้น ได้นำไปสู่ความแตกต่างของปัจเจกชนในพื้นที่ และตำแหน่งแห่งที่ที่ทำให้เกิดชนชั้น รวมทั้งเกิดการสร้างสนิยมขึ้นมาด้วย

ความเป็นชนชั้นจึงเกิดขึ้นภายในหลักการของการเลือกหรือการแบ่งแยก โดยเกณฑ์เงื่อนไขข้างต้นไม่ได้ทำหน้าที่อย่างวัตถุวิสัย หากแต่ได้ซ่อนเกณฑ์ที่ไม่เป็นทางการและส่งผลกระทบต่อทำให้ปัจเจกชนต้องเลือก หรือเกิดการแบ่งแยกได้ นั่นคือ การให้ “คุณค่าเฉพาะ” กับแต่ละเงื่อนไข และการให้คุณค่ากับผลจากการปฏิบัติอันเกิดจากเงื่อนไขนั้น Bourdieu (1989) ดังนั้นแล้วเราจึงสามารถพิจารณาความเป็นชนชั้นได้จากความแตกต่างหลากหลายที่แสดงออกด้วยระดับของทุนเศรษฐกิจและทุนวัฒนธรรม หมายความว่า ปัจเจกชนคนหนึ่งแตกต่างจากคนอื่น ๆ เนื่องจากปัจจัยด้านเศรษฐกิจ อาชีพ การศึกษา พื้นฐานด้านสนิยม วัฒนธรรม และการใช้เวลาว่าง

รสนิยมเป็นมโนทัศน์หนึ่งของ Bourdieu ที่สามารถช่วยให้เข้าใจชนชั้นแต่ละชนชั้นที่แตกต่างกันได้เป็นอย่างดี เนื่องจากรสนิยมของแต่ละชนชั้นสามารถเห็นได้จากการดำเนินชีวิตประจำวันจากกิจกรรมต่าง ๆ ของปัจเจกบุคคล โดยรสนิยมที่ดีที่ได้รับจากการยกย่องของคนทั่วไปในสังคม เป็นผลมาจากการสร้างข้อตกลงร่วมกันของคนในสังคมว่า อย่างไรจึงเรียกว่า รสนิยมดี รสนิยมวิไล เพราะ รสนิยม (Taste) Bourdieu คือ ความสามารถในการตัดสินใจหรือประเมินคุณค่าความงามด้วยประสาทสัมผัสและอย่างทันทีทันใด ความสามารถนี้ไม่สามารถแยกออกได้จากความสามารถในการรับรู้หรือเห็นความแตกต่างในรสชาติอาหาร ซึ่งหมายถึง ความชื่นชอบในรสชาติอาหารบางอย่างมากกว่า รสนิยม จึงมีสองความหมายคู่กัน (Dual Meaning) นั่นคือ หมายความว่าหมายถึงแนวปฏิบัติเพื่อแสดงถึงความแตกต่างและการเห็นคุณค่า Bourdieu รสนิยมจึงเป็นสิ่งที่มียุทธศิลป์ในการแสดงออกในทุกพื้นที่ ทั้งการแสดงออกในทางวัฒนธรรม หรือการแลกเปลี่ยนเชิงสัญลักษณ์ เช่น เสื้อผ้า กีฬา อาหาร คนตรี วรรณกรรม และศิลปะ เป็นต้น รสนิยมจึงสะท้อนออกผ่านการเลือก โดยผู้มีรสนิยมจะทำการเลือก เนื่องจากเห็นหรือให้คุณค่าในของสิ่งหนึ่งมากกว่าอีกสิ่งหนึ่ง

Bourdieu (1989) ได้อธิบายชนชั้นอย่างเป็นรูปธรรมผ่านงานที่เขาศึกษา เมื่อปี ค.ศ. 1966 โดยกล่าวถึง ความสัมพันธ์ระหว่างชนชั้นกับรสนิยมที่แสดงให้เห็นจากทุนเศรษฐกิจและทุนวัฒนธรรม โดย Bourdieu ศึกษาการใช้จ่ายของผู้คนในกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ซึ่งประกอบด้วย ครูในระดับมัธยมศึกษาและสูงกว่าผู้บริหารในภาครัฐ กลุ่มวิชาชีพ วิศวกร ผู้บริหารในภาคเอกชน นายจ้างภาคอุตสาหกรรม และนายจ้างภาคการค้าและบริการ ซึ่งกลุ่มบุคคลในอาชีพต่าง ๆ เหล่านี้ถูกจัดอยู่ในชนชั้นเดียวกัน การศึกษาวิจัยพบว่า ในทุกกลุ่มอาชีพจะมีสัดส่วนการใช้จ่ายเพื่อการเป็นเจ้าของที่พักอาศัยเป็นลำดับแรก การพักผ่อนที่โรงแรมในวันหยุดเป็นลำดับที่สอง การเป็นเจ้าของรถยนต์หรูหรายเป็นลำดับที่สาม และการเป็นเจ้าของเรือ เป็นลำดับสุดท้าย สิ่งนี้แสดงให้เห็นถึงความเป็นชนชั้นเดียวกัน และการมีรสนิยมที่เหมือนกัน โดยเงื่อนไขที่กำหนดรสนิยมที่แสดงถึงความเป็นชนชั้นคือ ทุนเศรษฐกิจและทุนวัฒนธรรมนั่นเอง

นอกจากการศึกษาดังกล่าว Bourdieu (1989) ยังได้ศึกษาการบริโภคและการปฏิบัติทางวัฒนธรรมของกลุ่มคนอาชีพต่าง ๆ ซึ่งได้แก่ คนงานในภาคเกษตร เกษตรกร แรงงานไม่มีทักษะ แรงงานกึ่งทักษะ แรงงานมีทักษะ หัวหน้าคนงาน ช่างฝีมือ เจ้าของร้านขนาดเล็ก ลูกจ้าง พนักงานผู้ประกอบการทางพาณิชย์ นักการอุตสาหกรรม ผู้บริหารระดับสูง วิศวกร ครูระดับมัธยมและระดับอุดมศึกษาและผู้ประกอบวิชาชีพเฉพาะสาขา โดยได้ทำการศึกษาวิจัยกับกลุ่มบุคคลเหล่านี้

เพิ่มเติม ทั้งนี้เนื่องจาก สิ่งที่แสดงให้เห็นถึงรสนิยมของชนชั้น พบว่า กลุ่มอาชีพที่จัดอยู่ในชนชั้นต่ำ คือ คนงานในภาคเกษตร และเกษตรกร ซึ่งมีทุนเศรษฐกิจน้อยกว่ากลุ่มอาชีพที่จัดอยู่ในชนชั้นสูง คือ ผู้ประกอบการทางพาณิชย์ นักการอุตสาหกรรม ผู้บริหารระดับสูง วิศวกร ครูระดับมัธยม และระดับอุดมศึกษา และผู้ประกอบการวิชาชีพเฉพาะสาขา ประมาณสามเท่า ทั้งนี้ไม่ว่าจะพิจารณาจากรายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือน รายได้เฉลี่ยต่อหัว หรือแม้แต่การครอบครองวัตถุ คือ การเป็นเจ้าของบ้านหลังที่สอง โทรศัพท์ และเครื่องซักผ้า พบว่า ชนชั้นสูงสามารถเป็นเจ้าของวัตถุดังกล่าวได้มากกว่าชนชั้นต่ำ (Bourdieu, 1989)

Bourdieu มีจุดยืนที่ชัดเจนว่าชนชั้นเป็นสิ่งที่มียุ่จริง เช่นเดียวกับจุดยืนของคาร์ล มาร์กซ์ จึงใช้กลุ่มชนชั้นทางสังคมในการวิเคราะห์การเกิดขึ้นของรสนิยม เขามองว่าเป็นกลุ่มชนชั้นทางสังคม ชนชั้นทางสังคมของคนในสังคมสามารถแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ ชนชั้นกระฎุมพี (Bourgeoisie) ชนชั้นกระฎุมพีน้อย (The Petit Bourgeoisie) และชนชั้นแรงงาน อย่างไรก็ตามบริบททางสังคมในศตวรรษที่ 20 ซึ่งเป็นระบบทุนนิยมในยุคที่การผลิตสินค้ามีปริมาณที่ล้นเหลือ จึงต้องทำให้ผู้คนบริโภคสินค้าให้หมดไปอย่างรวดเร็วได้ส่งอิทธิพลต่อความคิดของบูร์ดิเยอว่า ในศตวรรษที่ 20 นี้ ชนชั้นเกิดขึ้นมาบนพื้นฐานของการบริโภคมิใช่การผลิตอีกต่อไป Bourdieu จึงศึกษาและวิเคราะห์ชนชั้นทางสังคมทั้ง 3 กลุ่มด้วย “รูปแบบการบริโภค” แทน (Bourdieu, 1989)

Bourdieu (1989) ได้กล่าวว่าชนชั้นไม่ได้เป็นเพียงชนชั้นที่มีความหมายเชิงทฤษฎีที่ว่า ชนชั้นหมายถึงกลุ่มของผู้กระทำที่อยู่ภายใต้สภาวะเงื่อนไขที่เหมือนกันยอมรับเงื่อนไขแบบเดียวกัน และอยู่ภายใต้ระบบที่สร้างแนวโน้มให้เกิดการกระทำแบบเดียวกัน จึงมีปฏิบัติการที่เหมือนกัน รวมทั้งยังครอบครองคุณลักษณะบางอย่างเหมือนกัน ไม่ว่าจะเป็นทรัพย์สินสมบัติที่สามารถรับรู้ได้อย่างชัดเจน เช่นสินค้า อำนาจ และทรัพย์สินสมบัติที่แฝงฝังอยู่ในร่างกาย เช่น อุปนิสัยเฉพาะของแต่ละชนชั้นแต่เขายังสามารถนำความหมายของชนชั้นในทางทฤษฎีมาใช้ในระดับปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นจริง ให้เป็นสิ่งที่ป็นรูปธรรมมากขึ้น โดยการพิจารณาจากตัวแปรต่างๆ ได้แก่ ตำแหน่งในความสัมพันธ์ของการผลิตที่สามารถดูได้จากอาชีพ รายได้ ระดับการศึกษา และการกระจายตัวในพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ที่แน่นอน คุณลักษณะของสิ่งที่เป็นที่รับรู้ร่วมกันซึ่งดูได้จากกฎที่ที่คอยกำกับว่าสิ่งใดเป็นพวกเดียวกันสิ่งใดไม่เข้าพวก เช่น เพศ เชื้อชาติ เป็นต้น ตัวแปรหรือเงื่อนไขเหล่านั้นคือสิ่งที่ Bourdieu เรียกว่า “ทุน” ซึ่งประกอบไปด้วยทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางวัฒนธรรม และทุนเชิงสัญลักษณ์

จากการอธิบายถึงชนชั้นข้างต้น ทูนเป็นเงื่อนไขสำคัญในการกำหนดตำแหน่งแห่งที่และชนชั้น เป็นเงื่อนไขสำคัญของความแตกต่างระหว่างปัจเจกบุคคลและระหว่างกลุ่มชนชั้น ดังนั้นชนชั้นจึงมีความสำคัญในการนำมาวิเคราะห์ในงานวิจัยเรื่องนี้ด้วย แต่นอกจากชนชั้นแล้ว จะเห็นได้ว่าบูร์ดิเออได้พูดถึงเรื่องของทุนต่างๆเอาไว้ ซึ่งเป็นประเด็นที่วิเคราะห์ได้ถึงแนวคิดของนักเรียนโรงเรียนทวิภาษาได้อีกด้วย

2.3.2 ทุน (Capital)

คำว่า Capital มีรากศัพท์มาจากภาษาละติน คือ Capitalis ซึ่งมีต้นกำเนิดจากคำว่า Caput, Caput ที่แปลว่า “หัว” มีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับการค้าขายและครอบครองฝูงสัตว์ เนื่องจากในสมัยก่อนนั้นความร่ำรวยวัดได้จากการนับหัวของสัตว์ที่ผู้นั้นมีอยู่ในครอบครอง สำหรับในความหมายที่กว้างที่สุดของคำว่าทุน หมายถึงทรัพย์สินที่สามารถก่อให้เกิดทรัพย์สินเพิ่มมากขึ้น โดยอาจจะเป็นเงิน เครื่องจักร เครื่องมือ อาคารสถานที่ หรือสิ่งอื่นที่ไม่ได้นำมาใช้เพื่อบริโภคโดยตรงแต่เพื่อประโยชน์ในการผลิต ทุนเป็นหนึ่งในปัจจัยการผลิตร่วมกับอีก 2 ปัจจัย อันได้แก่ ที่ดินและแรงงาน ในทางสังคมผู้ที่ให้คำอธิบายเกี่ยวกับทุนอย่างกระฉ่างชัดและครอบคลุมมิติต่างๆมากที่สุดคือ Marx (1977) ซึ่งได้ให้ความหมายของทุนในแง่ที่เกี่ยวกับชนชั้นในสังคมโดยมองว่า คุณสมบัติของทุนในฐานะสิ่งที่สามารถตั้งสมมติฐานเพื่อเพิ่มมูลค่านั้น เป็นเครื่องสร้างความแตกต่างทางชนชั้นระหว่างผู้ครอบครองอันได้แก่ ชนชั้นกระฎุมพี (Bourgeoisie) กับผู้ใช้แรงงานหรือที่เรียกว่าชนชั้นกรรมกร (Proletariat) ความสัมพันธ์ทางสังคมดังกล่าวเป็นผลโดยตรงจากระบบทุนนิยม กล่าวคือระบบการผลิตสินค้าเพื่อขาย แลกเปลี่ยน และมุ่งผลกำไร โดยมีกระบวนการสะสมทุนเป็นกลไกขับเคลื่อนสำคัญในหนังสือชื่อ Das Kapital มาร์กซ์ ได้กล่าวถึง ทุนว่ามี 2 ประเภท คือ ทุนคงที่และทุนแปรผัน โดยทุนคงที่หมายถึง ปัจจัยการผลิตที่ไม่ใช่คน เช่น โรงงาน และเครื่องจักร ส่วนทุนแปรผันหมายถึง ค่าจ้างแรงงาน มูลค่าที่ได้กลับมาจากการลงทุนประเภทนี้มีการเปลี่ยนแปลงคือ เกิดมูลค่าส่วนเกินของสินค้า เนื่องจากเจ้าของทุนเอาเปรียบใช้แรงงานของกรรมกรมากเกินไปกว่าราคาของค่าจ้างทำให้มีแรงงานส่วนที่ไม่ได้รับค่าตอบแทนซึ่งมาร์กซ์มองว่าเป็นการเอาเปรียบทางชนชั้น (ชนิดา เสถียมไพศาลสุข, 2550)

ในขณะที่มาร์กซ์วิเคราะห์เรื่องค่าจ้างแรงงานว่าเป็นการเอาเปรียบที่แฝงเร้นอยู่ในทุนเศรษฐกิจ (Economic Capital) ได้แก่ รายได้ ทรัพย์สิน ความมั่งคั่งที่สะสมไว้ เงินทอง สิ่งของมีราคา เช่น ที่ดิน อาคารบ้านเรือน เครื่องเพชร รถยนต์ หุ่น ฯลฯ แต่บูร์ดิเออได้ขยายประเภทของ “ทุน” จาก

“ทุนเศรษฐกิจ” ออกไปเป็น “ทุนทางศาสนา/ทุนทางวัฒนธรรม” โดยบูร์ดิเยอได้นิยามท “ทุน” ใหม่ ว่า สิ่งใดจะมีสถานะกลายเป็นทุนนั้น ก็เมื่อสิ่งนั้นได้ทำหน้าที่ในฐานะ “ความสัมพันธ์เชิงอำนาจทางสังคม” (Function as a Social Relation of Power) และนี่เป็นที่มาของทุนทางวัฒนธรรมของบูร์ดิเยอ ซึ่งครอบคลุมหลายสิ่งหลายอย่างนับตั้งแต่ความสามารถในการใช้ภาษา ความสำนึกเรื่องวัฒนธรรม ความชื่นชอบทางสุนทรียะ ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ พื้นฐานทางการศึกษา ฯลฯ นอกจากนั้นบูร์ดิเยอ ยังเสนอว่า ทั้งทุนทางเศรษฐกิจและทุนอื่นๆ เช่น ทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางสัญลักษณ์ ทุนทางสังคม สามารถถ่ายโอนไปมาซึ่งกันและกันได้ (กาญจนา แก้วเทพ และสมสุข หินวิมาน, 2553)

สิ่งที่ Bourdieu (1997) เรียกว่า “ทุน” Bourdieu อธิบายไว้ว่า ทุน คือ แรงงานที่ถูกสะสมในรูปแบบที่ถูกทำให้เป็นวัตถุหรือถูกรวมไว้กับปัจเจกชนหรือกลุ่มของปัจเจกชน ทั้งนี้เพื่อให้พวกเขาสามารถจัดสรรพลังทางสังคมในรูปของแรงงานที่เป็นรูปธรรม หรือแรงงานที่อยู่ในตัวบุคคล ดังนี้แล้ว ทุนจึงเป็นมรดกที่สืบทอดมาอย่างต่อเนื่อง สามารถเปลี่ยนรูปได้ มีลักษณะที่ทั้งสัมผัสได้ และสัมผัสไม่ได้ รวมทั้งเป็นปัจจัยในการกำหนดตำแหน่งแห่งที่ทางสังคม (Positions) และความ เป็นไปได้ของตัวแสดงหรือปัจเจกบุคคลในการเข้าไปอยู่สนาม (Field) ต่าง ๆ ที่ดำรงอยู่ในพื้นที่ทางสังคม

จากนิยามข้างต้น “ทุน” จึงมีขอบเขตที่กว้างขวางมาก Bourdieu จึงได้แบ่งทุนออกเป็น 4 แบบ คือ Bourdieu (1997)

1) ทุนเศรษฐกิจ (Economic Capital) ประกอบด้วย ทุนตามความหมายของ มาร์กซ์ ที่รวมถึง การครอบครองในทางเศรษฐกิจที่ช่วยเพิ่มความสามารถของตัวแสดงในสังคม ขณะเดียวกันก็สามารถเปลี่ยนรูปไปเป็น “เงิน” ได้อย่างตรงไปตรงมาและทันทีทันใด ทุนเศรษฐกิจอาจถูกทำให้เป็นสถาบันได้ในรูปของสิทธิในทรัพย์สิน

2) ทุนวัฒนธรรม (Cultural Capital) หมายถึง สิ่งที่บุคคลได้รับจากกระบวนการหล่อหลอมทางสังคมมาอันกลายเป็นคุณสมบัติติดตัวที่เอื้อให้บุคคลสามารถนำไปเพิ่มพูนมูลค่าของตนได้ ทั้งนี้ มักเป็นสิ่งที่หลอมละลายอยู่ในตัวตนของบุคคลและแสดงออกผ่านทางพฤติกรรม เช่น ความรู้ รสนิยม กิริยามารยาท นอกจากนี้ยังหมายรวมถึงทรัพย์สินต่างๆ ที่มีคุณค่าอย่างใดอย่างหนึ่งที่ไม่ใช่ในเชิงเศรษฐกิจ แต่สามารถมีมูลค่าในเชิงเศรษฐกิจได้ เช่น งานศิลปะ หนังสือ เอกสารรับรองทางวิชาการ Bourdieu ได้แบ่งรูปแบบของทุนวัฒนธรรมออกเป็น 3 รูปแบบ คือ

2.1) ทูทางวัฒนธรรมที่ฝังตัวอยู่ในรูปการแสดงออกของร่างกายและจิตใจ (Embodied State) ทูทางวัฒนธรรมรูปแบบนี้มักต้องอาศัยระยะเวลาในการประกอบตัวเป็นรูปร่าง อาทิ บุคลิกภาพ ความรู้ ความสามารถทางภาษา ทักษะ ธรรมเนียม ฯลฯ ได้แก่สมรรถนะด้านวัฒนธรรมของปัจเจกบุคคล เช่น ความสามารถความรู้ที่จะพูดเรื่องศิลปะ การมีบุคลิกที่สง่างาม สามารถวางท่าทางได้อย่างงดงาม ความหมายของ Embodied Form ที่อยู่ในปัจเจกบุคคลนี้อาจจะมีความหมายใกล้เคียงกับคำว่า Habitus แต่ Bourdieu ก็ได้ยกตัวอย่างแสดงให้เห็นความแตกต่างกัน ตัวอย่างเช่น หากบุคคลหนึ่งมีความรักในความรู้ของวิชาปรัชญาทำให้เขาสนใจที่เสาะแสวงหาหนังสือปรัชญามาอ่าน สมรรถนะทางวัฒนธรรมเช่นนี้เรียกว่า “Habitus” แต่หากว่าความรู้ปรัชญาดังกล่าวทำให้เขามีชื่อเสียงสามารถไปออกกรายการโทรทัศน์ประเภท “แฟนพันธุ์แท้” ไปเป็นนักเขียนคอลัมน์ในนิตยสารทำให้มีรายได้ในช่วงเวลานี้สมรรถนะดังกล่าวได้คลี่คลายกลายเป็นทูทางวัฒนธรรมแบบ Embodied Form แล้ว หากจะเปรียบเทียบกับแนวคิดเรื่อง “มูลค่า” ของมาร์กซ์ ก็อาจจะสรุปได้ว่า Habitus นั้น เปรียบเสมือนมูลค่าใช้สอยของบุคคล แต่ทูทางวัฒนธรรมแบบ Embodied Form เปรียบเสมือนมูลค่าแลกเปลี่ยนนั่นเอง (บุษราคัม แก้วกลาง, 2559)

ทูทางวัฒนธรรมรูปแบบนี้จะถูกสืบทอดด้วยการส่งผ่านกรรมพันธุ์ ซึ่งเป็นการสืบทอดทุนในแบบที่ถูกซ่อนไว้ในปัจเจกชนและในชนชั้นได้ดีที่สุด โดยเวลาจะเป็นตัวกลางที่ทำหน้าที่ในการเชื่อมโยงทูทางวัฒนธรรมและทุนเศรษฐกิจ ความแตกต่างในการเป็นเจ้าของทูทางวัฒนธรรมของแต่ละครอบครัว สามารถเห็นได้ในช่วงอายุแรก ๆ ที่เริ่มทำการสะสมและส่งผ่านทุน และเมื่ออายุยิ่งมากขึ้น ทุนวัฒนธรรมที่ถูกสร้างและสั่งสมอยู่ในตัวก็จะเพิ่มพูนมากขึ้น

2.2) ทุนที่ถูกทำให้อยู่ในรูปของวัตถุหรือที่เป็นรูปธรรม (Objectified State) ทุนวัฒนธรรมชนิดนี้มีคุณสมบัติมากมาย แต่นิยามได้เพียงแค่ว่าเป็นคุณสมบัติที่มีความสัมพันธ์กับทุนวัฒนธรรมในแบบที่ประกอบกัน ทุนชนิดนี้ถูกทำให้เป็นวัตถุในรูปของสื่อหรือสิ่งของ เช่น รูปภาพ งานเขียน หนังสือ พจนานุกรม อนุสาวรีย์ เครื่องมือ เครื่องจักร เป็นต้น การแสดงออกและสืบทอดได้ผ่านวัตถุ เช่น การสะสม ภาพวาด การสะสมทุนวัฒนธรรมชนิดนี้สามารถถูกส่งผ่านได้เหมือนกับทุนเศรษฐกิจ แต่สิ่งที่จะสามารถส่งผ่านและมองเห็นได้ คือ ความเป็นเจ้าของในตัวของภาพนั้น ซึ่งคือ ความเป็นเจ้าของในวิถีการบริโภคภาพเขียน ฉะนั้นสินค้าในเชิงวัฒนธรรมจึงเป็นได้ทั้งสิ่งที่เป็นวัตถุและสัญลักษณ์ คนที่เป็นเจ้าของเครื่องมือการผลิตหรือเป็นเจ้าของทุน จึงต้องหาวิธีการที่เหมาะสมในการสะสมรวบรวมทุน

สำหรับการเป็นเจ้าของทุน ไม่ได้หมายความว่า การครอบครองหรือมีทุน วัฒนธรรมชนิดนี้อยู่สูง จะมีทุนวัฒนธรรมในระดับสูง เพราะในความเป็นจริง การครอบครองบ่ง บ่งถึงสถานภาพที่คลุมเครืออย่างมาก คือ หากเป็นผู้ขายผลผลิตหรือบริการ พวกเขาจะถูกจัดแยก ประเภทเป็นกลุ่มที่ถูกครอบงำ (Dominated) แต่ถ้าหากเขาเป็นเจ้าของเครื่องมือการผลิต และผล กำไรที่เขาได้มาจากทุนวัฒนธรรมแบบนี้ พวกเขาก็จะถูกจัดแยกประเภทไปเป็นกลุ่มที่ครอบงำ (Dominate) เพราะถือว่าพวกเขา คือ กลุ่มที่มีทุนวัฒนธรรมของชนชั้นครอบงำอยู่ในตัวที่สามารถ สร้างสรรค์ผลงานได้ ฉะนั้น เมื่อทุนวัฒนธรรมรวมเข้าไปอยู่ในเครื่องมือการผลิตเพิ่มมากขึ้น พลัง และความเข้มแข็งในการสะสมของผู้ที่เป็นเจ้าของทุน วัฒนธรรมนี้จะเพิ่มขึ้นด้วย ทุนวัฒนธรรม ชนิดนี้ดำรงอยู่ที่ในแบบวัตถุและสัญลักษณ์ ประสิทธิภาพของทุนจะถูกทำให้เกิดความเหมาะสม โดยตัวแสดงการนำไปใช้ และการนำไปปฏิบัติ

2.3) ทุนทางวัฒนธรรมที่อยู่ในรูปแบบของสถาบัน (Institutionalization State) คือ ทุนที่อยู่ในรูปของการทำให้เป็นวัตถุหรือรูปธรรม ที่ถูกจัดแยกออกมาจากปัจเจกบุคคล ทุนชนิดนี้ อ้างอิงถึงคุณสมบัติเริ่มต้นของทุนวัฒนธรรม และจะถูกเข้าใจว่า คือ การรับประกัน โดยแสดงออก ในรูปของประกาศนียบัตร หนังสือรับรอง และการสอบทุนวัฒนธรรมชนิดนี้สามารถเปลี่ยนรูป ภายใต้งैอนไขเฉพาะได้ คือ อาจเปลี่ยนรูปเป็นทุนเศรษฐกิจ หรืออาจถูกเปลี่ยนรูปให้กลายเป็น สถาบันในรูปของคุณสมบัติทางการศึกษา ขณะเดียวกันก็สร้างความแตกต่างระหว่างความรู้ที่เป็น ทางการที่ได้รับการรับรองความสามารถกับทุนวัฒนธรรมแบบธรรมดา เพราะทุนวัฒนธรรมที่ถูกทำ ให้กลายเป็นสถาบัน ได้ทำให้เกิดการเปรียบเทียบระหว่างผู้ได้รับการรับรองกับผู้ที่ไม่ได้รับการ รับรอง หรือแม้แต่เกิดการแปลงทุนวัฒนธรรมด้วยการทดแทนสิ่งหนึ่ง โดยอีกสิ่งหนึ่งเพื่อ ความสำเร็จ ยิ่งกว่านั้น ยังทำให้เกิดการสร้างอัตราการแลกเปลี่ยนระหว่างทุนวัฒนธรรมกับทุน เศรษฐกิจด้วย คือ เกิดการแปลงทุนเป็น “การรับประกันทุนทางการศึกษา” ด้วย “มูลค่าของเงิน” นั้น เพราะกว่าจะได้มาซึ่งทุนวัฒนธรรมชนิดนี้ ต้องอาศัยความพยายาม เวลา และความยากลำบากในการ แสวงหา มูลค่าของทุนเศรษฐกิจที่จะใช้ในการแลกเปลี่ยนไปเป็นทุนวัฒนธรรมจึงมีมูลค่าสูงตามไป ด้วย นั่นเพราะได้เกิดการสร้างมูลค่าในรูปของทุนวัฒนธรรมให้กับผู้ที่มีคุณสมบัติที่คู่ควรและมี คุณสมบัติพร้อมที่จะครอบครอง

ทุนวัฒนธรรมชนิดนี้สามารถอธิบายถึงความไม่เท่าเทียมกันในการประสบความสำเร็จทางการศึกษาของเด็กที่มีพื้นฐานจากชนชั้นทางสังคมที่แตกต่างกันได้ โดยพิจารณาจากรูปแบบของผลประโยชน์ที่เด็กที่มาจากกลุ่มและชนชั้นที่แตกต่างกัน จะได้รับจากตลาดการศึกษา

แตกต่างกัน และเมื่อพิจารณาในภาพของสังคม สิ่งนี้เองได้สะท้อนภาพของการกระจายตัวของทุนวัฒนธรรมระหว่างชนชั้นและกลุ่มชนชั้น อันเป็นเงื่อนไขของการสร้างความแตกต่างของปัจเจกบุคคลและของชนชั้นจากมรดกที่เป็นเงื่อนไขเบื้องต้นที่เด็กแต่ละคนได้รับมาไม่เท่าเทียมกัน

3) ทุนทางสังคม (Social Capital)

ทุนทางสังคมเป็นผลรวมของทรัพยากร การกระทำหรือคุณงามความดี โดยปริมาตร “ทุนทางสังคม” ของปัจเจกบุคคลจะมากน้อยเพียงไร ขึ้นอยู่กับขนาดของเครือข่ายความสัมพันธ์ที่สามารถระดมมาได้อย่างมีประสิทธิภาพ และปริมาตรของ “ทุน” ที่ปัจเจกบุคคลเป็นเจ้าของและแสดงความเป็นเจ้าของอย่างถูกต้อง ทุนทางสังคมจึงประกอบด้วย

3.1) ทรัพยากรที่มีความสัมพันธ์กับสมาชิกของกลุ่มและเครือข่ายของสังคม โดยที่จำนวนของทุนทางสังคมที่มีปัจเจกบุคคลเป็นเจ้าของ ขึ้นอยู่กับขนาดของเครือข่ายโดยการติดต่อสัมพันธ์ที่ตัวแสดงจะสามารถระดมมาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น คุณภาพของทุนทางสังคมจึงถูกสร้างขึ้นจากผลรวมของการมีความสัมพันธ์กันระหว่างตัวแสดง มากกว่าจะเป็นเพียงแค่คุณภาพของกลุ่มเท่านั้น

3.2) การรวมตัวกันของด้านความรู้ ความเข้าใจ และการยอมรับ (Cognition and Recognition) ซึ่งเป็นคุณลักษณะเชิงสัญลักษณ์ และสิ่งที่สามารถเปลี่ยนรูปไปเป็นทุนสัญลักษณ์ได้ (Symbolic Capital)

สำหรับ Bourdieu ทุนทางสังคมถูกสร้างโดยอำนาจทางสังคมและต้องมีการปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ โดยรวมถึงความใกล้ชิดในสังคมด้วย การคงอยู่ของเครือข่ายความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นหรือเห็นกันอยู่นั้น มิใช่การดำรงอยู่อย่างนั้น อย่างเป็นธรรมชาติ หากแต่เป็นผลของความพยายามที่ไม่สิ้นสุดของสถาบันที่ต้องการคงและรักษาทุนทางสังคมนั้นไว้ การเพิ่มขึ้นของทุนทางสังคมจากความสัมพันธ์ที่มีอยู่คือ รายละเอียดจำนวนมากมาประกอบกันที่ปัจเจกบุคคลในฐานะวัตถุของความสัมพันธ์นี้ได้ลงทุนไปด้วย “ทุน” ซึ่งเป็นการลงทุนไปในวงสังคม (Sociability) ระยะยาว ฉะนั้น คุณค่าของทุนทางสังคม จึงมาจากความไม่เท่าเทียมกันหรือการถูกกีดกันก่อนหน้านี้ เพราะถูกสร้างขึ้นมาจากพันธะ หน้าที่ หรือความผูกพันทางสังคม ที่สามารถเปลี่ยนรูปไปภายใต้เงื่อนไขเฉพาะ คือ อาจเปลี่ยนรูปไปเป็นทุนเศรษฐกิจ หรืออาจถูกเปลี่ยนรูปให้กลายเป็นสถาบันในรูปของ

ตำแหน่งทางสังคม (Title of Nobility) เช่น เด็กคนหนึ่งเกิดมาในครอบครัวที่ฐานะดี พ่อแม่เป็นข้าราชการระดับสูง ได้รับการศึกษาจากสถาบันการศึกษาที่ดี เนื่องจากครอบครัวมีฐานะทางการเงินที่ดีพอที่จะสามารถรับภาระค่าใช้จ่ายได้ และเมื่อเด็กคนนี้สำเร็จการศึกษาก็จะเข้ารับราชการและสามารถไต่เต้าขึ้นไปจนได้รับตำแหน่งระดับสูง และได้รับเงินเดือนสูง ฉะนั้น ทูทางสังคมที่เด็กคนนี้ได้มา ส่วนหนึ่งได้มาจากครอบครัวที่พ่อแม่ส่งผ่านมาให้ อีกส่วนหนึ่งได้มาจากสถาบันการศึกษาที่พ่อแม่ได้คัดสรรแล้ว และอีกส่วนหนึ่งได้มาจากสถานะของการเป็นข้าราชการ ทูทางสังคมของเด็กคนนี้จึงแตกต่างจากเด็กคนอื่น ๆ เนื่องจากเกิดมาในครอบครัวที่มีทุนแตกต่างกัน ทำให้การสร้างและการสะสมทุนในช่วงต่อไปของชีวิตแตกต่างกัน อย่างไรก็ตามการสร้าง สังคม และแปลงทุนของเด็กคนนี้ก็จะต้องเกิดขึ้นด้วยการปฏิบัติผ่านยุทธศาสตร์ต่าง ๆ เพื่อรักษาและเพิ่มพูน เพราะมิใช่สิ่งที่จะได้มาอย่างง่าย ๆ และไม่มีวันหมดไป

4) ทุนทางสัญลักษณ์ (Symbolic Capital)

ปัจเจกบุคคลอาจรับรู้ถึงทุนสัญลักษณ์ได้จากการสัมผัสรู้และการยอมรับว่ามีอยู่ เช่น ศักดิ์ศรี สถานภาพ อำนาจ ซึ่งสามารถได้มาจากเกือบทุกที่ ทุนสัญลักษณ์สามารถได้มาจากการที่ปัจเจกบุคคลมีทุนเศรษฐกิจเป็นพื้นฐาน และหากมีทุนเศรษฐกิจมากพอ บุคคลในสังคมก็จะรับรู้และยอมรับสถานะที่มั่งคั่ง เช่น การเป็นเจ้าของ หรือในอีกทางหนึ่ง ปัจเจกบุคคลที่เป็นตัวแสดงในสังคมอาจใช้ทุนทางเศรษฐกิจที่ตัวเองครอบครองนำไปสร้างประโยชน์กับคนอื่น ๆ ด้วยการบริจาค การตั้งมูลนิธิ หรือสมาคม ซึ่งจะทำให้สังคมรับรู้ในตัวบุคคลนั้นด้วยคำว่าคุณดีของสังคมหรือผู้ใจบุญ

เมื่อปัจเจกบุคคลมีทุนสัญลักษณ์จากทุนเศรษฐกิจ ดังเช่นตัวอย่างที่ กล่าวข้างต้นแล้ว ทุนสัญลักษณ์ก็สามารถเปลี่ยนรูปเพื่อให้กลายเป็นทุนเศรษฐกิจได้เช่นกัน แต่การเปลี่ยนรูปอีกครั้งหนึ่งจำเป็นต้องได้รับความร่วมมือจากทุกกลุ่มในสังคม เพื่อให้ทุนสัญลักษณ์ที่ถูกสร้างขึ้นมานั้นยังคงอยู่และได้รับการยอมรับเช่นเดิม เพราะสิ่งที่สำคัญสำหรับทุนสัญลักษณ์ คือ แรงขับในการให้ได้มา และการต่อสู้เพื่อรักษาทุนสัญลักษณ์นั้น ซึ่งกระบวนการในการให้ได้มา และการรักษาไว้ให้ได้นั้นมาจากแนวปฏิบัติ (Disposition) ที่แสดงออกมาจากฮาบิตุส ที่สืบทอดมาตั้งแต่เกิดและค่อย ๆ ถูกทำให้เพิ่มขึ้นโดยครอบครัวและโรงเรียน

นอกจากนี้ ทุนทางการเมือง Bourdieu เป็นอีกรูปแบบหนึ่งของทุนสัญลักษณ์ เนื่องจากสัญลักษณ์หนึ่งของทุนทางการเมือง คือ ชื่อเสียงที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานความน่าเชื่อถือ การรับรู้ และเห็น

ในคุณค่า หรือการแสดงออกซึ่งการมีชื่อเสียงที่ผู้คนให้การยอมรับ เคารพในตัวบุคคล หรือวัตถุที่แสดงออกถึงการมีหรือการถือครองอำนาจ ที่ผู้คนในสังคมรับรู้ว่าเป็นเจกบุคคลนั้นมีหรือถือครองอำนาจหรือวัตถุแห่งอำนาจนั้นอยู่ การมีทุนทางการเมืองทำให้มีอำนาจเชิงสัญลักษณ์ ซึ่งคือ อำนาจที่ผู้คนยินยอมที่จะยอมรับผู้ใช้อำนาจเชิงสัญลักษณ์นั้น

คนที่มีอำนาจเชิงสัญลักษณ์สามารถสร้างความน่าเชื่อถือและความเลื่อมใสให้กับตนเอง ด้วยชื่อเสียง (Credit) จากการสร้างความไว้วางใจ (Entrust) ให้กับตนเอง และด้วยการสร้างความไว้วางใจ (Trust) อำนาจเชิงสัญลักษณ์จึงเป็นอำนาจที่ดำรงอยู่ได้ เนื่องจากผู้คนยอมรับในอำนาจเชิงสัญลักษณ์นั้น และเชื่อว่าทุนสัญลักษณ์นั้นมีอยู่จริง นักการเมืองจึงได้อำนาจทางการเมืองจากความไว้วางใจที่ผู้คนให้กับเขา จึงอาจเปรียบได้ว่าสำหรับนักการเมืองการได้มาซึ่งอำนาจเชิงสัญลักษณ์เป็นการได้มาซึ่งอำนาจพิเศษที่ทำให้เหนือกว่ากลุ่มอื่น ๆ อันเนื่องจากความเลื่อมใสศรัทธาในการเป็นตัวแทนที่เขาทำให้กับกลุ่มและในการเป็นตัวแทนของกลุ่มสร้างความสัมพันธ์กับกลุ่มอื่นๆ (Bourdieu, 2002)

ทุนทางการเมืองสามารถได้มาจากสองทาง ทางแรก เป็นทุนส่วนบุคคล (Personal Capital) โดยการมีชื่อเสียง (Fame) การเป็นที่นิยม คือ การที่บุคคลนั้นเป็นที่รู้จักและถูกรับรู้ว่ามีชื่อเสียง ขณะเดียวกันก็ต้องเป็นเจ้าของคุณสมบัติเฉพาะบางอย่างที่เป็นเงื่อนไขของการได้มาและการรักษาไว้ซึ่งชื่อเสียงที่ดี โดยบ่อยครั้งคุณสมบัติของผู้มีทุนทางการเมืองเป็นผลผลิตของการแปลงทุนที่ถูกส่งมาจากพื้นที่อื่น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากอาชีพ ซึ่งเป็นวิธีการได้มาซึ่งทุนทางการเมือง วิธีที่สอง คือ ทุนของการมีชื่อเสียงโดดเด่นจากสาขาอาชีพ เป็นผลผลิตที่ถูกส่งมาอย่างซ้ำ ๆ ต่อเนื่องยาวนาน และโดยทั่วไปจะใช้เวลาทั้งชีวิต (รัฐนภา ขรรจงเกษมสุข, 2556)

จากการนิยามและจัดแยกประเภททุนของ Bourdieu ทุนวัฒนธรรม ทุนทางสังคม และทุนสัญลักษณ์ จัดเป็นทุนที่อยู่ในตัวบุคคลและไม่สามารถลดทอนลงให้เท่ากับทุนเศรษฐกิจ แต่ทุนทุกชนิดสามารถมาได้จาก ทุนเศรษฐกิจ ทั้งนี้การเปลี่ยนรูปของทุนไม่ได้เป็นไปอย่างอัตโนมัติ แต่จะต้องใช้ความพยายามและจะแสดงให้เห็นผลในระยะยาว ซึ่ง Bourdieu ได้กล่าวว่า “ทุน” ได้สร้างสิ่งที่เรียกว่า Game of Society ที่ไม่ใช่แค่เกมทางเศรษฐกิจ หรือแค่เกมของโอกาสที่จะเกิดขึ้นได้ในทุกช่วงเวลา ดังเช่นการเล่นเกมที่จะสามารถชนะและได้เงินจำนวนมากมาก่อนหนึ่ง และกลายเป็นเศรษฐีในช่วงเวลานั้น ๆ เพราะ “ทุน” ถูกทำให้อยู่ในรูปของสิ่งที่เป็นรูปธรรมหรืออาจอยู่ในรูปของสิ่งที่ประกอบกันอยู่ ที่ต้องใช้เวลาในการสะสม ต้องใช้ความสามารถที่เป็นศักยภาพในการสร้างผล

กำไรหรือส่วนเกิน และทำการผลิตซ้ำตัวเองในแบบเฉพาะ ที่จะเป็นการขยายขอบเขตของทุนออกไป จากนั้น “ทุน” ก็จะถูกจารึกในรูปของวัตถุหรือรูปที่ถูกประกอบกันขึ้นมา การจารึกในรูปแบบใด ๆ ก็ตามจะมีโครงสร้างของการจัดสรรตามแต่ชนิดของทุนและตามแต่ช่วงจังหวะเวลา (รุ่งนภา ขรรยงเกษมสุข, 2556)

เมื่อพิจารณาจากแนวคิดของ Bourdieu ชนชั้นจึงเป็นสิ่งที่มียู่ในโลกเสรีนิยมที่เชื่อในหลักการของการส่งเสริมความเสมอภาคในโอกาสและหลักการของเศรษฐกิจแบบ Laissez-faire ที่เชื่อในคุณภาพของอุปสงค์และอุปทาน และเมื่อพิจารณาระบบเศรษฐกิจการเมืองที่เชื่อในหลักการเสรีนิยม หลักการนี้เองที่ส่งเสริมความเป็นชนชั้นให้ดำรงอยู่อย่างแนบเนียนไม่มีข้อสงสัย ผ่านการครอบงำของคำว่า เสรีนิยม เพราะ ทุน คือ เงื่อนไขสำคัญในการสร้าง กำหนด และรักษาโอกาส และความเป็นชนชั้นเอาไว้ ซึ่ง ชนชั้น และ ทุน ถือได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งที่ส่งผลต่อระบบการศึกษาของประเทศไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งชนชั้นกลางระดับบนของประเทศไทย ที่ปัจจุบันนิยมส่งบุตรหลานเข้าศึกษาในโรงเรียนนานาชาติ ทั้งนี้เนื่องจากคนในกลุ่มชนชั้นดังกล่าวนี้ไม่ชอบ การศึกษาแบบบังคับ แข่งขัน แต่มีความต้องการที่จะให้บุตรหลานเป็นเด็กมีความสุข มีความคิดสร้างสรรค์ มีความรู้รอบตัว รวมทั้งได้ฝึกฝนทักษะทางศิลปะ กีฬา และดนตรี เป็นต้น ดังนั้นแนวคิดเรื่องชนชั้นและทุนจึงถือเป็นแนวคิดที่มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อการศึกษาวิจัยในครั้งนี้

2.4 แนวคิดเกี่ยวกับฮาบิทัส (Habitus)

ด้วย แนวจิต (Habitus) หรือความโน้มเอียงของอุปนิสัยที่แสดงออกผ่านแนวทางปฏิบัติ กิริยาท่าทาง และการพูดจา นั้น เป็นการสั่งสมมาจากประสบการณ์ การเลี้ยงดู สภาพแวดล้อม และรูปแบบการใช้ชีวิตที่ผ่านมา ซึ่งฮาบิทัสนับเป็นจุดกำเนิดก่อนการกลายมาเป็นทุนวัฒนธรรมในรูปแบบปัจเจกบุคคล อันจะถูกนำไปใช้แลกเปลี่ยนเป็นทุนเศรษฐกิจ ทุนสังคม ทุนสัญลักษณ์ และทุนวัฒนธรรมประเภทอื่นๆ ทั้งนี้ กระบวนการทำงานของทุนประเภทต่างๆ ยังส่งผลต่อกันในทุกช่วงขณะของการสะสมและการเปลี่ยนกันเสมอ ในที่นี้จึงนำแนวคิดเรื่องฮาบิทัส (Habitus) มาศึกษาและอธิบายเกี่ยวกับแนวคิดของนักเรียนโรงเรียนทวิภาษาด้วย

คำว่า “ฮาบิทัส” (Habitus) เป็นคำภาษาละตินที่ Bourdieu นำมาใช้ เพื่อแสดงถึงตัวแบบชนิดหนึ่งที่มีลักษณะเป็นโครงสร้างอยู่ในตัวคน Bourdieu ได้ให้คำนิยามว่า ฮาบิทัสไว้ในหนังสือ Outline of a Theory of Practice (สุนีย์ ประสงค์บัณฑิต, 2548) ดังนี้

ฮาบิทัส เป็นระบบความโน้มเอียงทางอุปนิสัยที่คงทนยาวนานสามารถปรับเปลี่ยนระดับได้ โดยยังรักษาโครงสร้างเดิมเอาไว้ เป็นทั้งโครงสร้างที่ถูกสร้างขึ้นและเป็นทั้งเงื่อนไขล่วงหน้าในการทำหน้าทีเป็นผู้อาวุโส โครงสร้าง กล่าวคือฮาบิทัสเป็นแหล่งแห่งการก่อกำเนิดและวางโครงสร้างให้แก่การปฏิบัติและการสร้างภาพแทนความจริงซึ่งอาจ “ถูกทำให้เป็นกฎ” และเป็น “ผู้อาวุโส” อย่างเป็นภววิสัย โดยมีได้เป็นผลมาจากการยอมจำนนต่อกฎเกณฑ์ใดๆ สามารถปรับตัวไปตามจุดมุ่งหมายของตัวเองได้อย่างเป็นภววิสัย โดยปราศจากการคาดคะเนในการมุ่งไปสู่จุดสิ้นสุดอย่างรู้สำนึกหรือปราศจากการแสดงออกซึ่งการควบคุมให้ทำงานเพื่อบรรลุจุดมุ่งหมาย (สุนีย์ ประสงค์บัณฑิต, 2548)

จากคำกล่าวข้างต้น ฮาบิทัสจึงเป็น โครงสร้างอย่างหนึ่งที่มีอยู่ในตัวคน มีการทำงานเป็นระบบเกิดขึ้นจากการที่มนุษย์มีปฏิสัมพันธ์กับคนอื่นหรือสิ่งที่อยู่รอบตัว จึงอาจเข้าใจอย่างง่ายดายที่สุดในเบื้องต้นได้ว่าฮาบิทัสมีจุดกำเนิดมาจากโครงสร้างทางสังคมซึ่งเป็นสิ่งที่อยู่ภายนอกตัวคน อย่างไรก็ตามฮาบิทัสไม่ได้เกิดขึ้นจากสังคมเพียงฝ่ายเดียว ฮาบิทัสเกิดจากการผสมผสานระหว่างสังคมซึ่งอยู่ภายนอกกับการปฏิบัติทางร่างกายของคน Bourdieu จึงให้ความสำคัญกับร่างกายของคนที่มิได้มีบทบาทสำคัญในการเรียนรู้การกระทำ เช่น การที่เด็กเลียนแบบกิริยาอาการของผู้ใหญ่ทุกๆ วัน การทำอะไรซ้ำๆ กันอย่างต่อเนื่องเป็นเวลานานๆ จะทำให้โครงสร้างจากการปฏิบัติซึ่งเป็นสิ่งที่อยู่ภายนอก (ความรู้ ประสบการณ์ทางสังคม) เข้าไปอยู่ภายในร่างกายหรือที่ Bourdieu เรียกว่า “การรับวัฒนธรรมเข้ามาในตัวเรา” (Embodiment)

ฮาบิทัสจึงได้มาจากการเรียนรู้ทางร่างกายโดยใช้เวลาอบรมเพาะเป็นเวลายาวนานและฮาบิทัสก็จะกลายเป็นโครงสร้างที่ดำรงอยู่คงทนในร่างกาย เป็นเหมือนสิ่งที่ถูกฝังหรือจารึกอยู่ในตัวคน กลายเป็นสิ่งที่เรียกว่าความโน้มเอียงทางอุปนิสัย (Disposition) ซึ่งจะอยู่ในรูปของอารมณ์ ความรู้สึก ความเชื่อ ความศรัทธา แสดงออกให้เห็นด้วยอากัปกริยาต่างๆทางร่างกาย เช่น น้ำเสียงสูง-ต่ำ จังหวะจะโคนในการพูด หางเสียง แววตา กิริยาอาการในการหยิบจับข้าวของ จังหวะการเดิน ท่วงท่าการยืน การกิน ความชอบ การแสดงอารมณ์ ฯลฯ นำไปสู่การจำแนกได้ว่าเป็นอากัปกริยาของผู้หญิงหรือผู้ชาย แบบผู้ดีมีรสนิยม ผู้ไร้รสนิยม แบบชนชั้นกระฎุมพี แบบผู้ใช้แรงงาน แบบป่าเถื่อน แบบมีอารยธรรม ตัวอย่างเช่น เด็กที่ได้สัมผัสกับเครื่องดนตรีของ “ชนชั้นสูง” ตั้งแต่ขวบแรกของชีวิต เด็กที่เกิดมาในโลกที่เต็มไปด้วยศิลปวัตถุที่เป็นทรัพย์สินสมบัติของครอบครัววงศ์ตระกูล จะได้เรียนรู้คุณค่า วิถีใช้ วิถีเล่น วิถีชื่นชมสิ่งของเหล่านั้นซึ่งเป็นวิถีของ “ชนชั้นสูง” เป็นกิริยาอาการในการเล่น

การชื่นชมแบบ “ชนชั้นสูง” ความโน้มเอียงทางอุปนิสัยที่แสดงให้เห็นเป็นอาภักภักิริยาต่างๆ ดังกล่าวมานี้ อาจกล่าวได้ว่ามีความหมายใกล้เคียงกับคำว่า “จริต” ในภาษาไทย

ฮาบิทัสเป็นโครงสร้างที่อยู่ทั้งในระดับปัจเจกบุคคล กลุ่มสังคม และชนชั้น เนื่องจากร่างกายของแต่ละคนนั้นไม่เหมือนกัน ทั้งในด้านที่เป็นธรรมชาติ เช่น รูปร่างหน้าตา เพศหญิง เพศชาย ฯลฯ ร่างกายทั้งในทางธรรมชาติและทางสังคมที่รวมอยู่ด้วยกันในตัวคนๆหนึ่ง ทำให้เขามีการรับรู้ หรือมีโอกาสได้รับรู้และเรียนรู้ได้ไม่เหมือนกัน ดังนั้นแม้ว่าคนจะอยู่ในสังคมวัฒนธรรมเดียวกันก็ยังมีฮาบิทัสเฉพาะกลุ่มเฉพาะชนชั้นซึ่งไม่เหมือนกับชนชั้นอื่น คนที่อยู่ภายใต้โครงสร้างทางสังคมเดียวกันหรือมีสภาพเงื่อนไขทางสังคมอันเดียวกัน จึงมีฮาบิทัสที่คล้ายกันมากกว่าคนที่อยู่คนละกันกลุ่มคนละชนชั้นกันจึงอาจกล่าวได้ว่าคนอาจมีการกระทำ การปฏิบัติที่เป็นลักษณะเฉพาะตัว มีอิสระในการกระทำแต่ก็จะเป็นการกระทำที่เป็นอิสระภายใต้โครงสร้างชนิดใดชนิดหนึ่ง เพราะมนุษย์ต้องเกิดมาท่ามกลางสังคมหรือคนอื่นๆ และต้องมีปฏิสัมพันธ์กับคนอื่น

ดังนั้น ฮาบิทัสจึงมีอยู่ในระดับปัจเจกบุคคล ระดับกลุ่มและระดับชนชั้น การที่คนในกลุ่มหรือชนชั้นเดียวกันมีฮาบิทัสคล้ายกัน จึงหมายถึงการมีประสบการณ์บางอย่างร่วมกัน เป็นประสบการณ์ที่ไม่ได้มีอยู่เพียงในความคิด แต่ฝังอยู่ในร่างกายและการปฏิบัติทางร่างกายเป็นประสบการณ์เฉพาะชนชั้นนั้นๆ การมีประสบการณ์คล้ายๆกัน จึงเป็นที่มาของอารมณ์ความรู้สึกคล้ายกัน มีทัศนคติ ค่านิยม ความเชื่อ การกระทำ สไตล์ วิธีการดำเนินชีวิต (Lifestyle) มีรสนิยมคล้ายกัน เช่น การมีอารมณ์ความรู้สึกเกี่ยวกับศักดิ์ศรีในแบบผู้ชาย การกินอาหารของคนในวัฒนธรรมเดียวกัน การเลือกเสื้อผ้า การตัดตัดสินใจ เป็นต้น

กล่าวโดยสรุปฮาบิทัส จึงหมายถึงกรอบแนวทางที่เป็นตัวกำหนด ข้อเสนอทางเลือกที่เป็นไปได้ หรือชี้แนะการตัดสินใจให้กระทำอย่างใดอย่างหนึ่งที่น่าจะเหมาะสม มีเหตุผลให้กับผู้คนที่ตัดสินใจเลือกกระทำภายใต้สภาวะการณ์ต่างๆ ฮาบิทัสจึงมีทั้งส่วนที่เน้นความเป็นเอกภาพระเบียบของการปฏิบัติที่โครงสร้างสังคมกำหนดมาในแต่ละสถานการณ์ อีกด้านหนึ่งก็เป็นข้อจำกัดความตายตัวของโครงสร้างสังคม เนื่องจากเปิดโอกาสให้เลือกได้มากกว่าทางเดียว ฮาบิทัสจึงเป็นเสมือนโครงสร้างที่อยู่ทั้งภายนอก (Social Structure) และอยู่ภายในตัวปัจเจก (Internalization) ผ่านกระบวนการกลมกลืนทางสังคมจากครอบครัว กลุ่มทางสังคม และชนชั้น ฮาบิทัสเป็นสิ่งที่อยู่ในระดับจิตสำนึกและภาษาของเรา เป็นส่วนที่มีความลื่นไหลเนื่องจากไม่ถูกควบคุมอย่างสิ้นเชิงโดยโครงสร้างสังคมหรือเจตจำนงอิสระของมนุษย์ผู้กระทำ การ ดังนั้นการปฏิบัติจึงเป็นการแสดงออก

ในสิ่งที่สังคมกำหนดตามกฎเกณฑ์ ระเบียบ แบบแผน ความรู้ต่างๆ และส่งผ่านไปยังการปฏิบัติของ ยุทธศาสตร์ต่างๆ ฮาบิทัสจึงเป็นการผลิตของการปฏิบัติที่มีแนวโน้มในการผลิตซ้ำของกฎเกณฑ์ แบบแผนที่สังคมกำหนดมาภายใต้เงื่อนไขภาวะวิสัยของระเบียบสังคมโดยทั่วไป ในขณะที่เดียวกันก็ ถูกต่อรองปรับเปลี่ยน โครงสร้างโดยการเลือก ตัดสินใจของมนุษย์ผู้กระทำกรในทางสังคม มนุษย์ จึงเป็นทั้งผู้สร้าง ผู้ผลิตซ้ำความหมายและการกระทำทางสังคม และในขณะที่เดียวกันก็เป็นผู้ถูกสร้าง หรือผู้ถูกกระทำโดยกลไกเชิงอำนาจจากระบบสังคมที่ปรากฏในสถาบันหลักต่างๆเช่นกัน

2.5 แนวคิดเรื่องแวดวง (Field)

Bourdieu ยังได้เสนอแนวคิดเรื่องฟิลด์ (Field) ซึ่งในภาษาไทยอาจจะหมายถึง ‘แวดวง’ หรือ ‘วงการ’ อันเป็นพื้นที่นามธรรมซึ่งบุคคลที่มีลักษณะเฉพาะเหมือนกัน เข้ามารวมกลุ่มใช้ ทรัพยากรร่วมกันหรือแย่งชิงแข่งขันกันเช่น วงการนักแสดง วงการศิลปะ แวดวงนักวิชาการ โดยแต่ละ วงการหรือแต่ละฟิลด์ มีความเป็นอิสระต่อกัน แต่ก็ปฏิสัมพันธ์ปะทะสังสรรค์กันในแต่ละฟิลด์ บุคคลจะเป็นทั้งผู้เล่นและผู้กำหนด โครงสร้างในฟิลด์ไปพร้อมๆกัน โดยภาพรวมบุคคลที่อยู่ใน แต่ละฟิลด์จะยอมรับ โครงสร้างและกติกาของฟิลด์ แม้ว่าในแต่ละฟิลด์ผู้ที่มีอำนาจหรือกลุ่มบุคคลที่มี อำนาจมากกว่าในฟิลด์นั้นๆ จะพยายามควบคุม โครงสร้างและกติกาที่ดำรงความมีอำนาจเหนือกว่า ของตนไว้ ขณะที่ผู้มีอำนาจน้อยกว่าก็พยายามท้าทายให้เกิดการเปลี่ยนแปลง โครงสร้างและกติกา ใหม่ ในแต่ละฟิลด์จึงเป็นพื้นที่แห่งการร่วมมือและต่อรองทางอำนาจของผู้ที่อยู่ในฟิลด์

ทุนทางสังคมจึงมีทั้งจากการสร้างสายสัมพันธ์ของกลุ่มคนในวงการเดียวกัน และการสร้าง สายสัมพันธ์ข้ามวงการ โรเบิร์ต พุดนัม เรียกทุนทางสังคมที่เกิดจากการสร้างสายสัมพันธ์ของคนใน แวดวงเดียวกันว่า Bondingcapital และทุนทางสังคมจากการสร้างสายสัมพันธ์ที่อยู่ตรงข้ามวงการว่า Bridging Capital

การสร้างทุนประเภทต่าง ๆ เป็นกิจกรรมที่มนุษย์ที่ทั้ง โดยรู้ตัวและไม่รู้ตัวในการต่อสู้ ดิ้นรน แข่งขันต่อรอง การสร้างทุนประเภทต่าง ๆ นี้ ถูกมองว่าเป็นตัวการผลิตซ้ำความแตกต่างทาง สังคม (Social Distinction) ซึ่งทำให้เกิด “ชนชั้น” ในสังคม

Bourdieu ได้ปฏิเสธวิธีการแบ่งสังคมออกเป็น โครงสร้างส่วนบนและโครงสร้างส่วนล่าง แบบที่มาร์กซ์ได้นำเสนอเอาไว้ Bourdieu จึงได้นำเสนอแนวคิดใหม่คือแวดวง หรือ Field เป็น

“ปริมาตรหรืออาณาบริเวณทางสังคม” (Social Arena) ที่มีการต่อสู้กันเกิดขึ้นเพื่อแข่งขันหรือช่วงชิงการเข้าถึงทรัพยากรทุนประเภทต่างๆ เช่น สินค้าทางวัฒนธรรม บ้าน ความแตกต่าง ความรู้ การจ้างงาน ที่ดิน ชนชั้นทางสังคม อภิสัทธา ฯลฯ หรืออะไรก็ตามที่จะทำให้ตัวเราแตกต่างไปจากผู้อื่น โดยทรัพยากรที่จะแข่งขันนั้นจะมีลักษณะเป็นรูปธรรมจับต้องมองเห็นได้ Bourdieu เคยกล่าวถึง Field เอาไว้ว่า Field เป็นเครือข่ายของความสัมพันธ์ที่มีลักษณะเป็นรูปธรรมระหว่างตำแหน่งต่างๆ ทางสังคม ตำแหน่งดังกล่าวนี้จะเป็นตัวกำหนด Habitus ของสถาบัน/ผู้อยู่ในตำแหน่งนั้นใน Field นี้ จะมีโครงสร้างอำนาจกระจายตัวกันอยู่ ซึ่งเป็นการกระจายตัวของทุนประเภทต่างๆ นั่นเอง (กาญจนา แก้วเทพ และสมสุข หินวิมาน, 2553)

ในทางสังคมวิทยา มโนทัศน์เกี่ยวกับ Field / Champ (fr.) ของ Bourdieu (2002) หมายถึง สนาม, สนามประลองหรือ วงการ (ตามการบัญญัติคำของ รศ.นพพร ประชากุล) สื่อถึง โครงสร้าง / พื้นที่ทางสังคมที่มีการประชันขันแข่งกันด้วยความรู้ ทัศนคติ หรือวัฒนธรรมระหว่างคนกลุ่มต่างๆ ในสังคม โดยการแสดงออกผ่านการปฏิบัติในรูปแบบต่างๆ ตัวอย่างเช่นในวงการบันเทิง วงการไฮโซ วงการการเมือง หรือแม้แต่ในวงการวิชาการ ตามความหมายดังกล่าวนี้ “สังคม” ที่เรามีชีวิตอยู่ จึงเป็นพื้นที่ของการชอนทับกันของ “สนาม” ในแบบต่างๆ ที่รื้อให้นักมานุษยวิทยา นักสังคมวิทยา และผู้สนใจปรากฏการณ์ทางสังคมได้ศึกษาเรียนรู้ สบายยอม เปลี่ยนแปลงหรือพยายามทำความเข้าใจ

ดังนั้น Field จึงเป็นพื้นที่ที่อาบิทัสทำงานอยู่ร่วมกับทุน เป็นพื้นที่ที่ปัจเจกหรือกลุ่มในฐานะผู้กระทำการใช้ในการต่อสู้ดิ้นรน เพื่อสะสมและผูกขาดทุนชนิดต่างๆ เป็นพื้นที่ที่ถูกสร้างขึ้นรอบๆ ทุนที่มีความเฉพาะบางชนิดที่มีมูลค่าในการแลกเปลี่ยนภายใน Field นั้นๆ โครงสร้างของ Field จึงเป็นโครงสร้างของการกระจายทุนที่มีลักษณะเฉพาะที่ยอมรับภายใน Field นั้น และผู้กระทำก็จะต้องต่อสู้เพื่อครอบครองอำนาจในการนิยามความสำคัญของทุนเพื่อให้ผู้กระทำอื่นฯ ภายใต Field นั้นยอมรับ Field จึงเป็นพื้นที่ของการครอบงำความรุนแรงเชิงสัญลักษณ์ ภายใต้การต่อสู้ช่วงชิงเพื่อผูกขาดความชอบธรรมและสิทธิในการครอบครองอำนาจภายใน Field แต่อย่างไรก็ตามการต่อสู้แข่งขันภายใน Field ไม่สามารถจะเป็นไปในแนวทางใดก็ได้ เพราะใน Field ทุกประเภทจะมีโครงสร้างส่วนลึกกำกับกับการต่อสู้และการแข่งขันซึ่ง Bourdieu เรียกว่า “Doxa” ที่เป็นระบบคุณค่าของการเล่นเกมที่ผู้อยู่ใน Field ทุกคนต้องยอมรับเมื่อก้าวเข้าไปใน Field แต่ละประเภทก็จะมีรูปแบบของทุนเฉพาะบางชนิดที่เป็นที่ยอมรับ ในขณะที่ทุนอีกหลายประเภทจะถูกปฏิเสธหรือมีค่าน้อยกว่า และการที่จะเข้าไปอยู่ใน Field แต่ละ Field ได้นั้น ผู้เล่นจำเป็นจะต้องมีอาบิทัสที่เหมาะสมที่จะ

สามารถทำให้การลงทุนใน field นั้นเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ ผู้ที่มาใหม่จะต้องมีการลงทุนเบื้องต้นเพื่อการก้าวเข้าไปสู่ Field นั้น (พสุธา โกมลมาลย์, 2552)

ขณะที่ Field มีโครงสร้างส่วนลึกเป็นกฎเกณฑ์ควบคุมภายใน แต่ Field ก็ไม่ได้อยู่อย่างโดดเดี่ยวเป็นตัวของตัวเองไม่เกี่ยวข้องกับ Field อื่น เพราะถึงแม้ว่า Field จะมีอาณาเขตและกฎเกณฑ์ภายในเป็นเครื่องบอกความแตกต่างและอิสระจากสิ่งแวดล้อมภายนอก แต่ความเป็นอิสระดังกล่าวเป็นความอิสระสัมพันธ์ซึ่งเกิดจากการสร้างองค์การเป็นของตนเอง และมีศักยภาพในการกำหนดต่อรองตีความกับโลกภายนอกจะมีความแตกต่างกันออกไป ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขทางประวัติศาสตร์และชนิดของ Field นั้นๆ ความเป็นอิสระของ Field จะมากขึ้นและมีศักยภาพต่อรองกับโลกภายนอกยังขึ้นอยู่กับอำนาจทางสัญลักษณ์ ซึ่งเป็นอำนาจที่เติบโตและเป็นอิสระจากอำนาจทางเศรษฐกิจและการเมือง

จากการนำแนวคิดดังกล่าวของ Bourdieu มาศึกษานั้น สามารถสะท้อนให้เห็นถึงค่านิยมสำคัญของสังคมไทยในการปลูกฝังเรื่องของการศึกษาและการต้องการความก้าวหน้าในชีวิต ตลอดจนการครอบครองทุนในรูปแบบต่างๆ อย่างเช่นทุนทางวัฒนธรรมและทุนทางสัญลักษณ์ที่จะไปสู่ทุนทางสังคมและทุนทางเศรษฐกิจ สิ่งเหล่านี้ถูกสร้างขึ้นเพื่อแสดงถึงชนชั้นของตนเองรวมถึงบุตรหลานของครอบครัวเพื่อสร้างความแตกต่างระหว่างตนเองกับผู้อื่นผ่านการเข้าสู่แวดวงของคนชนชั้นกลางไปชนชั้นบนต่อไปในอนาคต

2.6 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา

2.6.1 ทฤษฎีทุนมนุษย์กับแนวคิดเกี่ยวกับการลงทุนทางการศึกษา

การศึกษาทำให้บุคคลหรือกำลังแรงงานสามารถพัฒนาความรู้หรือศักยภาพที่มีอยู่ให้มีความก้าวหน้าเพิ่มขึ้นไปอีก และการศึกษายังถือว่ามีความสำคัญในการเพิ่มประสิทธิภาพทางการผลิตและการพัฒนาทางเศรษฐกิจให้มีความเจริญเติบโตอีกด้วย เนื่องจากบุคคลที่ได้รับการศึกษาจะสามารถเข้าใจและก้าวทันถึงความเปลี่ยนแปลงทางด้านต่างๆ ของโลกที่มีความทันสมัยมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการก้าวทันความทันสมัยทางด้านเทคโนโลยี เช่น เทคโนโลยีการสื่อสาร เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ เทคโนโลยีการผลิต เป็นต้น ซึ่งการก้าวทันเทคโนโลยีด้านต่างๆ ถือว่ามีความจำเป็นต่อการพัฒนาประเทศทั้งสิ้น โดยเฉพาะเทคโนโลยีด้านการผลิตซึ่งเป็นส่วนสำคัญ

และจำเป็นอย่างมากในการทำให้เกิดความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ หากประเทศใดมีความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีการผลิตแล้วก็จะทำให้มีความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจตามไปด้วย

Soubbotina (2004) ได้อธิบายความหมายของคำว่าทุนมนุษย์ไว้ดังนี้ว่า ทุนมนุษย์ หมายถึง ความสามารถหรือทักษะต่างๆที่อยู่ในตัวมนุษย์หรือกำลังแรงงาน ซึ่งส่วนหนึ่งมาจากการปรับปรุงคุณภาพทางสุขภาพร่างกายและโภชนาการ ทั้งนี้ยังหมายรวมถึง ได้รับการศึกษาและการได้รับการฝึกอบรม

การเพิ่มทุนมนุษย์ หมายถึงการเพิ่มความสามารถหรือพลังในการหารายได้ของมนุษย์ เนื่องจากทฤษฎีทุนมนุษย์กล่าวว่าการศึกษาสามารถเพิ่มความสามารถในการผลิตของบุคคลหรือกำลังแรงงานได้ จากทฤษฎีผลิตภาพหน่วยสุดท้าย (Marginal Productivity Theory) ที่บอกว่า ค่าจ้างถูกกำหนดโดยส่วนเพิ่มของแรงงานที่ทำให้บริษัทหรือองค์กรมีรายรับเพิ่ม แสดงว่าแรงงานที่มีประสิทธิภาพในการผลิตสูงขึ้นก็จะทำให้ได้รับค่าจ้างที่สูงขึ้นตามไปด้วย เมื่อกำหนดให้ปัจจัยอื่นคงที่ จึงกล่าวได้ว่าหากบุคคลหรือกำลังแรงงานมีการศึกษาเพิ่มขึ้นก็จะสามารถทำให้มีรายได้มากขึ้นตามไปด้วย ทำให้เกิดความแตกต่างของรายได้ระหว่างบุคคลที่มีการศึกษาสูงและบุคคลที่มีการศึกษาดำกว่า จนอาจนำไปสู่ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาได้ ดังนั้นการที่บุคคลจะได้รับการศึกษาเพิ่มขึ้นย่อมหมายถึงการลงทุนทางการศึกษาที่เพิ่มขึ้น จึงอาจกล่าวได้ว่าการลงทุนทางการศึกษาสามารถลดความเหลื่อมล้ำทางรายได้ให้ลดลงได้

การลงทุนทางการศึกษา หมายถึงการลงทุนทางด้านรายจ่ายเพื่อเพิ่มการศึกษาของบุคคลให้สูงขึ้น ซึ่งรายจ่ายเพื่อศึกษานั้นถือเป็นการลงทุนเพื่อผลที่คาดว่าจะได้รับในอนาคต การลงทุนทางการศึกษาถือเป็นการเพิ่มคุณภาพทรัพยากรบุคคลให้มีความรู้ ความสามารถและความเชี่ยวชาญในการปรับสภาพตัวเองให้ก้าวทันความเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี สิ่งแวดล้อม หรือข่าวสารใหม่ๆ ในปัจจุบันได้ การลงทุนทางการศึกษาเป็นการลงทุนเพื่อเพิ่มผลผลิตและรายได้ในอนาคต เช่นเดียวกับการลงทุนในเครื่องจักรหรือโรงงาน (Capital Good) ซึ่งลงทุนเพื่อหวังเพิ่มผลผลิตและรายได้ในอนาคตเช่นกัน

จะเห็นได้ว่าการลงทุนทางการศึกษาเป็นการเพิ่มทุนมนุษย์ตามทฤษฎีทุนมนุษย์ เพราะการศึกษาสามารถทำให้มนุษย์มีผลิตภาพทางการผลิตสูงขึ้นและนำไปสู่การมีรายได้ที่เพิ่มขึ้นในการทำงาน แต่ไม่อาจกล่าวได้ว่ารายได้ที่เพิ่มขึ้นนั้นเกิดจากการที่มนุษย์ได้รับการศึกษาในระดับที่

เพิ่มขึ้นและทำให้มนุษย์มีความสามารถเพิ่มสูงขึ้นด้วย เพราะการศึกษาในระดับสูงอาจแสดงได้เพียงแค่ว่าเป็นการคัดกรอง (Screening) ผู้ที่มีความสามารถเข้าไปทำงานเท่านั้น ซึ่งการคัดเลือกบุคคลในการเข้าทำงานโดยอาศัยการศึกษาเป็นเครื่องมือ เรียกว่าทฤษฎีการคัดสรรคัดกรอง (Screening Theory)

2.6.2 ทฤษฎีการคัดสรรคัดกรอง (Screening Theory)

ทฤษฎีการคัดสรรคัดกรอง (Screening Theory) หรือการส่งสัญญาณ (Signaling Device) เป็นทฤษฎีที่กล่าวว่าการศึกษากับรายได้มีความสัมพันธ์กับการศึกษาในลักษณะทางอ้อมมากกว่าทางตรง นั่นคือการศึกษาไม่ได้ทำให้ผลิตภาพของแรงงานเพิ่มแล้วทำให้รายได้เพิ่มขึ้นตามไปด้วย แต่การศึกษาเป็นเพียงเครื่องมือในการคัดสรรคัดกรองของนายจ้างเท่านั้น เนื่องจากการคัดเลือกบุคคลเข้าทำงานในบริษัทหรือองค์กรนั้น จะคัดเลือกโดยกำหนดจากการศึกษาเป็นหลัก ดังนั้น การศึกษาจึงเป็นเพียงเครื่องมือที่บอกถึงคุณภาพของบุคคลและเป็นเครื่องมือที่ใช้เป็นตัวชี้วัดถึงผลิตภาพในการทำงานเท่านั้น หรืออาจกล่าวได้ว่าการศึกษาเปรียบเป็นเครื่องมือในการส่งสัญญาณ (Signaling Device) เพื่อป้องกันคุณภาพลักษณะของผู้สำเร็จการศึกษาในระดับต่างๆ ให้นายจ้างทราบเท่านั้น

ทฤษฎีการคัดสรรคัดกรอง (Screening Theory) ต่างจากทฤษฎีทุนมนุษย์เพราะทฤษฎีทุนมนุษย์กล่าวว่ารายได้ที่เพิ่มขึ้นเกิดจากผลิตภาพของแรงงานที่เพิ่มขึ้น แต่ทฤษฎีการคัดสรรคัดกรองกล่าวว่ารายได้ที่เพิ่มขึ้นเกิดจากการได้มาจากประกาศนียบัตรหรือวุฒิปริญญา นั่นคือระดับการศึกษาหรือการฝึกอบรมอาจจะไม่มีผลต่อการเพิ่มผลิตภาพการผลิต แต่เมื่อแรงงานผ่านการฝึกอบรมหรือได้รับการศึกษาแล้วอาจจะได้รับรายได้เพิ่มสูงขึ้นแม้ว่าผลิตภาพการผลิตไม่เพิ่มขึ้นไปด้วยก็ตาม เนื่องจากแนวคิดนี้มีความเชื่อว่าแรงงานที่มีการศึกษาสูงกว่าจะมีความสามารถสูงเป็นทุนเดิมและคุณลักษณะของบุคคล เช่น แรงจูงใจ ทักษะหรือค่านิยมสูงกว่าแรงงานที่มีการศึกษาน้อยกว่า ดังนั้น การศึกษาจึงถือเป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพและยุติธรรมในการใช้คัดกรองมากกว่า เชื้อชาติ ศาสนา และสถานะทางสังคม อีกทั้งการศึกษายังเป็นเกณฑ์ที่ประหยัดและมีความรวดเร็วกว่าในการคัดเลือกบุคคลและแรงงาน โดยบุคคลและแรงงานที่ถูกคัดสรรคัดกรองแล้วจะได้ค่าจ้างสูงกว่า

จากแนวคิดดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจเกี่ยวกับเรื่องการศึกษา ว่ามีความสัมพันธ์ต่อความเหลื่อมล้ำของสังคมหรือไม่อย่างไร ไปสู่ประเด็นการตั้งคำถามและค้นหาคำตอบในงานวิจัยต่อไปด้วย

2.6.3 แนวคิดเกี่ยวกับความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา

จากทฤษฎีทุนมนุษย์และทฤษฎีการคัดสรรกลั่นกรองได้แสดงให้เห็นแล้วว่า การลงทุนทางการศึกษาเป็นการลงทุนที่สามารถนำไปสู่การมีรายได้หรือสามารถเพิ่มรายได้ให้กับบุคคลหรือแรงงานได้ ดังนั้นผู้ประกอบการส่วนใหญ่จึงมุ่งให้ความสำคัญกับการศึกษาของบุตรเพื่อวางแผนอนาคตให้แก่บุตรหลานของตนเอง การลงทุนทางการศึกษาจึงถือว่ามีค่าและมีความจำเป็นสำหรับผู้ที่ต้องการมีรายได้ที่สูงขึ้น แต่การลงทุนทางการศึกษาต้องใช้รายจ่ายเพื่อที่จะลงทุนทางการศึกษา ยิ่งต้องการศึกษาในระดับที่สูงมากขึ้นเท่าไร ก็อาจจะยิ่งจำเป็นที่จะต้องลงทุน โดยเพิ่มรายจ่ายทางการศึกษามากขึ้นเท่านั้น และถ้าหากบุคคลหรือแรงงานมีข้อจำกัดทางรายได้หรือมีฐานะยากจนก็จะไม่สามารถลงทุนทางการศึกษาได้มากเท่ากับบุคคลที่มีรายได้สูงหรือมาจากครอบครัวที่มีรายได้สูงกว่า ดังนั้น จึงปฏิเสธไม่ได้เลยว่ารายได้ของบุคคลหรือครอบครัวก็เป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาได้เช่นกัน สาเหตุของความแตกต่างทางการศึกษา เกิดจากสาเหตุความแตกต่างของปัจจัยดังต่อไปนี้

ความแตกต่างของฐานะทางเศรษฐกิจ ครอบครัวถือเป็นสถาบันเริ่มต้นของมนุษย์และถือว่ามีค่าในการบ่งบอกหรือระบุความแตกต่างของแต่ละบุคคลได้ และความแตกต่างดังกล่าวอาจหมายถึงความแตกต่างทางการศึกษาได้เช่นเดียวกัน ซึ่งความแตกต่างทางครอบครัวที่สามารถกำหนดความแตกต่างทางการศึกษาได้ เช่น จำนวนบุตรในครอบครัว ระดับการศึกษาของพ่อแม่ เป็นต้น

จำนวนบุตรในครอบครัว อาจเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา ในกรณีที่ครอบครัวมีบุตรมากอาจทำให้โอกาสทางการศึกษาของบุตรมีความไม่เท่าเทียมกันเนื่องจากข้อจำกัดทางรายได้ หากครอบครัวใดมีฐานะที่ยากจนก็อาจจะไม่สามารถส่งเสริมบุตรให้ได้รับการศึกษาในระดับที่สูงขึ้นหรือส่งเสริมบุตรทุกคนให้ได้รับการศึกษาอย่างเท่าเทียมกันได้

ระดับการศึกษาของพ่อแม่ ก็เป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาได้เช่นเดียวกัน หากพ่อแม่มีการศึกษาที่ไม่สูงมากนักแต่สามารถประกอบอาชีพและมีรายได้แล้ว จึงอาจกีดกันโอกาสทางการศึกษาของบุตร โดยไม่สนับสนุนให้เรียนสูง เนื่องจากเห็นว่าไม่จำเป็นต้องเรียนสูงแต่ก็สามารถประกอบอาชีพและมีรายได้

ความแตกต่างทางสังคมที่อาศัย ความแตกต่างทางสังคมที่อาศัยอยู่ก็เป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาได้เช่นเดียวกัน หากประชากรอยู่ในพื้นที่ห่างไกลโรงเรียนหรือสถานศึกษามากก็อาจจะทำให้ไม่สะดวกในการเดินทางหรือไม่ต้องการเสียค่าใช้จ่ายสูง จึงอาจจะ เป็นสาเหตุที่ทำให้ไม่ได้รับการศึกษาในระดับที่สูงขึ้น

นอกจากนี้คุณภาพทางการศึกษาก็อาจเป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาได้เช่นเดียวกัน เช่น โรงเรียนในชนบทอาจจะมีการเรียนการสอนไม่ครบและทันสมัยเท่าโรงเรียนในเมือง อาจทำให้เด็กในชนบทไม่ได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพเท่าเด็กในเมือง จึงเป็นสาเหตุให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา

2.7 แนวคิดเกี่ยวกับความแปลกแยกของมนุษย์

หากการดำเนินชีวิตของมนุษย์ในสังคมปัจจุบันเป็นไปด้วยความสงบเรียบร้อย ไร้ความทุกข์หรือปัญหาใด ๆ สังคมมนุษย์คงจะเปี่ยมไปด้วยความสุข สันติ แต่ในความเป็นจริงแล้วการดำเนินชีวิตของมนุษย์ไม่เป็นเช่นนั้น มีความทุกข์หรือปัญหามากมายที่รายรอบชีวิตมนุษย์นับตั้งแต่ถือกำเนิดจนกระทั่งตาย ซึ่งความทุกข์หรือปัญหาที่มนุษย์ประสบนั้นหากมองในแง่ดี คือ บทเรียนสำคัญที่ช่วยให้มนุษย์ได้เรียนรู้เพื่อพัฒนาตัวเองและสังคมให้เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้น อย่างไรก็ตาม ก็มีความทุกข์หรือปัญหาบางอย่างที่อาจจุดรั้งมนุษย์มิให้สามารถดำเนินชีวิตไปตามธรรมชาติที่ควรจะเป็น โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาว่าด้วยความแปลกแยก (Alienation) ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่มีมาช้านาน ในประวัติศาสตร์สังคมมนุษย์ นักวิชาการด้านเศรษฐกิจการเมืองเห็นว่า ต้นกำเนิดของปรากฏการณ์ดังกล่าวมาจากความแปลกแยกของแรงงานซึ่งเป็นลักษณะสำคัญของระบบกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินส่วนบุคคลทุกระบบสังคม นับตั้งแต่สังคมทาส สังคมศักดินา มาจนถึงสังคมทุนนิยม หรือสังคมสมัยใหม่ในปัจจุบัน (ทวีป วรดิถ, 2545)

2.7.1 ความหมายของความแปลกแยก

คำว่า แปลกแยก มาจากศัพท์ภาษาอังกฤษ คำว่า Alienation ซึ่งหมายถึง การที่สิ่งหนึ่งเป็นอันติมะหนึ่งเดียว (จิต) ได้แสดงตัวออกมาในลักษณะที่ด้อยต่ำลงปรากฏเป็นธรรมชาติและวัตถุประสงค์ คำว่า Alienation คือ การเสียสภาพที่ดำรงอยู่หรือการ “ตก” ลงมาจากสภาพดีเลิศ (Lichtheim, 1968 อ้างถึงใน ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2551) ในภาษาไทยมีการแปล Alienation เป็นคำต่าง ๆ เช่น การลด

คุณค่าความเป็นมนุษย์ ความแปลกแยก ภาวะแปลกแยก ภาวะความห่างเหิน ภาวะความออกห่าง เป็นต้น

ความแปลกแยกเป็นเรื่องที่ได้รับการถกเถียงมากในสังคมร่วมสมัย โดยมีแนวคิดหลากหลายที่อธิบายและเกี่ยวข้องกับความแปลกแยก โดยกลุ่มหนึ่งมองว่าความแปลกแยกเป็นปรากฏการณ์ของสังคมเมืองอุตสาหกรรม และบางกลุ่มมองว่าความแปลกแยกเป็นปรากฏการณ์ของสังคมมนุษย์ที่ครอบจักรวาล ไม่เปลี่ยนแปลงตามกาลเวลา และมีอีกบางกลุ่มที่ให้ความสำคัญกับรายละเอียดของแนวคิดความแปลกแยกในแง่ที่เกี่ยวข้องกับเทววิทยาทางการเมือง หรือบางกลุ่มก็มองความแปลกแยกเป็นอุปสรรคที่หยาบใช้สอยง่ายเมื่อต้องการเครื่องมือช่วยในการเข้าใจมนุษย์และสังคมของมนุษย์ Twining (1980) ความแปลกแยกเกิดจากโครงสร้างทางสังคมที่ปิดกั้นหรือปฏิเสธธรรมชาติพื้นฐานของมนุษย์ โดยได้แสดงให้เห็นถึงความเป็นจริงที่ว่าสิ่งที่มือและมันสมองของมนุษย์แรงงานได้สร้างขึ้นมานั้น กลับมาเป็นอุปสรรคต่อผู้ที่สร้างมันขึ้นมา มิหนำซ้ำยังมีอิทธิพลครอบงำผู้สร้างมันเสียด้วย ดังนั้น แทนที่เสรีภาพจะขยายกว้างออกไป พลัดอำนาจอันไม่อาจควบคุมได้เหล่านี้กลับมามีเพิ่มความเป็นทาสให้กับมนุษย์ และได้จำกัดความสามารถของมนุษย์ให้เหมือนสัตว์ไปเสียด้วย (Lichtheim, 1974 อ้างถึงใน ทวีป วรดิกร, 2545)

Corlett (1988) ได้กล่าวถึง ความแปลกแยก โดยอ้างอิงแนวคิด Marx ว่าเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในระบบทุนนิยม ซึ่งมีลักษณะสำคัญคือ การแบ่งกลุ่มแบ่งก้อนอย่างไม่เป็นธรรมชาติ โดยเฉพาะการเกิดขึ้นระหว่างตัวบุคคลกับสิ่งที่เขาผลิต ยกตัวอย่างเช่น สิ่งที่บุคคลผลิตมีอำนาจเหนือ/ ครอบงำผู้ที่ผลิตมันขึ้นมา การแบ่งกลุ่มแบ่งก้อนอย่างไม่เป็นธรรมชาติ มีอย่างน้อย 3 วิธีที่บุคคลจะเอาใจออกห่างหรือรู้สึกแปลกแยก คือ

- 1) เมื่อบุคคลถูกกีดกันออกจากสิ่งที่เขาสร้างขึ้นหรือผลิตขึ้นด้วยแรงงานของเขา นั่นหมายถึง สิ่งที่บุคคลผลิตกลายเป็นสิ่งแปลกแยกสำหรับเขาหรือไม่เป็นมิตรกับเขา
- 2) บุคคลถูกทำให้แปลกแยกจากตัวเองในระหว่างการปฏิบัติหน้าที่ผลิต สิ่งนี้เกิดขึ้นตามมาหลังจากวิธีแรกได้ดำเนินไปแล้ว กล่าวคือ เป็นเพราะบุคคลถูกกีดกันออกจากสิ่งที่เขาสร้าง เขาจึงถูกกีดกันออกจากส่วนหนึ่งที่ใช้อธิบายความเป็นตัวเองด้วย นั่นคือ บุคคลถูกทำให้แปลกแยกจากตัวตนของตนเองในกระบวนการใช้แรงงาน
- 3) บุคคลถูกทำให้แปลกแยกจากผู้อื่นในกระบวนการผลิต

ทั้ง 3 วิธีนี้ชี้ให้เห็นว่า ไม่ใช่เพียงบุคคลถูกแยกออกจากสิ่งที่เขาผลิต หรือจากตัวเองเพราะ เขาถูกทำให้แปลกแยกจากสิ่งที่เขาผลิตเท่านั้น ความแปลกแยกยังหมายถึง การเอาใจออกห่างจากผู้อื่นด้วย (Corlett, 1988)

ความแปลกแยกในทัศนะของ Sartre (1980) คือ สภาวะของมนุษย์ที่ไม่ได้เป็น ไม่ได้รู้สึก หรือไม่ได้คิดอย่างที่สมควรจะเป็น ในฐานะที่เกิดมาเป็นมนุษย์ ซึ่งฐานะของมนุษย์ในความคิดของ Sartre คือ ผู้ที่ต้องลงมือกระทำตามจุดมุ่งหมายของตนอย่างมีเสรีภาพ ตามที่ Sartre ประกาศออกมาว่า “มนุษย์ถูกสาปให้มีเสรีภาพ” เสรีภาพของ Sartre คือ ความสามารถในการตัดสินใจเลือก ซึ่งจะต้องควบคู่ไปกับความรับผิดชอบ การใช้เสรีภาพนั้น คือ การใช้ชีวิตอย่างเป็นชีวิตจริง ๆ โดยเป็นคนเลือกและตัดสินใจเอง ไม่ใช่สถานการณ์บังคับหรือไหลไปตามระบบทั้ง ๆ ที่ไม่เห็นด้วย การเลือกนี้คือการกลับมาหาตนเองและเลิกสภาพของความแปลกแยก (ศิริวรรณ เกษมสานต์กิติการ, 2537)

นอกจากนี้ ความแปลกแยก ยังมีผลต่อการสร้างอัตลักษณ์ของบุคคล กล่าวคือ บุคคลที่แปลกแยกไม่สามารถประสบความสำเร็จในการค้นหาอัตลักษณ์ของตนได้ ซึ่งในการค้นหาอัตลักษณ์นั้น บุคคลสมควรจะต้องอุทิศตนให้กับสิ่งที่เขาปรารถนาจะบรรลุหรือแสวงหา สิ่งนี้จะทำให้เกิดการตระหนักรู้ ซึ่งความตระหนักรู้นี้เองเป็นปัจจัยสำคัญที่สร้างอัตลักษณ์ของบุคคล โดยอาจกล่าวได้ว่า ความแปลกแยกเป็นอุปสรรคต่อการนิยามความเป็นตัวเองหรือการสร้างอัตลักษณ์ของมนุษย์ (Pestonjee, Singh & Singh, 1982)

ราชบัณฑิตยสถาน (2549) ได้อธิบาย Alienation ในความหมายกว้าง โดยหมายถึงการเปลี่ยนจากการรู้สึกผูกพันไปเป็นการรู้สึกไม่เป็นมิตรเป็นปกติ หรือไม่ยินดียินร้ายต่อผู้อื่น ต่อกลุ่ม ต่อสังคม หรือแม้แต่ต่อตนเอง เป็นต้น

วิทยากร เชียงกุล (2547) แปล Alienation ว่า ความเป็นอื่น ภาวะออกห่าง สภาพที่คนทำงาน ถูกแยกออกจากความเป็นมนุษย์ในสังคมอย่างแท้จริง (True Social Being) ถูกแยกออกจากครอบครัวและเพื่อนของเขาอันเป็นผลมาจากการทำงานที่ไร้ความหมาย และไม่เป็นธรรมชาติ ในระบบเศรษฐกิจทุนนิยม ภาวะเช่นนี้เป็นผลของการทำงานเฉพาะอย่างซ้ำซาก การแบ่งงานที่ตายตัว และการที่ปัจจัยในการผลิตเป็นกรรมสิทธิ์ของเอกชนเพียงบางคน คนงานไม่ได้เป็นผู้ควบคุมกระบวนการทำงาน ไม่ได้เป็นผู้ควบคุมผลผลิตของแรงงานของเขา และกลายเป็นสิ่งของอย่างหนึ่ง

เท่านั้น คนงานหมดความสนใจในชิ้นส่วนที่เขาผลิตขึ้น เพราะว่าเขาไม่ได้มีความสัมพันธ์ที่มีความหมายกับการผลิตสิ่งของทั้งชิ้นด้วยตัวเองอีกต่อไป ความสัมพันธ์นี้ส่งผลต่อรูปจิตสำนึกของคนงาน ทั้งสินค้าที่เขาผลิตขึ้นและนายจ้างที่เป็นนายทุนกลายเป็น “สิ่งแปลกหน้า” สำหรับคนงาน ซึ่งถูกทำให้หมดความเป็นมนุษย์ (Dehumanized) ไปทุกที

พระพรหมคุณาภรณ์ (2554) ได้อธิบายเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์และความแปลกแยกไว้ว่า ชีวิตของมนุษย์เราเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ มนุษย์เราเป็นสัตว์สังคม ต้องอยู่กับเพื่อนมนุษย์ ต้องมีความสุขในการอยู่ร่วมกับเพื่อนมนุษย์ ตั้งแต่ในครอบครัว บุตรหลาน พ่อแม่ เป็นต้นไป ชีวิตมนุษย์ต้องอยู่กับกิจกรรมที่ทำตลอดเวลา เราต้องไม่แปลกแยกจากกิจกรรมแห่งชีวิตของเรา กิจกรรมของเราต้องสอดคล้องกับความมุ่งหมายของชีวิตของเรา หรือปรับความต้องการของเราให้ตรงกับผลที่แท้จริงตามธรรมชาติของการทำงานที่ทำ ความสุขของมนุษย์นั้นเดิมทีเดิมมีฐานมาจาก 3 อย่าง เป็นธรรมชาติ 3 ด้าน แต่มนุษย์ปัจจุบันเป็นพวกที่แปลกแยกจากธรรมชาติดังกล่าว อย่างแรก แยกแยกจากธรรมชาติแวดล้อม เห็นได้จากคนทุกวันนี้ทำงานจนลืมความชื่นชมธรรมชาติรอบตัว ไม่ว่าจะโดยตั้งใจหรือไม่ก็ตาม อย่างที่ 2 แยกแยกกับเพื่อนมนุษย์ เพราะความที่ต้องแข่งขัน แข่งแย่งกัน อย่างที่ 3 แยกแยกออกไปจากกิจกรรมของตัวเอง ซึ่งความแปลกแยกดังกล่าวทำให้มนุษย์แสวงหาสิ่งยึดเหนี่ยวใหม่ ๆ ซึ่งไม่มีสิ่งใดให้สุขได้อย่างจริง

กล่าวโดยสรุป ความแปลกแยก หมายถึง ภาวะที่มนุษย์แยกออกห่างจากความเป็นธรรมชาติของสิ่งทั้งปวงที่มีความสัมพันธ์กับชีวิตมนุษย์ ซึ่งมีผลทำให้มนุษย์ถูกลดคุณค่าความเป็นมนุษย์ลง โดยสิ่งทั้งปวงนี้ประกอบด้วย ตัวมนุษย์เอง การงาน สังคม วัฒนธรรม และธรรมชาติสิ่งแวดล้อม

2.7.2 ประเภทของความแปลกแยก

โดยทั่วไปแล้ว ชีวิตของมนุษย์ในฐานะที่เป็นสัตว์สังคม มักจะมีความสัมพันธ์ทั้งกับตัวเองและสภาพแวดล้อมรอบตัว ซึ่งประกอบด้วย สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ และสภาพแวดล้อมทางสังคม โดยสภาพแวดล้อมทางสังคมได้รวมถึงการงานไว้ด้วย ความแปลกแยกของมนุษย์ในสังคมสมัยใหม่อาจแบ่งออกเป็น 4 ประเภท คือ

2.7.2.1 ความแปลกแยกจากตัวเอง เป็นภาวะที่มนุษย์แยกออกห่างจากความเป็นธรรมชาติของตัวเอง หากแต่ต้องแสวงหาสิ่งอื่น ๆ ที่อยู่นอกตัวมานิยามความเป็นตัวเอง โดย

พฤติกรรมดังกล่าวจะแสดงออกในลักษณะการแสวงหาความสุขให้กับตัวเองจากสิ่งภายนอกอยู่ตลอดเวลา ดังที่ พระไพศาลวิสาโล (2554) กล่าวไว้ว่า ในยามที่มนุษย์เราต้องอยู่คนเดียวในห้องหรือสถานที่ใด ๆ ที่ไม่มีโทรทัศน์ ไม่มีผู้คนพูดคุย ไม่มีหนังสือให้อ่าน มีแต่เราเพียงคนเดียว เราจะรู้สึกอย่างไรเมื่อเราอยู่ในสภาพเช่นนั้น แม้จะมีอาหาร มีปัจจัยสี่ มีสิ่งอำนวยความสะดวกมากมาย หากเราต้องอยู่คนเดียว ไม่สามารถติดต่อพูดคุยกับใครได้ และไม่มียานอะไรให้ทำด้วย ส่วนใหญ่ก็คงรู้สึกอึดอัด กระสับกระส่าย หงุดหงิด บางคนอาจจะรู้สึกเบื่อ แม้เพียงชั่วโมงเดียวก็ตาม เพราะแต่ก่อนเคยมีอะไรให้ทำ เช่น ดูหนัง ฟังเพลง อ่านหนังสือ ดูโทรทัศน์ พูดคุยกับเพื่อน ไปเดินห้างสรรพสินค้า หรือไม่ก็ทำโน่นทำนี่ไปเรื่อย แต่พอมาอยู่กับตัวเองส่วนใหญ่แล้วจะรู้สึกอึดอัด หงุดหงิด กระสับกระส่าย นี้อือ อาการที่เราทนอยู่กับตัวเองไม่ได้ ซึ่งเป็นอาการที่คนเราแปลกแยกจากตัวเอง

เป็นที่น่าสังเกตโดยทั่วไปว่าสิ่งอื่นๆ นอกตัวที่มนุษย์ในปัจจุบันใช้นิยามความเป็นตัวเอง หรือสร้างความสุขให้กับตัวเองนั้นมักจะอยู่ในรูปของวัตถุ สินค้า หรือเทคโนโลยีที่ทันสมัยต่าง ๆ รวมทั้งกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับสิ่งเหล่านั้น เช่น การบริโภคสินค้า การเล่นเกม เป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้มักจะมีความเกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจทุนนิยมอยู่เนื่อง ๆ ซึ่งความแปลกแยกจากตัวเองดังที่กล่าวข้างต้นเป็นเพราะมนุษย์เข้าใจผิดว่าความเป็นตัวเองเป็นสิ่งที่มียู่จริง มนุษย์จึงพยายามแสวงหาตัวเองจากสิ่งต่าง ๆ ภายนอกหรือสภาพแวดล้อมเพื่อประกอบการสร้างความเป็นตัวเองให้มีขึ้น อาจกล่าวได้ว่าตัวเองเปลี่ยนแปลงสัมพัทธ์ไปตามสถานการณ์หรือสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป เมื่อเป็นเช่นนี้ตัวเองจึงเป็นสิ่งที่ไม่มีอยู่จริงเฉพาะตน แต่มีได้เพราะมีปัจจัยภายนอกเป็นองค์ประกอบ และแม้กระทั่งภายในกายและใจของมนุษย์นั้น มนุษย์ก็ยังเข้าใจผิดว่าความเป็นตัวเองอยู่ เพราะความเป็นตัวเองนี้ได้ปรากฏอยู่ในรูปของ ชั้น 5 หรือ เบญจชั้น ซึ่งหมายถึง กองแห่งรูปธรรมและนามธรรม 5 หมวด (รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ) ที่ประชุมกันเข้าเป็นหน่วยรวม ซึ่งบัญญัติเรียกว่า สัตว์ บุคคล ตัวตน เรา เขา เป็นต้น ส่วนประกอบทั้ง 5 อย่างนี้จะรวมเข้าเป็นชีวิตหรือตัวตนขึ้น (พระพรหมคุณาภรณ์, 2554)

2.7.2 ความแปลกแยกจากการงาน เป็นภาวะที่มนุษย์แยกออกห่างจากความเป็นธรรมชาติในการงาน (Marx 1973 อ้างถึงใน ฉัตรทิพย์ นาถสุดา, 2551) เห็นว่าธรรมชาติที่แท้จริงในการทำงานของมนุษย์นั้น คือ การทำกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ร่วมกับคนอื่น ๆ ซึ่งจะนำไปสู่พัฒนาการของโลกและของตัวมนุษย์เอง และมนุษย์รู้จักตนเองจากผลงานที่เขาสร้างขึ้น (ราชบัณฑิตยสถาน, 2549) แต่ในกระบวนการผลิตในสังคมนิยม ผลิตผลแห่งการสร้างสรรค์ของผู้ผลิตไม่ได้เป็นของเขาอีกต่อไป แต่กลายเป็นของกลุ่มนายทุนผู้เป็นเจ้าของทุนหรือปัจจัยการผลิต มนุษย์มีฐานะเป็น

เพียงแรงงานที่ทำงานแลกกับค่าจ้างเพื่อยังชีพไปวัน ๆ นอกจากนี้กิจกรรมในการผลิตยังได้แย่งชิงเวลาแห่งการดำเนินชีวิตอย่างมีคุณภาพของเขาไป เพราะมนุษย์ต้องสูญเสียเวลาที่ตนมีตั้งแต่ตื่นนอนแล้วเป็นส่วนใหญ่ โดยที่ไม่สามารถครอบครองเวลาดังกล่าวไว้ได้ เวลาทั้งหมดที่มนุษย์ขายให้แก่ นายจ้างไปนั้นได้ตกเป็นของนายจ้างไปอย่างสิ้นเชิง (ทวีป วรดิถก, 2545) นายจ้างสามารถกำหนดเงื่อนไขหรือกฎระเบียบต่าง ๆ หรือแม้กระทั่งสั่งการให้มนุษย์ในฐานะลูกจ้างปฏิบัติตาม อาจกล่าวได้ว่า มนุษย์ในสังคมทุนนิยมมีฐานะเป็นแรงงานรับจ้างที่มีชีวิตค่อนข้างจำกัด (สาคร สมเสริฐ, 2556)

ในสังคมทุนนิยมของมนุษย์ได้สร้างความสัมพันธ์ในการผลิตขึ้นมา สร้างระบบกรรมสิทธิ์ส่วนตัวในปัจจัยการผลิตขึ้นมาแล้ว ก็กลับตกเป็นทาสของความสัมพันธ์ในการผลิตนั่นเอง แรงงานมนุษย์กลายเป็นแรงงานทาส (Marx, 1973 อ้างถึงใน นัทรทิพย์ นาถสุภา, 2551) อธิบายว่า ภายใต้ระบบกรรมสิทธิ์ส่วนตัวที่คนกลุ่มน้อยเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต มนุษย์ทั่วไปจะถูกลดคุณค่าความเป็นมนุษย์ด้วยปัจจัย 3 ประการ คือ ผลผลิตของตน กิจกรรมการผลิตของตนเอง และระหว่างแรงงานด้วยกัน

มนุษย์ถูกลดคุณค่าความเป็นมนุษย์โดยผลผลิตของตนเอง หมายถึง มนุษย์ไม่มีสิทธิ์เป็นเจ้าของในผลผลิตทั้ง ๆ ที่มนุษย์เองได้สร้างสรรค์หรือผลิตขึ้นมา มนุษย์พบว่ายิ่งตนผลิตสินค้าไปมากเท่าไรตัวเขาเองก็ยิ่งจนลง ผลผลิตเป็นของผู้อื่น (นายทุน) ไม่ได้เป็นของเขา และเป็นอิสระจากเขา มิหนำซ้ำยังมาเป็นศัตรูบังคับเขาด้วย แรงงานผลิตทุน (Capital) แต่ไม่เคยได้เป็นนายของทุนเลย แต่กลับตกเป็นทาสของทุน ทุนซึ่ง คือ ผลผลิตของแรงงานกลับมาบังคับแรงงาน นี่คือการที่มนุษย์ถูกลดคุณค่าความเป็นมนุษย์โดยผลผลิตของตนเอง ถูกผลผลิตของตัวเองบังคับเอาตัวเองลงเป็นทาส เช่น คนงานเป็นผู้สร้างอาคารสวยหรู สูงเสียดฟ้า แต่คนงานไม่มีสิทธิ์ครอบครองและอยู่อาศัยอาคารนั้น แต่จำเป็นต้องทำงานตามเงื่อนไขแห่งการจ้างงานของนายจ้างผู้ซึ่งเป็นเจ้าของทุน (ทุนที่นายจ้างเป็นเจ้าของแต่เป็นสิ่งที่ถูกสร้างและเพิ่มพูนขึ้นโดยคนงาน) เป็นต้น (สาคร สมเสริฐ, 2556)

มนุษย์ถูกลดคุณค่าความเป็นมนุษย์โดยกิจกรรมการผลิต หมายถึง กิจกรรมการผลิตได้ลดทอนคุณภาพชีวิตของมนุษย์ เพราะเมื่อผลผลิตของมนุษย์กลายเป็นสิ่งลดคุณค่าความเป็นมนุษย์ ก็ย่อมหมายความว่าในขณะที่ผลิตมนุษย์ก็กำลังทำสิ่งซึ่งลดคุณค่าความเป็นมนุษย์ของเขาเอง เพราะผลผลิตคือ ผลรวมของการออกแรงทำงานของมนุษย์ เมื่อผลผลิต คือ สิ่งทีลดคุณค่าความเป็นมนุษย์

แรงงานที่ออกไปในการทำผลผลิตก็ย่อมเป็นสิ่งลดคุณค่าความเป็นมนุษย์ด้วย กิจกรรมการผลิตของมนุษย์จึงกลายเป็นสิ่งที่ลดคุณค่าความเป็นมนุษย์เสียเอง การที่แรงงานของมนุษย์กลายเป็นสิ่งลดคุณค่าความเป็นมนุษย์ ก็หมายความว่า มนุษย์ทำตัวเอง ลดคุณค่าความเป็นมนุษย์ด้วยตัวของตัวเอง (Self-alienation) นั่นเอง แสดงว่ามนุษย์ไม่ได้ทำงานให้กับตัวเอง กลับเป็นทำงานให้นายทุนในการทำงานมนุษย์ไม่ได้ทำให้ตัวเองพอใจ แต่กลับปฏิเสธตัวเอง งานกลายเป็นการถูกบังคับให้ทำ เมื่อเป็นเช่นนี้ จึงมีแนวโน้มว่ามนุษย์จะเกิดความรู้สึกเบื่อหน่ายและไม่มีความสุขเท่าไรนักในขณะที่พวกเขาปฏิบัติงาน ซึ่งอาจสะท้อนให้เห็นผ่านการมาปฏิบัติงานสาย การขาดงานโดยไม่มีสาเหตุ การทำกิจกรรมอย่างอื่นในเวลาว่าง เป็นต้น (สาคร สมเสริฐ, 2556)

มนุษย์ถูกลดคุณค่าความเป็นมนุษย์โดยแรงงานด้วยกัน หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างแรงงานด้วยกัน ได้ถูกทำให้กลายเป็นเพียงความสัมพันธ์บนพื้นฐานของผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่มีแบบความสัมพันธ์อย่างเป็นทางการในองค์กรสมัยใหม่ ซึ่งแรงงานสัมพันธ์กันตามตำแหน่งหน้าที่มากกว่าความเป็นเครือญาติหรือเพื่อนบ้าน ที่มีความจริงใจต่อกัน สภาพการทำงานมีการแบ่งงานกันทำเป็นแผนกหรือแบ่งงานกันทำตามความชำนาญเฉพาะด้าน ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างแรงงานด้วยกันมีน้อย พวกเขาถูกโคดเคี้ยวจากกันและกัน โดยลักษณะของงานที่ส่งเสริมให้เห็นแก่ตัวด้วยการที่นายจ้างได้ใช้วิธีการให้ลูกจ้างต้องแข่งขันกัน โดยใช้ค่าตอบแทน รางวัลหรือตำแหน่งเป็นตัวล่อ เพื่อให้ผลกำไรอันเนื่องมาจากงานได้ตกแก่นายจ้างมากที่สุด บรรยาการการทำงานจึงเต็มไปด้วยการแข่งขัน ขาดมิตรภาพที่แท้จริงระหว่างผู้ทำงานด้วยกัน มีการแก่งแย่งชิงดีชิงเด่น กันจนบ่อยครั้งเกิดความขัดแย้งระหว่างแรงงานด้วยกันเองและระหว่างแรงงานกับนายจ้างขึ้น (สาคร สมเสริฐ, 2556)

2.7.3 ความแปลกแยกจากสังคมวัฒนธรรม เป็นภาวะที่มนุษย์แยกออกห่างจากความเป็นธรรมชาติของสังคมและวัฒนธรรม เพราะโดยธรรมชาติของสังคมและวัฒนธรรมแล้วมนุษย์เป็นสัตว์สังคมที่ต้องมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ร่วมกันสร้างสรรค์วัฒนธรรมเพื่อเป็นแบบหรือแนวทางในการดำเนินชีวิตของสมาชิกสังคมอันเป็นการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน จึงจะทำให้มนุษย์สามารถอยู่รอดปลอดภัยได้และเป็นสุข การที่มนุษย์ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมนั้น จะต้องรู้สึกอบอุ่นและมีความผูกพันซึ่งกันและกัน โดยมีความรู้สึกเหมือนครอบครัวใหญ่ มีความไว้วางใจซึ่งกันและกัน (ลิซิด ซีเรเวคิน, 2553) อาจกล่าวได้ว่า ธรรมชาติของสังคมและวัฒนธรรมนั้น มนุษย์ในฐานะสมาชิกของสังคมมีความสัมพันธ์ด้วย คุณค่าแห่งชีวิตทางวัฒนธรรม แต่ภาวะที่มนุษย์มีความรู้สึกแปลกแยกจากสังคมและวัฒนธรรมนั้น เป็นภาวะที่มนุษย์ในฐานะสมาชิกของสังคมมี

ความสัมพันธ์ระหว่างกันเปลี่ยนไปจากเดิมที่มีความสัมพันธ์ระหว่างกันด้วย คุณค่าแห่งชีวิตทางวัฒนธรรม เป็นความสัมพันธ์ระหว่างกันด้วย มูลค่าทางเศรษฐกิจ

การที่มนุษย์ในสังคมสมัยใหม่มีความสัมพันธ์กันด้วยมูลค่าทางเศรษฐกิจ ได้ส่งผลต่อความสัมพันธ์ในสังคมทุกระดับ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความสัมพันธ์ในครอบครัว ซึ่งพิจารณาได้จากการที่สมาชิกในครอบครัวมีความต้องการบริโภคสิ่งฟุ่มเฟือยอย่างต่อเนื่อง ทำให้สมาชิกให้ความสำคัญกับการทำงานหาเงิน จนละเลยความสัมพันธ์ภายในครอบครัว พ่อแม่ลูก โดยเฉพาะในเมืองใหญ่ ๆ แทบจะไม่มีเวลาอยู่พร้อมหน้ากัน เพราะพ่อแม่ต้องออกไปทำงานแต่เช้าและกลับบ้านเมื่อมืด พ่อแม่ถึงร้อยละ 43 ในกรุงเทพมหานครยอมรับว่า แต่ละวันมีเวลาทำกิจกรรมร่วมกับลูกเพียง 1 – 3 ชั่วโมงเท่านั้น หลายครอบครัวทดแทนความเหินห่างด้วยการใช้วัตถุหรือเงิน เป็นเครื่องแสดงความรัก แต่บ่อยครั้งกลับทำให้ความสัมพันธ์เลวร้ายลง ยิ่งหันไปพึ่งเทคโนโลยีเป็นสื่อกลาง เช่น เลี้ยงลูกทางโทรศัพท์มือถือ หรือ i-Pad เป็นต้น กลับทำให้เหินห่างกันมากขึ้น การให้ความสำคัญกับเงินและวัตถุ ทำให้หลายครอบครัวถึงกับหย่าร้างกัน ปัจจุบันการหย่าร้างมีสูงถึง 1 ใน 4 ของผู้ที่จดทะเบียนแต่งงานกัน และถึงแม้จะไม่ได้หย่าร้างกัน การแยกกันอยู่ก็มีมากขึ้น ปัญหาดังกล่าวมิได้เกิดขึ้นในเมืองเท่านั้น ในชนบท พบว่ามีเด็กถึงร้อยละ 30 ที่ไม่ได้อยู่กับพ่อแม่ หรือพ่อแม่แยกทางกัน (พระไพศาล วิสาโล, 2554)

ไม่เฉพาะครอบครัวเท่านั้นที่เงินหรือวัตถุเข้ามามีบทบาทในการกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างกันของมนุษย์ แต่ยังเข้ามามีบทบาทในความสัมพันธ์อื่น ๆ ด้วย เช่น กรณีความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนที่อยู่ภายใต้เงื่อนไขของการมีผลประโยชน์ต่าง ๆ ร่วมกันไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง เช่น การเป็นหุ้นส่วนธุรกิจ เป็นต้น ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับศิษย์แทนที่จะเป็นความสัมพันธ์บนพื้นฐานของความรักและเมตตาต่อกัน แต่ปัจจุบันในหลายกรณีพบว่า ครูมีฐานะเป็นผู้ขายวิชาความรู้และศิษย์มีฐานะผู้ซื้อหรือผู้บริโภควิชานั้น ทำให้ความสัมพันธ์ที่มีต่อกันเป็นแบบผู้ผลิตและผู้บริโภคแทน หรือแบบผู้ขายกับผู้ซื้อที่มีความเมตตาต่อกันน้อยลง และยังรวมไปถึงความสัมพันธ์ระหว่างหมอกับคนไข้ที่จะพบอยู่บ่อยครั้งว่าหมอไม่พยายามรักษาคคนไข้ให้หายขาด หรือ เลี่ยงไข้ เพราะต้องการให้คนไข้มารักษานาน ๆ เพื่อจะได้เงินค่ารักษามากขึ้น รูปแบบความสัมพันธ์ที่อยู่บนเงื่อนไขของผลประโยชน์เหล่านี้ แสดงให้เห็นว่าสังคมปัจจุบัน การมีน้ำใจ ความรัก ความเมตตา และความปรารถนาดีต่อกันระหว่างเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ได้ลดเลือนไป

2.7.4 ความแปลกแยกจากธรรมชาติแวดล้อม เป็นภาวะที่มนุษย์แยกออกห่างจากความเป็นธรรมชาติของธรรมชาติแวดล้อม มนุษย์คิดว่าตนเองเป็นคนละส่วนกับธรรมชาติ แต่โดยเนื้อแท้แล้วความจริงของธรรมชาติสรรพสิ่ง คือ การเชื่อมโยงเป็นหนึ่งเดียวกัน (The Same Oneness) มนุษย์ทุกคน สัตว์ทุกตัว ต้นไม้ทุกต้น แร่ธาตุ และสสารบรรดามี และดาวทุกดวงในจักรวาล มาจากสภาวะหนึ่งเดียวกัน (ประเวศ ะสี, 2547) แต่ด้วยเหตุที่มนุษย์มีการรู้เห็นที่จำกัด เพราะความยึดมั่นในตัวตน ยึดมั่นในเผ่าพันธุ์ ยึดมั่นในความรู้เป็นเสี่ยง ๆ จึงเข้าไปไม่ถึงธรรมชาติของความเป็นหนึ่งเดียว ยึดเอาตนเป็นศูนย์กลางของสรรพสิ่ง มนุษย์จึงมองตัวเองแยกตัวออกจากธรรมชาติ มนุษย์ถือว่าตัวเองเป็นนายธรรมชาติ แนวความคิดนี้มีพื้นฐานมาจากความคิดของ ฟรานซิส เบคอน นักปรัชญาชาวอังกฤษ (มงคลเลิศ ด้านธานินทร์, 2551) โดยเขาเสนอว่า ธรรมชาติ ก็คือ ธรรมชาติ ธรรมชาติเป็นอย่างไรในอดีต ก็ยังคงเป็นอย่างนั้นในปัจจุบัน ดังนั้นจะมีประโยชน์อะไรกับการเฝ้าศึกษาธรรมชาติเพื่อให้รู้และเข้าใจเท่านั้น ทำไมเราจึงไม่แสวงหาประโยชน์จากธรรมชาติให้มนุษย์อย่างเต็มที่ ถ้าเช่นนั้นมนุษย์จึงจำเป็นต้องบีบคั้นและตามล่าธรรมชาติ เอาธรรมชาติมารับใช้มนุษย์ มนุษย์เองต้องเป็นนายธรรมชาติ มนุษย์อยู่เหนือธรรมชาติ (Man is the Master of Nature) คือ ควบคุมธรรมชาติให้ได้ โดยอาศัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเป็นเครื่องมือในการเข้าควบคุมจัดการธรรมชาติ และทรัพยากรธรรมชาติมีฐานะเพียงปัจจัยการผลิตของระบบเศรษฐกิจ (สาคร สมเสริฐ, 2556)

2.7.3 รูปแบบของความแปลกแยกด้านระบบการศึกษาในสังคมไทย

ท่านพุทธทาสย้ำเสมอว่า การศึกษาจะต้องมุ่งเพื่อกระทำให้หมดสิ้นซึ่งสัญชาตญาณอย่างสัตว์ เพื่อให้มนุษย์ได้สิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์ควรจะได้ โดยการประพฤติอย่างมนุษย์ที่มีใจสูงโดยสมบูรณ์ ดังนั้นจะเห็นได้ว่า การศึกษานั้นเกี่ยวพันกับคุณธรรมอย่างแยกไม่ออก ดังที่ Rogers, and Shoemaker (1971) กล่าวไว้ว่า ในเบื้องต้นและสำคัญที่สุด ภารกิจของการศึกษาได้แก่ การถ่ายทอดความคิดเกี่ยวกับคุณค่าที่เราจะทำอะไรกับชีวิตของเราดี มีפקต้องสงสัยว่า มีความจำเป็นต้องถ่ายทอดวิชาการ แต่นั่นเป็นอันดับรองลงมา เมื่อหันมาพิจารณากระบวนการศึกษาของประเทศไทยจากอดีตถึงปัจจุบัน (สิริวรรณ เกษมสานต์กิตติการ, 2537) กล่าวว่า มีการพัฒนาที่น่าหวาดหวั่นจนท่านพุทธทาสภิกขุเรียกว่า “การศึกษาหมาหางด้วน” คือ สอนให้ตอบสนองประสาทสัมผัสของมนุษย์ มุ่งพัฒนาแต่เนื้อหนัง ไม่ใช่จิต ไม่ใช่ปัญญา ทำให้มนุษย์เบี่ยงเบนออกนอกทางธรรม มุ่งเน้นแต่ความเจริญทางวัตถุเป็นหลัก

แนวความคิดดังกล่าวนั้นสอดคล้องกับประวัติศาสตร์การศึกษาไทย 4 ยุค ได้แก่ (สุลักษณ์ ศิวรักษ์, 2553)

1) ยุคอดีต ยุคนี้ไม่มีโรงเรียน แต่บิดาเป็นต้นแบบของคุณธรรม แม้สกุลขุนนางอันเป็นเชื้อพระวงศ์ก็มีการศึกษาไม่ต่างจากราชบุตรธรรม ยิ่งก่อนรัชกาลที่ 4 ขึ้นไปแล้ววิชาหนังสือดูไม่ถือกันว่าเป็นสิ่งสำคัญอะไรนัก ยุคนี้ความแปลกแยกยังไม่เป็นปัญหา

2) ยุคพัฒนาการศึกษาตามแบบฝรั่ง ประเทศไทยเราเริ่มรับการศึกษาตามฝรั่งสมัยรัชกาลที่ 3 โดยองค์พระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 4 เริ่มนำฝรั่งมาสอนในพระบรมมหาราชวัง เพราะความจำเป็นต้องติดต่อกับชาวต่างชาติ การศึกษาจากยุคอดีตที่เป็นจริยศึกษามีบิดาเป็นต้นแบบของคุณธรรม มาในยุคพัฒนามีการเน้นพุทธิศึกษา คือ มีการถ่ายทอดวิชาการ โดยยึดนโยบายตามอังกฤษ คือ จัดการศึกษาให้ชนชั้นปกครองรับใช้ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ แม้พระและวัดลดความสำคัญลง แต่จริยศึกษาในพระพุทธศาสนาไม่ได้ถูกทอดทิ้งโดยสิ้นเชิง การศึกษาแบบอังกฤษช่วยให้คนที่เรียนสูงกว่าคนอื่น มีโอกาสดีกว่าคนอื่น พุทธิศึกษาเป็นตัวเอื้อมที่สำคัญคือ ช่วยให้สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมสูงขึ้น แต่กระนั้นในยุคนี้ความแปลกแยกแม้จะมีอยู่แต่ก็ไม่เป็นปัญหา

3) ยุคประชาธิปไตย คำประกาศท้ายสุดของคำแถลงการณ์ในฉบับที่ 1 ซึ่งแจกใน วันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 มีว่า “จะต้องให้การศึกษอย่างเต็มที่แก่ราษฎร” แม้คำประกาศจะน่ารับฟัง แต่ความสำเร็จมีการเพิ่มการเรียนรู้เรื่องรัฐธรรมนูญ และเพิ่มพลศึกษาจนเกิดสนามสุขภาพดีและกรมพลศึกษาขึ้น ยุคนี้ความแปลกแยกเริ่มก่อปัญหา

4) ยุคใหม่ ในช่วง 3 ทศวรรษมานี้ ระบบการศึกษาถูกกำหนดโดยปัจจัยหลัก 3 ประการ คือ

4.1) ความเป็นเผด็จการ ซึ่งมาพร้อมกับรัฐประหาร 2490 และเข้มข้นเมื่อทหารบกเรืองอำนาจเต็มที่ หลังการปราบกบฏแมนฮัตตันใน พ.ศ. 2494 ทำให้ผู้นุชนดำเนินชีวิตตามผู้นำ ตั้งแต่ ตามผู้นำชาติรุ่งเรือง “งานคือเงิน เงินคืองาน บันดาลสุข” จนถึง “จงทำดี มีศีลธรรมถือความสัตย์”

4.2) สหรัฐอเมริกา ทั้งรัฐบาลและเอกชน เข้ามาแทนที่อังกฤษ ในการกำหนดทิศทางการเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรม และการศึกษา การครอบงำทางการศึกษาของ

สหรัฐอเมริกาจนถึงกับให้มหาวิทยาลัยชั้นรองของเขา เข้ามาร่วมกับสถาบันการศึกษาของประเทศไทยภายในประเทศ เช่น เทกซัส (ชั้นรองของเขา) กับ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (ชั้นเลิศของไทย) เป็นต้น

4.3) พัฒนา การพัฒนาสมัยใหม่เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ เมื่อไทยถูกบังคับให้เปิดประเทศ และหนักหน่วงมากสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในนามของการพัฒนา มนุษย์สามารถทำลายป่า แม่น้ำลำธาร ภูเขา และสิ่งมีชีวิตต่าง ๆ ได้หมด การพัฒนาทำให้ชาวอเมริกาเปรียบธรรมชาติ ต้องใช้ยาฆ่าแมลงและปุ๋ย ระบบการค้านานาชาติทำให้ประเทศใหญ่เอาเปรียบประเทศเล็ก ประเทศอุตสาหกรรมเอาเปรียบประเทศกสิกรรม เมืองหลวงเอาเปรียบชนบท คนรวยและคนมีอำนาจเอาเปรียบคนไร้อำนาจ

ยุคใหม่ที่ประกอบด้วยความเป็นเผด็จการสหรัฐอเมริกาและการพัฒนานี้เอง เป็นยุคแห่งการแปลกแยกที่สร้างปัญหาจนถึงปัจจุบัน ระบบการศึกษาที่ปราศจากความเป็นไทยเป็นปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดปัญหา

จากข้อมูลดังกล่าวจะเห็นได้ว่า ระบบการศึกษา เป็นหนึ่งในสาเหตุที่ก่อให้เกิดความแปลกแยกในสังคมไทย เมื่อพิจารณาในแง่ลบและพิจารณาในแง่ที่ก่อให้เกิดปัญหา ซึ่งการแก้ปัญหาความแปลกแยกในสังคมไทยไม่สามารถย้อนกลับไปสู่ยุคสังคมโบราณ หรือหันหลังให้กับระบบการศึกษาอย่างสิ้นเชิง และการแก้ปัญหาที่ดีที่สุด คือ การแสวงหาหนทางใหม่ที่สอดคล้องและไม่ทำลายพื้นฐานเดิม โดยมีสมมติฐานว่า ผู้ที่จะดำเนินชีวิตในสังคมยุคไฮเทคจะต้องเป็นคนที่มีความเหมาะสมกับความก้าวหน้าของเทคโนโลยี มีสติ ไม่หลงใหลไปกับความสุขสบายที่ได้รับจากเทคโนโลยีเพียงอย่างเดียว มองเห็นคุณค่าชีวิตทั้งของตนเองและผู้อื่น บุคคลนั้นจึงจะสามารถอยู่ร่วมกับเทคโนโลยีได้อย่างปลอดภัยและคุ้มค่า โดยไม่ทำลายคุณภาพชีวิตทั้งของตนเองและสังคม (ศิริวรรณ เกษมสานต์กิดการ, 2537)

2.8 การผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม (Cultural Reproduction)

การผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม เกิดขึ้นเพื่อเป็นหลักประกันว่า ความคิด ความเชื่อ ค่านิยมที่ได้รับการยอมรับจากสมาชิกในสังคมส่วนใหญ่จะคงอยู่และถูกนำไปใช้เป็นแนวปฏิบัติในหมู่คณะอย่างต่อเนื่องและสืบทอดไปยังรุ่นต่อรุ่น

การผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมเป็นกระบวนการที่รองรับความยั่งยืนและเป็นหลักประกันความต่อเนื่องของวัฒนธรรม เมื่อเกิดวัฒนธรรมขึ้นต้องผลิตซ้ำเพื่อสืบทอดวัฒนธรรม ถ้าวัฒนธรรมที่กำเนิดขึ้นมาใหม่ไม่ได้รับการผลิตซ้ำวัฒนธรรมใหม่นั้นก็จะมอดอายุเพียงสั้นๆแล้วก็สูญหายไป โดยจากแนวคิดนี้เกิดมาจากการผลิตซ้ำด้านวัตถุแบบทุนนิยม (Materials Reproduction) การผลิตซ้ำทางแรงงาน เช่น การหาคนงานรุ่นใหม่ขึ้นมาทดแทนและการผลิตซ้ำด้านความคิด/จิตสำนึกอุดมการณ์ (Ideological/Mental Reproduction) ซึ่ง (กาญจนาแก้วเทพ และ สมสุข หินวิมาน, 2551) เห็นว่าวัตถุทุกชนิดที่พบเห็นจำเป็นต้องถูกวิเคราะห์ไปให้ถึงกระบวนการผลิต

ทั้งนี้ (ครอมป์ตัน, 2536 อ้างถึงใน รุ่งนภา ขรรขเกษมสุข, 2550) ได้อธิบาย ความหมายการผลิตซ้ำของ Marx เพิ่มเติมว่าวิธีการผลิตของระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเป็นการ ผลิตซ้ำความไม่เท่าเทียมกันในสังคมซึ่งจะนำไปสู่ความไม่เท่าเทียมกันทางชนชั้นระหว่างกลุ่มคนที่หาเลี้ยงสังคมและชนชั้นผู้ผลิต และเนื่องจากวิธีการผลิตอยู่บนโครงสร้างการผลิตของตลาดแบบทุนนิยม กระบวนการผลิตจะทำหน้าที่ผลิตซ้ำอุดมการณ์ที่ครอบงำสังคมผ่านทางการศึกษาและวัฒนธรรม รวมไปถึงการตระหนักเรื่องชนชั้น ดังนั้น การผลิตซ้ำจึงเป็นแกนสำคัญของวิธีการผลิต ของระบบทุนนิยมที่ไม่ได้สร้างเพียงแค่ตัวสินค้า หรือมูลค่าส่วนเกิน แต่ยังสร้างการผลิตซ้ำความสัมพันธ์ทางอำนาจของทุนนิยมด้วยสอดคล้องกับกริมซี (รุ่งนภา ขรรขเกษมสุข, 2550) นักทฤษฎีวิพากษ์ที่ได้รับอิทธิพลจากแนวความคิดของ Marx ได้อธิบายการผลิตซ้ำว่าเป็นการได้มาซึ่งผลประโยชน์ของกลุ่มชนชั้นปกครองหรือกลุ่มที่มีอำนาจทางสังคม โดยคนส่วนใหญ่ได้ยอมรับแนวคิด ระเบียบทางสังคม ทักษะคิดด้านการเมืองและรูปแบบการใช้ชีวิตผ่านการ หลอหลอมจากสถาบันในสังคม เช่น โรงเรียน ศาสนา สื่อมวลชน ครอบครัว ซึ่งผลประโยชน์ที่กลุ่มชนชั้นปกครองจะได้รับจากการผลิตซ้ำคือ การได้รับเกียรติชื่อเสียงเพิ่มขึ้นหรือการได้รับการยอมรับทางอำนาจ

สำหรับ (Bourdieu, 1998 อ้างถึงใน รุ่งนภา ขรรขเกษมสุข , 2550) เห็นว่าการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม คือยุทธศาสตร์ซึ่งเกิดมาจากการที่แต่ละบุคคลรับรู้ถึงกฎกติกาในกลุ่มสังคม และนำไปใช้ปฏิบัติตามสถานการณ์โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อที่จะรักษาหรือเพิ่มทุนทรัพย์สินทั้งในระดับบุคคลและระดับกลุ่ม รูปแบบยุทธศาสตร์การผลิตซ้ำ มี 2 รูปแบบคือ 1) ยุทธศาสตร์การผลิตซ้ำ (Reproduction Strategy) เป็นกระบวนการดำรงและพัฒนาสถานะ และ 2) ยุทธศาสตร์การแปลงซ้ำ (Reconversion Strategy) เป็นกระบวนการป้องกันรักษา และปรับปรุงตำแหน่งของแต่ละคนในโครงสร้างสังคม

ทั้งนี้วิธีการที่ใช้ในการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมสามารถทำได้ตั้งแต่การควบคุมจำนวนบุตร การสืบทอดมรดก การลงทุนด้านศึกษา การลงทุนทางเศรษฐกิจ การลงทุน ทางสังคม การสมรส และการดำรงสถานะทางสังคม ผลที่ได้จากการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมขึ้นอยู่กับวิธีการที่ใช้กฎและ ประเพณีการสืบทอดมรดก ตลาดแรงงาน ระบบการศึกษา ฯลฯ และ ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ระหว่างชนชั้น

ต่อมา Williams นักทฤษฎีวิพากษ์รุ่นหลังและนักวัฒนธรรมศึกษาสำนักเบอร์มิงแฮม (กาญจนาแก้วเทพ และสมสุข หินวิมาน, 2551) ได้อธิบายแนวความคิดเรื่องการผลิตทางวัฒนธรรมของ Marx เพิ่มเติมว่า ไม่เพียงแต่วัตถุเท่านั้นที่ต้องมีการผลิต แม้แต่วัฒนธรรม อุดมการณ์/จิตสำนึกก็ต้องผ่านกระบวนการผลิตเช่นเดียวกัน (Cultural Production) โดยวัฒนธรรมแบ่งได้ 2 ประเภท คือ 1) วัฒนธรรมที่มีชีวิตอยู่ (Lived Culture) หมายถึง วัฒนธรรมทุกอย่างอยู่ในช่วงเวลาหนึ่ง สถานที่หนึ่ง และ เฉพาะคนที่มีชีวิตอยู่ในช่วงเวลานั้นเท่านั้นที่จะเข้าถึงและสัมผัสวัฒนธรรมดังกล่าวได้ 2) วัฒนธรรมที่ได้รับการบันทึกไว้ (Record Culture) หมายถึง บางส่วนของวัฒนธรรมที่มีชีวิตอยู่และ ได้รับการบันทึกหรือผลิตซ้ำเพื่อสืบทอดต่อมาหรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “วัฒนธรรมแห่งยุคสมัย” (Culture of the Period) ซึ่งถือเป็นส่วนหนึ่งของ “ประเพณีในการเลือกสรร” (Selective Tradition) เนื่องจากว่าในชีวิตประจำวันของคนเรามีวัฒนธรรมที่ถูกสร้างขึ้นใหม่ตลอดเวลา แต่ประเพณีในการเลือกสรรจะทำหน้าที่คัดเลือกให้วัฒนธรรมบางอย่างถูกผลิตซ้ำให้มีชีวิตยืนยาวต่อไปและทุกครั้งที่มีประเพณีในการเลือกสรรเกิดขึ้น จะมีการตีความหมายให้กับวัฒนธรรมที่จะถูกบันทึกไว้เสมอ ทั้งนี้สถาบันหรือบุคคลที่มีอำนาจจะเป็นผู้ชี้ขาดความยั่งยืนของ วัฒนธรรม และแต่ละกลุ่มสังคมก็จะมีวิธีการปฏิบัติต่อวัฒนธรรมแตกต่างกัน

จากการนำเสนอความหมายของการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมตามแนวคิดของนักวิชาการดังกล่าวข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า การผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม หมายถึง การปกป้อง ดำรงรักษา หรือเพิ่มพูนวัฒนธรรมที่มีการผลิตขึ้นในกลุ่มสังคม เมื่อเกิดการผลิตและสร้างความหมายทางวัฒนธรรมใหม่ขึ้นมา สมาชิกจะทำการคัดเลือกความคิด ความเชื่อ ค่านิยมหรือการปฏิบัติที่เหมาะสมและทำการผลิตซ้ำด้วยวิธีการต่างๆ จนเกิดการยอมรับเป็นบรรทัดฐานเพื่อการอยู่ร่วมกัน แสดงถึงความเป็นหนึ่งเดียวของกลุ่ม สร้างความแตกต่างระหว่างกลุ่ม วัฒนธรรมใดที่มีการผลิตขึ้นแล้วไม่ได้รับการยอมรับ วัฒนธรรมนั้นก็จะตายไปในที่สุด ทั้งนี้สถาบันหรือบุคคลที่มีอำนาจจะเป็นผู้ชี้ขาดความยั่งยืนของวัฒนธรรม และแต่ละกลุ่มสังคมก็จะมีแนวทางปฏิบัติด้านวัฒนธรรมแตกต่างกัน

2.8.1 การวิเคราะห์การผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม

การวิเคราะห์การผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมเป็นการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ขององค์ประกอบ การผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมทั้งในระดับที่เป็นนามธรรมและรูปธรรม ประกอบไปด้วยผู้ผลิต วัฒนธรรม เนื้อหาสาระ สถานที่ สื่อที่ใช้ในการสืบทอด และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม การผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมจึงเกิดการสื่อสารขึ้นเพื่อสืบทอดหรือขยายผู้เผยแพร่วัฒนธรรม เพิ่มช่องทาง ในการสื่อสารทางวัฒนธรรมและเพิ่มสมาชิกใหม่ในองค์กร การผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมจะมีความหมายสมบูรณ์ต่อเมื่อเป็นการผลิตซ้ำที่มีรหัส ความหมายหรือความเชื่อบางประการแฝงอยู่ เบื้องหลัง ดังนั้น Williams (กาญจนา แก้วเทพ และสมสุข หินวิมาน, 2551) จึงเสนอแนวทางการศึกษา กระบวนการผลิตและผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมซึ่งมีองค์ประกอบ 4 ด้าน ได้แก่ การผลิต การเผยแพร่ การบริโภค และการผลิตซ้ำ ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการศึกษาวัฒนธรรมองค์กร โดยพิจารณาว่าวัฒนธรรมในองค์กรถูกผลิตขึ้นมาได้อย่างไร ใครเป็นผู้ผลิตวัฒนธรรม วัฒนธรรมดังกล่าวมีการเผยแพร่หรือสื่อสารในองค์กรอย่างไร สมาชิกในกลุ่มรับรู้และเข้าใจวัฒนธรรมเหล่านี้ได้อย่างไร อีกทั้งสมาชิกในกลุ่มมีวิธีการผลิตซ้ำวัฒนธรรมองค์กรอย่างไร ตามภาพ กระบวนการผลิตและการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม

รูปที่ 2.1 กระบวนการผลิตและผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม

ที่มา : กาญจนาแก้วเทพ และสมสุข หินวิมาน, 2551

จากรูปที่ 2.1 นอกจาก Williams (กาญจนา แก้วเทพ และสมสุข หินวิมาน, 2551) จะได้ให้แนวทางในการวิเคราะห์กระบวนการผลิตและ ผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม Grisworld (2004) ได้อธิบายเพิ่มเติมถึงกระบวนการผลิตและผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมทั้ง 4 ด้าน สอดคล้องกับ Williams ไว้ดังนี้

1) ด้านการผลิต คือการพิจารณาว่าวัฒนธรรมได้รับการผลิตและสร้าง ความหมายขึ้นมาได้อย่างไร ใครเป็นผู้ผลิตทางวัฒนธรรม ผู้ผลิตสร้างสัญลักษณ์หรือสิ่งประดิษฐ์ ทางวัฒนธรรมอย่างไร

ทั้งนี้ Grisworld (2004) ได้อธิบายว่าการผลิตวัฒนธรรมมีความสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมภายนอกองค์กร เช่น ระบบการตลาด ผู้ซื้อ ผู้บริโภค ผู้ที่มีอำนาจทางการตลาดและรวมทั้งโครงสร้างทางการเมือง สังคม และวัฒนธรรม ผู้ผลิตวัฒนธรรมจะทำการตรวจสอบด้านสภาพแวดล้อมอย่างรอบคอบ เพื่อที่จะผลิตวัฒนธรรมให้มีความสอดคล้องกับความต้องการของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อต่อสู้กับคู่แข่ง การผลิตวัฒนธรรมจะ นำไปสู่การสร้างความหมายของวัตถุประสงค์วัฒนธรรม โดยการสร้างความหมายทางวัฒนธรรมต้องอาศัยความเข้าใจที่ตรงกันทั้งผู้ผลิตและผู้รับด้วย

ในที่นี้ หมายถึง กระบวนการศึกษาโรงเรียนทวิภาษาที่มีกรผลิตมาเพื่อเป็นทางเลือกให้กับผู้ต้องการศึกษามากกว่า 2 ภาษาควบคู่กันไป เป็นอีกทางเลือกหนึ่งให้กับทางผู้ปกครอง นักเรียน ในการตัดสินใจส่งบุตรหลานเรียนต่อในสถาบันการศึกษา ผู้บริหารโรงเรียนจะต้องมีการพัฒนาสถานที่ บุคลากร สื่อการเรียนการสอน อย่างรอบคอบเพื่อประโยชน์สูงสุดของผู้เรียน

2) ด้านการเผยแพร่ คือการพิจารณาว่าผู้ผลิตวัฒนธรรมดำเนินการเผยแพร่ วัฒนธรรมให้เป็นที่รับรู้กันในองค์กรอย่างไร Grisworld ได้กล่าวถึงการเผยแพร่วัฒนธรรมว่าเกิดมาจากการที่แต่ละกลุ่มสังคมพยายามที่จะผลิตวัฒนธรรมให้เป็นของตนเอง ดังนั้น จึงทำให้ผู้ผลิตวัฒนธรรมและสมาชิกในกลุ่มร่วมกันสร้างความหมายและวิถีทางการรับรู้วัตถุประสงค์วัฒนธรรม และดำเนินการแบ่งปันความหมายทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ด้วยวิธีการต่างๆ ให้เป็นที่รับรู้กันภายในกลุ่ม ซึ่งอาจจะทำให้เกิดผลประโยชน์หรือเป็นอุปสรรคต่อการขับเคลื่อนกลุ่มก็ได้การเผยแพร่วัฒนธรรมเป็นกิจกรรมการแลกเปลี่ยนความรู้ในระดับปัจเจกบุคคล ระดับกลุ่มย่อย และระดับกลุ่มใหญ่ของสมาชิกทั้งหมดในกลุ่ม เพื่อให้สมาชิกในกลุ่มรับรู้ความหมายทางวัฒนธรรมขององค์กร ผู้ผลิตวัฒนธรรมจะดำเนินการกระตุ้นเตือนให้สมาชิกในกลุ่มประพฤติตามเป้าหมายเสมอ

ผู้บริหารโรงเรียนจัดทำการประชุมสัมพันธสถาบันการศึกษา ส่งต่อผ่านแนวคิดวิสัยทัศน์จากผู้บริหารส่งไปยังที่บริหารและมาถึงบุคลากรคุณครูผู้สอน ด้านผู้ปกครองจะมีการเผยแพร่ส่งต่อจากประสบการณ์โดยตรงของตนเอง จากการบอกเล่า หรือแชร์ประสบการณ์ร่วมกันของกลุ่มผู้ปกครองเป็นต้น

3) ด้านการบริโภค คือการพิจารณาว่าสมาชิกในกลุ่มบริโภคหรือรับรู้วัฒนธรรมที่ถูกเผยแพร่อย่างไร และความหมายของวัฒนธรรมที่สมาชิกในกลุ่มรับรู้มีการเปลี่ยนแปลงจากสิ่ง

ผู้ผลิตวัฒนธรรมได้สร้างขึ้นไว้อย่างไรบ้าง ทั้งนี้ Grisworld กล่าวว่า การรับรู้ของปัจเจกบุคคลเกี่ยวข้องกับความรู้ทางสังคม (Social Mind) ในฐานะสมาชิกของกลุ่มที่เข้าไปมีส่วนร่วม ซึ่งเกิดขึ้นมาจากการสื่อสารระหว่างบุคคล อันจะทำให้เกิดความคิดที่แตกต่างเมื่อมารวมอยู่กันเป็นหมู่คณะ เนื่องจากการรับรู้ทางสังคมที่มาจากความสนใจเฉพาะส่วนบุคคล อารมณ์ ความรู้สึก และการทำความเข้าใจความหมายจากสัญลักษณ์หรือวัตถุที่รับรู้และมองเห็น ความแตกต่างของระดับขั้นในสังคมและประสบการณ์ที่สะสมมาจะส่งผลให้แต่ละคนมีการรับรู้ทางวัฒนธรรมที่ต่างกันไป

4) ด้านการผลิตซ้ำ คือการพิจารณาว่าวัฒนธรรมถูกผลิตซ้ำต่อเนื่องเพื่อให้ดำรงอยู่อย่างไร ทั้งนี้ Grisworld กล่าวว่า การผลิตซ้ำมีความเกี่ยวข้องกับการสื่อสารทางวัฒนธรรมซึ่งมีผลต่อการรับรู้ความหมายทางวัฒนธรรมโดยเทคโนโลยี กลุ่มคน และสังคมมีความสัมพันธ์ต่อการสร้างและการเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ของกลุ่ม เพราะสมาชิกในกลุ่มมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและความรู้ทางวัฒนธรรมตลอดเวลา ซึ่งการผลิตซ้ำสามารถทำได้โดย การสื่อสารผ่านตัวบุคคลหรือการใช้สื่อเทคโนโลยีด้วยวิธีต่างๆ ดังนี้

4.1) การบอกเล่า การบอกเล่าเป็นการสื่อสารแบบเผชิญหน้า (Face to Face) ซึ่งถูกใช้ในการแบ่งปันความรู้ร่วมกันอย่างกว้างขวาง การใช้รูปแบบการสื่อสารด้วยการบอกเล่า สามารถพบได้ตั้งแต่ในระดับครอบครัว กลุ่มเพื่อน หรือในกลุ่มที่ทำงาน ความรู้ที่ถูกพูดซ้ำอย่างต่อเนื่องจะกลายมาเป็นแหล่งข้อมูลทางประวัติศาสตร์ในการสื่อสารด้วยวิธีการบอกเล่า คำศัพท์ หรือเรื่องราวที่ถูกนำมาใช้สื่อสารจะมีลักษณะเฉพาะเจาะจง มีการแต่งเติมไปด้วยเรื่องมหัศจรรย์พลังลึกลับและเรื่องทางจิตวิญญาณ ใช้ได้ทีใดที่หนึ่งเท่านั้น เรื่องที่เกิดขึ้นจริง และข้อมูลทางประวัติศาสตร์ส่วนมากมักถูกมองข้ามไป

4.2) การบันทึกลายลักษณ์อักษร ความรู้ที่ได้มาจากการบันทึกลายลักษณ์อักษรที่ปรากฏในงานเขียนเป็นการแบ่งเรื่องราวทางประวัติศาสตร์จากตำนาน และเป็นการเสริมความรู้ของปัจเจกบุคคลอย่างเฉพาะเจาะจง งานเขียนมีอิทธิพลต่อกลุ่มสังคมเพราะงานเขียนจะทำหน้าที่สร้างความสัมพันธ์ของหมู่คณะเป็นสื่อกลางระหว่างสมาชิกที่ไม่เคยรู้จักหรือไม่เคยพบกันมาก่อนใช้ในการพัฒนาความรู้หรือเชื่อมความสัมพันธ์ในกลุ่มของตน ตัวอย่างเช่นการสื่อสารทางการค้าผ่านทางหนังสือสัญญาการค้าขาย การสื่อสารทางการเมืองหรือทางศาสนาผ่านทาง เอกสารที่บันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษรหรือการสื่อสารระหว่างบุคคลด้วยการใช้จดหมาย นอกจากนี้งานเขียนยังสามารถนำไปใช้อ้างสิทธิ์ทางกฎหมายได้ (Goody and Watt, 1963 อ้างถึงใน Grisworld, 2004) งานเขียนใน

ที่นี้ยังรวมไปถึงเอกสารที่มักปรากฏในกลุ่มสังคมใดสังคมหนึ่งด้วย อาทิจดหมายข่าว พันธกิจ การประกาศ ระเบียบ คู่มือ รายงาน ซึ่งเป็นการแสดง การสื่อสารที่เป็นทางการของกลุ่มเพราะมีความชัดเจนแน่นอนและสามารถควบคุมได้ ส่วนงานเขียนที่ไม่เป็นทางการ เช่น ข้อความหรือภาพวาดบนกำแพง (Graffiti) สามารถเป็นสิ่งที่ สะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมที่ไม่ได้กล่าวถึงอย่างเป็นทางการหรือแสดงถึงอารมณ์ความรู้สึกนึกคิด ของสมาชิกที่เกิดขึ้นจริงในกลุ่ม งานเขียนถือเป็นประโยชน์ในการสืบหาวัฒนธรรมที่ถูกประกาศ ออกมากับสิ่งที่ไม่ได้ถูกกล่าวถึง (Keyton, 2005)

4.3) สื่ออิเล็กทรอนิกส์สื่ออิเล็กทรอนิกส์มี 2 รูปแบบคือ สื่ออิเล็กทรอนิกส์สองทาง ได้แก่ โทรเลข โทรศัพท์แฟกซ์อินเทอร์เน็ต และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ทางเดียว ได้แก่ วิทยุ โทรทัศน์ ซีดี สื่ออิเล็กทรอนิกส์เหล่านี้มีคุณสมบัติร่วมกันคือ

(1) สื่ออิเล็กทรอนิกส์ทำหน้าที่เชื่อมโยงผู้คนต่างสถานที่ให้ติดต่อสื่อสารกันได้ไม่มีช่องว่างเรื่องเป็นเวลา สามารถนำเสนอไปยังผู้คนกลุ่มใหญ่มากกว่าสิ่งตีพิมพ์เช่น จดหมายอิเล็กทรอนิกส์ (E-mail) ที่สามารถใช้ในการกระจายข่าวสารไปยังทั่วโลก

(2) สื่ออิเล็กทรอนิกส์สามารถแสดงความคิดและอารมณ์ที่เกิดขึ้นจริงในขณะนั้นได้และการสร้างความใกล้ชิดระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสาร

(3) สื่ออิเล็กทรอนิกส์ทำให้การเข้าถึงวัฒนธรรมมีความเป็นประชาธิปไตย ในเรื่องของเขตแดนและเวลา เช่น การบันทึกการแสดงคอนเสิร์ตไว้ในเทปบันทึกภาพและเสียงที่ทำให้ผู้ชมสามารถเลือกฟังหรือรับชมที่ใดเวลาใดก็ได้ไม่มีข้อจำกัดในเรื่องของเวลาและสถานที่

(4) สื่ออิเล็กทรอนิกส์ทำให้การเข้าถึงวัฒนธรรมง่ายมากขึ้น ลดข้อจำกัดด้านพื้นฐานการศึกษา ในขณะที่การสื่อสารด้วยการเขียนต้องการทักษะมากมาย แต่ในการสื่อสารด้วยสื่ออิเล็กทรอนิกส์โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางโทรทัศน์หรือโทรศัพท์ที่ต้องการทักษะที่ใช้ในการสื่อสารน้อยกว่าอีกทั้งมนุษย์สามารถควบคุมและใช้งานได้แบบเสมือนจริง เช่น การรับชมรายการที่น่าสนใจผ่านทางโทรทัศน์ การติดตามข่าวสารได้จากทั้งหนังสือพิมพ์และทางวิทยุหรือโทรทัศน์ การแสดงความคิดเห็นหรือความรู้ผ่านทางการใช้โทรศัพท์ รายการทอล์คโชว์ (Talk Show) หรือทางเว็บไซต์นอกจากนี้การสื่อสารผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์สามารถนำไปเป็นเครื่องมือในทางการเมืองหรือนำเสนอแนวคิด ค่านิยมที่มีอิทธิพลต่อคนในสังคมได้รวมถึงสามารถนำไปใช้สร้างโอกาสทางธุรกิจ หรือสร้างปัญหาสังคมเพิ่มขึ้นอีกด้วย

จะเห็นได้ว่าการตัดสินใจส่งบุตรหลานเข้าเรียน มีปัจจัยเบื้องต้นจากทุนทางวัฒนธรรมของแต่ละบุคคลและแต่ละครอบครัวด้วย เนื่องด้วยปัจจัยทางสังคม เศรษฐกิจ ที่เป็นตัวกำหนดค่าเล่า

เรียน การประกอบสร้างโรงเรียนทวิภาษาเป็นอีกแนวทางการตัดสินใจเลือกส่งบุตรหลานเข้าเรียน ซึ่งเห็นได้ว่า สังคมในแต่ละสถาบันจะมีการผลิตซ้ำหมุนเวียนในสังคมเดิมๆ คือสังคมเกษตรกร ก็จะได้รับการศึกษาในกลุ่มของโรงเรียนรูปแบบรัฐบาล สังคมนักธุรกิจ หรือผู้มีรายได้ปานกลางขึ้นไป จนถึงรายได้สูงก็จะมีสังคมการศึกษาในอีกระดับหนึ่ง เช่นสามารถเรียนในโรงเรียนเอกชนที่มีผู้สอนชาวต่างชาติ มีการเรียนรู้หลากหลายภาษาควบคู่กัน และเป็นการผลิตซ้ำทางสังคมในอีกรูปแบบหนึ่งนั่นเอง

2.9 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการทบทวนเอกสารงานวิจัยและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเรื่อง แนวคิดของนักเรียนโรงเรียนทวิภาษา นั้น สามารถแบ่งงานวิจัยที่เกี่ยวข้องออกเป็น 2 ประเด็นคือ งานศึกษาที่ใช้แนวคิดเรื่องฮาบิทัส (Habitus) ทุน (Capital) และแควง (Field) และงานศึกษาที่เกี่ยวกับการศึกษาในสถาบันการศึกษา

2.9.1 วรรณกรรมหรืองานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องฮาบิทัส (Habitus) ทุน (Capital) และแควง (Field) ของปีแอร์ บูร์ดีเยอ (Pierre Bourdieu)

ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวความคิดเรื่อง ฮาบิทัส ทุน และแควงของ Bourdieu ในการอธิบายปรากฏการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้นภายในสังคม ค้นพบว่าม้งานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

เพชรดา วุฒิปาณิชย์กุล (2556) ศึกษาเรื่อง การเรียนเปียโน : พื้นที่แห่งการสื่อสารเพื่อการสั่งสมและขยายทุนของชนชั้นกลางไทย ศึกษาความสัมพันธ์ของการสื่อสารกับกระบวนการสั่งสมทุนทางวัฒนธรรมความรู้ ความสามารถทางด้านการเล่นเปียโน การสื่อสารกับการขยับขยายทุนดังกล่าวไปสู่ทุนในมิติอื่นๆ ผ่านแควง (Field) ในการเรียนเปียโน กระบวนการเข้าสู่แควงการเล่นเปียโนของเด็กเริ่มตั้งแต่ตอนที่เด็กอยู่ในครรภ์ โดยผู้ปกครองมักจะเปิดเพลงบรรเลงเปียโนคลาสสิกตั้งแต่ยังอยู่ในครรภ์ และเปิดอย่างต่อเนื่องเรื่อยมาจนกระทั่งเด็กลืมตาดูโลกและค่อยๆซึมซับสิ่งต่างๆเหล่านี้ จนกลายเป็นฮาบิทัส (Habitus) ส่งผลให้เด็กเหล่านี้มีรสนิยม (Taste) ที่ชื่นชอบการเล่นเปียโน และเพลงคลาสสิก จนดูเหมือนว่ารสนิยมและความสามารถในการเล่นเปียโนเป็นสิ่งที่ติดตัวเด็กมาตั้งแต่กำเนิด ทั้งที่ในความเป็นจริงแล้วสิ่งที่เด็กเหล่านี้มีติดตัวมาแต่กำเนิด เกิดขึ้นจากกระบวนการสะสมในอดีตมาอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งการหล่อหลอมและปลูกฝังอย่างต่อเนื่องในระยะยาวผ่านแควง

วงต่างๆทางสังคม (Social Field) ที่เอื้อให้เด็กมีความสามารถในการเล่นเปียโน ซึ่งการก้าวเข้าสู่แวดวงการเล่นเปียโนของเด็กนั้นเป็นการหล่อหลอมและสะสมทุนทางวัฒนธรรมเพื่อใช้ในการแสดงให้เห็นถึงชนชั้นและแสดงความแตกต่างทั้งจากคนในชนชั้นอื่นๆ และคนที่อยู่ในชนชั้นเดียวกัน เพื่อรักษา สืบทอด ผลิตซ้ำ ผ่านความเป็นชนชั้นให้แก่เด็ก เพื่อให้เด็กเหล่านี้กลายเป็นชนชั้นกลางรุ่นต่อไป

ปรีชา สุทธิรักษ์ (2557) ศึกษาเรื่อง กระบวนการเข้าสู่กีฬายูโดและการกลายเป็นนักกีฬายูโดในสังคมไทย กรณีศึกษา : สโมสรยูโด Horseshoe Point ที่กีฬายูโดไม่ได้เป็นเพียงกีฬาเท่านั้น แต่การกีฬายังสามารถแสดงให้เห็นถึงชนชั้นและฐานะของผู้เข้าร่วมกีฬายูโดอีกด้วย เนื่องจากกีฬายูโดในสังคมไทยเป็นกีฬาที่มีประวัติศาสตร์ผูกอยู่กับการเป็นชนชั้นสูงแต่ในปัจจุบันกลุ่มคนที่เข้าร่วมกีฬายูโดได้ขยายตัวจากชนชั้นสูงมาชนชั้นกลางมากยิ่งขึ้น อีกทั้งการจะเข้าสู่กีฬายูโดผู้ที่สนใจจำเป็นที่จะต้องมีความรู้ทางเศรษฐกิจที่อยู่ในระดับดี เพราะค่าใช้จ่ายในการเข้าร่วมชั้นเรียนนั้นมีราคาที่สูงกว่ากีฬาชนิดอื่น อีกทั้งการที่จะสามารถมีทักษะในการกีฬายูโดสามารถเข้าสู่กระบวนการแข่งขันได้นั้นจำเป็นจะต้องอาศัยความสม่ำเสมอในการฝึกซ้อม รวมทั้งต้องอาศัยระยะเวลาในการฝึกฝนอีกด้วย นอกจากนี้กีฬายูโดจะเป็นกีฬาที่สามารถบ่งบอกถึงชนชั้นของผู้เล่นได้แล้ว กีฬายูโดยังสามารถนำทุนทางเศรษฐกิจที่เสียไปกับการเรียนกีฬายูโด มาแปรเปลี่ยนให้กลายเป็นทุนในรูปแบบอื่นๆ ในอนาคตได้อีกด้วย กีฬายูโดจึงไม่ได้เป็นเพียงกีฬาหรือกิจกรรมที่ทำในเวลาว่างเท่านั้น แต่ยังเป็นเครื่องมือในการแสดงชนชั้นและสร้างความแตกต่างให้ทุกคนในชนชั้นเดียวกันและคนต่างชนชั้นอีกด้วย

นอกจากกิจกรรมต่างๆที่ได้ยกตัวอย่างจากงานวิจัยเกี่ยวกับกิจกรรมทางด้านชนชั้นแล้ว แนวคิดของ Bourdieu ยังได้รับการนิยมนำมาอธิบายถึงกระบวนการเลื่อนชั้นทางสังคมหรือการเลื่อนชั้นในแวดวงต่างๆ เหมือนกับงานศึกษาของ สุวัฒน์ พันผา (2553) ศึกษาเรื่อง การสร้างทุนทางวัฒนธรรมผ่านแวดวงการประกวดภาพถ่าย ศึกษากรณีนักเรียน นิสิต นักศึกษา ผู้ที่ได้เข้าร่วมในโครงการประกวดภาพถ่ายของมูลนิธิ ฌอง เอมิล การ์โรซ ศึกษาทางด้านกระบวนการสะสมทุนทางวัฒนธรรมความรู้ด้านการถ่ายภาพ และความสัมพันธ์ระหว่างการขยับสถานะภาพทางชนชั้นทางสังคมของช่างภาพสมัครเล่นระดับนักเรียน นิสิต นักศึกษา ผู้กระบวนการ กลายเป็นช่างภาพมืออาชีพหรือช่างภาพเชิงสุนทรีย์ จากการสะสมทุนผ่านแวดวง (Field) การประกวดภาพถ่ายของมูลนิธิ ฌอง เอมิล การ์โรซ โดยกระบวนการสะสมทุนทางวัฒนธรรมการถ่ายภาพผ่านการเข้าร่วมประกวดภาพถ่ายของมูลนิธิ ฌอง เอมิล การ์โรซ สามารถขยายให้เกิดทุนประเภทอื่นๆ ตามมาและยัง

สามารถเลื่อนชนชั้นในแวดวงภาพถ่ายจากช่างภาพมือสมัครเล่นให้กลายเป็นช่างภาพมืออาชีพหรือช่างภาพเชิงสุนทรียะได้ ผ่านการนำทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่แล้วซึ่งก็คือความรู้เกี่ยวกับการถ่ายภาพของช่างภาพมือสมัครเล่นที่ได้สะสมมาตั้งแต่ในอดีต (Habitus) จากการได้รับการปลูกฝังทั้งจากสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา ผู้เชี่ยวชาญด้านการถ่ายภาพ เข้าสู่กระบวนการต่อสู้ในแวดวงการแข่งขันภาพถ่ายเพื่อหวังได้รับรางวัล ซึ่งการได้รับรางวัลนี้เองที่แสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนจากทุนทางวัฒนธรรม (ความรู้ในการถ่ายภาพ) มาเป็นทุนทางสัญลักษณ์ (ได้รับรางวัล/ช่างภาพฝีมือดี) และกลายเป็นทุนทางสังคม (มีเครือข่ายในแวดวงภาพถ่าย) จนนำมาสู่ทุนทางเศรษฐกิจ (ภาพถ่ายขายได้ในราคาแพง) ต่อไป

นอกจากการใช้ทักษะความสามารถและทุนทางวัฒนธรรมมาเป็นบทบาทในการเลื่อนชนชั้นในแวดวงต่างๆ แล้ว ในยุคปัจจุบันยังเป็นสังคมยุคของบริโภคนิยม แนวความคิดของ Bourdieu ยังสามารถอธิบายได้ถึงพฤติกรรมการบริโภคต่างๆ มาแสดงถึงชนชั้นและเลื่อนชนชั้นได้อีกด้วย อย่างเช่นผลงานวิจัยของ อมรพรรณ สุนาพันธ์ (2557) เรื่อง การบริโภคสัญลักษณ์กระเป๋าแบรนด์เนมของชนชั้นสูง โดยภายใต้เศรษฐกิจแบบทุนนิยม สินค้าต่างๆ สามารถผลิตได้ครั้งละมากๆ ทำให้เกิดการเลียนแบบพฤติกรรมได้ง่าย ซึ่งความเหมือนกันนี้สามารถเป็นได้ทั้งสัญลักษณ์ของการรวมกลุ่มและการแยกกลุ่มอีกด้วย ในปัจจุบันเราสามารถจำแนกความแตกต่างของคนในชนชั้นต่างๆ ได้จากการบริโภค และผู้บริโภคก็จะรับรู้ตำแหน่งของตนเองได้ผ่านลำดับชั้นของสินค้าที่ตนเลือก สำหรับการบริโภคกระเป๋าแบรนด์เนมของชนชั้นสูง พบว่าในความเป็นชนชั้นสูงก็จะมี การแบ่งแยกออกเป็นผู้ดีเก่าและเศรษฐีใหม่ โดยคนทั้งสองกลุ่มนี้มีรูปแบบการบริโภคไม่เหมือนกันอยู่หลายอย่าง ดังนี้ ผู้ดีเก่า มักเป็นกลุ่มที่มีต้นทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางสัญลักษณ์ และทุนทางวัฒนธรรม ทำให้มีความคุ้นเคยและมีรสนิยมในการเลือกกระเป๋าแบรนด์เนมที่หรูหราแบบ Limited Edition หรือ Exclusive Luxury เพื่อต้องการสร้างอัตลักษณ์ให้แตกต่างจากผู้ดีเก่าด้วยตนเอง และชนชั้นอื่นๆ ที่มีลำดับต่ำกว่าและเพื่อธำรงรักษาชนชั้นทางสังคมของตนเอง ในขณะที่เศรษฐีใหม่ ซึ่งเป็นกลุ่มคนที่มีทุนทางเศรษฐกิจแต่ไม่มีต้นทุนทางวัฒนธรรมและสัญลักษณ์ จึงทำให้อาจมีความคุ้นเคยกับกระเป๋าแบรนด์เนมไม่มากนัก ทำให้มีรสนิยมความหรูหราในการเลือกกระเป๋าแบรนด์เนมแบบ Popular Luxury นั่นคือการเลือกยี่ห้อ รุ่น ที่มีราคาแพง และเป็นที่ยอมรับในวงกว้าง เพื่อให้คนรับรู้ว่าเป็นผู้มีสถานภาพทางเศรษฐกิจดี อีกทั้งทำให้เศรษฐีใหม่เกิดความรู้สึกเป็นกลุ่มเดียวกับชนชั้นสูงอื่นๆ ซึ่งเป็นการบริโภคเพื่อให้ตนเองเหมือนและเป็นเช่นเดียวกับคนอื่นที่อยู่ในกลุ่มสังคมเดียวกับตนเอง

นอกจากนี้ยังมีการนำเอาแนวคิดของ Bourdieu ไปวิเคราะห์สังคมในมุมอื่นๆ ได้อีก เช่น งานวิจัยของ ยุทธินา มิจิตา (2553) เรื่อง อัตลักษณ์ของพนักงานต้อนรับบนเครื่องบินเพศชาย ได้นำแนวคิดเรื่องฮาบิทัสและทุนมามองอัตลักษณ์ของพนักงานต้อนรับบนเครื่องบินชาย โดยผู้ชายที่เข้ามาทำงานเป็นพนักงานต้อนรับบนเครื่องบินมักจะมีอัตลักษณ์ที่เหมือนกันคือ เป็นผู้ชายที่มีรูปร่างดี คุสะอาดสะอ้าน คุสง่างาม การแต่งกายและข้าวของเครื่องใช้มักเป็นของที่มีราคาแพง เนื่องจากการทำงานในอาชีพนี้เรื่องภาพลักษณ์เป็นสิ่งสำคัญ ซึ่งการที่พนักงานต้อนรับบนเครื่องบินมักมีอัตลักษณ์ดังกล่าว ส่วนใหญ่เป็นผลมาจากการได้รับการอบรมและปลูกฝังค่านิยมและลักษณะของพนักงานต้อนรับบนเครื่องบินทั้งจากสังคมและทางสายการบินที่ตนเองสังกัดอยู่ตลอดเวลา อีกทั้งรูปแบบในการดำรงชีวิตและการทำงานที่ต้องอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ร่ายล้อมไปด้วยเพื่อนร่วมงานที่มีฐานะทางชนชั้นใกล้เคียงกันและด้วยลักษณะงานที่เป็นงานบริการ การที่พนักงานต้อนรับบนเครื่องบินต้องดำเนินชีวิตอยู่ในสภาพแวดล้อมดังกล่าวอยู่ตลอดเวลาจึงเป็นกระบวนการสำคัญในการปลูกฝังและสร้างฮาบิทัสที่เป็นลักษณะของพนักงานต้อนรับบนเครื่องบินทำให้พนักงานต้อนรับบนเครื่องบินชายมักมีบุคลิกภาพที่ดูดี คุสง่างามอยู่ตลอดเวลาซึ่งจะสามารถเห็นได้อย่างชัดเจนเมื่อสวมใส่เครื่องแบบพนักงานและขณะปฏิบัติหน้าที่ แต่หากเป็นนอกเวลาทำงานพนักงานต้อนรับบนเครื่องบินชายอาจมีรูปแบบการใช้ชีวิตที่แตกต่างกันไป เนื่องจากฮาบิทัสของพนักงานแต่ละคนที่มีมาก่อนการเป็นพนักงานต้อนรับบนเครื่องบิน

นอกจากนี้ยังสามารถนำแนวคิดของ Bourdieu มาอธิบายถึงกระบวนการสั่งสมทุนและชนชั้นในระดับสถาบันได้อีกด้วย โดย ดวงพร คงพิกุล (2555) ได้ศึกษา การผลิตซ้ำทุนทางวัฒนธรรม: กรณีศึกษา โรงเรียนพระหฤทัยคอนแวนต์ เพื่อศึกษาการสั่งสมสืบทอดวัฒนธรรมองค์การของโรงเรียนพระหฤทัยคอนแวนต์โดยใช้แนวคิดทุนทางวัฒนธรรมของ Bourdieu ศึกษาการสั่งสมทุนทางวัฒนธรรม 3 ระดับ คือ ทุนที่อยู่ในตัวตน ทุนที่อยู่ในวัตถุและทุนที่อยู่ในรูปสถาบัน จากนั้นวิเคราะห์กระบวนการผลิตและผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม ผลการศึกษาพบว่า ในการผลิตซ้ำทุนทางวัฒนธรรมผู้บริหารมีบทบาทสำคัญในการผลิตทุนทางวัฒนธรรมของโรงเรียนพระหฤทัยคอนแวนต์ เพื่อนำไปใช้เป็นแนวคิด ความเชื่อและค่านิยมสำหรับเป็นแนวทางปฏิบัติของบุคลากรในโรงเรียน ผู้บริหารเผยแพร่ทุนทางวัฒนธรรมให้บุคลากรรับรู้ผ่านทางวิธีการอบรมพัฒนา การจัดกิจกรรมในโรงเรียน การประชุมและสัมมนา การตกแต่งสภาพแวดล้อมทางกายภาพของโรงเรียน การผลิตวัตถุสิ่งของ การนำโรงเรียนเข้ารับการประเมินคุณภาพ ประกวดและแข่งขันชิงรางวัล

แนวคิดเรื่องทุน และแนวคิดของ Bourdieu ไม่ได้สามารถใช้ได้แค่การวิเคราะห์การสั่งสมทุน และการต่อสู้ที่เกิดขึ้นแต่เฉพาะแนวคิดของคนในสังคมเมืองเพียงเท่านั้น แต่ยังสามารถนำแนวคิดดังกล่าวมาอธิบายการนำทุนต่างๆของกลุ่มชาติพันธุ์มาแปรเปลี่ยนอำนาจเชิงสัญลักษณ์จนสามารถนำสิ่งเหล่านั้นมาเป็นเครื่องมือในการต่อสู้ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์กับวาทกรรมของรัฐได้อีกด้วย เช่น งานวิจัยของ วินัย บุญถื่อ (2545) ศึกษาเรื่อง ทุนทางวัฒนธรรมและการช่วงชิงอำนาจเชิงสัญลักษณ์ของชุมชนชาวปกากะญอ มีจุดมุ่งหมาย เพื่อศึกษาทำความเข้าใจองค์ประกอบของทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่อยู่ในระบบคิดหรือในระบบภูมิปัญญาของชาวปกากะญอ ศึกษากระบวนการคัดสรรองค์ประกอบของทรัพยากรทางวัฒนธรรมในการอธิบายตัวตนให้กับกลุ่มคนภายนอก และเป็นทุนที่มีพลังในการควบคุมรูปแบบการดำรงชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ เพื่อศึกษากระบวนการเปลี่ยนทุนทางวัฒนธรรมให้เป็นเครื่องมือในการสร้างอัตลักษณ์ร่วมของกลุ่มชาติพันธุ์ อันมาซึ่งอำนาจเชิงสัญลักษณ์ของการมีตัวตนในพื้นที่ และสอดคล้องกับกระแสการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในปัจจุบัน การศึกษานี้ประยุกต์ใช้มโนทัศน์ “ทุนทางวัฒนธรรม” ของ Bourdieu เพื่อสืบค้นถึงกระบวนการสะสมทุนเชิงสัญลักษณ์ผ่านปฏิสัมพันธ์ระหว่างกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของปกากะญอ ผลการศึกษาพบว่า เหล่าผู้ผลิตทางวัฒนธรรมของปกากะญอ ได้นำเสนออัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ภายใต้กระแสสิ่งแวดล้อมนิยม โดยแปลงทุนทางวัฒนธรรม มาสู่อำนาจเชิงสัญลักษณ์ ในกระบวนการต่อสู้แย่งชิงพื้นที่ป่าและคุณค่าเชิงสัญลักษณ์อื่นๆ

นอกจากนี้ยังมีการกล่าวถึง กระบวนการผลิตซ้ำทุนวัฒนธรรมในรูปแบบของชนชั้นนำของไทยอีกด้วย โดย รุ่งนภา ธรรมเกษมสุข (2550) ศึกษา กระบวนการผลิตซ้ำทุนวัฒนธรรมของชนชั้นนำในการเมืองไทยปัจจุบัน การวิจัยครั้งนี้ศึกษากระบวนการสร้างและผลิตซ้ำทุนวัฒนธรรมของชนชั้นนำไทยปัจจุบัน และความสัมพันธ์ระหว่างทุนวัฒนธรรมกับทุนทางสังคมและทุนเศรษฐกิจตามแนวคิดของ Bourdieu ผลการศึกษาพบว่าครอบครัวและสถานศึกษามีบทบาทหลักในการสร้างและผลิตซ้ำทุนของชนชั้นนำให้กับบุตรหลาน ได้แก่ ทุนเศรษฐกิจ ทุนวัฒนธรรม ทุนทางสังคม และทุนสัญลักษณ์ ทุนเศรษฐกิจคือทุนที่บ่งชี้ความมั่นคงของชนชั้นนำ แสดงออกด้วยการประกอบธุรกิจ การมีบ้านพักใจกลางเมือง การมีบ้านพักตากอากาศ สิ่งของสะสม ทุนวัฒนธรรมแบ่งออกได้เป็นสามชนิด คือทุนวัฒนธรรมที่อยู่ในตัวบุคคลหรือที่เรียกว่าฮาบิตุส แสดงออกด้วยกิริยา ท่าทาง มารยาท การพูด น้ำเสียง ความสามารถทางภาษาโดยเฉพาะภาษาอังกฤษ ความคิด อุดมการณ์ ธรรมเนียม ความจงรักภักดีต่อสถาบันกษัตริย์ การให้ความสำคัญกับกีฬาและการให้ความสำคัญกับครอบครัว และความมุ่งมั่นตั้งใจที่จะทำประโยชน์ให้กับสังคมและประเทศชาติ ทุนวัฒนธรรมในรูปแบบสถาบันคือการจบการศึกษาจากสถานศึกษาที่มีชื่อเสียง ชนชั้นนำที่มีทุนเศรษฐกิจมากจะเข้ารับ

การศึกษาจากสถานศึกษาที่โดดเด่นและมีชื่อเสียงจากต่างประเทศตั้งแต่ระดับมัธยมจนกระทั่งระดับปริญญา สำหรับชนชั้นนำที่มีทุนเศรษฐกิจไม่มากจะเข้ารับการศึกษาศึกษาจากสถานศึกษาที่โดดเด่นและมีชื่อเสียงในประเทศ นอกจากนี้ยังมีสถาบันการศึกษาชั้นสูง คือ วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักรซึ่งมีความสำคัญเพราะทำหน้าที่สร้างและผลิตข้าราชการชั้นทางการเมืองด้วย ทุนวัฒนธรรมชนิดที่สามคือทุนในรูปวัตถุแสดงออกด้วยการเป็นเจ้าของ เช่น วัง สิ่งของสะสม รางวัด เครื่องราชอิสริยาภรณ์ ธุรกิจ สินค้า หรือผ่านงานเขียนเช่น หนังสือ บทความ ฯลฯ ทุนทางสังคม คือ การมีเครือข่ายความสัมพันธ์ซึ่งเกิดขึ้นด้วยวิธีการต่างๆ ได้แก่ เครือญาติของตนเองและครอบครัว การแต่งงาน การศึกษา และการทำงานในอาชีพ การแต่งงานได้แก่การแต่งงานกับคนที่มีทุนและตำแหน่งในสังคมใกล้เคียงกันและการแต่งงานกับลูกหลานราชสกุล การศึกษาในสถานศึกษาชั้นนำที่มีกฎระเบียบการคัดเลือกนักเรียนเข้าศึกษาทำให้เพื่อนร่วมห้องร่วมโรงเรียนมีทุนใกล้เคียงกัน การศึกษาในวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักรที่ช่วยสร้างทุนทางสังคมในหมู่ผู้เรียน และการทำงานในอาชีพ เช่น การประกอบธุรกิจ การรับราชการ การทำกิจกรรมทางสังคม ฯลฯ หรือการร่วมกลุ่มทำงาน ทุนสัญลักษณ์ แสดงออกด้วยชื่อนามสกุลหรือ คำนำหน้าชื่อที่แสดงถึงการมีตำแหน่งในสังคม หากเกี่ยวพันกับสถาบันกษัตริย์จะเป็นทุนสัญลักษณ์ที่มีคุณค่าและได้รับการยอมรับอย่างมาก ตำแหน่งในทางธุรกิจ การเมือง สังคมทั้งของตนเองบิดาและคู่สมรสของตน การเป็นศิษย์เก่าจากสถาบันการศึกษาที่มีชื่อเสียง การแต่งงานกับลูกหลานราชสกุล เครื่องราชอิสริยาภรณ์ ฯลฯ

จากทบทวนวรรณกรรมหรืองานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับแนวคิดเรื่อง ฮาบิทัส ทุน และแวดวงของ Bourdieu ข้างต้น ทำให้สามารถเข้าใจและสะท้อนให้เห็นถึงวิธีการนำแนวคิด ไปปรับใช้ในการศึกษาได้อย่างเข้าใจและละเอียดมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้วรรณกรรมเหล่านี้มุ่งศึกษาเฉพาะการสะสมทุนต่างๆผ่านการเข้าร่วมกิจกรรม การสะสมและแลกเปลี่ยนของ ตลอดจนการนำเอาทุนที่มีอยู่เดิมมาใช้เพื่อขยายต่อไปสู่การเพิ่มทุนต่างๆให้เพิ่มมากขึ้น แต่ยังไม่ค่อยมีการกล่าวถึง Bourdieu ในแบบการสะสมหรือการสร้างทุน แฝงจริตในรูปแบบฮาบิทัสทำให้ผู้วิจัยสนใจศึกษาค้นคว้าเพื่อนำไปสู่การอธิบายผลของการวิจัยต่อไปในอนาคต

2.9.2 วรรณกรรมหรืองานวิจัยที่เกี่ยวกับสถาบันการศึกษา

จากการทบทวนเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับสถาบันศึกษานั้น มีประเด็นน่าสนใจดังต่อไปนี้ พันธุ์ทิพย์ พัทธพงศ์พรรณ (2556) ได้ศึกษา การรับรู้ความสามารถแห่งตนในการตัดสินใจเลือกอาชีพของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัย

รามคำแหง มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาการรับรู้ความสามารถแห่งตนในการตัดสินใจเลือกอาชีพของนักเรียน ทำการเปรียบเทียบการรับรู้ความสามารถแห่งตนในการตัดสินใจเลือกอาชีพ จำแนกตามระดับชั้นที่ศึกษา ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน อาชีพของบิดาและมารดา ระดับการศึกษาของบิดาและมารดาที่มีผลต่อการรับรู้ความสามารถแห่งตนในการตัดสินใจเลือกอาชีพ จากผลการศึกษาพบว่า การรับรู้ความสามารถแห่งตนในการตัดสินใจเลือกอาชีพของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยรามคำแหง ทุกด้านอยู่ในระดับสูงและเมื่อเปรียบเทียบการรับรู้ความสามารถแห่งตนในการตัดสินใจเลือกอาชีพ พบว่า ระดับชั้นที่ศึกษานักเรียนมีการรับรู้ความสามารถแห่งตนในการตัดสินใจเลือกอาชีพ โดยรวมทั้ง ทุกด้าน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ สำหรับการศึกษาด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน อาชีพของบิดา อาชีพของมารดา ระดับการศึกษาของบิดา และระดับการศึกษาของมารดา นักเรียนมีการรับรู้ความสามารถแห่งตนในการตัดสินใจเลือกอาชีพ โดยรวมทุกด้าน ไม่แตกต่างกัน

นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยเกี่ยวกับการสอนในรูปแบบทวิภาษา ทำให้เกิดการหลากหลายทางภาษามากขึ้น โดย อภิรดี ไชยกาล วรวรรณ เหมชะญาดี และ สร้อยสน สกลรักษ์ (2561) ได้ทำการศึกษาการสอนภาษาไทยเป็นภาษาที่สองสำหรับเด็กชาติพันธุ์เขมรถิ่นไทย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนภาษาไทยเป็นภาษาที่สองสำหรับเด็กชาติพันธุ์เขมรถิ่นไทยที่อาศัยอยู่ในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษติดชายแดนประเทศกัมพูชา และศึกษาผลการทดลองใช้รูปแบบการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้น โดยการสอนภาษาไทยเป็นภาษาที่สองนี้ นำแนวการสอนพูดและการสลับภาษามานำมาบูรณาการเป็นหลักการสอนที่อยู่บนฐานของวัฒนธรรมและชุมชน เพื่อส่งเสริมความสามารถในการสื่อสารของเด็กระดับชั้นอนุบาลปีที่ 2 ซึ่งกำลังศึกษาอยู่ในช่วงรอยต่อระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 การวิจัยครั้งนี้มีการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพแบ่งเป็น 3 ระยะ คือ ระยะที่ 1 ศึกษาสภาพการเรียนการสอนในพื้นที่ โดยการสังเกตและการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ครู ผู้ปกครอง และนักเรียน ระยะที่ 2 พัฒนารูปแบบการเรียนการสอน และระยะที่ 3 ทดลองใช้รูปแบบการเรียนการสอนกับกลุ่มตัวอย่าง ผลการวิจัยพบว่า 1) การสอนภาษาไทยเป็นภาษาที่สองสำหรับเด็กกลุ่มชาติพันธุ์เขมรถิ่นไทย ต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างครอบครัว ชุมชน และ โรงเรียน 2) การเปิดโอกาสให้เด็กได้ใช้ภาษาแม่ของตนเองควบคู่กับการเรียนภาษาที่สองในชั้นเรียน ช่วยให้เด็กมีแรงจูงใจ เกิดความรู้สึกปลอดภัย และไม่มีคามวิตกกังวล

งานวิจัยที่สะท้อนการเรียนการสอนในรูปแบบทวิภาษาที่เป็นระดับอาชีวศึกษา โดย มนตรี ธรรมจันทร์ (2560) ได้ทำการศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนในการจัดการศึกษารูปแบบทวิภาษา

วิทยาลัยการอาชีพโพนทอง อาชีวศึกษาจังหวัดร้อยเอ็ด เป็นงานวิจัยเชิงปริมาณ พบว่า 1) ความพึงพอใจของนักเรียนในการจัดการศึกษารูปแบบทวิภาษา วิทยาลัยการอาชีพโพนทอง อาชีวศึกษาจังหวัดร้อยเอ็ด โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ทุกด้านอยู่ในระดับมาก 2) นักเรียนที่มีเพศต่างกัน มีความพึงพอใจในการจัดการศึกษารูปแบบทวิภาษา วิทยาลัยการอาชีพโพนทอง อาชีวศึกษาจังหวัดร้อยเอ็ด โดยภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน 3) นักเรียนที่เรียนแผนกวิชาต่างกัน มีความพึงพอใจในการจัดการศึกษารูปแบบทวิภาษา วิทยาลัยการอาชีพโพนทอง อาชีวศึกษาจังหวัดร้อยเอ็ด โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน แต่เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านการวัดและประเมินผลการเรียนการสอนมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

นอกจากศึกษาตัวผู้เรียนแล้วยังมีการอธิบายถึงการบริหารจัดการของกลุ่มผู้บริหารไว้อีกด้วย โดย รัตนา จันทรรวม (2560) ได้ทำการศึกษาแนวคิดหลักการบริหารโรงเรียนระบบทวิศึกษา ตามแนวคิดหลักสูตรการศึกษาเชื่อมโยงสู่อาชีพ เป็นงานวิจัยเชิงปริมาณ พบว่า 1) สภาพปัจจุบันของโรงเรียนระบบทวิศึกษามีการบริหารตามแนวคิดหลักสูตรการศึกษาเชื่อมโยงสู่อาชีพในระดับมาก 2 ด้าน คือ ด้านการประเมินผล ด้านการจัดการเรียนการสอน และมีระดับปานกลาง 1 ด้าน คือ ด้านการพัฒนาหลักสูตร ส่วนสภาพที่พึงประสงค์อยู่ในระดับมากที่สุด คือ ด้านการประเมินผล และในระดับมาก 2 ด้าน คือ ด้านการจัดการเรียนการสอน และด้านการพัฒนาหลักสูตร 2) การบริหารโรงเรียนตามแนวคิดหลักสูตรการศึกษาเชื่อมโยงสู่อาชีพ ประกอบด้วย 3 ด้าน คือ ด้านการพัฒนาหลักสูตร มีวิชาสามัญ วิชาหลัก ด้านอาชีพ และการฝึกงานวิชาเลือกด้านอาชีพ ด้านการจัดการเรียนการสอน ยังคงเน้นด้านวิชาการ แต่ผู้เรียนจะต้องเลือกเรียนวิชาปฏิบัติด้วย และด้านการประเมินผล แบ่งความรับผิดชอบเป็นสองส่วนจากองค์กร อบีและหน่วยงานต้นสังกัดของวิชาอาชีพ 3) นวัตกรรมการบริหารโรงเรียนระบบทวิศึกษาตามแนวคิดหลักสูตรการศึกษาเชื่อมโยงสู่อาชีพ คือ นวัตกรรมการบริหารโรงเรียน เข้มทิศอาชีพ 3 C ประกอบด้วย 3 ส่วน คือ 1) การจัดหลักสูตรอาชีพโดยเกิดจากความร่วมมือของโรงเรียนกับสถานประกอบการและหรือองค์กร สถาบันต่าง ๆ ประกอบด้วยวิชาสามัญและวิชาอาชีพ 2) การจัดการเรียนการสอนอาชีพแบบร่วมมือ เป็นการปฏิบัติการร่วมกันระหว่างสถานศึกษากับสถานประกอบการหน่วยงานและ/หรือสถาบันโดยการจัดการศึกษาเชิงบูรณาการ มีการกำหนดเวลา ภาระการสอนของสถานศึกษาและสถานประกอบการร่วมกัน และ 3) การประเมินผลอาชีพแบบมีทิศทาง เป็นการประเมินทั้งผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและผลลัพธ์ทางการเรียนรู้

จากการศึกษาแนวความคิดต่างๆ ทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่ได้กล่าวมาข้างต้นนั้น ทำให้เห็นว่าแนวความคิดของ Bourdieu สามารถนำมาอธิบายปรากฏการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้นภายในสังคมได้หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นสังคมเมือง สังคมชนบท เป็นต้น เกิดประเด็นต่างๆมากมายที่แตกต่างกันออกไป ทำให้ผู้วิจัยเกิดความสนใจในการนำแนวคิดของ Bourdieu มาอธิบายงานวิจัยที่เกี่ยวกับ แนวคิดของนักเรียนทวิภาษามากยิ่งขึ้น

2.9.3 วรรณกรรมหรืองานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา

จากการที่ผู้วิจัยศึกษาเกี่ยวกับการศึกษาพบว่ามีความสนใจเกี่ยวกับด้านความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาที่มีนักวิจัยได้ศึกษาไว้ดังเช่น Tomul (2009) ศึกษาเรื่องการวัดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาระดับภูมิภาคในประเทศตุรกี โดยมีวัตถุประสงค์คือศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาในประเทศตุรกีและจำนวนปีการศึกษาเฉลี่ยจากการที่ใช้ข้อมูลสำมะโนประชากรปี 2000 และข้อมูลทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศตุรกีและได้ทำการศึกษาในกลุ่มประชากรอายุ 25 ปีขึ้นไป ในส่วนของทางด้านความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาได้ใช้สัมประสิทธิ์จินีทางการศึกษา (Education Gini Coefficient) เป็นตัวแทนในการวัดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา ผลการศึกษาพบว่าความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาและจำนวนปีการศึกษาเฉลี่ยมีความสัมพันธ์ในทิศทางตรงกันข้าม แสดงให้เห็นว่าจำนวนปีการศึกษาเฉลี่ยที่เพิ่มขึ้นมีผลทำให้ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาลดลง และจากการศึกษาข้อมูลอนุกรมเวลาปี ค.ศ. 1975-2000 นั้นก็พบว่าจำนวนปีการศึกษาเฉลี่ยที่เพิ่มขึ้นส่งผลให้ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาลดลงเช่นเดียวกัน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Kumba (2010) ที่ทำการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาและจำนวนปีการศึกษาเฉลี่ยในประเทศอินโดนีเซีย ผลการศึกษาพบว่าจำนวนปีการศึกษาเฉลี่ยที่เพิ่มขึ้นทำให้ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาลดลงเช่นกัน นอกจากนี้ยังพบว่าปัจจัยทางเพศก็มีผลต่อความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาอีกด้วย โดยความแตกต่างระหว่างอัตราการรู้หนังสือระหว่างเพศก็ส่งผลต่อความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาเช่นเดียวกัน

นักวิจัยท่านต่อมา Downey (1995) ศึกษาเรื่องการศึกษาของบุตรและการจัดสรรทรัพยากรทางการศึกษาของพ่อแม่ให้แก่บุตร ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าการจัดสรรทรัพยากรทางการศึกษาให้แก่บุตรน้อยนั้น ส่งผลต่อผลการเรียนของบุตรอีกด้วย โดยพ่อแม่ที่สนับสนุนทางการศึกษาให้แก่ลูกน้อยลงจะส่งผลให้การเรียนหนังสือของลูกแย่ลงด้วย การศึกษานี้ยังแสดงให้เห็นว่าการมีบุตรมากขึ้นมีผลให้กับจัดสรรทรัพยากรทางการศึกษาแก่บุตรน้อยลง ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ

Gregorio and Lee (2002) ซึ่งทำการศึกษาเรื่องความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาและความเหลื่อมล้ำทางรายได้ระหว่างประเทศ ทั้งกลุ่มประเทศ OECD กลุ่มประเทศละตินอเมริกา กลุ่มประเทศแอฟริกา และกลุ่มประเทศในเอเชีย รวมทั้งสิ้น 49 ประเทศ โดยศึกษาปัจจัยทางการศึกษาที่ส่งผลต่อความเหลื่อมล้ำทางรายได้และปัจจัยทางรายได้ที่ส่งผลต่อการศึกษา พบว่าค่าใช้จ่ายทางการศึกษาที่เพิ่มขึ้นส่งผลให้ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาลดลง ซึ่งขัดแย้งกับการศึกษาของ Hassan and Mirza (2005) ที่ทำการศึกษาคความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาและการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในประเทศปากีสถาน ผลการศึกษาพบว่าค่าใช้จ่ายทางการศึกษาไม่มีผลต่อความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา

นักวิจัยอีกท่านได้กล่าวเกี่ยวกับการสนับสนุนการศึกษาขั้นพื้นฐานว่า Ram (1990) หากมีการสนับสนุนหรือส่งเสริมการศึกษาในประเทศด้อยพัฒนามากขึ้น เช่นการสนับสนุนให้มีการเรียนฟรีในการศึกษาขั้นพื้นฐาน ตั้งแต่เริ่มมีการพัฒนาการศึกษาอาจทำให้สามารถเพิ่มจำนวนปีการศึกษาเฉลี่ยของประชากรได้มากขึ้นและทำให้ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาลดลง ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Meschi and Scervini (2012) ที่ทำการศึกษการขยายหรือเพิ่มโอกาสในการศึกษาและความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาในกลุ่มประเทศในทวีปยุโรป และทำการทดสอบความสัมพันธ์ของจำนวนปีการศึกษาเฉลี่ยและความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาตามสมมติฐานของคุชเนทโดยวัดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาในรูปแบบของส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าสัมประสิทธิ์จีนิทางการศึกษา และดัชนี Thebi ผลการศึกษาพบว่าความสัมพันธ์ของจำนวนปีการศึกษาเฉลี่ยและความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาไม่เป็นไปตามสมมติฐานของคุชเนท โดยพบว่าจำนวนปีการศึกษาเฉลี่ยที่เพิ่มขึ้นทำให้ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาลดลงจนถึงจุดๆหนึ่ง หลังจากนั้นความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาจะค่อยเพิ่มขึ้น การศึกษาในระดับประถมศึกษาและระดับมัธยมศึกษาที่มีค่าใช้จ่ายที่ไม่สูงมากนัก ทำให้ประชากรสามารถเข้าถึงการศึกษาในระดับดังกล่าวได้ จึงทำให้จำนวนปีการศึกษาเฉลี่ยของประชากรที่เพิ่มขึ้นในช่วงแรก สามารถลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาได้ แต่การศึกษาเพิ่มในระดับอุดมศึกษาหรือสูงกว่านั้นมีค่าใช้จ่ายที่สูงกว่ามาก อาจทำให้โอกาสในการเข้าถึงการศึกษาในระดับดังกล่าวมีความแตกต่างกันด้วย การได้รับการศึกษาในระดับที่สูงขึ้นของกลุ่มคนที่มีจำนวนปีการศึกษาสูงอยู่แล้ว จะทำให้กลุ่มคนเหล่านั้นมีจำนวนปีการศึกษาเพิ่มสูงขึ้น ซึ่งส่งผลให้จำนวนปีการศึกษาเฉลี่ยของประชากรเพิ่มสูงขึ้น แต่ความแตกต่างทางการศึกษาของประชากรในสังคมก็มากขึ้นด้วยเช่นกัน จึงทำให้ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาเพิ่มสูงขึ้น

มีงานวิจัยในประเทศไทยที่ทำการศึกษาเกี่ยวกับความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาดังนี้ อรทัย สุจิตประภากร (2547) ศึกษาเรื่องบทบาทของการศึกษาต่อความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ใน

ประเทศไทย โดยศึกษาบทบาทของระดับการศึกษา ความไม่เท่าเทียมกันทางการศึกษาและคุณภาพทางการศึกษาที่มีต่อความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ ภายใต้สมมติฐานที่ว่าระดับการศึกษาและคุณภาพการศึกษาที่สูงขึ้นจะทำให้ความแตกต่างของรายได้ลดลง และทำการวัดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาด้วยการคำนวณค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และทำการศึกษาด้วยวิธี Ordinary Least Square กับข้อมูลรายจังหวัด และวิธี Pool Least Square ตามเขตพื้นที่การศึกษาสิบสามเขตในปี 2539, 2541, 2543 และ 2545 ผลการศึกษาพบว่าการศึกษาที่มีบทบาทสำคัญต่อการกระจายรายได้ ระดับการศึกษาที่เพิ่มขึ้นมีผลทำให้ความไม่เท่าเทียมกันทางการศึกษาเพิ่มขึ้น และยังพบว่าคุณภาพการศึกษาที่เพิ่มขึ้นซึ่งวัดโดยรายจ่ายเพื่อการศึกษาที่สูงขึ้นนั้นช่วยลดความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ เนื่องจากการศึกษาที่ดีขึ้นจะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพรวมถึงค่าจ้างของแรงงานที่มีระดับการศึกษาต่ำให้สูงขึ้น อย่างไรก็ตามความไม่เท่าเทียมกันทางการศึกษากลับไม่มีผลต่อความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้

สุริยะ เจียมประชาชนรากร (2546) ศึกษาเรื่องการวิเคราะห์ผลของนโยบายความเสมอภาคทางการศึกษาที่มีต่อการกระจายรายได้ในประเทศไทยในประเทศไทย ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 ถึง 8 (พ.ศ.2530-2544) โดยวิเคราะห์ความเสมอภาคทางการศึกษาวิเคราะห์การกระจายรายได้ และวิเคราะห์ผลของนโยบายความเสมอภาคทางการศึกษาที่มีต่อการกระจายรายได้ในประเทศไทยในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 6 ถึง 8 (พ.ศ. 2530-2544) โดยใช้ข้อมูลจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน (Socio-Economic Survey) จากสำนักงานสถิติแห่งชาติ ในปี พ.ศ.2535 พ.ศ. 2539 และ พ.ศ. 2543 ในการศึกษาการกระจายรายได้ของครัวเรือน ใช้การหาค่าสัมประสิทธิ์จินี (Gini Coefficient) ในการศึกษาความเสมอภาคทางการศึกษาใช้จำนวนปีเฉลี่ยที่ได้รับการศึกษา (Year of Schooling) ของหัวหน้าครัวเรือนและของสมาชิกทุกคนในครัวเรือน ส่วนการวิเคราะห์ผลของนโยบายความเสมอภาคทางการศึกษาที่มีต่อการกระจายรายได้ใช้การวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน (Stepwise Regression Analysis) ผลการศึกษาพบว่าความเสมอภาคทางการศึกษาในภาพรวมมีมากขึ้นในช่วงของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 ถึง 8 โดยจำนวนปีเฉลี่ยที่ได้รับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือนเป็น 5.18 ปี 5.19 ปี และ 5.17 ปี และของสมาชิกทุกคนในครัวเรือนเป็น 5.35 ปี 5.82 ปี และ 6.46 ปี ตามลำดับ แต่ยังคงมีความเหลื่อมล้ำระหว่างภาคเล็กน้อย โดยหัวหน้าครัวเรือนและสมาชิกทุกคนในครัวเรือนของกลุ่มครัวเรือนชั้นรายได้สูงสุด 20 % มีจำนวนปีการศึกษาเฉลี่ยสูงกว่าของกลุ่มครัวเรือนชั้นรายได้ต่ำสุด 20 % เท่ากับ 2-2.5 เท่า และผลการกระจายรายได้มีแนวโน้มเหลื่อมล้ำกันมากขึ้นในช่วงของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 ถึง 8 โดยค่าสัมประสิทธิ์จินี

(Gini Coefficient) เท่ากับ 0.5882 0.5816 และ 0.6910 ตามลำดับ ในส่วนความเสมอภาคทางการศึกษามีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของรายได้ของครัวเรือนอย่างมีนัยสำคัญ

จากการศึกษางานวิจัยเกี่ยวกับความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาจะพบว่าทั้งงานวิจัยต่างประเทศและในประเทศจะพบข้อมูลเกี่ยวกับความสัมพันธ์ที่ระหว่างความเหลื่อมล้ำทางรายได้ที่มีผลกับการศึกษา การศึกษาในระดับที่ไม่เท่าเทียมกัน ส่งผลกับการก้าวหน้าในหน้าที่การงานในอนาคต จึงเป็นสิ่งที่ผู้วิจัยสนใจในการศึกษาเพิ่มเติมในงานวิจัยต่อไป

2.10 กรอบแนวคิดในการวิจัย

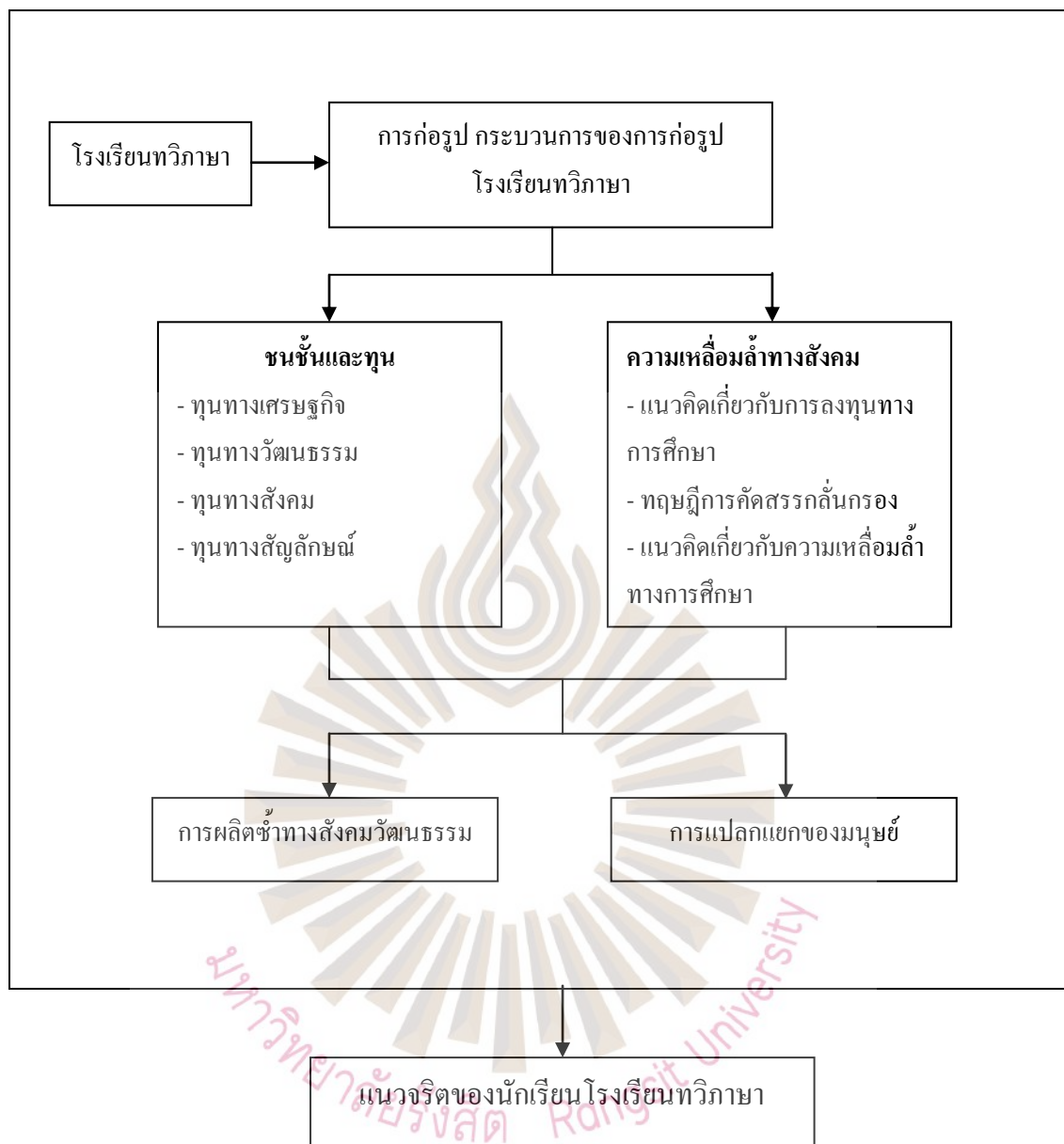
การศึกษาวิจัยในครั้งนี้เป็นการนำแนวคิดเรื่องชนชั้นและทุนของ Bourdieu มาอธิบายภายใต้การก่อตัว กระบวนการของการก่อรูปโรงเรียนทวิภาษา เพื่ออธิบายชนชั้นจากการพิจารณาทุนทางวัฒนธรรมในเชิงสถาบันจากการก่อตัว กระบวนการของการก่อรูปโรงเรียนทวิภาษา นอกจากนี้กรอบแนวคิดดังกล่าวยังมีความสัมพันธ์กับกรอบแนวคิดของมาร์กซิสต์ ที่อธิบายชนชั้นในแง่ของวิถีการผลิต และเรียกเงื่อนไขภายในว่าจิตสำนึกของชนชั้น (Class Consciousness) โดยทฤษฎีมาร์กซิสต์มองว่า การปฏิบัติทางสังคม (Social Practice) เป็นกระจก (Mirror) สะท้อนความเป็นจริงทางสังคม ซึ่งเป็นมุมมองที่มีลักษณะกำหนดนิยม (Determinism) และ คตินิยมลดทอน (Reductionism) Hanna (2016) และ Speller (2011) จากมุมมองนี้ไม่อาจกล่าวได้ว่าการกระทำเป็นเครื่องสะท้อน (Reflection) ความเป็นจริงทางสังคม (Social Reality) Bourdieu จึงได้เสนอให้มองว่าเป็นการหักเห (Refraction) ซึ่งหมายความว่า แม้พื้นที่ทางสังคมจะเป็นเงื่อนไขที่มีอิทธิพลต่อการผลิตสร้างวัฒนธรรม (Cultural Production) แต่ผลกระทบจากพื้นที่ทางสังคมก็ถูกทำให้หักเหไปจากเดิม คือ ถูกปรับและแปลงโดยกลไกต่าง ๆ ที่ซับซ้อนอยู่ใน “สนาม” แห่งการผลิตสร้างวัฒนธรรมนั้น

มโนทัศน์ “สนาม” (Field) หมายถึง อาณาบริเวณหนึ่ง ๆ ของพื้นที่ทางสังคมที่มีลักษณะเป็นเครือข่ายความสัมพันธ์ของคนหรือกลุ่มทางสังคมที่มี “ตำแหน่งหน้าที่” (Positions) ต่างกันในสังคม มีลักษณะเป็นโครงสร้าง (Structure) ของการกระจายตัวของอำนาจหรือทุน “สนาม” เป็นอาณาบริเวณ (Arena) ที่มีการผลิต หมุนเวียน การใช้ประโยชน์จากสินค้า บริการ ความรู้ การปะทะแข่งขัน การดิ้นรน การพยายามสะสมทุน และการผูกขาดทางเศรษฐกิจ นอกจากนี้ “สนาม” อาจเป็นสนามของกิจกรรมทางปัญญา (Intellectual Field) ที่แข่งขันกันด้านทุนทางสัญลักษณ์ (Symbolic

Capital) มีผู้ผลิตเป็นกลุ่มคน อย่างเช่น นักวิชาการ ศิลปิน นักเขียน และในสนามของการแข่งขันเหล่านี้ แต่ละฝ่ายไม่ได้พยายามเป็นผู้ชนะ แต่พยายามที่จะมีอำนาจในการควบคุมหรือครองอำนาจนำ (Swartz, 1997)

ดังนั้นในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยได้นำกรอบแนวคิดของมาร์กซิสต์ ในมโนทัศน์ของสนาม ซึ่งหมายถึง โรงเรียนทวิภาษา มาใช้ร่วมกับแนวคิด Bourdieu ในมโนทัศน์ของทุน ชนชั้น และความแปลกแยกของมนุษย์ (Alienation) ซึ่งภายในสนามของโรงเรียนทวิภาษา ตำแหน่งของปัจเจกบุคคลในความสัมพันธ์ของการผลิตนักเรียน ได้ทำหน้าที่ในการจัดแบ่งชนชั้นทางสังคม และเมื่อพิจารณาการนิยามและเงื่อนไขของชนชั้นร่วมกันทั้งหมด จะทำให้เข้าใจได้ว่าความแตกต่างของปัจเจกชน จากเงื่อนไขข้างต้น ได้นำไปสู่ความแตกต่างของปัจเจกชนในพื้นที่ และตำแหน่งแห่งที่ทำให้เกิดชนชั้นระหว่างโรงเรียนทวิภาษากับโรงเรียนในรูปแบบอื่น ดังนั้นเพื่อให้โรงเรียนทวิภาษาสามารถมีจุดยืนแห่งสังคมได้อย่างยั่งยืน โรงเรียนทวิภาษาควรมีการจัดการศึกษาที่ลดช่องว่างดังกล่าว ซึ่งผู้วิจัยสามารถนำเสนอกรอบแนวคิดในการวิจัยได้ดังนี้

รูปที่ 2.2 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ที่มา: ผู้วิจัย, 2564

บทที่ 3

การก่อรูปและความเป็นมาของโรงเรียนทวิภาษา

ในบทนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการนำเสนอการก่อรูปและความเป็นมาเกี่ยวกับการกำเนิดโรงเรียนทวิภาษาที่ก่อตั้งขึ้นมา ความสำคัญของโรงเรียนทวิภาษา บริบทระบบการศึกษา วิธีการบริหารจัดการด้านการศึกษา เพื่อให้เห็นระบบการจัดการเรียนการสอนในระบบทวิภาษาที่ปรากฏอยู่ในสังคมไทย โดยแบ่งออกเป็นส่วนประกอบต่างๆ ดังต่อไปนี้

- 3.1 การจัดการศึกษาของโรงเรียนทวิภาษาในต่างประเทศ
- 3.2 ความหมายและการก่อรูปของโรงเรียนทวิภาษาในประเทศไทย
- 3.3 ความเป็นมาของโรงเรียนทวิภาษาในประเทศไทย
- 3.4 ความสำคัญของโลกแห่งภาษา
- 3.5 การจัดการศึกษาของประเทศไทย
- 3.6 แนวโน้มการศึกษาไทย

3.1 การจัดการศึกษาของโรงเรียนทวิภาษาในต่างประเทศ

3.1.1 การจัดการศึกษาของโรงเรียนทวิภาษาในประเทศสาธารณรัฐสิงคโปร์

สาธารณรัฐสิงคโปร์ ได้ชื่อว่าเป็นประเทศที่มีระบบการศึกษาที่ดีที่สุดแห่งหนึ่งของโลก ซึ่งการบริหารการศึกษาของประเทศสิงคโปร์มีกระทรวงศึกษาธิการ (Ministry of Education) เป็นหน่วยงานสูงสุดที่ทำหน้าที่ในการวางแผนและนำแผนดังกล่าวไปสู่การปฏิบัติ สำหรับการศึกษาในประเทศสิงคโปร์ได้กำหนดให้มีการศึกษาขั้นพื้นฐานทั้งสิ้น 12 ปี ด้วยวิสัยทัศน์และนโยบายการจัดการศึกษาของสิงคโปร์ที่โดดเด่นทำให้การศึกษาของประเทศสิงคโปร์ก้าวหน้ามากกว่าประเทศอื่นๆ ในภูมิภาค และยังเป็นประเทศที่มีการปรับปรุงนโยบายทางการศึกษาอย่างต่อเนื่องเพื่อทันต่อการเปลี่ยนแปลงของวิทยาการใหม่ๆ ของโลก ดังจะเห็นได้จากการจัดระเบียบการศึกษาขึ้นอย่างเป็นระบบครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2490 และได้เริ่มปฏิรูปการศึกษาอย่างจริงจังตั้งแต่ปี พ.ศ. 2508 โดยเป้าหมายแรก คือ การปฏิรูปการบริหารจัดการโรงเรียน ต่อมาในช่วงปี พ.ศ. 2508 – พ.ศ. 2512

รัฐบาลได้ทำการกำหนดหลักสูตรระดับชาติขึ้นเป็นครั้งแรก โดยให้มีการใช้สองภาษาในโรงเรียน คือ มีการใช้ภาษาอังกฤษเป็นภาษาราชการ และใช้ภาษาแม่เพื่อดำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมของตน ต่อมา ในช่วงปี พ.ศ. 2513 - พ.ศ. 2523 ประเทศสิงคโปร์ได้ทำการปฏิรูปหลักสูตรสองภาษาใหม่ โดยได้ทำการวางหลักสูตรใหม่และออกแบบสื่อการสอนให้เหมาะสมต่อการเรียนในรายวิชาวิชาที่ต้องใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร และในช่วงปี พ.ศ. 2524 – พ.ศ. 2533 ประเทศสิงคโปร์ได้สร้างความ เป็นเลิศในด้านหลักสูตรและนวัตกรรม โดยได้ทำการปรับหลักสูตรให้มีความยืดหยุ่นมากขึ้น มีการ ใช้นวัตกรรมการสอนแบบใหม่เพื่อกระตุ้นให้เด็กมีความสนใจเรียนรู้ มีทักษะในการคิดและ แก้ปัญหา อีกทั้งยังได้ส่งเสริมให้เด็กที่มีความสามารถพิเศษมากขึ้น เช่น ด้านศิลปะและดนตรี เป็นต้น

ต่อมาในช่วงปี พ.ศ. 2540 นับได้ว่าเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญทางการศึกษาของประเทศสิงคโปร์ อีกช่วงหนึ่ง โดยนายโก๊ะ จ๊ก ตง (Goh Chok Tonk) ขณะดำรงตำแหน่งรองนายกรัฐมนตรีใน ขณะนั้น ได้ประกาศวิสัยทัศน์ทางการศึกษาแห่งชาติที่มุ่งเน้นให้ประเทศสิงคโปร์เป็นสังคมแห่งการ เรียนรู้และมีโรงเรียนที่เน้นสอนให้นักเรียนเป็นนักคิด หรือที่รู้จักกันในนาม Thinking Schools Learning Nation (TSLN) และภายใต้วิสัยทัศน์ดังกล่าวได้ทำให้เกิดนโยบายต่าง ๆ ตามมามากมาย ซึ่งล้วนแต่มีผลต่อการปรับปรุงปฏิรูประบบการศึกษาทั้งสิ้น และสิ่งที่ได้เห็นอย่างเป็นรูปธรรม ก็คือ การเปลี่ยนกระบวนทัศน์ทางการศึกษาใหม่ จากการมุ่งเน้นประสิทธิภาพของการศึกษา (Efficiency-driven paradigm) เป็นกระบวนทัศน์ที่มุ่งเน้น ความสามารถของนักเรียน (Ability-Driven Paradigm) โดยมุ่งเน้นให้ระบบการศึกษาใหม่สามารถช่วยพัฒนาศักยภาพของนักเรียนให้ได้สูงสุดเท่าที่แต่ละ คนจะมี

ต่อมาในปี พ.ศ. 2547 รัฐบาลนำโดยนายลี เซียน ลุง (Lee Hsien Loong) นายกรัฐมนตรีได้ ประกาศวิสัยทัศน์ใหม่ด้านการศึกษาที่สอดคล้องไปกับวิสัยทัศน์ TSLN หรือที่รู้จักกันในวลี Teach Less Learn More (TLLM) ที่เน้นการสอนให้น้อยลงแต่ให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้มากขึ้น และ นำไปสู่การปฏิบัติ ซึ่งนับเป็นการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการเรียนการสอนจากที่เน้นปริมาณสู่การเรียน การสอนเป็นการเน้นคุณภาพการสอน โดยเชื่อว่า การสอนที่เน้นปริมาณไม่สามารถนำนักเรียนเข้าสู่ กระบวนการเรียนรู้ได้อย่างเพียงพอ (Passive Learners) ไม่สามารถจุดประกายความอยากรู้อยากเห็น กระบวนการสอนดังกล่าวนี้ ช่วยให้โรงเรียนและครูสามารถเข้าถึงแก่นของการเรียนการสอนว่า การ สอนนี้สอนเพื่ออะไร ต้องสอนอะไร และสอนอย่างไร ด้วยกระบวนการสอนแบบ TLLM จะไม่เน้น การเรียนการสอนและการวัดผลแบบเดิมเพื่อใช้กับคนหมู่มาก แต่เป็นการออกแบบการสอนและ

การวัดผลที่มีความแตกต่างตามความพร้อมและความสนใจของผู้เรียน เพื่อให้เกิดผลต่อการเรียนรู้ตลอดชีพ เน้นการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ตรง สร้างประสบการณ์การเรียนรู้แบบองค์รวม (Holistic learning) ที่เน้นสร้างผู้เรียนที่มีลักษณะเฉพาะตน สามารถก้าวไปสู่การพัฒนาความเป็นเลิศในด้านต่าง ๆ ที่แต่ละคนถนัด เพื่อให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์และประสบความสำเร็จในอนาคต

แต่เดิมนั้นการควบคุมทางด้านวิชาการของสิงคโปร์มีความเข้มข้นอย่างมาก เนื่องจากมีการสร้างหลักสูตรแห่งชาติและเพื่อต้องการควบคุมคุณภาพการศึกษาให้ไปในทิศทางเดียวกัน แต่ด้วยวิสัยทัศน์ของนาย ลี กวน ยู อดีตนายกรัฐมนตรี ทำให้รัฐบาลเริ่มมองเห็นความสำคัญของความคิดสร้างสรรค์และการสร้างนวัตกรรมใหม่ ๆ โดยเชื่อว่ารัฐควรให้อิสระแก่โรงเรียนในการคิดริเริ่มสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ จึงได้เริ่มทำการปฏิรูปการศึกษาอันเป็นผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหลายประการขึ้นในเวลาต่อมา ปัจจุบันรัฐบาลได้ปฏิรูปการศึกษาและประกาศนโยบายที่อนุญาตให้แต่ละโรงเรียนสามารถพัฒนาและปรับปรุงด้านวิชาการกันเองมากยิ่งขึ้น รูปธรรมที่เห็นได้จากการปฏิรูปด้านวิชาการก็คือ มีการปรับปรุงระบบการจัดลำดับโรงเรียน (School Ranking System) เพิ่มวัสดุและสื่อการสอน ลดขนาดชั้นเรียนให้มีจำนวนนักเรียนน้อยลง ปรับรายวิชาให้เหมาะสมกับความต้องการของนักเรียน ลดเนื้อหาลงในแต่ละวิชา และให้ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมมากยิ่งขึ้น

สำหรับระบบการศึกษาในประเทศสิงคโปร์นั้น จากการที่รัฐบาลสิงคโปร์ได้ให้ความสำคัญกับการศึกษาเป็นอย่างมาก โดยถือว่าประชาชนเป็นทรัพยากรที่มีค่ามากที่สุดของประเทศ รัฐบาลจึงได้ให้การอุดหนุนด้านการศึกษาจนเสมือนกับเป็นการศึกษาแบบให้เปล่า โรงเรียนในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาล้วนเป็นโรงเรียนของรัฐบาลหรือกึ่งรัฐบาล สำหรับสถานศึกษาของเอกชนในประเทศสิงคโปร์ จะมีเฉพาะในระดับอนุบาลและโรงเรียนนานาชาติเท่านั้น ทั้งนี้การศึกษาระดับมัธยมศึกษาของประเทศไทย ผู้เรียนจะต้องเรียนรู้ 2 ภาษาควบคู่กันไป ได้แก่ ภาษาอังกฤษซึ่งเป็นภาษาหลัก และเลือกเรียนภาษาแม่ (Mother Tongue) อีก 1 ภาษา คือ จีน (แมนดาริน) มาเลย์ หรือ ทมิฬ (อินเดีย) โดยแบ่งระบบการศึกษออกเป็นระบบ 6+4+2 (ตามรูปที่ 3.1) ดังนี้

Age	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
Grade				1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Level	Kindergarten			Primary						Secondary			Pre-University		
Access	Voluntary			Compulsory						Voluntary					
Cost	Free			Heavy Subsidized											

รูปที่ 3.1 Overview of the Public School System in Singapore

ระบบการศึกษาภาคบังคับ 6 ปี จากอายุ 6-11 ปี แบ่งได้เป็น

3.1.1.1 ระดับปฐมวัย (Primary) ระดับประถมศึกษาใช้เวลาเรียน 6 ปี เด็กจะเริ่มเข้าเรียนเมื่ออายุ 6 ปี การเลื่อนเกรดนั้นจะทดสอบนักเรียนโดยการทำข้อสอบ Primary School Leaving Examination (PSLE) เพื่อที่จะเข้าศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษาต่อไป ผลการเข้าสอบมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อการศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษา

3.1.1.2 ระดับมัธยมศึกษา (Junior High School/Secondary) ระยะเวลาเรียน 4 ปี ช่วงอายุนักเรียนอยู่ระหว่าง 12-15 ปี การศึกษาในระดับมัศึกษานั้น จะมี 3 หลักสูตรให้เลือกตามความสามารถและความสนใจ โดยใช้เวลา 4-5 ปี ได้แก่ หลักสูตรพิเศษ (Special Course) หลักสูตรเร่งรัด (Express Course) หลักสูตรปกติ (Normal Course) เมื่อจบหลักสูตรจะมีการสอบโดยหลักสูตรพิเศษ และหลักสูตรเร่งรัดจะต้องผ่านประกาศนียบัตร GCB (General Certificate of Education) ในระดับ “O” Level ส่วนหลักสูตรปกติจะต้องผ่าน GCB “N” Level แต่ถ้าต้องศึกษาต่อในระดับเตรียมอุดมศึกษา ก็ต้องสอบให้ผ่าน GCB “O” Level เช่นเดียวกัน

3.1.1.3 ระดับหลังมัธยมศึกษา (Post-Secondary)

1) ระดับเตรียมอุดมศึกษา (Pre-University) เป็นช่วงการศึกษาที่สูงขึ้นมาจากมัธยมศึกษา ผู้ที่จะเรียนต่อในมหาวิทยาลัยก็จะเข้าศึกษาต่อใน Junior College อีก 2 ปี เมื่อจบแล้วจะต้องสอบ GCE “A” Level เพื่อนำผลคะแนนไปตัดสินใจการเข้าเรียนต่อระดับมหาวิทยาลัย จะต้องศึกษาชั้นเตรียมมหาวิทยาลัยอีก 2 ปี ช่วงอายุนักเรียนจะอยู่ระหว่าง 16-17 ปี

2) ระดับอาชีวศึกษา (Vocational Education) วิทยาลัยเทคนิค (Polytechnic) ของสิงคโปร์มี 4 แห่ง ได้แก่ Singapore Polytechnic, Ngee Ann Polytechnic, Temasek Polytechnic และ Nanyang Polytechnic ส่วนวิทยาลัยผลิตครูของสิงคโปร์มีอยู่เพียงแห่งเดียว คือ National Institute of Education นอกจากนี้ ยังมี Institute of Technical Education : ITE เป็นสถาบันที่จัดการศึกษาสำหรับผู้ต้องการทักษะทางช่าง และช่างฝีมือ

3.1.1.4 ระดับอุดมศึกษา (Higher Education) มหาวิทยาลัยในสิงคโปร์มี 3 แห่ง คือ National University of Singapore (NUS) จะให้การศึกษาครอบคลุมเกือบทุกสาขาวิชา ทั้งแพทยศาสตร์ ทันตแพทย์ กฎหมาย ศิลปะศาสตร์ วิทยาศาสตร์ วิศวกรรม สถาปัตยกรรม และการบริหารธุรกิจ Nanyang Technological University จะเน้นการศึกษาด้านวิศวกรรมศาสตร์สาขาต่าง ๆ รวมทั้งวิทยาศาสตร์ประยุกต์และสาขาธุรกิจ และการบัญชี และ Singapore Management University จะเน้นเรื่องธุรกิจการจัดการ

ประเทศสิงคโปร์นับว่าเป็นประเทศที่มีเสถียรภาพทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมสูงที่สุดแห่งหนึ่งของโลก ถึงแม้ว่าจะเป็นประเทศที่เล็กที่สุดประเทศหนึ่งของโลกและเป็นประเทศที่ไม่มีทรัพยากรธรรมชาติมากมายเหมือนดังประเทศอื่น แต่มีรัฐบาลที่มีเสถียรภาพและให้ความสำคัญต่อการพัฒนาคน โดยประเทศนี้เชื่อว่าประชาชน คือ ทรัพยากรที่มีค่าที่สุดของประเทศ ทำให้รัฐออกนโยบายการศึกษาที่ชัดเจน สามารถปฏิบัติงานได้อย่างต่อเนื่องจนบรรลุวัตถุประสงค์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งระบบการศึกษาที่เป็นแบบสองภาษา ซึ่งระบบดังกล่าวนี้เปิดโอกาสให้นักเรียนได้ใช้ภาษาอังกฤษเป็นภาษาราชการ และใช้ภาษาแม่ในการเรียนรู้วัฒนธรรมและสังคม ทำให้นักเรียนมีความสามารถทางภาษา และสามารถสื่อสารกับสังคมโลกอย่างได้เปรียบอีกด้วย นอกจากนี้แล้วประเทศสิงคโปร์ได้มีการออกแบบระบบการจัดการ การวางแผนเรื่องบุคลากร และการตรวจสอบอย่างชัดเจน ทำให้แผนงานทางการศึกษาสามารถปฏิบัติงานได้อย่างลุล่วงตามวัตถุประสงค์ มีผลทำให้การศึกษาของสาธารณรัฐสิงคโปร์ก้าวรุดหน้าไปกว่าประเทศอื่น ๆ ในภูมิภาคโดยถือว่าเป็นประเทศที่มีระบบการศึกษาที่ดีที่สุดแห่งหนึ่งของโลก

3.1.2 การจัดการศึกษาของโรงเรียนทวิภาษาในประเทศฮ่องกง

ในช่วงปี ค.ศ. 2000 - ค.ศ. 2006 สถาบันการศึกษาในประเทศฮ่องกงได้ทำการปฏิรูปการศึกษา และได้ทำการปรับปรุงหลักสูตรการเรียนการสอนขนานใหญ่ ทั้งในด้านเนื้อหาหลักสูตร

วิธีการประเมินผลผู้เรียน และการสอนภาษา ซึ่งวัตถุประสงค์ของการเปลี่ยนแปลงในครั้งนี้ เพื่อมุ่งเน้นให้สถาบันการศึกษาทั้งหลายลดบทบาทของการสอบลง และหันมาให้ความสำคัญกับการพัฒนาผู้เรียนในด้านต่าง ๆ มากขึ้น ตั้งแต่ ด้านคุณธรรม จริยธรรม การรู้หน้าที่พลเมือง การพัฒนาด้านสติปัญญา การมีจิตสาธารณะ การพัฒนาบุคลิกภาพ ตลอดจนการมีประสบการณ์ทำงานจริง นอกเหนือจากการเรียนในห้องเรียนเพียงอย่างเดียว เพื่อผลิตบัณฑิตที่มีคุณภาพ รู้จักใช้วิจารณญาณ และเต็มเปี่ยมไปด้วยความคิดสร้างสรรค์

โรงเรียนในประเทศฮ่องกง แบ่งออกเป็น โรงเรียนรัฐบาลที่ได้รับเงินอุดหนุนจากองค์การกุศลและองค์กรด้านศาสนา ส่วนโรงเรียนเอกชนส่วนใหญ่เป็น โรงเรียนคริสเตียน ซึ่งมักจะมีมาตรฐานการศึกษาที่เข้มงวดกว่า และมีแหล่งเงินทุนสนับสนุนเพื่อการศึกษาเป็นของตัวเอง นอกจากนี้ก็ยังมีโรงเรียนนานาชาติ สำหรับนักเรียนที่ต้องการหลักสูตรทางเลือก เช่น โปรแกรม International Baccalaureate (IB), SAT, AP และ GCEAL ทั้งนี้ระบบการศึกษาของประเทศฮ่องกง ได้รับอิทธิพลมาจากประเทศอังกฤษตั้งแต่ยุคอาณานิคม และในปัจจุบันประเทศฮ่องกงมีการศึกษาภาคบังคับ 9 ปี โดยแบ่งออกเป็น ชั้นประถมศึกษา 6 ปี และมัธยมศึกษาตอนต้น 3 ปี ส่วนการเรียนชั้นอนุบาล 3 ปี จะเรียนหรือไม่เรียนก็ได้ แต่พ่อแม่ส่วนใหญ่ในประเทศฮ่องกงมักจะส่งลูกเข้าเรียนชั้นอนุบาลตั้งแต่อายุ 3 ขวบ และเมื่อสำเร็จการศึกษาระดับมัธยมต้นแล้ว ก็จะต่อยอดระดับชั้นมัธยมปลายอีก 3 ปี และเรียนปริญญาตรีโดยใช้เวลา 4 ปี เช่นเดียวกับประเทศไทย (ระบบการศึกษาแบบเก่าของฮ่องกง จะเรียนชั้นมัธยมศึกษา 7 ปี และเรียนมหาวิทยาลัย 3 ปี)

เมื่อจบการศึกษาระดับชั้นมัธยมปลาย ผู้เรียนจะได้รับประกาศนียบัตร Hong Kong Diploma of Secondary Education (HKDSE) เป็นเอกสารสำคัญสำหรับสมัครเรียนต่อมหาวิทยาลัย ซึ่งประเทศฮ่องกงกำลังผลักดันให้ HKDSE มีสถานะเทียบเท่ากับ A-Level ของผู้จบการศึกษาในระดับนานาชาติตามระบบของสหรัฐอเมริกา และปัจจุบันประเทศฮ่องกงมีมหาวิทยาลัยที่ได้รับทุนสนับสนุนจากรัฐบาลถึง 8 แห่ง โดยได้ทำการเปิดสอนตั้งแต่ระดับปริญญาตรีจนถึงปริญญาเอก และยังมีสถาบันอาชีวศึกษาอื่น ๆ อีกหลายแห่ง เพื่อขยายโอกาสในการศึกษาต่อหลังเรียนจบชั้นมัธยมของนักเรียนภายในประเทศฮ่องกง และเพื่อเปิดโอกาสให้นักเรียนต่างชาติเข้ามาศึกษาต่อในประเทศฮ่องกงมากยิ่งขึ้น

อย่างไรก็ตาม การศึกษาในระดับประถมและระดับมัธยมศึกษา รัฐบาลได้ให้บริการการศึกษาฟรี 12 ปีในระดับประถมและมัธยมปลาย เด็กทุกคนที่ผ่านโรงเรียนภาครัฐ รัฐบาลจะให้

เงินสมทบเต็มรูปแบบสำหรับหลักสูตรเต็มเวลาที่ดำเนินการ โดยคณะกรรมการฝึกอบรมด้านอาชีวศึกษาสำหรับการศึกษาในกลุ่มที่ 3 เพื่อเป็นทางเลือกในการเรียนนอกเหนือจากหลักสูตรหลัก โดยทั่วไปเมื่อเด็กมีอายุ 18 ปี ก่อนจะจบการศึกษาระดับมัธยม นักเรียนทุกคนจะต้องสอบรวมและจะได้รับประกาศนียบัตรของระดับชั้นมัธยมศึกษา โดยประเภทโรงเรียนที่มีในระบบนี้แบ่งเป็น 3 ประเภท ได้แก่ โรงเรียนของรัฐซึ่งดำเนินการโดยรัฐบาลโดยตรง โรงเรียนที่ได้รับเงินอุดหนุน/โรงเรียนที่รัฐบาลให้ความช่วยเหลือ และโรงเรียนเอกชนซึ่งดำเนินการโดยองค์กรทางศาสนา โรงเรียนเหล่านี้อยู่ภายใต้แนวทางของหลักสูตรที่จัดทำโดยสำนักงานการศึกษา โรงเรียนเอกชนที่ได้รับเงินอุดหนุนภายใต้โครงการเงินช่วยเหลือโดยตรงและโรงเรียนนานาชาติอยู่นอกระบบนี้ และอาจเลือกใช้หลักสูตรที่แตกต่างกัน โดยสอนภาษาอื่น ๆ นอกจากนี้รัฐบาลยังคงมีนโยบาย “การสอนภาษาแม่” โดยโรงเรียนใช้ภาษาควางคังเป็นสื่อการสอน มีการศึกษาทั้งภาษาจีนและภาษาอังกฤษ ซึ่งโรงเรียนมัธยมเน้น “ความรู้สองทางและสามภาษา” โดยสนับสนุนให้เพิ่มการพูดภาษาจีนกลาง

สำหรับการบริการด้านการศึกษาสำหรับเด็กที่ไม่ได้ใช้ภาษาจีน (NCS) รัฐบาลได้ให้โอกาสสำหรับเด็กที่มีสิทธิเข้าเรียน โรงเรียนรัฐบาลทั้งหมดเท่าเทียมกัน รวมถึงเด็กที่พูดภาษาจีนไม่ได้ โดยไม่คำนึงถึงการแข่งขัน ซึ่งรัฐบาลมุ่งมั่นที่จะส่งเสริมและสนับสนุนในช่วงต้นของการรวมกัน ของนักเรียนที่ไม่ได้พูดภาษาจีน (โดยเฉพาะนักเรียนชนกลุ่มน้อย) โดยได้อำนวยความสะดวกในการปรับตัวให้เข้ากับระบบการศึกษาท้องถิ่นและเชี่ยวชาญในการใช้ภาษาจีน ให้บริการด้านการศึกษาสำหรับนักเรียนที่ไม่ได้พูดภาษาจีน และสนับสนุนการทำงานของผู้บริหารของโรงเรียนครูและผู้ปกครอง อีกทั้งในปัจจุบันหลักสูตรระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาทั้งหมดในประเทศฮ่องกง กำหนดได้ถูกกำหนดโดยสภาพัฒนาหลักสูตร (CDC) ซึ่งเป็นหน่วยงานที่ปรึกษาผ่านการจัดตั้งโดยรัฐบาล และได้รับการแนะนำให้ใช้ในโรงเรียนต่าง ๆ โดยกระทรวงศึกษาธิการ โรงเรียนประถมศึกษาและมัธยมศึกษาที่ใช้หลักสูตรตรงของสภา สำหรับโรงเรียนนานาชาติในประเทศฮ่องกง เป็นโรงเรียนที่ได้รับเงินสนับสนุนจากกระทรวงศึกษาธิการโดยตรงบางแห่ง และโรงเรียนเอกชนอื่น ๆ จะใช้หลักสูตรอื่นในการสอน โรงเรียนนานาชาติมักจะใช้หลักสูตรที่ไม่ใช่ของท้องถิ่นส่วนใหญ่ และไม่ต้องสอบข้อสอบของท้องถิ่น

3.1.3 การจัดการศึกษาของ โรงเรียนทวิภาษาในประเทศไต้หวัน

ไต้หวันเป็นประเทศที่ให้ความสำคัญด้านการศึกษาและมีระบบการศึกษาที่มีคุณภาพอันดับต้นของโลก ในแต่ละปีรัฐบาลใช้งบประมาณเพื่อการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมอยู่ใน

ระดับสูงถึงร้อยละ 19.5 ของงบประมาณกลางรัฐบาล ทำให้คุณภาพการศึกษาครอบคลุมประชากรส่วนใหญ่ของประเทศ จากสถิติปี 2015 พบว่า อัตราการรู้หนังสือของประชากรอายุ 15 ปีขึ้นไป สูงถึงร้อยละ 98.6 มีผู้สำเร็จการศึกษาอย่างน้อย ระดับอนุปริญญาและระดับอุดมศึกษารวมกันร้อยละ 43 ของประชากรที่มีอายุ 15 ปีขึ้นไป ซึ่งมีอัตราการเพิ่มขึ้นร้อยละ 11 จากระยะเวลา 10 ปีที่ผ่านมา (กระทรวงการต่างประเทศสาธารณรัฐจีน (ไต้หวัน), 2560) สำหรับระบบการศึกษาของไต้หวัน ได้รับอิทธิพลจากระบบการศึกษาของสหรัฐอเมริกา (Lee, 2004) และมีการศึกษาภาคบังคับที่มุ่งให้นักเรียนใช้เวลากับการศึกษาเพิ่มขึ้น แต่เดิมรัฐบาลกำหนดให้มีการศึกษาภาคบังคับ 9 ปี ซึ่งประกาศใช้เมื่อ ค.ศ. 1968 ขณะนั้นมีเพียงไม่ถึง 9 ประเทศทั่วโลกที่มีระบบการศึกษาภาคบังคับ จนกระทั่ง ค.ศ. 2012 รัฐบาลได้เพิ่มการศึกษา ภาคบังคับเป็น 12 ปี เพื่อให้นักเรียนมีเวลาศึกษาเพิ่มขึ้นอีก 3 ปี ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายสายสามัญ และระดับมัธยมศึกษาตอนปลายสายอาชีพ หรือระดับอนุปริญญา (Chen & Huang, 2017)

โดยเด็กไต้หวันเริ่มเข้าสู่ระบบการศึกษาตั้งแต่อายุ 5-6 ปี เริ่มจากการศึกษาระดับอนุบาล (Kindergarten School) เป็นเวลา 2 ปี ระดับประถมศึกษา (Elementary School) 6 ปี ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (Junior High School) 3 ปี ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (Senior High School) 3 ปี ระดับปริญญาตรี 4 ปี ระดับปริญญาโท 2-4 ปี และระดับปริญญาเอก 2-7 ปี ซึ่งหลักสูตรการศึกษารอบคลุมทั้งการศึกษาที่เน้นด้านเทคโนโลยีการอาชีพ การศึกษาพิเศษ การศึกษาในผู้ใหญ่ และการศึกษาต่อเนื่อง (Chen & Huang, 2017; Lee, 2004) ปัจจุบันพบว่าระบบการศึกษาของไต้หวันมีพัฒนาการที่ดีขึ้นตามลำดับ เห็นได้จากคะแนนสอบแข่งขันของนักเรียน นักศึกษาที่มีคะแนนผลการสอบแข่งขันระดับนานาชาติอยู่อันดับต้นของโลก เช่น การแข่งขันโอลิมปิกวิชาการ หรือผลการสอบของ PISA (Programme for International Student Assessment) โดยมีคะแนนด้านคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีอยู่ในระดับสูง (ทวิรัตน์ มาลา, 2556; สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, 2560) นอกจากนี้ยังมีการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมเพื่อการเป็นพลเมืองที่ดีมีคุณภาพ (Lee, 2004) และมีระบบงานแนะแนวเป็นอีกกลไกที่ช่วยสนับสนุนให้การจัดการศึกษามีประสิทธิภาพอย่างต่อเนื่อง

3.1.4 การจัดการศึกษาของ โรงเรียนทวิภาษาในประเทศมาเลเซีย

ประเทศมาเลเซีย หรือชื่อเรียกอย่างเป็นทางการว่า สหพันธรัฐมาเลเซีย มีเมืองหลวงตั้งอยู่ที่กรุงกัวลาลัมเปอร์ เป็นประเทศอุตสาหกรรมใหม่ที่มีเศรษฐกิจก้าวหน้าแห่งหนึ่งในเอเชียตะวันออกเฉียง

เฉียงใต้ โดยเป็นรองจากประเทศสิงคโปร์ มีภาษามลายู (Bahasa Malaysia) หรือมลายู เป็นภาษาราชการ ซึ่งประชากรส่วนใหญ่จะนับถือศาสนาอิสลาม สำหรับระบบการศึกษาในประเทศมาเลเซียพบว่า สถาบันการศึกษาส่วนใหญ่จะใช้ภาษาอังกฤษเป็นสื่อในการสอน มีระบบการเรียนการสอนแบบ Twinning Program หรือหลักสูตรปริญญาร่วมระหว่างประเทศ ผู้เรียนจะได้รับวุฒิปริญญาจากทั้งในประเทศและต่างประเทศ อันเป็นที่ยอมรับ ซึ่งเป็นระบบที่ได้รับความนิยมอย่างมากในกลุ่มประเทศสหราชอาณาจักรอังกฤษ อเมริกา ออสเตรเลีย และแคนาดา หน่วยงานจัดการศึกษาของมาเลเซีย คือ 1) Ministry of Education (MOE) หรือกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งจะดูแลการศึกษาในระดับประถมศึกษา ระดับมัธยม และระดับเตรียมอุดมศึกษา 2) Ministry of Higher Education (MOHE) หรือกระทรวงอุดมศึกษา ดูแลการศึกษาในระดับอุดมศึกษา ส่วนการบริหารการศึกษาระดับชาติอยู่ในความรับผิดชอบของรัฐบาลกลาง (Federal Government) อย่างไรก็ตามการศึกษาทุกประเภททุกระดับจะอยู่ภายใต้ความรับผิดชอบของกระทรวงศึกษาธิการเพียงกระทรวงเดียว ยกเว้นการศึกษาที่มีลักษณะเป็นการศึกษานอกระบบ (Non-formal Education) จะมีกรมจากกระทรวงอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องรับผิดชอบ เช่น กรมแรงงาน กรมเกษตร เป็นต้น

สำหรับระบบการศึกษาของมาเลเซีย นั้น ได้รับอิทธิพลจากระบบการศึกษาของอังกฤษค่อนข้างมาก โดยสามารถจำแนกระดับและประเภทการศึกษา ได้ดังนี้

3.4.1 การศึกษาก่อนประถมศึกษา (Pre-School) สำหรับเด็กอายุ 4 - 6 ปี จัดในโรงเรียนอนุบาล (Kindergarten) ทั้งของรัฐและเอกชน ตามแนวการจัดการศึกษาที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดอย่างกว้าง ๆ

3.4.2 การประถมศึกษา (Primary Education) รับนักเรียนตั้งแต่อายุ 7 ปี ใช้เวลาเรียน 5 - 7 ปี โดยแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ (1) โรงเรียนประถมแห่งชาติ (National Schools) จัดการเรียนการสอนโดยใช้ภาษามลายู และสอนภาษาอังกฤษเป็นวิชาบังคับ และ (2) โรงเรียนลักษณะเดียวกับประถมศึกษาแห่งชาติ (National-type School) จัดการเรียนการสอนโดยใช้ภาษาจีนหรือภาษาทมิฬภาษามลายูและภาษาอังกฤษสอนเป็นวิชาบังคับ หลักสูตรประถมศึกษาแบ่งเป็น 2 ระดับ คือ ระดับประถมศึกษาตอนต้น (ประถมปีที่ 1-3) เน้นทักษะการอ่าน การเขียน และเลขคณิต และระดับประถมศึกษาตอนปลาย (ชั้นประถมปีที่ 4 - 6) เน้นให้อ่านคล่อง เขียนคล่อง คิดเลขคล่อง (Mastery) และวางพื้นฐานความรู้วิทยาศาสตร์เบื้องต้น

3.4.3 การมัธยมศึกษา (Secondary Education) แบ่งเป็น 2 ระดับ คือ มัธยมศึกษาตอนต้น และมัธยมศึกษาตอนปลาย ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นเรียน 3 ปีใน Form 1 - 3 วิชาที่เรียนในหลักสูตรระดับมัธยมศึกษาตอนต้นแบบสามัญ ซึ่งเรียกว่า Integrated Lower-Secondary School คือ

- 1) วิชาแกน (Core Subjects) ได้แก่ ภาษามลายู ภาษาอังกฤษ มุสลิม ศึกษา หรือจริยศึกษา คณิตศาสตร์วิทยาศาสตร์ และประวัติศาสตร์
- 2) วิชาบังคับ (Compulsory Subjects) ได้แก่ ภูมิศาสตร์ ทักษะการใช้ชีวิต ศิลปศึกษา ดนตรีศึกษา สุขศึกษา พลศึกษา
- 3) วิชาเพิ่มเติม (Additional Subjects) ได้แก่ ภาษาจีน ภาษาทมิฬ ภาษาอารบิก (เพื่อการสื่อสาร) ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย แบ่งเป็น 2 สาย คือสายวิชาการ (Academic Schools) ใช้หลักสูตรบูรณาการ (Integrated Secondary School Curriculum) ให้เรียนวิชาแกน และวิชาเพิ่มเติม เหมือนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น แต่วิชาบังคับ มี 2 วิชา คือ พลศึกษา และสุขศึกษา นอกจากนี้เป็นวิชาเลือก 2 ประเภท คือ วิชาเลือกทั่วไป (Electives) และวิชาอาชีพเลือก (Vocational Electives) มีวิชาให้เลือกอย่างกว้างขวาง สายที่สอง เป็นสายเทคนิค และอาชีวศึกษา มีโรงเรียนเทคนิค 80 โรงเรียน โรงเรียนอาชีวศึกษา 4 โรงเรียน โรงเรียนเทคนิค ส่วนมากจะเตรียมนักเรียนให้ต่อไปถึงอุดมศึกษา ส่วนโรงเรียนอาชีวศึกษา เตรียมเข้าสู่งาน แต่สามารถเรียนต่ออุดมศึกษาได้ หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลายสายวิชาการ ใช้เวลาเรียน 2 ปี นอกจากนี้ มีโรงเรียนสอนศาสนาอิสลามที่จัดตั้งโดยรัฐบาล เรียกว่า National Religious Secondary Schools สอนระดับมัธยมศึกษา วิชาแกนคือ อิสลามศึกษา และอารบิกศึกษา เตรียมนักเรียนให้จบไปทำงานเกี่ยวกับศาสนาอิสลาม ครูและกฎหมาย ปัจจุบัน มีการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีและวิชาเลือกที่หลากหลายมากขึ้น เช่น วิทยาศาสตร์บริสุทธิ์ ประยุกต์ศิลป์ เทคโนโลยีสารสนเทศ ภาษาต่าง ๆ

3.4.4 การศึกษาหลังระดับมัธยม (Post-Secondary Education) มีหลายประเภท เช่น ฟอรั่ม 6 (Form Six) เป็นหลักสูตรต่อเนื่องจากมัธยมศึกษาตอนปลาย เรียน 1 ปี - 1 ปีครึ่ง ก่อนสอบเพื่อขอรับประกาศนียบัตร ระดับมัธยมศึกษาทั่วไป (General Certificate of Secondary Education: GCSE) ระดับ (Level) "A" เพื่อนำไปสมัครสอบเรียนต่อมหาวิทยาลัยของภาครัฐ หลักสูตรเตรียมอุดมศึกษา (Matriculation Program) หรือเพื่อเตรียมเข้ามหาวิทยาลัย (Pre-University Program) ระยะเวลาศึกษา 1- 2 ปีหลักสูตรโพลีเทคนิค สอนเทคนิควิศวกรรมศาสตร์ระดับสูงกว่าทางด้านระดับมัธยมศึกษา สถาบันอุดมศึกษาที่จัดตั้งโดยกระทรวงต่าง ๆ มหาวิทยาลัยตุนกู อับดุล ราห์มาน (Tunku Abdul Rahman College) มหาวิทยาลัยต่าง ๆ สถาบันอุดมศึกษาที่เกิดจากการร่วมมือระหว่างรัฐบาล มาเลเซียกับต่างประเทศ เช่น The German Malaysian Institute (GMI) The British-Malaysian Institute (BMI) The Malaysia France Institute (MFI) สถาบันการศึกษาหลังมัธยมในวิทยาลัยเอกชน

สถาบันครุศึกษา (Teacher Education) ได้แก่ วิทยาลัยวิชาการศึกษา 27 แห่ง และคณะวิชาในมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ที่ได้รับอนุมัติให้จัดการศึกษาสำหรับผลิตหรือพัฒนาครู

นโยบายและยุทธศาสตร์การส่งเสริมการเรียนการสอนภาษาอังกฤษ พบว่า มีลักษณะเป็นนโยบายแบบ “ชาตินิยม” เพราะ หมวด 23 ของพระราชบัญญัติการศึกษา ค.ศ. 1996 ระบุว่า ถ้าสถานศึกษาใช้ภาษาอื่นที่ไม่ใช่ภาษาประจำชาติเป็นสื่อการสอน ต้องสอนภาษาประจำชาติเป็นวิชาบังคับวิชาหนึ่งด้วย หมวด 41 บัญญัติว่า สถานศึกษาสามารถใช้ภาษาอังกฤษเป็นสื่อการสอนได้ โดยขออนุมัติล่วงหน้าจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ และ ดร.มหาเธร์ โมฮัมหมัด อดีตผู้นำของประเทศได้ประกาศอย่างชัดเจนว่า “การเรียน ภาษาอังกฤษจะเสริมสร้างความรู้สึกราชาตินิยมเพราะจะถูกใช้เพื่อนำการพัฒนาและความก้าวหน้ามาสู่ประเทศชาติ” ซึ่งจะช่วยให้ประเทศพัฒนาแบบก้าวกระโดดขึ้นไปสู่การเป็นประเทศอุตสาหกรรมและเศรษฐกิจฐานความรู้ส่วนในด้านต่าง ๆ พบว่า มีนโยบายด้านหลักสูตร วิธีสอน ครู การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ และด้านสื่อ นวัตกรรมและเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ดังนี้

1) นโยบายด้านหลักสูตร คือ สอนภาษาอังกฤษตั้งแต่ระดับอนุบาลใช้ยุทธศาสตร์การปูพื้นฐาน ระดับประถม และมัธยมศึกษา ใช้ยุทธศาสตร์การสอนเป็นวิชาแกน ระดับหลังมัธยมปลายและอุดมศึกษา ใช้ยุทธศาสตร์การสอนภาษาเพื่อการปฏิบัติงานจริง และการค้นคว้าความรู้ระดับสากล

2) นโยบายด้านวิธีการสอน เน้นวิธีการสอนภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร ด้วยเทคนิควิธีการสอนภาษาอังกฤษในฐานะเป็นภาษาที่สอง ยุทธศาสตร์ด้านวิธีการสอน คือ เริ่มจากเน้นการสื่อสารด้วยการฟังและพูดในระดับประถมศึกษา แล้วก้าวสู่การสื่อสารที่ยากขึ้นและเพิ่มทักษะการอ่านและเขียนในระดับมัธยมศึกษา แล้วเน้นความรู้เฉพาะทางในเนื้อหาวิชาภาษาอังกฤษ ในระดับสูงกว่าอุดมศึกษา

3) นโยบายด้านครูผู้สอน เน้นการยกระดับความสามารถในการสอนภาษาอังกฤษในฐานะเป็นภาษาที่สอง และยกระดับความรู้ภาษาอังกฤษของครู ยุทธศาสตร์คือ ยกระดับการจัดการศึกษาสำหรับครูสอนภาษาอังกฤษ และมีโครงการปรับปรุงการสอนภาษาอังกฤษร่วมกับสถาบันครุศาสตร์/ศาสตร์ (ESOL Improvement in Public Schools and Teacher Training Institutes) และโดย

กลุ่มทางด้านความร่วมมือกันระหว่างโรงเรียนมัธยมศึกษา กลุ่มประถมศึกษา และผู้เชี่ยวชาญ (Trust Schools Initiative)

4) นโยบายด้านการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ภาษาอังกฤษ เน้นการวัดผลสัมฤทธิ์ควบคู่กับการประเมินระหว่างเรียน โดยใช้ยุทธศาสตร์การจัดสอบวัดความรู้เมื่อจบระดับการศึกษาด้วยข้อสอบระดับชาติ

5) นโยบายด้านสื่อ อุปกรณ์ และเทคโนโลยีเพื่อการเรียนการสอนภาษาอังกฤษ เน้นการใช้กลุ่มความร่วมมือ ระหว่างกลุ่ม โรงเรียนมัธยมศึกษาประถมศึกษา และผู้เชี่ยวชาญ (Trust Schools Initiative) เพื่อเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเอง และช่วยให้ครูสามารถจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น ยุทธศาสตร์สำคัญ เช่น การสนับสนุนการบูรณาการเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในการสอน โครงการโรงเรียนคุณภาพมาตรฐาน (Smart School) เป็นต้น

สำหรับนโยบายและยุทธศาสตร์การส่งเสริมการเรียนการสอนภาษาเพื่อนบ้าน พบว่า

1) ด้านหลักสูตร ในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ประเทศมาเลเซีย ส่งเสริมการเรียนการสอนภาษาจีน และภาษาทมิฬ ในฐานะวิชาแกนในโรงเรียนลักษณะเดียวกับประถมศึกษาแห่งชาติ (National-Type School) แล้วให้สอนเป็นวิชาเพิ่มเติมในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น มัธยมศึกษาตอนปลายแบบบูรณาการ (Integrated Secondary Schools) นอกจากนี้ ยังส่งเสริมการเรียนการสอนภาษาอาหรับเป็นวิชาเพิ่มเติมในระดับประถมศึกษาจนถึงระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ส่วนภาษาของประเทศมหาอำนาจทางเศรษฐกิจอื่น ๆ ส่งเสริมให้สอนภาษาเยอรมัน ภาษาฝรั่งเศส ภาษาสเปน ภาษาญี่ปุ่น ภาษาเกาหลี ภาษาอิตาเลียน ในฐานะวิชาเลือก โดยเริ่มสอนในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย เน้นภาษาเพื่อการสื่อสาร ในระดับอุดมศึกษา มีนโยบายพัฒนา “ทุนมนุษย์ซึ่งเป็นที่หนึ่งทางความคิด” คุณลักษณะจำเป็นประการหนึ่ง คือ ความรู้ระดับลึกในภาษามาลเลย์ ภาษาอังกฤษ และภาษาอื่นในโลกอีกอย่างน้อย 1 ภาษา ภาษาที่ 3 ในระดับอุดมศึกษา คือ ภาษาจีนกลาง อาหรับ ฝรั่งเศส ทมิฬ ญี่ปุ่น สเปน

2) ด้านวิธีสอนภาษาที่ 3 มีนโยบายให้เน้นการปฏิบัติจริง และการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานจัดสิ่งแวดล้อมการเรียนรู้และการแลกเปลี่ยนนักศึกษากับต่างประเทศ

3) ด้านการวัดและประเมินผลการเรียนรู้มีนโยบายการประเมินเพื่อทราบข้อมูลว่าบรรลุเป้าหมายของแต่ละรายวิชามากน้อยเพียงใด โดยมีหน่วยงานระดับชาติทำหน้าที่นี้

4) ด้านผู้สอน มีนโยบายปฏิรูปคุณภาพคณาจารย์โดยใช้วิธีการดึงดูดคณาจารย์ที่มีความรู้ความสามารถ และรักษาคณาจารย์ที่ดีให้คงอยู่

5) ด้านสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยี สารสนเทศและการสื่อสาร มีนโยบายให้ความร่วมมือกับบริษัทผู้นำทางเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารและสถาบันอุดมศึกษาทั้งในและต่างประเทศ ในการจัดการฝึกอบรมครูอาจารย์เกี่ยวกับการใช้ เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร เพื่อการเรียนการสอนภาษาที่ 3

ทั้งนี้ ยุทธศาสตร์การส่งเสริมการเรียนการสอนภาษาเพื่อนบ้านของประเทศมาเลเซีย สัมพันธ์กับยุทธศาสตร์หลักในการปฏิรูปการอุดมศึกษาช่วงปี ค.ศ. 2007 - 2010 คือ การสร้างความแข็งแกร่งเชิงสถาบันและการกระตุ้นการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นระบบ ซึ่งการวัดผลด้านความสำเร็จของรูปแบบการศึกษา พบว่า มีความสำเร็จค่อนข้างมาก เช่น นักเรียนนักศึกษาในมาเลเซีย มีความสามารถสูงกว่าค่าเฉลี่ย การทดสอบวัดความรู้ภาษาอังกฤษตามมาตรฐานของภาษาอังกฤษอเมริกัน (The Test of English as a Foreign Language: TOEFL) ของนักเรียนนักศึกษาทั่วโลก (ปี ค.ศ. 2010) และผลการสอบภาษาอังกฤษของนักศึกษามาเลเซีย โดยข้อสอบระดับชาติพบว่า เกือบร้อยละ 80 อยู่ในระดับปานกลางหรือสูงกว่า การประเมินโดยดัชนีที่เป็นตัวบ่งชี้ผลการปฏิบัติงานทางการศึกษา (Educational Performance Indicator: EPI) พบว่า คนทำงานชาวมาเลเซียมีความสามารถด้านภาษา อังกฤษในระดับสูง เป็นลำดับ ที่ 9 ของ 44 ประเทศ และอันดับ 1 ของ 13 ประเทศในเอเชีย และผลจากการสำรวจเกี่ยวกับการจัดสอนภาษาที่สาม ตามนโยบายกระทรวงอุดมศึกษา พบว่า มีการสอนภาษาที่ 3 และภาษาต่างประเทศอื่น ๆ ค่อนข้างหลากหลาย

ด้านอุปสรรคในการส่งเสริมการเรียนการสอนภาษาอังกฤษ พบว่า มีความแตกต่างของผู้เรียน เมื่อเริ่มเข้าสู่ระบบโรงเรียน มีความขัดแย้งของจุดมุ่งหมายการศึกษาที่ระบบทดสอบความรู้ระดับชาติ และคุณภาพครูที่ยังไม่ได้มาตรฐานโดยเฉพาะในพื้นที่ชนบท นอกจากนี้ยังพบอุปสรรคในการส่งเสริมการเรียนการสอนภาษาเพื่อนบ้าน เช่น แรงจูงใจที่แตกต่างกันของนักศึกษาและความแตกต่างของภาษาเพื่อนบ้านกับภาษาประจำชาติและภาษาอังกฤษ อย่างไรก็ตามเงื่อนไขความสำเร็จของการส่งเสริมการเรียนการสอนภาษาอังกฤษ คือ การปฏิรูปคุณภาพครูสอนภาษาอังกฤษใน

โรงเรียนรัฐบาล การส่งเสริมจากส่วนกลางที่สอดคล้องกับปัญหาในระดับก่อนประถมศึกษา การร่วมมือกับภาคเอกชนในการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร และฝึกอบรมการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเพื่อการสอนภาษาอังกฤษ การปรับแก้ระเบียบว่าด้วยการสอบวัดความรู้ระดับชาติ ให้มุ่งวัดความสามารถในการสื่อสารภาษาอังกฤษมากขึ้น อีกทั้งเงื่อนไขของความสำเร็จของการส่งเสริมการเรียนการสอนภาษาของเพื่อนบ้าน คือ นโยบายและยุทธศาสตร์ที่ชัดเจนของกระทรวงอุดมศึกษา การประเมินผลงานสถาบันอุดมศึกษาในด้านวิชาการโดยเฉพาะโครงสร้างพื้นฐานที่ดีสำหรับการศึกษาด้วยตนเอง คณาจารย์ที่มีความรู้ความสามารถสูง และการส่งเสริมการวิจัยที่มีการร่วมมือกันระหว่างประเทศมาเลเซียและประเทศเพื่อนบ้าน

จากการที่ประเทศมาเลเซียเคยเป็นอาณานิคมของอังกฤษ ชนชั้นกลางถึงชั้นผู้นำ ใช้ภาษาอังกฤษในการสื่อสารและการศึกษา ผู้คนในประเทศมาเลเซียจึงต้องการใช้ภาษาอังกฤษเป็นภาษาที่สองในทุกระดับชั้นของสังคม และมองว่าภาษาอังกฤษเป็นภาษาเพื่อการแสวงหาความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีและความรู้ความสามารถในภาษาอังกฤษที่ควบคู่กับความสามารถในภาษามาเลย์ (ภาษาประจำชาติ) เป็นการแสดงความรักชาติและจะสร้างความเจริญรุ่งเรืองให้กับประเทศชาติพร้อมกับความมั่นคงทางเศรษฐกิจของแต่ละบุคคล โดยนโยบายและยุทธศาสตร์การสอนภาษาอังกฤษของประเทศมาเลเซีย บ่งชี้ว่าเน้นการสอนภาษาอังกฤษตามแนวการสอนภาษาที่สอง โดยให้เริ่มจากภาษาเพื่อการฟังและพูด แล้วค่อย ๆ ยากขึ้นไปสู่ทักษะการสื่อสารที่ยากขึ้น เพิ่มทักษะการอ่านเขียนในระดับมัธยมศึกษา แล้วในระดับอุดมศึกษาจึงเน้นความรู้เนื้อหาวิชาเฉพาะของภาษาอังกฤษ อย่างไรก็ตาม นโยบายการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ภาษาอังกฤษในประเทศมาเลเซีย มีความขัดแย้งกันเอง เพราะมีการวัดผลความรู้ด้วยข้อสอบระดับชาติด้วย ซึ่งไม่สัมพันธ์กับการวัดทักษะการสื่อสาร ทำให้มีปัญหาเรื่องการสอนเพื่อสอบ (Teach for Examination)

นอกจากนี้จะเห็นได้ว่านโยบายและยุทธศาสตร์การส่งเสริมการเรียนการสอนภาษาเพื่อนบ้านของมาเลเซีย ที่สำคัญ คือ เริ่มสอนภาษาจีนและภาษาทมิฬในโรงเรียนประถมศึกษา สำหรับกลุ่มชาติพันธุ์จีนและทมิฬ และส่งเสริมการเรียนการสอนภาษาอาหรับเป็นวิชาเพิ่มเติมตั้งแต่ระดับประถมศึกษา เพราะมีศาสนาอิสลามเป็นศาสนาหลักในการสอนภาษาอื่น ๆ จะเน้นภาษาของประเทศมหาอำนาจทางเศรษฐกิจ สิ่งที่น่าสนใจ คือ มาเลเซีย ได้ยอมให้กลุ่มชนพื้นเมืองอินันและคาซัน ในเกาะบอร์เนียว ใช้ภาษาพื้นเมืองในการเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ก่อนเข้าสู่การเรียนด้วยภาษามาเลย์เพื่อให้เด็กที่ใช้ภาษาพื้นเมืองอื่นนอกจากมาเลย์ได้เรียนรู้เนื้อหาที่จำเป็นต่อชีวิต ด้วย

ภาษาของตนเองให้ดีกว่าก่อนที่จะเข้าสู่ภาษาประจำชาติแสดงถึงการนำนโยบายพหุภาษาเข้ามาใช้ ตามแนวคิดของนักภาษาศาสตร์ที่สนับสนุนการสอนด้วยภาษาแม่ในระดับเริ่มแรกที่เด็กเข้าสู่โรงเรียน

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า ประเทศมาเลเซียกำลังส่งเสริมการเรียนการสอนภาษามลายู ในฐานะภาษาประจำชาติและสอนภาษาอังกฤษในฐานะเป็นภาษาที่สอง ตั้งแต่เด็กเข้าเรียนในระดับอนุบาล นโยบายการจัดการเรียนการสอนภาษาอังกฤษ มุ่งเน้นภาษาอังกฤษเพื่อวิชาการและความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีการสอนภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารถูกเน้นในทุกระดับการศึกษาของประเทศมาเลเซีย ในขณะที่ระดับมัธยมศึกษาตอนปลายสายสามัญและอุดมศึกษานั้นภาษาอังกฤษเชิงวิชาการด้วย อีกทั้งประเทศมาเลเซียยังได้มีนโยบายให้ส่งเสริมการเรียนการสอนภาษาในเอเชียเพิ่มขึ้นในการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศด้วย เน้นภาษาญี่ปุ่น เกาหลีจีน และไทย มียุทธศาสตร์สำคัญในการส่งเสริมภาษาต่างประเทศ คือ การพัฒนาครูและการส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในการเรียนการสอนภาษาอังกฤษและภาษาต่างประเทศอื่น ๆ

3.5 การจัดการศึกษาของโรงเรียนทวิภาษาในประเทศสาธารณรัฐฟิลิปปินส์

ฟิลิปปินส์ หรือชื่อทางการว่า สาธารณรัฐฟิลิปปินส์ มีเมืองหลวงตั้งอยู่ที่ กรุงมะนิลา เป็นประเทศเกษตรกรรม แต่มีเนื้อที่ที่ใช้ในการเพาะปลูกอยู่อย่างจำกัด จึงทำให้พื้นที่เพาะปลูกส่วนใหญ่อยู่บริเวณที่ราบต่ำและเนินเขาที่ปรับให้เป็นขั้นบันได พืชเศรษฐกิจสำคัญ คือ มะพร้าว อ้อย ป่านอบากา และข้าวเจ้า นอกจากนี้ยังมีแร่ส่งออกที่สำคัญ คือ เหล็ก โครไมต์ ทองแดง เงิน มีภาษาฟิลิปปิโนและภาษาอังกฤษเป็นภาษาราชการ ประชากรส่วนมากนับถือศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก หน่วยงานที่เป็นผู้จัดการศึกษาของฟิลิปปินส์นั้นคือ กระทรวงศึกษาธิการ (Ministry of Education – Philippines) ระบบการศึกษาของฟิลิปปินส์มีทั้งแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการโดยการศึกษาแบบที่เป็นทางการนั้นมีลำดับขั้นตอนของการเรียนอยู่สามระดับนั้น คือ ระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา และระดับอุดมศึกษา ซึ่งระบบการศึกษาแบบเป็นทางการของฟิลิปปินส์ เป็นดังนี้

3.5.1 ระดับปฐมวัย (Primary) ในระดับประถมศึกษานั้นจะใช้เวลาศึกษาภาคบังคับ 6 ปีที่โรงเรียนของรัฐบาลหรือ 7 ปีในโรงเรียนของเอกชนนอกเหนือ จากหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยซึ่งนักเรียนสามารถเลือกเรียนได้ โดยการศึกษาในระดับนี้รวมไปถึงการเรียนชั้นอนุบาลและอาจเป็นหลักสูตรเตรียมประถมศึกษาได้ นักเรียนที่มีอายุระหว่าง 3-4 ปีจะเข้าเรียนในสถานรับเลี้ยงเด็กก่อนวัยเรียนจนกระทั่งมีอายุครบ 5-6 ปี จึงจะเลื่อนขึ้นชั้นประถมศึกษาปีที่ 1

3.5.2 ระดับมัธยมศึกษา (Secondary) การศึกษาระดับมัธยมศึกษาใช้เวลา 4 ปีโดยนักเรียนต้องเรียนจบชั้นประถมศึกษาตอนปลายก่อน นักเรียนส่วนใหญ่ที่เรียนชั้นมัธยมศึกษาจะมีอายุ 12 ปี และเรียนจบเมื่ออายุ 15 ปี การเข้าศึกษาต่อในมหาวิทยาลัยนั้นจะทดสอบนักเรียนโดยการทำข้อสอบระดับชาติ National Career Assessment Examination (NCAE)

3.5.3 ระดับอาชีวศึกษา (Vocational Education) รวมไปถึงหลักสูตรอาชีวศึกษา 2-3 ปีที่อาจไม่มีการมอบปริญญาก็ได้ จะดำเนินการโดยเจ้าหน้าที่ด้านการพัฒนาทักษะและการศึกษาด้านเทคนิคซึ่งยังมีหน้าที่ปฐมนิเทศ ให้การฝึกอบรมและการพัฒนาด้านทักษะอาชีพแก่เยาวชนที่ไม่ได้เข้าเรียนในโรงเรียนและผู้ใหญ่ที่ว่างงาน

3.5.4 ระดับอุดมศึกษา (Higher Education) ระดับอุดมศึกษานั้น นักเรียนส่วนใหญ่จะมีอายุประมาณ 16 ปี การศึกษาระดับนี้แบ่งเป็นระดับปริญญาตรี ปริญญาโท และปริญญาเอกหลากหลายสาขาวิชา

ระบบการศึกษาของฟิลิปปินส์ใกล้เคียงกับระบบการศึกษาแบบเป็นทางการของสหรัฐอเมริกา ในขณะที่ระบบการศึกษาของประเทศอื่น ๆ ในทวีปเอเชียมักจะได้รับอิทธิพลจากประเทศอังกฤษ ฝรั่งเศส หรือเนเธอร์แลนด์การศึกษาแบบไม่เป็นทางการซึ่งรวมถึงการรับความรู้นอกโรงเรียนนั้นมีวัตถุประสงค์หลักสำหรับผู้เรียนกลุ่มเฉพาะ เช่น เยาวชนหรือผู้ใหญ่ที่ไม่สามารถเข้าเรียนต่อที่โรงเรียนหรือมหาวิทยาลัยได้ ตัวอย่างได้แก่ หลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่ที่ไม่รู้หนังสือซึ่งบูรณาการการเขียนและการอ่านเบื้องต้นเข้ากับทักษะในชีวิตประจำวัน หน้าที่ในการบริหาร ควบคุมและดำเนินการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (ระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา) นั้นจะเป็นของแผนกการศึกษา วัฒนธรรมและกีฬา ในขณะที่คณะกรรมการการอุดมศึกษา จะรับผิดชอบเกี่ยวกับการศึกษาระดับสูง นอกจากนี้ประเทศฟิลิปปินส์ใช้การเรียนการสอนแบบทวิภาษา บางวิชาจะสอนเป็นภาษาอังกฤษ ส่วนวิชาอื่น ๆ จะสอนเป็นภาษาฟิลิปปินส์ ส่วนการจัดการศึกษาแบบไม่เป็นทางการหรือนอกระบบโรงเรียน ได้แก่ หลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่ที่ไม่รู้หนังสือนอกจากนี้ประเทศฟิลิปปินส์ใช้การเรียนการสอนแบบทวิภาษาบางวิชาจะสอนเป็นภาษาอังกฤษ ส่วนวิชาอื่น ๆ จะสอนเป็นภาษาตากาล็อก

สำหรับการบริหารวิชาการนั้น ประเทศฟิลิปปินส์ได้ยึดหลักการความร่วมมือร่วมของคนในชุมชน ผู้ปกครองโดยโรงเรียน ชุมชน เจ้าหน้าที่อื่น ๆ ของโรงเรียน ต้องได้รับการฝึกฝนอบรมใน

ด้านต่าง ๆ ของ SBM รวมทั้ง การจัดทำ แผนแม่บทในการพัฒนาโรงเรียนในด้านการพัฒนาหลักสูตรผู้รับผิดชอบคือกองพัฒนาหลักสูตร (Curriculum Development Divisions) ปัจจุบันกำลังนำโครงการ K to 12 ซึ่งเป็นหลักสูตรใหม่สำหรับการศึกษาในระดับปฐมวัยจนถึงมัธยมศึกษาตอนปลายไปใช้ในสถานศึกษาต่าง ๆ ทั่วประเทศ ซึ่งมีวิสัยทัศน์ที่ต้องการสร้างสมรรถนะพื้นฐานให้เกิดขึ้น มีอารมณ์เติบโตสมวัย ตระหนักถึงสังคมมีจิตสาธารณะและมีส่วนร่วมกับชุมชน สังคมเตรียมพร้อมทักษะสำหรับโลกการทำงาน ทักษะการเป็นผู้ประกอบการและศึกษาต่อในระดับสูง สร้างเสริมทักษะที่ตรงกับความต้องการของตลาดแรงงานมีศักยภาพในการแข่งขันระดับโลกได้ ซึ่งผู้บริหารและครูในโรงเรียนมาจากการจ้างของคณะกรรมการสภาโรงเรียน โดยต้องมีใบอนุญาตประกอบวิชาชีพจากหน่วยงานของรัฐ

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า สาธารณรัฐฟิลิปปินส์ได้ชื่อว่า เป็นศูนย์กลางทางการศึกษาที่สำคัญในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เนื่องจากมีหลักสูตรการศึกษาอันทันสมัยแบบเดียวกับสหรัฐอเมริกา ระบบการศึกษาในสาธารณรัฐฟิลิปปินส์นั้นเป็นแบบในระบบและนอกระบบ การศึกษาในระดับประถมศึกษาขั้นพื้นฐานฟรีและเป็นการศึกษาภาคบังคับ ส่วนการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาจะฟรีค่าเล่าเรียนเฉพาะในโรงเรียนของรัฐ แต่ไม่เป็นการศึกษาภาคบังคับ โดยมีเป้าหมายการให้การศึกษาแก่ทุกคน (Education for All) ปลูกฝังเรื่องของความรักชาติและเชื้อชาติ ความเป็นมนุษยชาติ เคารพในสิทธิเสรีภาพ จิตสาธารณะ เคารพสิทธิและหน้าที่ของพลเมือง ยึดมั่นในคุณธรรม จารีตและวินัยในตนเอง กระตุ้นการคิดวิเคราะห์และความคิดสร้างสรรค์ เร่งพัฒนาแรงงานวิชาชีพชั้นสูง ด้านการกระจายอำนาจบริหารการศึกษาสาธารณรัฐฟิลิปปินส์ใช้รูปแบบใช้โรงเรียนเป็นฐาน (School Based Management) เป็นการส่งต่ออำนาจในการตัดสินใจไปสู่ระดับโรงเรียนเพื่อการพัฒนาที่คล่องตัวและสอดคล้องกับบริบทที่แตกต่างกันในแต่ละโรงเรียน โดยรัฐจัดสรรงบประมาณจำนวนมากและการสนับสนุนจากองค์การระหว่างประเทศเพื่อการจัดหาทรัพยากรเพียงพอที่จะขจัดช่องว่างของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน และเร่งพัฒนาครูและปรับปรุงการจัดการเรียนการสอน โดยทั้งหมดนี้เกิดจากความตระหนักของผู้นำและฝ่ายบริหาร อีกทั้งกรมศึกษาธิการของสาธารณรัฐฟิลิปปินส์ที่เห็นตรงกันว่า การศึกษา คือ เครื่องมือสำคัญในการพัฒนาประเทศที่ยั่งยืนที่สุด

สรุป ประเด็นเกี่ยวกับโรงเรียนทวิภาษาในต่างประเทศได้ว่า ในการจัดการเรียนการสอนแบบสองภาษานั้น โดยทั่วไปภาษาสองภาษาที่แตกต่างกันที่นำมาใช้เป็นสื่อในการเรียนการสอนประกอบด้วย ภาษาประจำชาติหรือภาษาแม่ (Mother Tongue) ซึ่งภาษาดังกล่าวจะถูกกำหนดให้เป็นภาษาหลักหรือภาษาที่หนึ่ง (L1) ส่วนภาษาอื่นๆ ที่ต้องการพัฒนาให้ผู้เรียนสามารถใช้ได้คล่องแคล่ว

เหมือนการใช้ภาษาแม่ เช่น ภาษาต่างประเทศ จะถูกกำหนดให้เป็นภาษาที่สอง (L2) ซึ่งการเลือกใช้ภาษาใดเป็นภาษาที่สอง (L2) มักจะขึ้นอยู่กับความจำเป็นหรือความต้องการในการใช้ภาษาและบริบททางสังคมของแต่ละประเทศ ด้วยลักษณะดังกล่าวได้ทำให้เกิดโรงเรียนทวิภาษาขึ้นในประเทศต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศสิงคโปร์ ซึ่งนับว่าเป็นประเทศที่มีเสถียรภาพทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมสูงที่สุดแห่งหนึ่งของโลก ถึงแม้ว่าจะเป็นประเทศที่เล็กที่สุดประเทศหนึ่งของโลกและไม่มีทรัพยากรธรรมชาติมากมายเหมือนประเทศอื่น แต่มีรัฐบาลที่มีเสถียรภาพและให้ความสำคัญต่อการพัฒนาคน โดยเชื่อว่าประชาชน คือ ทรัพยากรที่มีค่าที่สุดของประเทศ ทำให้รัฐออกนโยบายการศึกษาที่ชัดเจน สามารถปฏิบัติงานได้อย่างต่อเนื่องจนบรรลุวัตถุประสงค์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งระบบการศึกษาที่เป็นแบบสองภาษา ซึ่งระบบดังกล่าวเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ใช้ภาษาอังกฤษเป็นภาษาราชการ และใช้ภาษาแม่ในการเรียนรู้วัฒนธรรมและสังคม ทำให้นักเรียนมีความสามารถทางภาษา และสามารถสื่อสารกับสังคมโลกอย่างได้เปรียบ นอกจากนี้ประเทศสิงคโปร์ได้มีการออกแบบระบบการจัดการ การวางแผนเรื่องบุคลากร และการตรวจสอบอย่างชัดเจน ทำให้แผนงานทางการศึกษาสามารถปฏิบัติงานได้อย่างคล่องตัวตามวัตถุประสงค์ มีผลทำให้การศึกษาของสาธารณรัฐสิงคโปร์ก้าวรุดหน้าไปกว่าประเทศอื่น ๆ ในภูมิภาคโดยถือว่าเป็นประเทศที่มีระบบการศึกษาที่ดีที่สุดแห่งหนึ่งของโลก

สำหรับประเทศฮ่องกง (ก่อนที่จะถูกรวมเข้ากับประเทศจีน) ในการบริการด้านการศึกษาแก่เด็กที่ไม่ได้ใช้ภาษาจีน (NCS) รัฐบาลได้ให้โอกาสสำหรับเด็กที่มีสิทธิเข้าเรียนโรงเรียนรัฐบาลทั้งหมดเท่าเทียมกัน รวมถึงเด็กที่พูดภาษาจีนไม่ได้ โดยไม่คำนึงถึงการแข่งขัน ซึ่งรัฐบาลมุ่งมั่นที่จะส่งเสริมและสนับสนุนในช่วงต้นของการรวมกันของนักเรียนที่ไม่ได้พูดภาษาจีน (โดยเฉพาะนักเรียนชนกลุ่มน้อย) โดยได้อำนวยความสะดวกในการปรับตัวให้เข้ากับระบบการศึกษาท้องถิ่น และเชี่ยวชาญในการใช้ภาษาจีน ให้บริการด้านการศึกษาสำหรับนักเรียนที่ไม่ได้พูดภาษาจีน และสนับสนุนการทำงานของผู้บริหารของโรงเรียนครูและผู้ปกครอง อีกทั้งในปัจจุบันหลักสูตรระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาทั้งหมดในประเทศฮ่องกงกำหนดได้ถูกกำหนดโดยสภาพัฒนาหลักสูตร ซึ่งเป็นหน่วยงานที่ปรึกษาผ่านการจัดตั้งโดยรัฐบาล และได้รับการแนะนำให้ใช้ในโรงเรียนต่าง ๆ โดยกระทรวงศึกษาธิการ โรงเรียนประถมศึกษาและมัธยมศึกษาที่ใช้หลักสูตรตรงของสภา ทั้งนี้โรงเรียนนานาชาติในประเทศฮ่องกง เป็นโรงเรียนที่ได้รับเงินสนับสนุนจากกระทรวงศึกษาธิการ โดยตรงบางแห่ง และโรงเรียนเอกชนอื่น ๆ จะใช้หลักสูตรอื่นในการสอน โรงเรียนนานาชาติมักจะใช้หลักสูตรที่ไม่ใช่ของท้องถิ่นส่วนใหญ่ และไม่ต้องสอบข้อสอบของท้องถิ่น

ในขณะที่ประเทศมาเลเซียพบว่า อุปสรรคในการส่งเสริมการเรียนการสอนภาษาอังกฤษ ได้แก่ ความแตกต่างของผู้เรียน เมื่อเริ่มเข้าสู่ระบบ โรงเรียน มีความขัดแย้งของจุดมุ่งหมายการศึกษา กับระบบทดสอบความรู้ระดับชาติ และคุณภาพครูที่ยังไม่ได้มาตรฐาน โดยเฉพาะในพื้นที่ชนบท นอกจากนี้ยังพบอุปสรรคในการส่งเสริมการเรียนการสอนภาษาเพื่อนบ้าน เช่น แรงจูงใจที่แตกต่าง กันของนักศึกษาและความแตกต่างของภาษาเพื่อนบ้านกับภาษาประจำชาติและภาษาอังกฤษ รวมทั้ง การที่ประเทศมาเลเซียเคยเป็นอาณานิคมของอังกฤษ จนชั้นกลางถึงชั้นผู้นำ ใช้ภาษาอังกฤษในการ สื่อสารและการศึกษา ผู้คนในประเทศมาเลเซียจึงต้องการใช้ภาษาอังกฤษเป็นภาษาที่สองในทุก กระดับชั้นของสังคม และมองว่าภาษาอังกฤษเป็นภาษาเพื่อการแสวงหาความรู้ทางวิทยาศาสตร์และ เทคโนโลยีและความรู้ความสามารถในภาษาอังกฤษที่ควบคู่กับความสามารถในภาษามาเลย์ (ภาษา ประจำชาติ) เป็นการแสดงความรักชาติและจะสร้างความเจริญรุ่งเรืองให้กับประเทศชาติพร้อมกับ ความมั่นคงทางเศรษฐกิจของแต่ละบุคคล โดยนโยบายและยุทธศาสตร์การสอนภาษาอังกฤษของ ประเทศมาเลเซีย บ่งชี้ว่าเน้นการสอนภาษาอังกฤษตามแนวการสอนภาษาที่สอง โดยให้เริ่มจาก ภาษาเพื่อการฟังและพูด แล้วค่อย ๆ ยากขึ้นไปสู่ทักษะการสื่อสารที่ยากขึ้น เพิ่มทักษะการอ่านเขียน ในระดับมัธยมศึกษา แล้วในระดับอุดมศึกษาจึงเน้นความรู้เนื้อหาวิชาเฉพาะของภาษาอังกฤษ อย่างไรก็ตาม นโยบายการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ภาษาอังกฤษในประเทศมาเลเซีย มีความ ขัดแย้งกันเอง เพราะมีการวัดผลความรู้ด้วยข้อสอบระดับชาติด้วย ซึ่งไม่สัมพันธ์กับการวัดทักษะ การสื่อสาร ทำให้มีปัญหาเรื่องการสอนเพื่อสอบ (Teach for Examination)

ในการบริหารวิชาการของประเทศฟิลิปปินส์ได้ยึดหลักการความมีส่วนร่วมของคนใน ชุมชน ผู้ปกครองโดยโรงเรียน ชุมชน เจ้าหน้าที่อื่น ๆ ของโรงเรียน ต้องได้รับการฝึกฝนอบรมใน ด้านต่างๆ รวมทั้ง การจัดทำ แผนแม่บทในการพัฒนาโรงเรียนในด้านการพัฒนาหลักสูตร ผู้รับผิดชอบคือกองพัฒนาหลักสูตร (Curriculum Development Divisions) ปัจจุบันกำลังนำ โครงการ K to 12 ซึ่งเป็นหลักสูตรใหม่สำหรับการศึกษาในระดับปฐมวัยจนถึงมัธยมศึกษาตอน ปลายไปใช้ในสถานศึกษาต่าง ๆ ทั่วประเทศ ซึ่งมีวิสัยทัศน์ที่ต้องการสร้างสมรรถนะพื้นฐานให้ เกิดขึ้น มีอารมณ์เติบโตสมวัย ตระหนักถึงสังคมมีจิตสาธารณะและมีส่วนร่วมด้วยชุมชน สังคม เตรียมพร้อมทักษะสำหรับโลกการทำงาน ทักษะการเป็นผู้ประกอบการและศึกษาต่อในระดับสูง สร้างเสริมทักษะที่ตรงกับความต้องการของตลาดแรงงานมีศักยภาพในการแข่งขันระดับโลกได้ ซึ่ง ผู้บริหารและครูในโรงเรียนมาจากการจ้างของคณะกรรมการสภาโรงเรียน โดยต้องมีใบอนุญาต ประกอบวิชาชีพจากหน่วยงานของรัฐ

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า สาธารณรัฐฟิลิปปินส์ได้ชื่อว่า เป็นศูนย์กลางทางการศึกษาที่สำคัญในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เนื่องจากมีหลักสูตรการศึกษาอันทันสมัยแบบเดียวกับสหรัฐอเมริกา ระบบการศึกษาในสาธารณรัฐฟิลิปปินส์นั้นเป็นแบบในระบบและนอกระบบ การศึกษาในระดับประถมศึกษาฟรีและเป็นการศึกษาภาคบังคับ ส่วนการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาจะฟรีค่าเล่าเรียนเฉพาะในโรงเรียนของรัฐ แต่ไม่เป็นการศึกษาภาคบังคับ โดยมีเป้าหมายการให้การศึกษาแก่ทุกคน (Education for all) ปลูกฝังเรื่องของความรักชาติและเชื้อชาติ ความเป็นมนุษยชาติ เคารพในสิทธิเสรีภาพ จิตสาธารณะ เคารพสิทธิและหน้าที่ของพลเมือง ยึดมั่นในคุณธรรม จารีตและมีวินัยในตนเอง กระตุ้นการคิดวิเคราะห์และความคิดสร้างสรรค์ เร่งพัฒนาแรงงานวิชาชีพชั้นสูง ด้านการกระจายอำนาจบริหารการศึกษาสาธารณรัฐฟิลิปปินส์ใช้รูปแบบใช้โรงเรียนเป็นฐาน (School Based Management) เป็นการส่งต่ออำนาจในการตัดสินใจไปสู่ระดับโรงเรียนเพื่อการพัฒนาที่คล่องตัวและสอดคล้องกับบริบทที่แตกต่างกันในแต่ละโรงเรียน โดยรัฐจัดสรรงบประมาณจำนวนมากและการสนับสนุนจากองค์การระหว่างประเทศเพื่อการจัดหาทรัพยากรเพียงพอที่จะขจัดช่องว่างของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน และเร่งพัฒนาครูและปรับปรุงการจัดการเรียนการสอน โดยทั้งหมดนี้เกิดจากความตระหนักของผู้นำและฝ่ายบริหาร อีกทั้งกรมศึกษาธิการของสาธารณรัฐฟิลิปปินส์ที่เห็นตรงกันว่า การศึกษา คือ เครื่องมือสำคัญในการพัฒนาประเทศที่ยั่งยืนที่สุด

3.2 ความหมายและการก่อรูปของโรงเรียนทวิภาษาในประเทศไทย

คำว่า “ทวิภาษา” เกิดจากการนำคำที่มีความหมายสองคำ คือ คำว่า “สอง” และคำว่า “ภาษา” มารวมกัน จนเกิดเป็นคำว่า “ทวิภาษา” ซึ่งเป็นคำที่มีการใช้กันอย่างแพร่หลายในวงการจัดการศึกษาของประเทศไทย โดยใช้เป็นคำแปลหรือคำที่ใช้แทนคำว่า “Bilingual” ในภาษาอังกฤษ ความหมายกว้าง ๆ ของคำว่า “Bilingual” ที่ใช้กันอยู่ทั่วไปคือ “คนที่พูดหรือเขียนได้สองภาษา” หรือ “ความสามารถในการพูดหรือเขียนได้ดีทั้งสองภาษา” จากข้อความดังกล่าวได้นำมาสู่การให้ความหมายของคำว่า “การจัดการศึกษาแบบทวิภาษา หรือ การเรียนการสอนแบบสองภาษา” (Bilingual Education/Bilingual Learning) ซึ่งมีการใช้อ้างอิงกันอยู่อย่างแพร่หลายในความหมายกว้าง ๆ ว่าเป็น “การจัดการศึกษาหรือการจัดการเรียนการสอน โดยใช้ภาษาที่แตกต่างกันสองภาษา เป็นสื่อการเรียนการสอนในวิชาต่าง ๆ ของแต่ละหลักสูตร โดยมีรูปแบบที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน และมีจุดมุ่งหมายที่สำคัญคือ ทำให้ผู้เรียนสามารถใช้ภาษาทั้งสองภาษาได้อย่างคล่องแคล่ว และมีประสิทธิภาพ”

โรงเรียนทวิภาษาเป็นโรงเรียนที่มีการใช้ภาษาสองภาษาในการสื่อสารหรือเป็นโรงเรียนที่มีการจัดการเรียนการสอนในห้องเรียนโดยใช้ภาษาควบคู่ไปกับภาษาอื่น ซึ่งในประเทศสหรัฐอเมริกาได้มีการจัดการเรียนการสอนในลักษณะนี้มานานกว่า 200 ปี โดยได้จัดให้มีโปรแกรมการศึกษาแบบสองภาษาขึ้นให้กับนักเรียนที่มีความจำกัดในการใช้ภาษาอังกฤษเนื่องจากมีภาษาอื่นเป็นภาษาแม่และสำหรับประเทศไทยนั้นโรงเรียนทวิภาษาเป็นโรงเรียนที่มีการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยใช้ภาษาอังกฤษเป็นสื่อเพื่อพัฒนาศักยภาพด้านความรู้ ความสามารถ และทักษะทางภาษาของผู้เรียน อีกทั้งในการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนนั้น ผู้บริหารจะต้องคำนึงถึงความสามารถพื้นฐานในการใช้ภาษาของผู้เรียน การสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมอันดีงาม ตลอดจนการจัดการเรียนการสอนในบริบทของความผสมผสานกับความเป็นสากล

เมื่อผู้วิจัยได้สัมภาษณ์พูดคุยเบื้องต้นกับทางผู้บริหารและอาจารย์ผู้สอน โรงเรียนทั้งภาครัฐและเอกชน ผู้ถูกสัมภาษณ์ได้ให้คำนิยามเกี่ยวกับโรงเรียนทวิภาษาไว้ดังนี้ว่า

“ความหมายของโรงเรียนทวิภาษาในความเข้าใจของอาจารย์นะคะ อาจารย์คิดว่าสิ่งที่โรงเรียนทวิภาษาทุกโรงเรียนต้องมีคือ อันดับแรกภาษาอังกฤษซึ่งเป็นภาษาที่จำเป็นอันดับหนึ่งของโลกนะคะ ทุกต้องจะต้องรู้ภาษาอังกฤษ อย่างน้อยพอที่จะพูดคุยสื่อสารระหว่างกันได้บ้าง ต่อมาคืออาจจะต้องมีภาษาอื่นๆเข้ามาจะเป็นภาษาที่จำเป็นจะต้องใช้ในอนาคตของเด็กๆ ซึ่งที่โรงเรียนก็จะมีการเรียนการสอนเป็นภาษาอังกฤษและภาษาจีน ซึ่งทางโรงเรียนมองเห็นว่า 2 ภาษาดังกล่าวเป็นภาษาที่จำเป็นทางโรงเรียนจึงส่งเสริมและสนับสนุน และใช้ภาษาเหล่านี้เป็นหลักในการจัดการเรียนการสอนแบบทวิภาษาขึ้น (ผู้บริหาร โรงเรียนป่าจิว จังหวัดปทุมธานี, การสื่อสารส่วนบุคคล, 21 สิงหาคม 2564)

ปัจจุบันมีการใช้คำว่าทวิภาษากันในแค่ความหมายว่าการเรียนการสอน คือการเรียนการสอนสองภาษา คือ เรียนสองภาษาอาจจะเป็นภาษาไทย-ภาษาอังกฤษ ภาษาไทย-ภาษาจีน ผู้วิจัยจึงสอบถามผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับมุมมองของโรงเรียนทวิภาษาในมุมมองที่กว้างมากกว่าการเรียน การสอนการนำไปใช้ Mindset แบบเจ้าของภาษา โดยผู้ให้ข้อมูลได้นิยามไว้ดังนี้

“ทวิภาษาในมุมมองของผม คำว่าทวิภาษานี้มันน่าจะมากกว่าภาษาที่หนึ่งหรือที่สองนะครับมันขึ้นอยู่กับว่าความต้องการของเด็กแต่ละคน ซึ่งผมมองว่าทวิภาษาสมัยนี้มันน่าจะมากกว่าสองนะครับ เด็กสมัยนี้ผมต้องเรียนอาจารย์ว่าโรงเรียนเรามีการสอนภาษาอังกฤษ

ภาษาจีน แต่เด็กเราหลายคนเก่งภาษาญี่ปุ่น เก่งภาษาเกาหลี ซึ่งผมก็เลยมองว่าโรงเรียนเราไม่ได้จัดการเรียนการสอนภาษาญี่ปุ่น และภาษาเกาหลี ส่วนหนึ่งผมว่าเด็กน่าจะได้จากรูปแบบการเรียนการสอนในโรงเรียน ที่ว่าสิ่งเหล่านี้ทำให้เขาต่อ ยอดด้วยตัวเขาเอง เพราะฉะนั้นการเรียนการสอนทางด้านภาษา เมื่อไหร่ก็ตามที่เราให้เขา รู้สึกมีความสุขในการเรียน หรือว่าเป็น Happiness นะครับ มีความสุขในการเรียนทางด้านภาษามันจะทำให้เขาต่อ ยอดองค์ความรู้ในด้านภาษาอื่นๆ ได้ครับ” (ผู้บริหารโรงเรียนสถาบันปัญญา ภิวัฒน์ จังหวัดนนทบุรี, การสื่อสารส่วนบุคคล, 8 กันยายน 2564)

ทางผู้วิจัยได้สอบถามถึงผู้ที่ทำหน้าที่บริหารจัดการเรื่องอาจารย์ผู้สอนชาวต่างชาติให้แก่สถาบันต่างๆ โดยสอบถามมุมมองความคิดเห็นเกี่ยวกับคำนิยามโรงเรียนทวิภาษา พบว่า

“ทวิภาษา หรือ 2 ภาษาบางทีกระทรวงจะใช้คำว่า English Program อันนี้เฉพาะภาษาอังกฤษนะ แล้วที่นี้ English Program ก็จะมีแบบ Mini มีอะไรก็แล้วแต่ ที่นี้เราจะพบว่าการบริหารจัดการค่อนข้างยากเหมือนกัน เพราะว่าถ้าเราต้องการจะทำโรงเรียนทวิภาษา เป้าหมายหลักคือเราจะทำให้เด็กมีคุณภาพที่จะใช้ภาษานั้นได้” (ผู้บริหารจัดการ เรื่องอาจารย์ผู้สอนชาวต่างชาติ, การสื่อสารส่วนบุคคล, 22 สิงหาคม 2564)

และเมื่อได้สัมภาษณ์ผู้ที่เรียนในโรงเรียนทวิภาษา โดยตั้งคำถามว่า “ทวิภาษาในความรู้สึกของหนูคืออะไร มันก็ไม่ใช่แค่ Bilingual นะ มันเป็นเรื่องประสบการณ์ของหนู เป็นความคิดเป็นอะไรของหนู หนูจะบอกใหม่ว่ามันคืออะไร” ผู้ถูกสัมภาษณ์ได้ให้ข้อมูลดังนี้

“อ้อ ทวิภาษาไม่ใช่แค่การเรียนภาษาสองภาษา แต่คือการเข้าใจถึงภาษาเป็นพวกสื่อ ในระดับไม่ใช่แค่ภาษา แต่เป็นสังคมวัฒนธรรม มันต้องเป็นแบบนั้น เพราะว่าการเรียนในโรงเรียนทวิภาษา เด็กจะไม่ได้รับเรื่องของการใช้ภาษาอย่างเดียวแน่นอน เราจะได้ระบบการคิดแบบคนในชาตินั้น ๆ ที่มาสอนเรา เช่น หนูเรียนญี่ปุ่นมา 3 ปี ก็ถือว่าเป็นโรงเรียนทวิภาษาเหมือนกันเพราะว่าจริง ๆ เราต้องเรียน 3 ภาษาด้วยซ้ำ พอเราเรียนกับคนญี่ปุ่นมา 3 ปี ไม่ใช่แค่เราจะพูดญี่ปุ่นได้ หรือเข้าใจภาษาญี่ปุ่นในระดับหนึ่ง แต่ว่าเราจะ Pick Up อะไรบางอย่างที่คนญี่ปุ่นทำ เช่น ความตรงต่อเวลา ความซื่อสัตย์ การเคารพอ่อนน้อมแบบคนญี่ปุ่น ความละเอียดอ่อนของคนญี่ปุ่น นั่นคือสิ่งที่จะต้อง หยิบยกมา ทวิภาษาไม่ใช่การ Pick Up แค่ภาษา แต่จะต้อง Pick Up อย่างอื่นที่เป็นระดับสังคม วัฒนธรรม แล้วก็พฤติกรรมเด่น

ที่จะต้องได้ด้วยค่ะ นั่นคือสิ่งที่หนูคิดในความคิดของหนู” (น้องเน, การศึกษาส่วนบุคคล, 14 สิงหาคม 2564)

จากคำนิยามที่ได้จากการสัมภาษณ์จากหลากหลายท่าน พบว่า คำว่าโรงเรียนทวิภาษา คือเป็นมากกว่าแค่โรงเรียน 2 ภาษา หรือภาษาไทย-อังกฤษเพียงเท่านั้น หากแต่หมายถึงความสำคัญและความจำเป็นในการสื่อสาร การเรียนรู้ในโลกมุมกว้างมากขึ้น มีความหลายทางสังคมวัฒนธรรมที่ส่งต่อไปยังบุตรหลานที่เรียน และหมายถึงคุณภาพในระบบการเรียนการสอนอีกด้วย

3.3 ความเป็นมาของโรงเรียนทวิภาษาในประเทศไทย

สำหรับความเป็นมาของโรงเรียนทวิภาษาในประเทศไทยนั้น เริ่มต้นขึ้นในปีพุทธศักราช 2540 คนไทยที่มีฐานะระดับปานกลางจนถึงระดับดี ได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของภาษาอังกฤษ จึงได้เกิดความนิยมที่จะส่งบุตรหลานของตนเองไปศึกษาในต่างประเทศ โดยเรียนตามหลักสูตรของประเทศนั้นๆ จนเกิดภาวะวิกฤตเศรษฐกิจขึ้นในประเทศไทย ผู้ปกครองส่วนใหญ่จึงได้นำบุตรหลานของตนกลับมาเรียนยังประเทศไทย แต่ค่าใช้จ่ายในการเล่าเรียนในโรงเรียนนานาชาติหรือที่เรียกว่าโรงเรียนทวิภาษาในประเทศไทยยังคงมีการคิดค่าเล่าเรียนที่สูงมากเมื่อเทียบกับโรงเรียนรัฐบาล ทั้งนี้เนื่องจากโรงเรียนดังกล่าวเป็นการดำเนินงานของเอกชนจึงมีความอิสระในการกำหนดอัตราค่าเล่าเรียนได้ด้วยตนเอง ด้วยเหตุดังกล่าวได้ทำให้กระทรวงศึกษาธิการจัดหาโรงเรียนนำร่องเพื่อจัดโปรแกรมการเรียนการสอนเป็นภาษาอังกฤษตามที่ผู้ปกครองร้องขอ ซึ่งโรงเรียนที่ได้รับการคัดเลือกในการนำร่องดังกล่าว ได้แก่ โรงเรียนโยธินบูรณะ โดยกำหนดให้มีการจัดการเรียนการสอนในรายวิชาที่สถานศึกษากำหนดเป็นภาษาอังกฤษ ยกเว้น วิชาภาษาไทย และสังคมศึกษา เฉพาะเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความเป็นไทย กฎหมายไทย ประเพณี และวัฒนธรรมไทย

ต่อมาในปีพุทธศักราช 2541 เหล่าผู้ปกครองได้ทำการระดมทรัพยากรส่วนหนึ่งเพื่อการจัดโครงการโรงเรียนทวิภาษาให้เป็นทางเลือกหนึ่งในการพัฒนาผู้เรียน โดยมุ่งเน้นให้นักเรียนมีความสามารถและทักษะในการใช้ภาษาอังกฤษเป็นภาษาสากล ให้มีคุณภาพสู่มาตรฐานระดับโลก ทั้งด้านทักษะความคิด ทักษะการเรียนรู้ และทักษะด้านกระบวนการ โดยในปีพุทธศักราช 2542 ได้มีโรงเรียนเข้าร่วมโครงการนำร่องเพิ่มอีก 3 โรงเรียน ได้แก่ 1) โรงเรียนเบญจมราชูทิศ จังหวัดนครศรีธรรมราช 2) โรงเรียนมกุฎเมืองราชวิทยาลัย จังหวัดระยอง และ 3) โรงเรียนสามัคคีวิทยาลัย จังหวัดเชียงราย และในปีพุทธศักราช 2543 โครงการนำร่องดังกล่าวได้เกิดปัญหาอัตราการจ้างครู

ชาวต่างประเทศต่ำ เนื่องจากเงินค่าจ้างที่กระทรวงการคลังกำหนดไว้ต่ำ โดยกำหนดให้มีอัตราสูงสุดไม่เกิน 19,500 บาท ทำให้โรงเรียนต้องมีการระดมทุนจากผู้เกี่ยวข้องมาใช้ ซึ่งได้แก่ การระดมทุนจากผู้ปกครองและชุมชน และทำให้มีโรงเรียนสมัครเข้าร่วมโครงการนำร่องเพิ่มเติมอีก 3 โรงเรียน ได้แก่ 1) โรงเรียนสุราษฎร์ธานี จังหวัดสุราษฎร์ธานี 2) โรงเรียนสะอาดเผด็จมวิทยา จังหวัดชุมพร และ 3) โรงเรียนวรนาธิเฉลิม จังหวัดสงขลา

สำหรับในปีพุทธศักราช 2544 อธิบดีกรมสามัญศึกษาได้เชิญผู้เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย ผู้อำนวยการโรงเรียนโยธินบูรณะ ผู้แทนกองการมัธยมศึกษา ผู้แทนกองแผนงาน และผู้แทนศึกษานิเทศก์ ร่วมกันจัดประชุมเพื่อหาโรงเรียนรองรับความต้องการของผู้ปกครองที่มีจำนวนมาก ซึ่งโรงเรียนโยธินบูรณะไม่สามารถรองรับนักเรียนได้ทั้งหมด จึงพิจารณาคัดเลือกโรงเรียนมัธยมวัดนายโรง กรุงเทพมหานคร เข้าร่วมโครงการ และต่อมาในปีพุทธศักราช 2545 คณะครูในโครงการเรียนทวิภาษาทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศได้ไปร่วมกันจัดทำสาระและมาตรฐานการเรียนรู้เสนอให้กรมวิชาการตรวจสอบเรื่องความถูกต้องของการใช้ภาษาอังกฤษ ณ โรงเรียนมกุฎเมืองราชวิทยาลัย จังหวัดระยอง อีกทั้งกรมสามัญศึกษาได้ทำการขออนุมัติจ้างครูชาวต่างประเทศในอัตราที่สูงขึ้น เพื่อแก้ปัญหาการจ้างครูชาวต่างประเทศ โดยทางกรมสามัญศึกษาได้เข้าชี้แจงกับกรมบัญชีกลาง และใช้ระยะเวลา 1 ปี ในการขออนุมัติจ้างครูชาวต่างประเทศในอัตราเดือนละ 30,000 บาท ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และอัตราเดือนละ 40,000 บาท ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย สำหรับอัตราค่าตอบแทนรายคาบ กำหนดให้จ่ายค่าตอบแทนรายคาบเรียนละ 600 บาท ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และอัตราค่าตอบแทนรายคาบเรียนละ 800 บาท ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

ในปีพุทธศักราช 2546 กระทรวงศึกษาธิการได้ทำการปรับเปลี่ยนโครงการการบริหาร ส่งผลให้โครงการโรงเรียนทวิภาษาได้ย้ายมาสังกัดสำนักพัฒนานวัตกรรมการจัดการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้ทำการแต่งตั้งคณะกรรมการประเมินความพร้อมจำนวน 12 สายงาน ประกอบด้วย ผู้อำนวยการเขตพื้นที่การศึกษา รองผู้อำนวยการเขตพื้นที่การศึกษา ผู้อำนวยการโรงเรียนในโครงการโรงเรียนทวิภาษา ผู้แทนในสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อทำการประเมินโรงเรียนเข้าร่วมโครงการตามสายที่รับผิดชอบ จนกระทั่งในปีพุทธศักราช 2547 คณะกรรมการประเมินความพร้อมของโรงเรียนได้ทำการออกประเมินโรงเรียน และร่วมกันสรุปผลการประเมินความพร้อมของโรงเรียน และรายงานต่อเลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน และรัฐมนตรีว่าการ

กระทรวงศึกษาธิการ จากนั้นได้ทำการแจ้งผลการประเมินโรงเรียนที่สามารถดำเนินการ โครงการเรียนทวิภาษาได้ ต่อสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาทราบ

ด้านข้อมูลเรื่องของกฎระเบียบและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการสอนภาษาอังกฤษ คำสั่ง กรมวิชาการ ที่ วก 1065/2544 ลงวันที่ 9 ตุลาคม 2544 ได้กำหนดนโยบาย หลักเกณฑ์ และวิธีการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรกระทรวงศึกษาธิการเป็นภาษาอังกฤษ มีสาระสำคัญ คือ ให้ถือว่าการจัดการเรียนการสอนเป็นภาษาอังกฤษ เป็นทางเลือกหนึ่งของการจัดการศึกษาโดยให้จัดได้เป็นบางวิชา และต้องเอื้อประโยชน์กับการจัดการเรียนการสอนของระบบที่ใช้ภาษาไทย อีกทั้งคงไว้ซึ่งความมั่นคงของสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และขนบธรรมเนียมประเพณีไทย ซึ่งหน่วยงานต้นสังกัดสามารถตรวจสอบความเหมาะสมของการใช้จ่ายได้ นอกจากนี้ยังได้กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการดำเนินงานของโรงเรียนทวิภาษาไว้ ดังนี้

3.3.1. ด้านสถานศึกษา

3.3.1.1 สถานศึกษาที่มีความพร้อมและประสงค์จะจัดการเรียนการสอนเป็นภาษาอังกฤษ ต้องเสนอโครงการตามหัวข้อเรื่องและวิธีการในการเขียนโครงการตามที่หน่วยงานต้นสังกัดกำหนด แล้วเสนอให้พิจารณาตามลำดับขั้น จนกว่าจะได้รับอนุมัติจากกระทรวงศึกษาธิการ จึงจะเปิดสอนได้

3.3.1.2 สถานศึกษาที่ได้รับอนุมัติให้ดำเนินการแล้ว ต้องดำเนินการภายใน 2 ปี หากไม่ได้ดำเนินการภายในเวลาที่กำหนดให้ถือว่าโครงการนี้สิ้นสุด และกรณีที่ดำเนินการแล้วหากประสงค์จะหยุดดำเนินการ ต้องแจ้งหน่วยงานต้นสังกัดและผู้ปกครองนักเรียนทราบล่วงหน้าอย่างน้อย 2 ปี โดยต้องคำนึงถึงการจบตัวประโยชน์ของนักเรียนชั้นสุดท้ายที่รับเข้าศึกษาด้วย

3.3.1.3 สถานศึกษาที่จัดการเรียนการสอน ทั้งกลุ่มที่สอนเป็นภาษาไทยและกลุ่มที่สอนเป็นภาษาอังกฤษ ต้องมีแผนการพัฒนาครูภาษาอังกฤษ สำหรับกลุ่มที่จัดสอนเป็นภาษาไทย ให้สามารถสอนภาษาอังกฤษในการสื่อสารได้เหมือนเจ้าของภาษา

3.3.1.4 สถานศึกษาที่จัดการเรียนการสอนเป็นภาษาอังกฤษนั้นต้องจัดให้มีสมาชิกคณะกรรมการทำหน้าที่ตรวจสอบและทบทวนการดำเนินงาน โดยเน้นคุณภาพของผู้เรียนอีกทั้ง

คุณลักษณะและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน แล้วจัดทำรายงานประจำปีเสนอหน่วยงานต้นสังกัดและผู้ที่เกี่ยวข้อง

3.3.1.5 สถานศึกษาที่จัดการเรียนการสอนเป็นภาษาอังกฤษ สามารถเปิดสอนได้ทั้งระดับก่อนประถมศึกษา ระดับประถมศึกษา และระดับมัธยมศึกษา ดังนี้

- 1) ระดับก่อนปฐมวัย จัดการเรียนการสอนได้ไม่เกินร้อยละ 50 ของเวลาที่จัดกิจกรรม
- 2) ระดับประถมศึกษา จัดการเรียนการสอนได้เฉพาะกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และพลศึกษา โดยจัดการเรียนการสอนให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจเนื้อหาของศาสตร์นั้นควบคู่กับภาษาอังกฤษ
- 3) ระดับมัธยมศึกษา จัดการเรียนการสอนได้ทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ ยกเว้น กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยและสังคมศึกษาในส่วนที่เกี่ยวข้องกับความเป็นไทย กฎหมายไทย ประเพณีและวัฒนธรรมไทย
- 4) เวลาเรียนที่ใช้จัดการเรียนการสอน สอน โดยใช้ภาษาอังกฤษเป็นสื่อ ซึ่ง English Program (EP) ใช้เวลาเรียน 15 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ขึ้นไป (ไม่น้อยกว่า 4 กลุ่มสาระการเรียนรู้) สอน Mini English Program (MEP) ใช้เวลาเรียน 8-14 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ (ไม่น้อยกว่า 2 กลุ่มสาระการเรียนรู้)

สำหรับการกำหนดอัตราค่าธรรมเนียม ค่าเล่าเรียน และค่าธรรมเนียมอื่น ๆ ในสถานศึกษา เอกชน และค่าใช้จ่ายในส่วนที่เพิ่มจากการเรียนการสอนเป็นภาษาไทย ในสถานศึกษาของรัฐ กำหนดให้หน่วยงานต้นสังกัดในสถานศึกษาเป็นผู้กำหนดในอัตราที่เหมาะสม นอกจากนี้สถานศึกษาจะต้องมีการจัดการทรัพยากรและกิจกรรมของสถานศึกษา โดยจะต้องบริหารจัดการบุคลากร สื่อ วัสดุ อุปกรณ์ ห้องปฏิบัติการ และสถานที่ ต่าง ๆ ให้ครูและนักเรียนทุกคนได้ใช้ประโยชน์ร่วมกันและอย่างเท่าเทียมกัน โดยเฉพาะสถานศึกษาของรัฐซึ่งใช้งบประมาณงบประมาณของรัฐ ต้องดูแลให้เกิดความเป็นอย่างแท้จริง และจะต้องจัดให้นักเรียนทำกิจกรรมร่วมกัน เช่น กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน กิจกรรมของโรงเรียน/ ชุมชน โดยเฉพาะกิจกรรมที่ส่งเสริมความเป็นไทย ส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์

3.3.2 ผู้สอน

3.3.2.1 ครูผู้สอนระดับปฐมวัยและระดับประถมศึกษาที่เป็นชาวต่างประเทศ ต้องออกเสียงภาษาอังกฤษได้ถูกต้องตามสำเนียงเจ้าของภาษา และใช้ภาษาไทยในการสื่อสารเบื้องต้นได้ หรือจัดให้ครูไทยที่ใช้ภาษาอังกฤษสื่อสารได้ดีเข้าไปมีส่วนร่วมตลอดเวลา

3.3.2.2 การคัดเลือกและการจัดการเกี่ยวกับครูผู้สอน มีดังนี้

- 1) ต้องสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีเป็นอย่างน้อย และต้องมีหลักฐานการศึกษาในสาขาวิชาที่สอนหรือที่เกี่ยวข้อง
- 2) ครูผู้สอนที่ไม่ใช่เจ้าของภาษา ต้องมีความสามารถในการใช้ภาษาอังกฤษ ทั้งการฟัง การพูด การอ่าน การเขียน ในการสื่อสารได้เหมือนเจ้าของภาษา และคะแนนสอบ TOEFL ไม่น้อยกว่า 550 หรือ IELTS ไม่น้อยกว่า 5.5
- 3) ครูผู้สอนทุกคนต้องมีความรู้ความเข้าใจเด็กและวิธีการจัดการเรียนการสอน โดยมีหลักฐานการศึกษาด้านการสอน ไม่น้อยกว่า 15 หน่วยการเรียนรู้
- 4) ครูผู้สอนชาวต่างประเทศต้องได้รับการอบรมด้านหลักสูตรของประเทศไทย ภาษาและวัฒนธรรมไทย อย่างน้อย 15 ชั่วโมง และครูผู้สอนทุกคนต้องมีโอกาสได้รับการพัฒนา โดยได้รับการฝึกอบรม ศึกษาดูงานในประเทศหรือต่างประเทศอย่างน้อย 3 ปีต่อครั้ง
- 5) สถานศึกษาต้องจัดให้ครูผู้สอนทุกคน ทั้งที่จัดการเรียนการสอนเป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ได้ศึกษาวิธีการจัดการเรียนการสอนซึ่งกันและกัน เพื่อประโยชน์ในการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนสำคัญที่สุด
- 6) จัดให้ครูผู้สอนทำสัญญาปฏิบัติงานให้ครบ 1 ปีการศึกษา เป็นอย่างน้อย และมีบทลงโทษที่เข้มงวดหากละเมิดสัญญา

3.3 ด้านผู้เรียน

โรงเรียนทวิภาษาสามารถรับนักเรียนทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ โดยสามารถกำหนดเงื่อนไขความสามารถของผู้เรียนได้ตามความเห็นชอบของหน่วยงานต้นสังกัด และให้สถานศึกษาดำเนินการคัดเลือกนักเรียนที่มีความสามารถผ่านเกณฑ์ ได้เข้าเรียน โดยการศึกษาในระดับก่อนประถมศึกษาสามารถรับนักเรียนได้ไม่เกินห้องละ 25 คน และระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาตอนต้น รวมทั้งมัธยมศึกษาตอนปลาย สามารถรับนักเรียนได้เกินห้องละ 30 คน

3.4 ด้านการจัดการเรียนการสอน

สถานศึกษาที่จัดการเรียนการสอนแบบทวิภาษา จะต้องดำเนินการ ดังนี้

3.4.1 หลักสูตรที่ใช้ต้องจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ของกระทรวงศึกษาธิการเป็นแกน โดยจัดให้สอดคล้องกับนโยบายของหน่วยงาน กระทรวงศึกษาธิการ และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และพัฒนาเพิ่มเติมเพื่อให้เหมาะสมกับการสอนที่ใช้ภาษาอังกฤษเป็นสื่อในวิชาต่าง ๆ ตามที่โรงเรียนกำหนด และต้องจัดทำ โครงสร้างหลักสูตรสถานศึกษาให้ชัดเจน ตามหลักสูตรตามศึกษาขั้นพื้นฐาน

3.4.2 การจัดการเรียนการสอน ต้องจัดให้บริบทของความเป็นไทยผสมผสานความเป็นสากล โดยมุ่งเน้นความรักท้องถิ่น ประเทศชาติ และความเป็นไทย โดยอาจจะจัดให้มีการสอนเสริมอย่างเป็นระบบตามความต้องการของผู้เรียน

3.4.3 จัดการเรียนการสอนทุกวิชา โดยสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่ดีงาม สร้างความมั่นใจและส่งเสริมให้ผู้เรียนกล้าใช้ภาษาอังกฤษในการสื่อสาร

3.4.4 สถานศึกษาจัดการเรียนการสอนเป็นภาษาอังกฤษได้ทุกระดับ คือ ระดับปฐมวัย ระดับประถมศึกษา และระดับมัธยมศึกษา หากต้องคำนึงถึงความสามารถพื้นฐานในการใช้ภาษาไทยของผู้เรียน ความพร้อม ความสนใจที่จะเรียนรู้ภาษาอังกฤษ การจัดกิจกรรมหรือการเรียนรู้ ควรคำนึงถึงศักยภาพตามวัย

3.4.5 โรงเรียนที่จัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรกระทรวงศึกษาธิการเป็นภาษาอังกฤษ สามารถจัดการเรียนการสอนทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้เป็นภาษาอังกฤษ ยกเว้น กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ที่ว่าด้วยเรื่องของประเทศไทย วัฒนธรรมไทย และกฎหมายไทย ให้สอนเป็นภาษาไทย ส่วนกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน เช่น ลูกเสือ เนตรนารี ยุวกาชาด บำเพ็ญประโยชน์ กิจกรรมอิสระ และวิชาพระพุทธศาสนา อาจสอนเป็นภาษาอังกฤษ และ/หรือ ภาษาไทยก็ได้

3.4.6 ระดับชั้นที่เปิดสอน สถานศึกษาที่เปิดสอนตั้งแต่ระดับชั้นประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น มัธยมศึกษาตอนปลาย สายสามัญในปีการศึกษาแรกที่เริ่มดำเนินการ ให้เปิดสอนชั้นต้นของแต่ละระดับ (ประถมศึกษาปีที่ 1/ มัธยมศึกษาปีที่ 1 และ/หรือ มัธยมศึกษาปีที่ 4) และเปิดสอนเพิ่มปีละชั้นตามลำดับ

3.4.7 จัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ด้วยเทคนิควิธีการที่หลากหลาย เช่น การสอนแบบโครงการ การสอนแบบบูรณาการ การสอนที่มุ่งเน้นให้นักเรียนได้ปฏิบัติจริง ศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง และสรุปเป็นองค์รวมความรู้ได้

3.4.8 กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน สถานศึกษาต้องจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนตามหลักสูตร การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 และจัดกิจกรรมเสริมให้นักเรียน เช่น จัดค่ายภาษาอังกฤษ จัดค่ายคอมพิวเตอร์ การจัดทัศนศึกษาแหล่งเรียนรู้ ทั้งในและนอกโรงเรียน

3.4.9 สถานศึกษาที่จัดการเรียนการสอน โดยใช้ภาษาอังกฤษเป็นสื่อ อย่างน้อย 15 ชั่วโมง ต่อสัปดาห์ และไม่น้อยกว่า 4 กลุ่มสาระการเรียนรู้เป็นการจัดการเรียนการสอน English Program (EP)

3.4.10 สถานศึกษาที่จัดการเรียนการสอน โดยใช้ภาษาอังกฤษเป็นสื่อ อย่างน้อย 8 - 14 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ และไม่น้อยกว่า 2 กลุ่ม สาระการเรียนรู้เป็นการจัดการเรียนการสอน Mini English Program (MEP)

3.5 ด้านสื่อการเรียนการสอน

3.5.1 สถานศึกษาต้องจัดให้มีหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ของ กระทรวงศึกษาธิการ ระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา และหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546 ในระดับปฐมวัย ทั้งฉบับภาษาไทยและภาษาอังกฤษให้ครูทุกคนได้ศึกษา

3.5.2 สถานศึกษาที่ต้องจัดให้มีหนังสือเรียนที่เป็นภาษาไทยครบถ้วนตามหลักสูตร ที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดอย่างน้อย 10 ชุด ไว้ในห้องสมุด ในกรณีที่สถานศึกษาจัดทำหนังสือเรียนขึ้นใช้เอง และมีการบังคับซื้อหนังสือเรียนนั้น ต้องได้รับอนุญาตจากกระทรวงศึกษาธิการก่อน

3.5.3 สถานศึกษาต้องจัดหาเอกสารประกอบการเรียนการสอน หนังสือแบบฝึกหัด หรือหนังสืออ่านเพิ่มเติมที่เป็นภาษาอังกฤษ ให้ครบทุกวิชาในจำนวนที่เหมาะสม และสอดคล้องกับ เนื้อหาของหลักสูตร โดยรวบรวมการจำนวนหนังสือทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศที่จะจัดไว้ใน ห้องสมุด และที่จะใช้ในการจัดการเรียนการสอน

3.5.4 สถานศึกษาต้องจัดให้มีสื่อและนวัตกรรมทางการศึกษา วัสดุ อุปกรณ์ การ เรียนการสอนในรูปแบบต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับเนื้อหาสาระการเรียนรู้ อย่างครบถ้วนและเพียงพอ ได้แก่ โปรแกรมสำเร็จรูปช่วยสอน สื่อโทรทัศน์ สิ่งพิมพ์ และสื่อในลักษณะ ICT ทางภาษาอังกฤษ กับผู้เรียน

3.5.5 สถานศึกษาต้องจัดให้มีแหล่งเรียนรู้ที่ทันสมัย โดยเฉพาะสื่อเทคโนโลยีที่ ทันสมัยอย่างหลากหลายและเพียงพอ ทั้งในโรงเรียนและนอกโรงเรียน รวมถึงการจัดบรรยากาศใน ห้องเรียนให้เอื้อต่อการเรียนรู้ที่เป็นภาษาอังกฤษ และควรจัดให้มีห้องสมุด ห้องปฏิบัติการทางภาษา ห้องปฏิบัติการคอมพิวเตอร์ เป็นสัดส่วน โดยเฉพาะ เพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้ภาษาอังกฤษ

3.6 ด้านการวัดและการประเมินผล

3.6.1 สถานศึกษาต้องดำเนินการวัดผลและประเมินผลหลักสูตรสถานศึกษาชั้น พื้นฐานพุทธศักราช 2544 ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่สอนเป็นภาษาอังกฤษ ต้องวัดผลและประเมินผล เป็นภาษาอังกฤษทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ และสถานศึกษาควรประเมินความสามารถในการใช้ ภาษาอังกฤษทุกทักษะของนักเรียนเป็นระยะ ๆ เพื่อให้ทราบความก้าวหน้า และเป็นข้อมูลในการ พัฒนาผู้เรียน และให้ความสำคัญกับการประเมินคุณธรรม ทั้งนี้ต้องเป็นไปตามระเบียบ กระทรวงศึกษาธิการและข้อกำหนดตามหลักสูตร

3.6.2 สถานศึกษาต้องดำเนินการวัดและประเมินผลการเรียนตามระเบียบ กระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยการวัดผลและประเมินผลการเรียนตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2544 และมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2544 และระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่า ด้วยการประเมินผลการเรียนตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2544 ในกรณีเปิดการ เรียนการสอนระดับปฐมวัย ต้องประเมินพัฒนาการตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช

2546 แล้วจัดทำหลักฐานการแสดงผลการเรียนรู้ของนักเรียนตามแบบที่กรมวิชาการกำหนดเป็นภาษาอังกฤษ

3.6.3 การขอรับรองคุณภาพการศึกษา สถานศึกษาต้องจัดทำการประกันคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาที่สามารถตรวจสอบและประเมินได้

3.6.4 การวัดผลสัมฤทธิ์การใช้ภาษาอังกฤษ ทางสถานศึกษาควรทำวิจัยศึกษาโดยมีการเปรียบเทียบทางการเรียนของนักเรียนในทุกระดับชั้นปีและควรมีการประเมินความสามารถด้านภาษาอังกฤษ TOEFL หรือ TOEIC หรือจากสถาบันอื่น ๆ ที่ได้รับการรับรองมาตรฐานตามที่สถานศึกษากำหนดในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 และจะต้องให้จัดทำหลักฐานแสดงผลการเรียนรู้เป็นภาษาอังกฤษ

ในการจัดตั้งโรงเรียนทวิภาษาทั้งภาครัฐและเอกชน จะเห็นว่ามีระเบียบข้อบังคับต่างๆ มากมาย ในการควบคุมคุณภาพทางการศึกษาเพื่อประโยชน์สูงสุดของตัวผู้เรียน ในโรงเรียนของทางภาครัฐจะถูกควบคุมโดยสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) ดังเช่น

“โรงเรียนประถมศึกษาธรรมศาสตร์มองว่าโรงเรียนของเราเป็นโรงเรียนทางเลือก ถึงแม้จะเป็นโรงเรียนรัฐบาลนะค่ะ สังกัด สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) แต่เราเป็นโรงเรียนที่ผู้บริหารท่านเดิมคือ ดร. นารี คุหาเรืองรอง ท่านเป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์แล้ว ก็มองว่าภาษามีความสำคัญกับเด็กและเยาวชนค่ะ ก็เลยขอเปิดห้องเรียนพิเศษขึ้นมาเพื่อให้ผู้ปกครองที่สนใจ แล้วก็เด็ก ๆ ที่พร้อมที่จะเรียนเป็นโรงเรียนทางเลือกที่จะพัฒนาด้านภาษา เพราะฉะนั้นภาษาที่เพิ่มเข้าก็จะเป็นห้องเรียนพิเศษ ก็คือเน้นภาษาอังกฤษค่ะ โดยเรียนกับครูต่างชาติ แล้วก็ภาษาจีนที่เราพัฒนาเพิ่มมาทีหลัง โดยที่ตอนแรกก็เอาเหล่าซือมาสอนค่ะ เพื่อที่จะให้เด็กได้สัมผัสกับครูที่เป็นเจ้าของภาษา เพราะฉะนั้นที่มองว่าทำไมการเรียนการสอนภาษาอังกฤษของเราซึ่งตั้งแต่สมัยยุคพี้นะ ค่ะ ที่ผ่านมาที่เราเรียนกับครูไทยไม่ได้หมายความว่าครูไทยไม่เก่ง แต่ความรู้สึกของตัวเองก็คือว่า พอรู้ว่าเรียนกับครูไทยเด็ก ๆ ก็จะคิดว่าไม่ต้องไปใช้ภาษาอังกฤษมากหรอก คือเรารู้ว่าครูไทย ใจ ครูไทยก็พูดไทย เพราะฉะนั้นเราก็ไม่ต้องพูดภาษาอังกฤษ ที่นี่ยังที่เราเรียนก็ต้องยอมรับว่าเป็นมุมมองวิสัยทัศน์ที่ต้องการให้เด็กเรียนกับเจ้าของภาษานะค่ะ พี่ก็เลยมองว่าที่ คำว่าทวิภาษา

ก็คือว่าเด็ก ๆ ได้เรียนรู้ภาษากับครูต่างชาติเพิ่มเติมจะ ได้สัมผัสกับครูต่างชาติโดยตรง นอกจากที่เรียนกับครูไทยนะคะ อันนี้คือบริบทความเป็นมาของที่โรงเรียนเราละ” (ผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาธรรมศาสตร์ จังหวัดปทุมธานี, การสื่อสารส่วนบุคคล, 20 สิงหาคม 2564)

3.4 ความสำคัญของโลกแห่งภาษา

ในสังคมปัจจุบันการเรียนรู้ “ภาษา” ที่แตกต่างนอกจากจะช่วยให้เกิดการสื่อสารที่เข้าใจทั้งในด้านศาสนาและวัฒนธรรมแล้ว ยังมีความสำคัญอีกอย่างคือการเชื่อมต่อ “โลกการค้า” ในยุคโลกาภิวัตน์ “เว็ลด์ อีโคโนมิก ฟอรัม” ครั้งที่ผ่านมา เปิดรายงานเกี่ยวกับ “ความสำคัญของภาษาทั่วโลก” โดยระบุว่า การที่เราได้เรียนรู้ภาษาที่แตกต่างเป็นหนึ่งในปัจจัยสำคัญที่เอื้อต่อโลกของนักธุรกิจ พร้อมระบุว่า 4 ภาษาสำคัญของโลกในยุคอนาคต ประกอบด้วย ภาษาอังกฤษ, ภาษาสเปน, ภาษาอาหรับ และภาษาจีน “ภาษาอังกฤษ” ที่ถูกนิยามว่าเป็น “ภาษาของโลก” เนื่องจากเป็นภาษาสำคัญเบอร์หนึ่งของโลก ได้รับอิทธิพลมาจากการไล่ล่าอาณานิคมเพื่อแย่งชิงความเป็นเจ้าแห่งดินแดนในยุคโรมัน ที่มีการแพร่กระจายการใช้ “ภาษาละติน” ในทั่วยุโรป ซึ่งรากศัพท์ต่าง ๆ ของภาษาอังกฤษส่วนใหญ่จะมีส่วนคล้ายคลึงกับภาษาละติน รายงานฉบับนี้ระบุว่า จำนวนผู้ใช้ภาษาอังกฤษในชีวิตประจำวันมีมากถึง 335 ล้านคน ใน 110 ประเทศทั่วโลก โดยประเทศที่มีการใช้มากที่สุดคือ สหรัฐอเมริกา 225 ล้านคน รองลงมา คือ สหราชอาณาจักร 55.6 ล้านคน, แคนาดา 19.4 ล้านคน, ออสเตรเลีย 15.6 ล้านคน, แอฟริกาใต้ 4.9 ล้านคน, ไอร์แลนด์ 4.2 ล้านคน, นิวซีแลนด์ 3.8 ล้านคน เป็นต้น ขณะที่ “ภาษาสเปน” ประวัติศาสตร์ในยุคอาณานิคมของสเปนในละตินอเมริกา ก็ได้ทิ้งมรดกทางภาษาไว้ ปัจจุบันมี 35 ประเทศที่ใช้ภาษาสเปนสื่อสาร ด้วยจำนวนถึง 399 ล้านคน ประกอบด้วยประชากรเม็กซิโกมากที่สุด 103 ล้านคน ตามมาด้วย โคลอมเบีย 41 ล้านคน, อาร์เจนตินา 38.8 ล้านคน, สเปน 38.4 ล้านคน, สหรัฐ 34.2 ล้านคน, เวเนซุเอลา 26.3 ล้านคน, เปรู 24 ล้านคน เป็นต้น ความน่าสนใจ คือ ประเทศเหล่านี้ยังมีตลาดการค้าที่นักธุรกิจยังไม่ได้ให้ความสำคัญเท่าที่ควรนั้นหมายถึงโอกาสที่ยังเปิดกว้างอย่างเช่น ประเทศเปรู ซึ่งความโดดเด่นจากที่ถูกระเบียบการค้าไม่เข้มงวด ทั้งยังมีอัตราภาษีนำเข้าต่ำ และไม่ควบคุมปริมาณการนำเข้าสินค้า สำหรับ “ภาษาอาหรับ” เพิ่งถูกยกให้เป็นภาษาที่ควรให้ความสนใจ เนื่องจากปัจจุบันตัวเลขของผู้บริโภคเติบโตมากขึ้น อีกทั้งกลุ่ม “ตะวันออกกลาง” ยังให้ความสนใจกับการค้าออกภูมิภาค โดยเฉพาะสินค้าจากกลุ่มประเทศเอเชีย โดยปัจจุบันมีราว 60 ประเทศที่ใช้ภาษาอาหรับในการสื่อสาร ในจำนวนประชากร 242 ล้านคน ประเทศที่ใช้ภาษาอาหรับเป็นภาษาสำคัญ ได้แก่ ประเทศแอลจีเรีย, บาห์เรน,

อียิปต์, อิรัก, อิสราเอล, จอร์แดน, คูเวต, เลบานอน, ลิเบีย, โมร็อกโก, โอมาน, กาตาร์, ซาอุดีอาระเบีย, โชมเลีย, ซูดาน, ซีเรีย, ติมูเลีย, สหรัฐอาหรับเอมิเรตส์, ปาเลสไตน์ และซาฮาราตะวันตก เป็นต้น อย่างไรก็ตาม “ภาษาจีน” ถือเป็นภาษาที่มีผู้ใช้สื่อสารมากที่สุดถึง 1,197 ล้านคน โดยครอบคลุมถึงภาษาจีนท้องถิ่น 13 กลุ่ม ได้แก่ จีนกั้น 20.6 ล้านคน, ฮากกา 30.1 ล้านคน, แมนดาริน 848 ล้านคน, หมิ่นเป่ย์ 10.3 ล้านคน, หมิ่นตง 9.12 ล้านคน, หมิ่นหนัน 46.6 ล้านคน, หมิ่นจิ้ง 3.10 ล้านคน, ผู่เจี้ยน 2.56 ล้านคน, อู่ 77.2 ล้านคน, เซียง 36 ล้านคน และกวางตุ้ง 62.2 ล้านคน นอกจากนี้ยังครอบคลุมไปถึงประชากรนอกแผ่นดินใหญ่ อาทิ เมียนมา (0.5 ล้านคน) มาเก๊า (0.5 ล้านคน) ฟิลิปปินส์ (0.7 ล้านคน) ไทย (1.2 ล้านคน) เวียดนาม (0.9 ล้านคน) สิงคโปร์ (1.8 ล้านคน) มาเลเซีย (5.1 ล้านคน) ฮองกง (6.5 ล้านคน) และไต้หวัน (21.8 ล้านคน) แม้ “ภาษาอังกฤษ” มีคนสนใจและเรียนรู้มากที่สุด 1.5 พันล้านคนทั่วโลก แต่ทิศทางการเรียนรู้ภาษาใหม่อย่าง ฝรั่งเศส จีน และสเปน ก็เพิ่มขึ้นเกือบ 2 เท่าเป็น 126 ล้านคนในปัจจุบัน ดังนั้น การที่ประชากรทั่วโลกจะเชื่อมโยงกันลึกซึ้งมากขึ้น สิ่งที่ได้ประโยชน์มากที่สุดเห็นจะเป็นเรื่องของ “การค้า” โดยการเชื่อมระหว่างคนต่อคนล้วนก่อเกิดผลลัพธ์มหาศาล โดยเฉพาะการค้าในยุคปัจจุบันที่เกือบทุกประเทศนิยมใช้ “Soft Power” ในการรุกตลาด (ประชาชาติธุรกิจ, 2561)

ในสภาวะปัจจุบันผู้ปกครองจะให้ความสำคัญกับโรงเรียนทวิภาษาเป็นอย่างมาก โดยมีความมุ่งมั่นและตั้งใจที่จะส่งบุตรหลานเข้าเรียนในโรงเรียนทวิภาษามากกว่าโรงเรียนประเภทอื่น ๆ เพราะผู้ปกครองมีความคิดเห็นว่าการได้ภาษาเป็นสิ่งสำคัญในปัจจุบัน โดยเฉพาะชีวิตการทำงานที่มีการติดต่อกับต่างชาติมีเพิ่มมากขึ้น จึงมีความต้องการที่จะให้บุตรหลานได้เรียนรู้ภาษาอังกฤษตั้งแต่เยาว์วัย อีกทั้งการได้เรียนรู้ภาษาอื่น ๆ เป็นภาษาที่สอง จะเป็นการสร้างพื้นฐานและเป็นการสร้างโอกาสที่ดีในอนาคต เพราะในปัจจุบัน ปัญญาประดิษฐ์ หรือ AI เข้ามามีอิทธิพลต่อวิถีชีวิต ดังนั้นอาชีพที่ยังใช้ภาษาโดยที่ปัญญาประดิษฐ์ หรือ AI ยังไม่เข้ามาแทนที่ยังมีอยู่อีกเป็นจำนวนมาก ภาษาก็มีความจำเป็นต่อการสื่อสารและการประกอบอาชีพเป็นอย่างมากทั้งในปัจจุบันและในอนาคต จึงสมควรที่จะต้องทำการฝึกฝนเกี่ยวกับภาษาตั้งแต่เยาว์วัย อีกทั้งผู้ปกครองยังมีความต้องการที่จะให้บุตรหลานเกิดความเคยชินกับภาษา เกิดความเคยชินกับคุณครู และเกิดความเคยชินกับเพื่อนชาวต่างชาติ และเพื่อให้เป็นพื้นฐานที่ดีในการใช้ภาษาทั้งในชีวิตประจำวัน และวิชาชีพ

“ตัวคุณแม่เอง มองเห็นว่า ภาษา กำลังมีบทบาทสำคัญต่อ โลกเราเป็นอย่างมาก จากมุมมองของคุณแม่คิดว่า เด็กเป็นวันที่เรียนรู้ภาษาได้เข้าใจง่ายมากที่สุด และสามารถต่อยอดในการเรียนรู้ด้านอื่นๆ ที่เค้าต้องการ ได้อย่างกว้างไกลมากขึ้น คุณแม่เองจึงอยากให้ลูกได้เรียนรู้

ภาษาตั้งแต่เล็ก เพราะเล็งเห็นว่าการได้ภาษาเป็นสิ่งสำคัญในปัจจุบัน โดยในอนาคตของลูกในรูปแบบชีวิตการทำงานหากต้องติดต่อสื่อสารกับชาวต่างชาติก็จะสามารถติดต่อได้อย่างง่ายดายและคล่องแคล่วมากขึ้นด้วย” (วรินทร์, การสื่อสารส่วนบุคคล, 12 มีนาคม 2563)

“ผมมองในเรื่องการได้เรียนรู้ภาษาอื่น ๆ เป็นภาษาที่สองหรือที่สาม เพื่อปูพื้นฐานและเป็นการสร้างโอกาสที่ดีในอนาคตของบุตรหลานของเรา เพราะในยุคปัจจุบันจนต่อไปในอนาคตเราจะพบว่า AI หรือปัญญาประดิษฐ์ สิ่งเหล่านี้เข้ามามีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตมากยิ่งขึ้น การที่ตัวเด็กเองสามารถสื่อสารเรียนรู้ได้หลากหลายภาษา ก็จะทำให้ตัวเค้าสามารถต่อยอดในการเติบโต หากประสบการณ์ใหม่ๆ และเพิ่มโอกาสในการทำงานในอนาคตได้ดีขึ้น” (เทวากร, การสื่อสารส่วนบุคคล, 12 มีนาคม 2563)

และจากข้อมูลที่ผู้วิจัยได้ศึกษาพบว่าภาษาคือการเชื่อมต่อ “โลกการค้า” ในยุคโลกาภิวัตน์เมื่อสอบถามไปยังผู้ประกอบการ พบว่ามีผู้ให้ความคิดเห็นดังนี้

“ภาษา มีความสำคัญมากในการค้าขาย คุณแม่คิดว่า การสื่อสารสำคัญมากในการติดต่อทำธุรกิจร่วมกัน เพราะเราจะต้องสื่อสารให้ผู้ที่ค้าขายร่วมกัน เข้าใจสิ่งที่เราสื่อไปถึงให้ตรงกัน ได้ ถ้าเรารู้จักเพียงแค่ภาษาไทยแค่ภาษาเดียว บางครั้งอาจจะทำให้เราพลาดธุรกิจใหญ่ที่เราควรจะต้องขุดได้ เช่นกัน ยกตัวอย่างเช่น อย่างที่บ้านทำธุรกิจขายกระเป๋า แต่ด้วยที่บ้านเป็นคนจีน สามารถสื่อสารภาษาจีนได้อย่างคล่องแคล่ว อ่านออกเขียนได้ จึงมีช่องทางในการส่งกระเป๋าออกไปอย่างประเทศจีน ทำให้ธุรกิจของที่บ้านเติบโตและขยายได้กว้างกว่าแค่ในประเทศมากขึ้นด้วย ” (เป็นหนึ่ง, การสื่อสารส่วนบุคคล, 14 มีนาคม 2563)

สาเหตุหนึ่งที่พ่อแม่ เลือกให้ลูกเรียนในโรงเรียนทวิภาษานั้นก็เพราะว่า พ่อแม่ต้องการให้ลูกได้มีโอกาสฝึกทักษะภาษาอังกฤษมากกว่าโรงเรียนทั่วไป เนื่องจากการเรียนการสอนส่วนใหญ่ในโรงเรียนทวิภาษาจะใช้ภาษาอังกฤษ ทำให้เด็กนักเรียนจะมีโอกาสพัฒนาทักษะทางภาษามากกว่า แต่ในความเป็นจริง คือ พ่อแม่ น้อยคนนักที่จะรู้ข้อมูลเรื่องระบบหลักสูตรที่ทางโรงเรียนนำมาใช้ บางหลักสูตรเป็นหลักสูตรที่นำมาจากต่างประเทศ เน้นกระบวนการที่让孩子ได้เรียนรู้ตามช่วงพัฒนาการของเด็กในแต่ละช่วง ในขณะที่บางหลักสูตรจะเน้นทางด้าน การสร้างความรู้ โดยผ่านกิจกรรมต่าง ๆ ผู้การเรียนรู้ของเด็ก เป็นต้น ซึ่งหากพ่อแม่มีความสนใจที่จะให้ลูกเข้าศึกษาในโรงเรียนทวิภาษาแล้ว ข้อมูลในเรื่องของหลักสูตรเป็นสิ่งหนึ่งที่พ่อแม่จะต้องศึกษาเพื่อเป็นตัวช่วย

ในการตัดสินใจ อย่างไรก็ตาม ยังมีพ่อแม่บางส่วนที่มีความกังวลว่าหากส่งลูกไปศึกษาในโรงเรียน
ทวิภาษาแล้ว ลูกจะไม่สามารถพูดกับพ่อแม่ได้รู้เรื่อง และกังวลว่าลูกจะรับวัฒนธรรมต่างชาติจากที่
โรงเรียนมาจนสูญเสียวัฒนธรรมไทย อีกทั้งยังมีความกังวลว่าลูกจะติดภาษาอังกฤษจนไม่พูด
ภาษาไทยอีกเลย สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นสิ่งที่สามารถกลืนกลายเข้าไปในวัฒนธรรมของเด็กไทยได้

เมื่อสอบถามทางผู้บริหารเกี่ยวกับความสำคัญของโลกแห่งภาษา พบว่านอกจากที่เด็กจะแค่
อ่านออกเขียนได้มากกว่า 1 ภาษาแล้ว ยังมีบทบาทสำคัญอื่นอีกด้วยคือ

“ภาษามีบทบาทสำคัญกับตัวเด็กมากครับ อย่างเช่นเหมือนกับทุกวันนี้โรงเรียนเราสอนเด็ก
เรื่องการใช้เทคโนโลยี ความรู้สึก ชื่นชอบและสนุกกับมันที่นี่ ทุกวันนี้เด็กเราเรียนเรื่องการ
ใช้เทคโนโลยี เขาไม่ได้ใช้ครูในโรงเรียนสอน เขาพยายามไปเรียนรู้จากอาจารย์ที่อยู่อเมริกา
ด้วยความที่เขาได้ภาษาอังกฤษครับ เขาเลยไปหาข้อมูลจากอาจารย์ที่มีความเชี่ยวชาญ
ทางด้านเทคโนโลยีที่อยู่อเมริกา เขายอมแม้กระทั่งว่าเที่ยงคืน ตีหนึ่งเขาต้องลงมาเรียนกับ
อาจารย์ที่อยู่อเมริกา เป็นการเรียนฟรีด้วยครับลักษณะรูปแบบการเรียนออนไลน์ ทุกวันนี้
เด็กคนนี้ได้รับรางวัล WWDC เป็นรางวัลระดับโลกของ Apple ที่ให้กับนักเรียนที่มีความ
ให้กับ Developer ที่เก่งทางด้าน IT ในการพัฒนา Coding เด็กเราเป็นหนึ่งในนั้นซึ่งได้ปีนี้
แล้วเขาหาจากทั่วโลกประมาณ 3,000 คน คิดเหลือร้อยละคน แต่เด็กเราคิดด้วย ในประเทศ
ไทยคิด 4 คน หนึ่งในนั้น是孩子เรา” (ผู้บริหาร โรงเรียนสถาบันปัญญาภิวัฒน์
จังหวัดนนทบุรี, การสื่อสารส่วนบุคคล, 8 กันยายน 2564)

ภาษาจึงมีความสำคัญต่อสังคมโลกของเราเป็นอย่างมาก ไม่ใช่เพียงแค่การเรียนรู้ภาษาไทย
และภาษาอังกฤษเพียงเท่านั้นแต่ยังหมายรวมถึงภาษาอื่นๆ อีกด้วย ทำให้สามารถต่อยอดในการ
เรียนรู้นอกห้องเรียนได้อีกด้วย ตามความสนใจและความถนัดของผู้เรียน และเป็นการเปิดโลกที่
กว้างยิ่งขึ้น

3.5 การจัดการศึกษาของประเทศไทย

การจัดการศึกษาของประเทศไทย มีวิวัฒนาการมาอย่างต่อเนื่อง นับตั้งแต่ยุคก่อนมีระบบ
โรงเรียน ยุคก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครองและยุคหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง จนกระทั่ง
ปัจจุบัน กระทรวงศึกษาธิการ ได้เริ่มดำเนินการเพื่อการปฏิรูปการศึกษา มาตั้งแต่ปี การศึกษา 2539

โดยได้กำหนดขอบข่ายของการปฏิรูปการศึกษาเพื่อปรับปรุงการดำเนินงานทางการศึกษา และเพื่อแก้ไขปัญหาและอุปสรรคที่มีอยู่เดิมให้เบาบางลงหรือหมดไปรวมทั้งเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้บรรลุจุดมุ่งหมายตามที่ต้องการและยกระดับคุณภาพมาตรฐานการศึกษาให้สูงขึ้น มีศักยภาพในการพัฒนาตนเองให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี และพัฒนาประเทศชาติอยู่ในสังคมโลกอย่างเป็นสุข โดยกำหนดแนวทางการปฏิรูปการศึกษาใน 4 ด้าน คือ การปฏิรูปโรงเรียนและสถานศึกษา การปฏิรูปครูและบุคลากรทางการศึกษา การปฏิรูปหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอน และการปฏิรูประบบบริหารการศึกษา ซึ่งต่อมาจากการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2540 ได้มีการระดมให้มีการจัดทำกฎหมายเกี่ยวกับการศึกษาเกิดขึ้น และกระทรวงศึกษาธิการได้เสนอร่างพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติที่มีการกำหนดหมวดว่าด้วยการปฏิรูปการศึกษาไว้ประกอบกับคุณภาพการศึกษาของคน ซึ่งถือว่าเป็นผลผลิตของระบบการศึกษาที่ยังไม่ตรงกับความคาดหวังทำให้คนไทยไม่สามารถก้าวเข้าสู่การแข่งขันในระดับโลกได้ กระทรวงศึกษาธิการในฐานะหน่วยงานหลักที่จะดำเนินการปฏิรูปการศึกษาจึงได้ดำเนินการเพื่อการปฏิรูปการศึกษาโดยได้กำหนดขอบข่ายของการปฏิรูปการศึกษาให้สอดคล้องตามเจตนารมณ์และเพื่อรองรับการดำเนินงานตามแนวทางที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติให้เกิดผลในทางปฏิบัติตลอดจนเพื่อเตรียมเยาวชนของชาติให้มีความรู้ความสามารถได้มาตรฐานสูงเหมาะสมกับความต้องการของสังคมในยุคโลกาภิวัตน์ (พนม พงษ์ไพบูลย์, 2543; ประเวศ วะสี, 2550)

จากประเด็นเรื่องการจัดการศึกษาในประเทศไทย ทำให้ผู้วิจัยสอบถามความคิดเห็นกับผู้ให้ข้อมูล พบว่า

“ความเห็นของผมคือ ผู้บริหารการศึกษาในประเทศไทยมองไม่เห็นความสำคัญของการศึกษา พูดย่าง ๆ เลย ตั้งแต่ระดับเจ้ากระทรวงลงมาบ้างที่เป็นนักการเมืองที่ไม่ได้ประกอบวิชาชีพครูมาก่อน ไม่เข้าใจพวกนี้ ก็อาศัยพรรคการเมืองส่งมา ก็ไม่ได้มองเห็นถึงความเป็นครู สมัยก่อนตอนผมเด็ก ๆ นะ ม.ล. ปิ่น มาลากุล มีความเป็นครูสูงมากเลย ตอนหลังนี้เอาใครก็ไม่รู้มาเป็น แล้วอีกอันหนึ่งก็อย่างเช่น กระทรวงวัฒนธรรม ลองไปเช็คดูนะ เจ้ากระทรวงไม่ได้มีความรู้เรื่องวัฒนธรรม หรือเรื่องที่จะปลูกฝังวิญญาณของมนุษย์ลงไปได้อย่างไร ข้างบนไม่เข้าใจ ข้างล่างนี้ไม่ต้องห่วง สังคมไทยนี่คือรับมาอย่างเดียวไม่ได้คิดถึงความถูกต้องเลย คิดแต่ว่าฉันหวังตำแหน่งฉัน นี่พูดตรง ๆ นะ เพราะฉะนั้นสิ่งนี้มันทำให้ประเทศไทยเป็นแบบนี้ น่าเสียดาย” (ผู้บริหารจัดการ โรงเรียนทวิภาษาแห่งประเทศไทย กรุงเทพมหานคร, การสื่อสารส่วนบุคคล, 8 กันยายน 2564)

ผู้วิจัยจึงตั้งคำถามต่อว่า ช่วงที่เราควรพัฒนาระดับอนุบาลถึงประถมสำคัญเป็นภาพจำจริง ๆ มันจะอยู่จนโต ระบบการศึกษาเดิม ๆ ที่พบเจอคือ มาพัฒนาตอนโตแล้วซึ่งมันทำให้เกิดการพัฒนาช้า อาจารย์คิดว่าปัญหาเหล่านี้มันจะแก้ไขได้ไหมคะ ภายในระบอบการศึกษาของไทยเราอย่างนี้ในมุมมองกว้างค่ะ

“...มีอยู่ 2 ระดับ ระดับนโยบาย ทำยากเพราะว่าผู้บริหารระดับเบื้องบนมองไม่เห็น ระดับล่างก็คือเราต้องสอนลูกเราแล้วกัน นี่คือปัญหา เพราะว่ามันเกินเยียวยาแล้ว และสิ่งสำคัญที่สุดของการพัฒนาการศึกษาก็คือคุณภาพครู ด้วยเหตุผลที่ว่าทำไมเราต้องใช้คุณภาพครู เพราะว่าต้องสั่งสอนเด็ก เหมือนแม่พิมพ์ ถ้าหากว่าคุณภาพครูไม่ดี ความรู้ไม่แน่นจริงและจริยธรรมไม่มีแล้วการใช้ภาษาที่ไม่ใช่ภาษาแม่ จบเลยคุณภาพ” (ผู้บริหารจัดการโรงเรียนทวิภาษาแห่งประเทศไทย กรุงเทพมหานคร, การสื่อสารส่วนบุคคล, 8 กันยายน 2564)

นอกจากนี้ยังพบผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับประเด็นการศึกษาของไทยเรื่องของการกลัวภาษาของเด็กนักเรียนในระบบการศึกษาของไทย กล่าวคือ

“หนูคิดว่ามันพึ่งมาตั้งแต่ระบบการศึกษาแล้วละ คือมันพึ่งมาตั้งแต่ต้นน้ำยันปลายน้ำละ ต้นน้ำของเราก็คือระบบการศึกษาซึ่งคนที่เป็นคนใหญ่คนโต หรือคนที่อยู่บนหอคอยงาช้างของกระทรวงการศึกษาเขาไม่ได้สังเกตเห็นว่า ภาษาอังกฤษในชีวิตประจำวันเราจะมีไปทำอะไร เราจะใช้ภาษาอังกฤษเพื่ออะไร เขาสอนให้เราท่อง Grammar ท่องไปสิ ท่อง ๆ ๆ กันไป แต่ถามว่าการศึกษารายภาษาอังกฤษที่แท้จริงมันคือการ Communication ละ คือการสื่อสาร เขาไม่เข้าใจว่าภาษาคือ Communication Language is Communication. เขาไม่ได้เข้าใจตรงนั้น เขาเข้าใจว่าภาษาก็คือการเรียน Grammar ดังนั้นพอมันพึ่งตั้งแต่ Mindset ของคนที่อยู่บนยอดสุดของภูเขาน้ำแข็ง หรือว่าอยู่บนยอดสุดของพีระมิดเลย พอมันลง ๆ มาครู อาจารย์ครอบครัวของเด็ก รวมถึงนักเรียน มันก็เลยพึ่งทั้งระบบ มันก็เลยกลายเป็นพีระมิดที่พร้อมจะ อ้อเรียกว่าพีระมิด มันเป็นแค่นั่งร้านที่มันพร้อมจะพังตลอดเวลาละ แต่หนูว่าในสถานการณ์ ในยุค 2000 ขึ้นมานี้ละ พีระมิดนี้หนูว่ามันแข็งแรงขึ้นแต่ฐานไม่ได้จากข้างบน มันแข็งแรงขึ้นจากฐานครอบครัวหรือเด็ก ไม่ใช่แค่ตัวหนูละ สมมติว่าในครอบครัวแบบ ในอนาคตหนูคิดว่าหนูจะมีครอบครัวแล้วหนูก็คิดว่า คงไม่ส่งลูกเข้าไปเรียนในระบบการศึกษาไทยปกติของโรงเรียนรัฐ เพราะหนูรู้สึกว่ามันไม่พร้อมให้เด็กออกไปเผชิญโลกอีกข้อหนึ่งที่เขา EP ไปเพราะว่า EP ก็สร้างระบบให้เราพร้อมไปเผชิญโลกกว้างก็ข้อที่หนึ่ง

ข้อสองคือเรามีระบบการศึกษาหรือว่าอะไรที่มันพร้อมให้เรากลายเป็นคนยุคใหม่มากกว่าในการศึกษาแบบภาคปกติ ระบบสาธารณูปโภคก็ดีกว่า และสังคมเด็กก็ดีกว่า อันนั้นเป็นสิ่งที่ เป็นปัจจัยหนึ่งที่เลือกนะคะ แต่ว่าปัจจัยอันนี้ก็คือมาย้อนกลับมาคิดว่าเออทำไมเราถึงเลือกอันนั้น มันเป็นเรื่องของปัจจัยสภาพแวดล้อมภายนอกแล้วก็ภายในด้วย ใช่มั้ยคะ แต่ว่ากำแพงภาษาก็เป็นสิ่งสำคัญที่ อย่างที่หนูบอกว่าคุณไม่เข้ามาเรียนใน โครงการที่เป็นภาษาอังกฤษ แม้แต่เด็กที่เรียนในไม่ใช่โครงการภาษาอังกฤษหรือว่าเป็น English Program นี้คะ พอเขามาเรียนในระดับมัธยมปลาย หรือเลือกสายภาษาก็ตาม บางคนก็ยังขาดกับภาษาที่ตัวเองเรียนอยู่ เช่น ภาษาญี่ปุ่น เพื่อนบางคนก็พูดไม่ได้ คือขาดกับภาษาแต่ไม่มีที่เรียนแล้ว ต้องเรียนอันนี้ เข้าอันนี้ได้ก็ต้องเข้า ไม่ได้มีความชอบจริง ๆ ก็ต้องเข้า หนูรู้สึก ว่าเด็กไทยเป็นเด็กที่แบบขอให้มันที่เรียนก่อนแล้วเดี๋ยวว่ากัน ซึ่งมันเป็น Mindset ที่ผิด” (น้อง เน, การศึกษาส่วนบุคคล, 14 สิงหาคม 2564)

3.6 แนวโน้มการศึกษาไทย

เป็นที่ตระหนักกันดีว่าสภาพปัจจุบันและแนวโน้มของบริบทโลกที่ส่งผลต่อการศึกษาใน อนาคต 10-20 ปี ข้างหน้าคือ ด้านสังคมโลกที่เป็นสังคมของการแข่งขัน สังคมสิทธิมนุษยชน และ สังคมพอเพียงสังคมไทยต้องหันมาให้ความสำคัญเรื่องของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอย่างจริงจังเพิ่ม มากขึ้น เพื่อเป็นภูมิคุ้มกันทางชีวิตและสังคม เศรษฐกิจในอนาคตจะเป็นเศรษฐกิจที่มีการแข่งขันกัน อย่างรุนแรงและมีความระมัดระวังมากขึ้น สถานการณ์ด้านสิ่งแวดล้อมและพลังงานทั่วโลก กำลัง อยู่ในภาวะวิกฤตทิศทางของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในทศวรรษใหม่จะเชื่อมโยงกันมากขึ้น แต่ ละสาขาจะแตกแขนงในเชิงลึกมากขึ้นเพื่อสร้างความรู้ใหม่ การเมืองการปกครองประเทศต่าง ๆ จะ ปกป้องผลประโยชน์ประเทศของตนมากขึ้น เพิ่มความสำคัญกับสิทธิเสรีภาพสิทธิมนุษยชน การ ปกครองที่คำนึงถึงการกระจายอำนาจและการมีส่วนร่วมของประชาชนในระบอบประชาธิปไตย โครงสร้างประชากร วัยเรียนจะลดลงถึงร้อยละ 25 ในอีก 15 ปี ข้างหน้า และมีแนวโน้มผู้สูงอายุมาก ขึ้น

จึงเห็นได้ว่าการศึกษาในอนาคตของไทยจะส่งผลให้กระแสดูแลให้ความสำคัญต่อการศึกษา และการเรียนรู้ตลอดชีวิตมากขึ้น ทำให้ประเทศไทยตื่นตัวและปรับตัวเพื่อรองรับการพัฒนา และ สร้างความสามารถในการแข่งขัน ความเจริญก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี และ นวัตกรรมจะเป็นช่องทางให้เกิดการเรียนรู้มากขึ้น ที่สำคัญการที่ประชากรในวัยเรียนลดลงจะทำให้

รัฐมีโอกาสมุ่งงบประมาณเพื่อการศึกษามากขึ้นในขณะเดียวกัน “เยาวชน” ซึ่งหมายถึงคนในวัยหนุ่มสาวที่มีอายุระหว่าง 15-25 ปี จะมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนสังคมไทยไปสู่โลกของการแข่งขัน การให้ความสำคัญกับบทบาทของผู้นำเยาวชนยุคใหม่ โดยเน้นการพัฒนาผู้เรียนแบบองค์รวมจึงเป็นเรื่องที่สถานศึกษาควรให้ความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง ดังนั้น สถานศึกษาในอนาคต จะต้องเพิ่มความเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้อย่างแท้จริง ต้องสามารถรับรู้เข้าใจและตีความต่อสัญญาณบอกเหตุใด ๆ ที่จะเข้ามาจากสิ่งแวดล้อมภายนอกได้อย่างแม่นยำและถูกต้อง มีความยืดหยุ่นและสามารถสนองตอบต่อสัญญาณบอกเหตุดังกล่าวด้วยวิธีการต่าง ๆ ได้ดี เช่น การปรับตัวด้านโครงสร้างปรับหลักสูตร การปรับกระบวนการเรียนการสอน การปรับกระบวนการบริหารจัดการใหม่ที่มีความสอดคล้องเหมาะสมเป็นต้น และสามารถที่จะมีอิทธิพลทั้งเชิงรุกและเชิงรับต่อสังคม โดยเฉพาะต่อแนวคิดและค่านิยมที่ได้รับผลกระทบจากภาวะโลกาภิวัตน์

ทั้งนี้โรงเรียนต้องปรับกลยุทธ์การบริหารจัดการโดยยึดหลักการให้เกิดความเชื่อมโยงระหว่างกัน เช่น ความเชื่อมโยงการทำงานของครูแต่ละคนให้กลายเป็นทีม ความเชื่อมโยงระหว่างทีมงานกับทีมงานระหว่างแผนกงาน และระหว่างโรงเรียนกับชุมชนภายนอก เป็นต้น โรงเรียนต้องสร้างเครือข่ายพันธมิตรกับสถานศึกษาอื่นตลอดจนกับหน่วยงานอื่นทั้งภาครัฐและเอกชนเพื่อประโยชน์ของความร่วมมือการใช้ทรัพยากรร่วม และการเพิ่มความแข็งแกร่งทางวิชาการการสร้างผลผลิตที่ตรงกับความต้องการของผู้ใช้ รวมทั้งช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารจัดการโรงเรียนมากยิ่งขึ้น กิจกรรมที่สำคัญที่สุดที่เครือข่ายทุกเครือข่ายทำร่วมกัน คือ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ประสบการณ์ แล้วพัฒนาไปสู่การวางแผนร่วมกัน ดำเนินกิจกรรมร่วมกัน หลีกเลี่ยงความซ้ำซ้อน เป็นผลให้การทำงานมีประสิทธิภาพมากขึ้น

นอกจากนี้หน่วยงานบริหารการศึกษาส่วนกลางยังมีแนวโน้มที่จะรวมศูนย์และเข้มงวดในการกำหนดเรื่องที่สำคัญต่าง ๆ อีกต่อไป เช่น การกำหนดเป้าหมายนโยบาย จุดเน้นหลักสูตร มาตรฐานและเรื่องธรรมาภิบาล เป็นต้น ขณะที่กระแสเรียกร้องของผู้มีส่วนได้เสียกับโรงเรียน เช่น ผู้ปกครองและชุมชนที่ต้องการเข้าไปมีบทบาทต่อการดำเนินงานและการจัดการศึกษาจะทวีมากขึ้น ในอนาคตการบริหารในระดับโรงเรียนจะได้รับการกระจายอำนาจในเรื่องที่สำคัญเพิ่มมากขึ้นตามลำดับ เช่น อำนาจเบ็ดเสร็จในการบริหารภายในความรับผิดชอบ การดำเนินงานภายในขอบเขตของโรงเรียนและเน้นการบริหารเพื่อให้เกิดธรรมาภิบาล เป็นต้น เพื่อให้เกิดความสมดุลในการบริหารการศึกษา จึงมีทั้งส่วนของการรวมอำนาจและการกระจายอำนาจ ทำให้ไม่เข้มงวดจนเกินไป

จนไม่สามารถเปลี่ยนแปลง พัฒนาด้วยตนเองได้ ไม่หละหลวมจนขาดวินัยและประสิทธิภาพในการทำงานของหน่วยงาน

ที่ผ่านมา ความเปลี่ยนแปลงของสังคมและโลกได้ก่อให้เกิดกระแสกดดันของสังคมต่อโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง เพราะสังคมต้องการได้คุณภาพของการศึกษาและบริการต่าง ๆ ของโรงเรียนที่สามารถเป็นหลักประกันต่อผลสำเร็จในอนาคตของบุตรหลานของตนได้ ผู้ปกครองจะทวีความวิตกกังวลในการเลือกโรงเรียนที่มีคุณภาพให้กับลูกหลานตนเอง ส่งผลให้รัฐและชุมชนต้องหันมาร่วมมือกันเพื่อยกมาตรฐานด้านคุณภาพโรงเรียนต่าง ๆ ให้มีความใกล้เคียงทัดเทียมกันยิ่งขึ้น ไม่ว่าจะเป็นโรงเรียนในเมืองหรือในชนบทก็ตาม นอกจากนี้กระแสโลกาภิวัตน์ทำให้การเรียนรู้ของมนุษย์เกิดขึ้นได้ตลอดเวลาในรูปแบบที่เรียกว่า การเรียนรู้แบบไร้พรมแดนหรือการเรียนรู้แบบเสมือน (Virtual Learning) โดยไม่จำกัดเวลาและสถานที่ซึ่งอาจเป็นที่บ้าน ที่ทำงาน ศูนย์การค้า รวมทั้งที่โรงเรียนเองก็ได้ เกิดเป็นสังคมข้อมูลข่าวสารมีแหล่งความรู้ที่มีขนาดใหญ่มีที่มา มีข้อมูลสารสนเทศที่ทันสมัยให้เลือกได้ตามที่ต้องการอย่างหลากหลายมากมาย และมีความน่าสนใจตลอดจนทุกคนสามารถเข้าถึงองค์ความรู้และสารสนเทศเหล่านั้นได้ ดีกว่าการเรียนแบบเดิมในห้องเรียนจนเกิดเป็นสังคมแห่งความรู้ บนฐานข้อมูลที่เชื่อมโยงถึงกันได้ ปรากฏการณ์ดังกล่าวจะบีบบังคับให้ครู ต้องพัฒนาตนเองเพื่อให้สามารถทำหน้าที่ภายใต้สถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปได้ อย่างมีประสิทธิภาพ โรงเรียนจะต้องแสดงบทบาทการเป็นสถาบันที่สำคัญของสังคมแห่งความรู้โดยต้องใช้เทคโนโลยีก้าวหน้าขั้นสูงเป็นเครื่องมือดำเนินการ ไปสู่ความสำเร็จดังกล่าวตลอดจนใช้เพื่อการพัฒนาศักยภาพการเรียนรู้ของนักเรียนให้ได้ตามความคาดหวังของสังคม คนที่อยู่ในสังคมโลกาภิวัตน์ จึงต้องเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา ส่งผลให้เกิดเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต

หลักสูตรหรือความรู้ที่สอนใน โรงเรียนจะต้องสอดคล้องกับความเป็นจริงในสถานประกอบการหรือที่ทำงาน โดยคำนึงถึง วิถีชีวิต อาชีพ วัฒนธรรม สภาพแวดล้อมและทรัพยากรของชุมชน ทั้งโรงเรียนและชุมชนจะต้องร่วมมือกันจัดการเรียนรู้ให้กับผู้เรียน มิฉะนั้นสิ่งที่เรียนที่สอนอยู่ในโรงเรียนนับวันจะล้าสมัยห่างไกลจากความเป็นจริงยิ่งขึ้นจนไม่สามารถสร้างผลผลิตจากการศึกษาให้สอดคล้องตรงตามความต้องการของผู้ใช้ผลผลิตของโรงเรียน ได้ซึ่งเป็นความสูญเสียสำคัญทางการศึกษาอย่างหนึ่ง หน้าที่สำคัญของการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่สามารถจำกัดเพียงแค่การให้สาระความรู้ที่จำเป็นแก่ผู้เรียนเท่านั้น แต่สิ่งที่จำเป็นและขาดไม่ได้ก็คือการทำให้ผู้เรียนมีทักษะชีวิตที่สอดคล้องกับการดำรงชีวิตในโลกสมัยใหม่ได้อย่างชาญฉลาดและอย่างมีความสุขการเรียนรู้เท่าทันโลก การรู้จักทางเลือกการรู้จักแก้ปัญหา การได้รับการพัฒนาทักษะและนิสัยใฝ่ ใฝ่ เรียนอย่างไม่

ยอมจบสิ้น รวมทั้งการมีทักษะความสามารถในการลบล้างความรู้ความคิดที่ล้าสมัยออกไปแล้วเติมเต็มด้วยสิ่งใหม่ที่ทันสมัยกว่าทดแทนให้ตนเอง จะเป็นการสร้างศักยภาพให้ผู้เรียนสามารถเผชิญกับปัญหาในอนาคตได้

สังคมเอง ก็คาดหวังครูให้มีความเป็นครูมืออาชีพมากยิ่งขึ้น โดยมุ่งเน้นให้ครูมีความเป็นนักจัดการการเรียนรู้ ฝีมือดีที่มีเจตคติแห่งความเป็นครูสูง มีความรู้ความสามารถและทักษะในการปฏิบัติวิชาชีพที่ทันสมัยอยู่ในระดับสูง ดังนั้น การปฏิบัติงานของครูในทุกเรื่องและในทุกบริบท จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องร่วมมือทำกันเป็นทีมเสมือนคณะแพทย์ที่ทำการผ่าตัดคนไข้ ด้วยเหตุนี้ ครูจึงต้องได้รับการพัฒนาด้านการทำงานแบบทีมรวมทั้งพัฒนาความฉลาดรู้ทางอารมณ์ (EQ) อีกด้วย โรงเรียนจะต้องสร้างและมีวัฒนธรรมการทำงานที่ส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือร่วมใจมากกว่าการเน้นเรื่องการแข่งขันในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ทุกด้านของนักเรียนครูและบุคลากรทุกฝ่ายในโรงเรียนตลอดจนชุมชนภายนอกเพราะความร่วมมือร่วมใจกัน จะก่อให้เกิดความมีพลังเพิ่มที่มากกว่าปกติ ซึ่งทำให้งานสำเร็จได้ง่ายรวดเร็วขึ้น และได้ปริมาณงานออกมามากขึ้นกว่าเดิม ที่สำคัญคือจะช่วยเสริมสร้างบรรยากาศของการมีสามัคคีธรรมให้เกิดขึ้นในที่ทำงานซึ่งไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม (2549) กล่าวว่า “อนาคตการศึกษาไทยนั้นจะต้องมองที่รัฐบาลว่าจะมีนโยบาย ยุทธศาสตร์ ที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างไร” จุดที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงได้ คือรัฐ เพราะเป็นหน่วยงานที่สำคัญในการพัฒนาประเทศ รัฐต้องมีนโยบายรวมถึงยุทธศาสตร์ที่ดีและต้องรวมพลังกับคนอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ตัวครูและบุคลากรส่วนต่าง ๆ ล้วนเป็นพลังที่จะต้องพูดคุยและต่อรองกับรัฐบาล นอกจากนี้ก็มีผู้ปกครองเยาวชน ซึ่งควรมีบทบาทสำคัญที่ต้องแสดงออกถึงความต้องการองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นก็เช่นกัน มีส่วนในการเข้ามาช่วย และหลาย ๆ ฝ่ายต้องประสานเชื่อมโยงแลกเปลี่ยน เรียนรู้ที่จะนำไปสู่การพัฒนาให้เกิดขึ้น สิ่งที่ออกมาคือการกระทำน่าจะไป ในทางที่ดีขึ้น กระทรวงศึกษาธิการนั้นมีคนเก่งมีความสามารถจำนวนมากไม่น้อยแต่เป็นที่แปลกใจแก่บุคคลทั่วไปที่ไม่สามารถจัดการเรื่องการศึกษาให้ดีขึ้นได้หรือจะเป็นเพราะฝ่ายการเมือง ผู้ที่มีอำนาจยังทำหน้าที่ไม่ดีพอก็ต้องแสดงความรับผิดชอบเพราะประชาชนให้มาทำหน้าที่แล้วต้องทำให้ดีหรือจะเป็นข้าราชการที่ไม่ยอมเปลี่ยนแปลง แต่ทั้งนี้ต้องมีการเกื้อกูลและถ่วงดุลกันด้วย การเมืองต้องทำหน้าที่ให้ดีขึ้นและทำให้ได้ผลดีเป็นหน้าที่และภารกิจที่สังคมคาดหวัง

จากแนวคิดดังกล่าวจะเห็นได้ว่า การจัดการด้านการศึกษาของประเทศไทย ควรได้รับการพัฒนาและปรับปรุงเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ ที่จะเกิดขึ้น ซึ่งแนวทางในการดำเนินการควรได้รับความร่วมมือจากทุกหลายหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ที่ผ่านมามองเห็นได้ว่าการศึกษา

มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาตนเองทั้งร่างกายและจิตใจ แต่เรากลับนำมาใช้เพื่อวัตถุประสงค์ในการเสาะแสวงหาผลประโยชน์ ทำให้ความเจริญอยู่ในวงแคบและยกตัวเองว่าเป็นบุคคลชั้นสูง โดยเฉพาะการศึกษาในโรงเรียนทวิภาษา ดังนั้นเพื่อเป็นการสร้างจุดยืนด้านการศึกษาให้แก่โรงเรียนทวิภาษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้บริหารโรงเรียน หน่วยงานภาครัฐ และหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ควรให้ความร่วมมือซึ่งกันและกันในการกำหนดนโยบายของการบริหารโรงเรียนทวิภาษาที่ตัดทอนความคิดในรูปแบบเดิมออกจากการบริหารสถานศึกษา และสร้างการยอมรับจากสังคมที่ยั่งยืน

บทที่ 4

ชนชั้น ทุน และความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา

ในบทที่ 4 นี้ ผู้วิจัยนำเสนอข้อมูลการวิเคราะห์ผลจากการสัมภาษณ์จากกลุ่มเป้าหมาย โดยวัตถุประสงค์ที่มุ่งนำเสนอ ชนชั้น ทุน และความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของสังคมไทย โดยมีรายละเอียดมีดังต่อไปนี้

- 4.1 สถานภาพทางสังคม
- 4.2 การเปลี่ยนสถานภาพทางสังคมหรือการดำรงอยู่ทางสังคม
- 4.3 การศึกษานำไปสู่การแปรเปลี่ยนชนชั้นทางสังคมและเศรษฐกิจ
  - 4.3.1 ความไม่เท่าเทียมทางการศึกษา ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา
  - 4.3.2 ปัญหาการเข้าถึงการเรียนแบบทวิภาษา
  - 4.3.3 ความลำบากของพ่อแม่
- 4.4 โรงเรียนทวิภาษาเป็นเครื่องมือทางชนชั้น
- 4.5 วิเคราะห์แนวทางแก้ไขปัญหชนชั้น และความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา

4.1 สถานภาพทางสังคม

ในการวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นของสถานภาพทางสังคมนี้มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการวิเคราะห์เรื่องสภาพของชนชั้น ทุน และความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา จนถึงการนำไปสู่ผลการศึกษา “แนวชีวิตของนักเรียนโรงเรียนทวิภาษา” โดยผู้วิจัยศึกษาภูมิหลังความเป็นมาของครอบครัวที่ส่งบุตรหลานเรียนในกลุ่มโรงเรียนทวิภาษา และครอบครัวที่ไม่ได้ส่งบุตรหลานเข้าเรียนโรงเรียนทวิภาษาแต่เป็นการส่งเข้าเรียนศึกษาในโรงเรียนการศึกษาขั้นพื้นฐานทั่วไปหลักสูตรภาษาไทย โดยวิเคราะห์ข้อมูลด้านทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางสังคม และทุนทางสัญลักษณ์ ตามหลักแนวคิดของเรื่องชนชั้นและทุน

หากพิจารณาตามสภาพสังคม เศรษฐกิจ การเมือง การปกครองของไทย พบว่าประเทศไทยมีโครงสร้างทางชนชั้นในสังคมแบ่งออกเป็นลำดับชั้นที่สามารถพิจารณาแบ่งได้เป็น 4 กลุ่มใหญ่ๆ ตามสถานภาพทางสังคม ดังนี้

อันดับหนึ่ง คือ ชนชั้นปกครอง ตั้งแต่กษัตริย์ พระบรมวงศานุวงศ์ และข้าราชการทหารระดับสูง องคมนตรี หัวหน้าพรรคการเมือง

อันดับสอง คือ ชนชั้นข้าราชการที่มีอำนาจบริหาร รวมทั้งข้าราชการทั่วไป

อันดับสาม คือ ชนชั้นกลางพวกพ่อค้าต่างชาติที่มาอาศัยในประเทศไทย มักจะเป็นลูกหลานชาวจีนโพ้นทะเล ชนชั้นกลางในเมืองหลวงและเมืองใหญ่ๆ กลุ่มนักธุรกิจ กลุ่มเจ้าของกิจการ

อันดับสี่ คือ ชนชั้นล่าง กลุ่มพนักงาน กลุ่มแรงงาน ชวนา ชาวไร่ ชาวบ้าน ซึ่งเป็นประชาชนที่มีเป็นจำนวนมากกว่ากลุ่มอื่นๆ แต่ไม่ได้รับการนับถือและถูกเอาเปรียบจากชนชั้นอภิสิทธิ์มาโดยตลอด ชนชั้นนี้เข้าถึงทรัพยากรได้ยาก และไม่มีอำนาจ ต่อรองในระบบเศรษฐกิจ (จิตติมา อานสกุลเจริญ, 2558)

เมื่อผู้วิจัยศึกษาวิเคราะห์หลักลงไปเชิงแนวคิดของนักทฤษฎี บูร์ดิเยอ ที่นักทฤษฎีได้กล่าวถึงชนชั้น โดยการศึกษาการบริโภคและการปฏิบัติทางวัฒนธรรมของกลุ่มคนอาชีพต่างๆ ผ่านรสนิยมของชนชั้น รสนิยมในที่นี้คือเรื่องทางการศึกษา โดยจัดกลุ่มดังนี้ คนงานในภาคเกษตร เกษตรกร แรงงานไม่มีทักษะ แรงงานกึ่งทักษะ แรงงานมีทักษะ หัวหน้าคนงาน ช่างฝีมือ เจ้าของร้านขนาดเล็ก ลูกจ้าง พนักงาน ผู้ประกอบการทางพาณิชย์ นักการอุตสาหกรรม ผู้บริหารระดับสูง วิศวกร ครูระดับมัธยมและระดับอุดมศึกษาและผู้ประกอบวิชาชีพเฉพาะสาขา โดยได้ทำการศึกษาวิจัยกับกลุ่มบุคคลเหล่านี้เพิ่มเติม ทั้งนี้เนื่องจาก สิ่งที่แสดงให้เห็นถึงรสนิยมของชนชั้น พบว่า กลุ่มอาชีพที่จัดอยู่ในชนชั้นล่าง คือ คนงานในภาคเกษตร และเกษตรกร ซึ่งมีทุนเศรษฐกิจน้อยกว่ากลุ่มอาชีพที่จัดอยู่ในชนชั้นสูง คือ ผู้ประกอบการทางพาณิชย์ นักการอุตสาหกรรม ผู้บริหารระดับสูง วิศวกร ครูระดับมัธยมและระดับอุดมศึกษา และผู้ประกอบวิชาชีพเฉพาะสาขา ประมาณสามเท่า ทั้งนี้พิจารณาจากรายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือน รายได้เฉลี่ยต่อหัว หรือแม้แต่การครอบครองวัตถุ เช่น การเป็นเจ้าของบ้านหลังที่สอง โทรศัพท์ และเครื่องซักผ้า พบว่า ชนชั้นสูงสามารถเป็นเจ้าของวัตถุดังกล่าวได้มากกว่าชนชั้นล่าง (Bourdieu, 1989)

ผู้วิจัยได้เลือกผู้ให้ข้อมูลหลักโดยยึดกรอบของสถานะทางชนชั้น โดยเฉพาะปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจเป็นกรอบในการเลือกผู้ให้ข้อมูลหลัก ดังแสดงในตารางจำแนกดังนี้

ตารางที่ 4.1 ภูมิหลังความเป็นมาของแต่ละครอบครัวที่ส่งบุตรหลานเรียนโรงเรียนต่างๆ

ชื่อผู้ปกครอง	อายุ	อาชีพ	ระดับการศึกษา	รายได้ต่อเดือน	สถานะครอบครัว	จำนวนบุตร	โรงเรียนของบุตรหลาน
คุณเบล	43	แม่บ้าน	ปริญญาตรี	จากสามี	สมรส	3	โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย
คุณณรงค์	45	อาชีพวิศวกร	ปริญญาตรี	60,000-80,000	สมรส	2	โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา
คุณธมนภัทร	39	รับราชการครู	ปริญญาตรี	30,000-40,000	หย่าร้าง	1	โรงเรียนปิยะพงษ์วิทยา
คุณศักดิ์ดา	47	ผู้บริหารบริษัทเอกชน	ปริญญาโท	100,000-120,000	สมรส	1	โรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยรังสิต
คุณอนุชิต	46	นักบิน	ปริญญาตรี	200,000-400,000	สมรส	1	โรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยรังสิต
คุณปรารถนา	43	ธุรกิจส่วนตัวค้าขาย	ม.3	70,000-100,000	สมรส	1	โรงเรียนวัฒนาวิทยาลัย
คุณแก้ว	46	เกษตรกรทำสวน	ป.4	ไม่แน่นอน	สมรส	2	โรงเรียนวัดหาดสูง

จากการสัมภาษณ์ผู้ปกครอง พบว่าผู้ปกครองที่ส่งลูกหลานเรียนโรงเรียนเอกชน ล้วนมีพื้นฐานครอบครัวที่มีรายได้ระดับปานกลางขึ้นไปถึงระดับสูง มีกำลังในการส่งเสียลูกหลานเรียนในโรงเรียนอัครคติที่ผู้ปกครองมีกำลังในการส่งบุตรหลานเข้าเรียน คาดหวังว่าจะมีอนาคตต่อยอดที่ดีกับลูกหลานของตน โรงเรียนที่ส่งลูกหลานไปเรียนจะสอดคล้องกับรายได้ของผู้ปกครองด้วยที่พอจะมีกำลังส่งเสีย กล่าวคือ

“ผมณรงค์รับ อายุ 45 ปี ทำงานเป็นวิศวกร รายได้ประมาณ 60,000-80,000 บาทต่อเดือน มีลูก 2 คน คนโตเพศหญิง คนเล็กเพศชาย โดยคนโตศึกษาโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา ค่าเทอมประมาณ 3,000 บาทต่อเทอม คนเล็กศึกษาโรงเรียนหอแซฟฟูปทุม จังหวัดนครปฐม ค่าเทอมประมาณ 20,000-30,000 บาทต่อเทอม สาเหตุที่ส่งลูกเรียนโรงเรียนดังกล่าว เนื่องจากเชื่อมั่นคุณภาพของโรงเรียน และคิดว่ามอบสังคมที่ดีให้กับลูก รวมถึงด้านภาษาที่โรงเรียนจะมอบให้เด็กตั้งแต่วัยเยาว์” (ณรงค์, การสื่อสารส่วนบุคคล, 12 มีนาคม 2563)

“สวัสดิ์ค่ะ ตอนนี้อายุ 43 จบการศึกษาจากโรงเรียนลาดปลาเค้าพิทยาคม กรุงเทพมหานคร ตอนนี้อยู่อาชีพรับราชการครูค่ะ รายได้ต่อเดือนประมาณ 30,000-40,000 บาทต่อเดือน มีลูก 1 คน ศึกษาโรงเรียนปิยะพงษ์วิทยา จังหวัดกรุงเทพมหานคร ค่าเทอมประมาณ 30,000 บาทต่อเทอม สาเหตุที่ส่งลูกเรียนโรงเรียนดังกล่าวเนื่องจากอยากให้ลูกได้พัฒนาด้านภาษาตั้งแต่เด็ก มีคุณภาพการศึกษาและชีวิตที่ดีต่อไปในอนาคต” (ชนนภัทร, การสื่อสารส่วนบุคคล, 12 มีนาคม 2563)

“ผมศักดิ์ดา ตอนนี้อยู่อายุ 47 แล้ว เรียนจบจากโรงเรียนเซนต์คาเบรียล กรุงเทพมหานคร ทำงานเป็นผู้บริหารบริษัทเอกชนแห่งหนึ่งครับ รายได้ประมาณ 100,000-120,000 บาทต่อเดือน ตอนนี้มีลูก 1 คน ลูกสาวกำลังเรียนอยู่ที่โรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยรังสิต จังหวัดปทุมธานี ค่าเทอมประมาณ 80,000-85,000 บาทต่อเทอม ถามว่าทำไมถึงส่งรูปเรียนโรงเรียนนี้ สาเหตุก็เพราะว่าตัวเองเล็งเห็นถึงความจำเป็นของภาษา และต้องการให้ลูกสามารถใช้ภาษาอังกฤษในการสื่อสารได้เป็นอย่างดี ด้านสังคม และสภาพแวดล้อมของโรงเรียนก็ถือว่าเป็นปัจจัยที่ตัดสินใจเหมือนกัน และผมเองก็วางแผนว่าจะส่งลูกเรียนต่อต่างประเทศด้วย จึงอยากให้เค้าคุ้นเคยกับภาษาตั้งแต่เด็ก” (ศักดิ์ดา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 12 มีนาคม 2563)

“สวัสดิ์ครับ ผมตอนนี้อายุ 46 เรียนจบจากโรงเรียนเตรียมอุดม กรุงเทพมหานคร ตอนนี้ทำงานเป็นกัปตันนักบิน รายได้อยู่ประมาณ 200,000-400,000 บาทต่อเดือน มีลูก 1 คน ตอนนี้ลูกสาวกำลังเรียนอยู่โรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยรังสิต จังหวัดปทุมธานี ค่าเทอมประมาณ 80,000-85,000 บาทต่อเทอม สาเหตุที่ส่งลูกเรียนโรงเรียนดังกล่าวเนื่องจาก อยากให้มีทักษะด้านภาษาที่ดี โรงเรียนนี้สอนแบบสองภาษาลูกน่าจะได้เรียนรู้ทั้งสองภาษาไปควบคู่กัน สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้จริงและเป็นความรู้ติดตัวให้กับเด็กด้วย” (อนุชิต, การสื่อสารส่วนบุคคล, 12 มีนาคม 2563)

“ชื่อปรารณาค่ะ อายุ 43 เรียนจบการศึกษาจากโรงเรียนวัฒนาวิทยาลัย จังหวัด กรุงเทพมหานคร ประกอบอาชีพธุรกิจส่วนตัว รายได้ประมาณ 50,000-60,000 บาทต่อเดือน มีลูก 1 คน ศึกษาโรงเรียนวัฒนาวิทยาลัย จังหวัดกรุงเทพมหานคร ค่าเทอมประมาณ 50,000-60,000 บาทต่อเทอม สาเหตุที่ให้ลูกเรียนโรงเรียนดังกล่าวเนื่องจากเป็นโรงเรียนที่ตนคุ้นเคย และเป็นโรงเรียนที่มีชื่อเสียง ชื่อนั่นว่าลูกจะมีสังคมที่ดี และการศึกษาที่ดีเพื่ออนาคตของลูก” (ปรารณา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 12 มีนาคม 2563)

และสำหรับชนชั้นแรงงานและภาคเกษตรกร หรือผู้มีรายได้ต่ำ กลุ่มนี้มีกำลังในการส่งลูกหลานเรียนในโรงเรียนสังกัดกระทรวงศึกษาธิการหลักสูตรภาษาไทย ซึ่งอัตราค่าเทอมจะค่อนข้างถูกกว่าภาคเอกชน

“ดิฉันชื่อเบล อายุ 43 ค่ะ จบการศึกษาระดับปริญญาตรีค่ะ ตอนนี้เป็นแม่บ้านดูแลลูก รายได้หลักทั้งหมดจากทางสามีค่ะ สามีทำธุรกิจส่วนตัวค่ะ รายได้ประมาณ 30,000-40,000 บาท มีลูกทั้งหมดด้วยกันจำนวน 2 คน เป็นลูกชายทั้ง 2 คนค่ะ ตอนนี้ลูกชายทั้งสองคนกำลังศึกษาอยู่โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัยทั้งคู่ค่ะ อัตราค่าเทอมอยู่ที่ประมาณ เทอมละ 4,500 บาทต่อคนค่ะ สาเหตุที่ส่งลูกเรียนโรงเรียนนี้เพราะว่าตัวเบลและทางสามีนั้นมั่นใจในชื่อเสียงของโรงเรียนค่ะ อีกสาเหตุก็คือเรื่องค่าใช้จ่าย ค่าเทอมของลูกในการส่งลูกเรียนไม่สูงจนเกินไปเนื่องจากมีลูก 2 คน และอยากให้ลูกเรียนโรงเรียนเดียวกันด้วยค่ะ” (เบล, การสื่อสารส่วนบุคคล, 12 มีนาคม 2563)

“สวัสดิ์ค่ะ ป้าชื่อแก้วค่ะ ป้าอายุ 46 ปี เรียนจบป.4 ตอนนี้ทำสวนยางพารา รายได้ไม่แน่นอน คือถ้าป่าตัดยางก็จะมีเงินค่าน้ำยาง วันไหนฝนตก ก็ตัดยางไม่ได้ จึงไม่แน่นอน

ตอนนี้ลูกป่าเรียนโรงเรียนวัดหาดสูง เพราะเป็นโรงเรียนของรัฐบาล และบ้านด้วยทำให้สามารถให้ลูกไปเข้าเรียนได้ และป่าตั้งใจว่าจะให้ลูกเรียนสูงที่สุด เพื่อจะได้ไม่ต้องมาทำอะไรทำสวนเหมือนกับป่าคะ”(แก้ว, การสื่อสารส่วนบุคคล, 12 มีนาคม 2563)

จากข้อมูลที่ได้สัมภาษณ์ดังกล่าว เมื่อเราจะพิจารณาสถานภาพทางสังคม เศรษฐกิจ ทุนของแต่ละครอบครัว พบว่า ครอบครัวที่มีพื้นฐานรายได้ที่ดี ผู้ปกครองมีการศึกษาที่ดี สถานภาพครอบครัวอยู่ในชนชั้นกลางจนถึงชั้นบนขึ้นไปมีโอกาสในการเลือกสถานศึกษาให้กับบุตรหลานที่หลากหลายกว่ากลุ่มชนชั้นแรงงานหรือกลุ่มชนชั้นล่าง เนื่องมาจากอัตราค่าเล่าเรียนของโรงเรียนในกลุ่มทวีภาษาที่ค่อนข้างสูง ทำให้ผู้ที่อยู่ในกลุ่มชนชั้นแรงงานไม่มีโอกาสเลือกในสถานศึกษาที่สามารถส่งบุตรหลานได้มากนัก

4.2 การเปลี่ยนสถานภาพทางสังคมหรือการดำรงอยู่ทางสังคม

จากแนวคิดของบูร์ดิเยอ ที่ว่าสถานภาพทางชนชั้นและทุนทางเศรษฐกิจ สามารถเปลี่ยนแปลงสถานภาพทางสังคมได้ด้วยการลงทุนทางการศึกษา กล่าวคือ

“ตัวป่ากับสามีป่าเองเรียนจบไม่สูง จึงต้องทำงานใช้แรงงาน ป่าเองไม่อยากจะให้ลูกป่าต้องมาทำงานใช้แรงงานแบบนี้ ป่าอยากให้เค้าเรียนจบสูงๆ ที่สุดเท่าที่ป่าจะทำได้ ลูกป่าเองก็เป็นเด็กที่ตั้งใจเรียน ป่าจะพูดกับเค้าเสมอว่า ให้ตั้งใจเรียนนะ จะได้เป็นเจ้าคนนายคน โตไปจะได้ไม่ลำบาก มีงานมีการทำที่ดีๆ ป่ามองว่า ถ้าเค้าได้เรียนจบสูงๆ เค้าจะสามารถหางานทำและเลี้ยงดูตัวเองได้ต่อไปในอนาคต” (แก้ว, การสื่อสารส่วนบุคคล, 12 มีนาคม 2563)

จากข้อมูลที่ได้สัมภาษณ์พบว่า สถานภาพของครอบครัวที่เดิมเป็นชนชั้นแรงงานภาคเกษตรกรรม พ่อแม่จบการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษา มีความต้องการให้ลูกหลานได้รับการศึกษาเพื่อเปลี่ยนแปลงสถานภาพทางสังคมของตนเองและบุตรหลานเพื่อการดำรงอยู่ในสังคมต่อไปในอนาคต

4.3 การศึกษานำไปสู่การแปรเปลี่ยนชนชั้นทางสังคมและเศรษฐกิจ

แนวความคิดเรื่องชนชั้นนำมีพื้นฐานมาจากแนวความคิดการแบ่งชั้นทางสังคม (Social Stratification) ซึ่งเป็นแนวคิดทางสังคมวิทยามาเป็นแนวทางในการศึกษาแนวความคิด เรื่องการแบ่งชั้นทางสังคมเริ่มเกิดขึ้นตั้งแต่แนวคิดของ เพลโต และ อริสโตเติล เป็นต้นมา โดยเชื่อถือได้ว่า “สังคมไม่มีความเสมอภาคกัน” กล่าวคือ สังคมมีการกระจายทางด้านทรัพย์สิน ชื่อเสียง ฐานะ ตำแหน่ง อำนาจ แตกต่างกัน และการแบ่งกลุ่มในสังคม การแบ่งชนชั้นในทางสังคมออกเป็นผู้ที่มีหน้าที่ปกครองและผู้ถูกปกครองเป็นผลให้คนในสังคมได้รับสิ่งที่มีคุณค่าทางสังคมที่แตกต่างกัน ดังนั้น ในสังคมจึงมีการแบ่งคนออกเป็นกลุ่ม ๆ ที่มีความไม่เท่าเทียมกันในสังคม (Social Inequality) จะนำไปสู่การแบ่งชนชั้นทางสังคมโดยคนเพียงจำนวนน้อย เป็นชนชั้นที่มีอำนาจสูงสุด เป็นผู้ครอบครองทรัพย์สิน และได้รับการยกย่องให้เป็นผู้ที่มีเกียรติยศ ชื่อเสียง และเป็นผู้ที่ได้รับการยกย่องในสังคมสูงที่สุด

ทั้งนี้ การแบ่งชนชั้นทางสังคม จะเกี่ยวข้องกับประเมินค่าของความแตกต่างกันในความเป็นเจ้าของสิ่งที่ดีกว่า และสิ่งที่ด้อยกว่า โดยสังคมหนึ่ง ๆ จะเป็นผู้กำหนดว่าอะไรเป็นสิ่งที่พึงปรารถนาในสังคม และอะไรเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นที่ยอมรับจากบุคคลในสังคม ดังนั้น ในสังคมทุกสังคมไม่ว่าจะเป็นสังคมที่มีความเรียบง่าย หรือสังคมที่มีความซับซ้อนก็ตาม สิ่งที่เหมาะสมกันคือ การที่บุคคลในสังคมมีความไม่เท่าเทียมกันในด้านการมีชื่อเสียง และการได้รับการเคารพยกย่องจากผู้อื่นในสังคม ดังนั้น การแบ่งชนชั้นทางสังคม จึงเป็นระบบที่สังคมถูกประเมินให้อยู่ในลำดับชั้นที่แตกต่างกัน ในการได้รับชื่อเสียงและความยกย่องที่ไม่เท่าเทียมกัน โดยมีเนื้อหามาจากความไม่เท่าเทียมกันในตำแหน่งหน้าที่ที่ครอบครองอยู่ ทำให้เกิดแบบแผนชีวิตในสังคม ความสะดวกสบาย และอำนาจที่สมาชิกในสังคมได้รับ โดยมีหลักเกณฑ์ต่าง ๆ เป็นเครื่องมือในการวัดการแบ่งชนชั้นทางสังคม เช่น การมีทรัพย์สินในครอบครอง รายได้ การศึกษา เป็นต้น บุคคลที่มีสิ่งเหล่านี้คล้ายคลึงกันก็จัดได้ว่าเป็นผู้ที่อยู่ในลำดับเดียวกัน มีความรู้สึกนึกคิดที่เหมือน ๆ กัน และความสัมพันธ์กับสมาชิกอื่นในแบบแผนที่คล้ายคลึงกัน ทำให้เกิดการคบค้าสมาคม จำกัดเฉพาะสมาชิกภายในกลุ่มของตนเอง และแยกออกจากสมาชิกกลุ่มอื่น ๆ เกิดแบบแผน พฤติกรรม และความเชื่อต่าง ๆ เกี่ยวกับการแต่งกาย สันทนาการ และอื่น ๆ เฉพาะกลุ่มขึ้นมา สิ่งที่เกิดขึ้นตามมาก็คือ ทำให้เกิดความแตกต่างทางชนชั้น (Classes) และกลุ่มสถานภาพ (Status Groups) ที่มีความแบ่งแยกคนออกเป็นกลุ่มต่าง ๆ ตามผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ และโอกาสของรายได้ที่แตกต่างกัน

อีกทั้งยังก่อให้เกิดค่านิยมบางอย่างเกี่ยวกับชีวิตและเกียรติยศ และทำให้เกิดการคบค้าสมาคมภายในกลุ่มที่มีสถานภาพเดียวกัน

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า การแบ่งชนชั้นทางสังคม เป็นการจัดคนในสังคมออกเป็นกลุ่ม ๆ ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีความไม่เสมอภาคกัน หรือลดหลั่นต่างกันตามฐานะ ตำแหน่งที่ไม่เท่าเทียมกันในด้านอำนาจ ทรัพย์สิน การประเมินค่าทางสังคม และความพึงพอใจในด้านจิตใจ ซึ่งการประเมินค่าทางสังคมนั้น หมายถึง การที่สมาชิกของชุมชนหรือสังคมแห่งใดแห่งหนึ่งร่วมกันตั้งกฎเกณฑ์ร่วมกันว่า ลักษณะใดควรยกย่อง ลักษณะใดไม่ควรยกย่อง และอะไรที่ควรยกย่องเหนือสิ่งอื่นใด เช่น ถ้าคนในสังคมเห็นพ้องกันว่า คนที่เรียนในโรงเรียนเอกชนจะได้รับการยกย่องด้านฐานะทางการเงิน ดังนั้น ผู้ปกครองของนักเรียนในโรงเรียนดังกล่าวก็มักจะได้รับการจัดอันดับให้เป็นผู้ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือนในระดับที่ดีของสังคม ส่วนความพึงพอใจในด้านจิตใจนั้น มีลักษณะเป็นนามธรรม แต่ระดับความพึงพอใจที่ต่างกันในด้านจิตใจ สามารถเป็นเครื่องแบ่งชนชั้นของมนุษย์ได้ ดังนั้น การแบ่งชนชั้นทางสังคมจึงเป็นเรื่องของความเชื่อ กฎเกณฑ์ ระเบียบวินัย ที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากช่วยอายุคนไปยังช่วงอายุคนรุ่นต่อ ๆ ไป โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้และกล่อมเกลாத่างสังคม

สำหรับประเทศที่เคยเป็นอาณานิคม การที่ต้องใช้ภาษาอังกฤษหรือภาษาต่างประเทศเป็นภาษากลางหรือภาษาราชการ ทำให้การศึกษากลายเป็นสิ่งสำคัญที่บ่งบอกถึงชนชั้นในสังคม เพราะผู้ที่จะพูดหรือเขียนภาษากลางหรือภาษาราชการได้ต้องเป็นผู้ที่ได้รับการศึกษาและจะต้องเข้าโรงเรียน ซึ่งในอดีตสัดส่วนของผู้ที่สามารถส่งบุตรหลานเข้าโรงเรียนเพื่อเรียนหนังสือได้จะมีสัดส่วนที่ไม่สูงมากนัก และภายหลังการประกาศใช้การศึกษาภาคบังคับของประเทศไทย ได้ทำให้ประชาชนเห็นความสำคัญของการศึกษาว่าเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการไต่เต้าทางสังคม และด้วยเหตุนี้จึงส่งผลให้คนไทยนิยมส่งบุตรหลานของตนเข้ารับการศึกษานี้จะสังเกตเห็นได้ว่าในอดีต พ่อ แม่ ผู้ปกครองจะมีความใฝ่ฝันของนักเรียนหรือบุตรหลานของคนไทยในกรุงเทพมหานคร เมื่อสำเร็จการศึกษาในระดับชั้นประถมศึกษา และนิยมบุตรหลานให้เข้าร่วมการแข่งขันเพื่อเข้าศึกษาในสถาบันที่ส่งเสริมให้เกิดการประกอบอาชีพที่เกียรติ เช่น การสอบแข่งขันเข้าโรงเรียนเตรียมทหาร โรงเรียนนายร้อยตำรวจ เพราะอาชีพรับราชการเป็นอาชีพที่ทรงเกียรติ มีเครื่องแบบที่สง่างาม เป็นต้น

นอกจากนี้ด้านการเรียนต่อในต่างประเทศก็เป็นสิ่งหนึ่งที่เกิดขึ้นจากการแข่งขันทางสังคม ซึ่งในอดีตช่วงที่รายได้ของครอบครัวชนชั้นกลางยังมีน้อย การไปเรียนต่อในต่างประเทศเป็นเรื่องที่ทำได้ยาก นอกจากเด็กจะได้รับทุนจากรัฐบาลหรือมูลนิธิต่างประเทศที่เข้ามาช่วยเหลือพัฒนาการศึกษา ซึ่งการได้ไปศึกษาในต่างประเทศจะทำให้เด็กสามารถพูดและเขียนภาษาอังกฤษได้ดีขึ้น สามารถทำงานในบริษัท ห้างร้านของชาวต่างประเทศได้ และประเด็นสำคัญคือ สามารถสอบเข้าทำงานในบางกระทรวงที่ต้องใช้ภาษาต่างประเทศได้ เช่น กระทรวงการต่างประเทศ ซึ่งข้าราชการที่ปฏิบัติงานในกระทรวงดังกล่าวจะถือตนว่า ตนเองมีศักดิ์ศรีที่สูงกว่าข้าราชการกระทรวงอื่น ๆ เมื่อออกไปปฏิบัติราชการอยู่ในต่างประเทศ และสำหรับบุตรหลานของครอบครัวชนชั้นล่างจะมีเพียงแค่ออกาสที่เข้าเรียนใน โรงเรียนรัฐบาลของภูมิภาคที่ไม่ใช่โรงเรียนที่มีชื่อเสียงในเมืองหลวง เช่น โรงเรียนสวนกุหลาบ โรงเรียนอัสสัมชัญ โรงเรียนเซนต์คาเบรียล หรือโรงเรียนกรุงเทพคริสเตียน ทั้งนี้เนื่องจากโอกาสของบุตรหลานของครอบครัวชนชั้นล่างที่จะสอบเข้าศึกษาในมหาวิทยาลัยในอดีตนั้นมีอยู่อย่างจำกัดและเป็นไปได้ยาก ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการแข่งขันทางสังคมจะทำให้เกิดการแบ่งระดับหรือรูปแบบของการได้รับการศึกษาของเด็กที่แตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัดเจน และชนชั้นดังกล่าวจะส่งผลตั้งแต่การเริ่มต้นเข้ารับการศึกษาจนกระทั่งการเข้าร่วมปฏิบัติงานในสถานที่ต่าง ๆ จึงไม่อาจที่จะปฏิเสธได้ว่าชนชั้นทางสังคมส่งผลให้เกิดการแปรเปลี่ยนต่อรูปแบบหรือระบบทางการศึกษาของสังคมไทย

4.3.1 ความไม่เท่าเทียมทางการศึกษา ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา

เมื่อก้าวถึง ความไม่เท่าเทียมกัน แท้จริงแล้วคือ ความเหลื่อมล้ำทางสังคม ที่กลุ่มในสังคมมีบางอย่างที่ไม่เท่ากัน หรือสถานการณ์ที่กลุ่มคนบางกลุ่มในสังคมไม่มีความเท่าเทียมในสถานะทางสังคม ชนชั้นทางสังคม และกลุ่มสังคม รวมถึงสิทธิต่าง ๆ ในสังคมทั้งสิทธิในการออกเสียงสิทธิในการเข้าถึงบริการสาธารณะของรัฐ ได้แก่ การศึกษา การสาธารณสุข การมีที่อยู่อาศัยที่มีคุณภาพ ระบบขนส่งสาธารณะ เป็นต้น ซึ่งทั้งหมดแล้วทุกคนในสังคมควรมีสิทธิได้รับอย่างเท่าเทียมกันและทั่วถึง และโดยทั่วไปแล้วความเหลื่อมล้ำจะสามารถพบได้ทั้งจากความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ ความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติ ความเหลื่อมล้ำในการรับบริการสาธารณะ ความเหลื่อมล้ำด้านสังคม-การเมือง ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ ความเหลื่อมล้ำด้านสุขภาพ ความเหลื่อมล้ำด้านโอกาส ความเหลื่อมล้ำของการได้รับการปฏิบัติ ความเหลื่อมล้ำของการเป็นสมาชิกในสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา และความเหลื่อมล้ำทั้งหมดล้วนมีความเกี่ยวข้องกัน เป็นเหตุเป็นผลซึ่งกันและกัน เช่น ถ้าสังคมมีความเหลื่อมล้ำ

ระหว่างพื้นที่เมืองและชนบท และการเข้าถึงการศึกษาซึ่งอาจส่งผลต่อการได้งานทำ และทำให้ไม่ได้รับค่าจ้างที่เพียงพอ รวมทั้งอาจทำให้ไม่สามารถเข้าถึงการบริการสาธารณสุขที่มีคุณภาพและทั่วถึงได้

ในปี พ.ศ. 2521 รัฐบาลไทยได้กำหนดการศึกษาภาคบังคับเป็น 6 ปี ซึ่งเพิ่มขึ้นมาจาก 4 ปี ที่กำหนดขึ้นเมื่อ ปี พ.ศ. 2503 และต่อมา ในปี พ.ศ. 2535 การขยายโอกาสทางการศึกษามีมากขึ้น โรงเรียนประถมในชนบทหลายแห่งได้ขยายการศึกษา จากการสอนเพียงระดับประถมศึกษาไปสู่การสอนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และจากการประเมินผลของการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวพบว่า นโยบายดังกล่าวได้ประสบความสำเร็จค่อนข้างดี เพราะการกำหนดระบบการศึกษาดังกล่าวได้ทำให้เด็กได้มีโอกาสเรียนต่อในระดับชั้นที่เพิ่มสูงขึ้น ถึงแม้ว่าระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานของประเทศไทยจะเพิ่มขึ้น แต่ความไม่เท่าเทียมกันทางเศรษฐกิจของครอบครัวไทยยังคงเป็นสิ่งที่มีความเกี่ยวข้องและเชื่อมโยงกัน โดยจะเห็นได้ว่าเด็กในเขตเมืองจะได้รับการศึกษามากกว่าเด็กในเขตชนบท ด้วยเหตุผลที่ครอบครัวชนบทมีข้อจำกัดด้านเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นอุปสรรคที่สำคัญที่สุดในการจัดขบวนการเรียนต่อของเด็ก แต่อย่างไรก็ตามช่วงเวลากว่าหนึ่งทศวรรษที่ผ่านมาจะเห็นได้ว่า ประชากรไทยมีสัดส่วนจำนวนปีที่ได้รับการศึกษาที่เพิ่มสูงขึ้นเรื่อย ๆ ซึ่งเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงสัญญาณที่ดีในการพัฒนาการศึกษา โดยเฉพาะการกระจายโอกาสในการเรียนให้แก่ประชาชนทุกกลุ่มอย่างทั่วถึง แต่อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาถึงลักษณะและรายละเอียดที่แท้จริงตามสภาพที่เกิดขึ้นของสังคมจะเห็นได้ว่า โอกาสของการได้รับการศึกษาที่ดีมีความแตกต่างกันไปตามฐานะของครอบครัวของเด็กที่เข้าเรียนในระดับต่าง ๆ โดยมีการแบ่งกลุ่มตามฐานะความรวย ความจน ของพ่อ แม่ ผู้ปกครอง และที่เห็นได้ชัดเจนคือ การเข้าเรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายของเด็กและเยาวชน ซึ่งจะเห็นได้โอกาสทางการศึกษายังมีความสลับหล่นกันไปตามระดับฐานะทั้งที่อยู่ในส่วนของการศึกษาภาคบังคับ และการเข้าเรียนต่อในระดับอุดมศึกษาที่แสดงให้เห็นความเหลื่อมล้ำชนิดก้าวกระโดด โดยจะสังเกตได้ว่าเด็กที่มาจากครอบครัวที่ร่ำรวยจะมีโอกาสได้เรียนต่อมากกว่าเด็กที่มีฐานะยากจน

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า การศึกษาถือว่าเป็นกลไกสำคัญที่จะขับเคลื่อนประเทศให้ก้าวต่อไปได้ แต่การที่จะทำให้เด็กได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพและมีความเท่าเทียมทั่วถึงกันนั้นเป็นเรื่องที่ทำได้ยาก แม้จะมีนโยบายมากมายที่จะส่งเสริมให้เด็กมีการพัฒนามากขึ้น หากแต่เป็นนโยบายที่ชนชั้นกลางและชนชั้นสูงเท่านั้นที่ได้รับประโยชน์ แต่อย่างไรก็ตามการพัฒนาทางการศึกษามีความสัมพันธ์กับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม และความแตกต่างกันระหว่างความเป็นเมืองและ

ชนบทมีผลต่อการได้รับโอกาสทางการศึกษา โดยคนเมืองมีโอกาสมากกว่าคนชนบท รวมถึงทรัพยากรครัวเรือน อันได้แก่ ฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมก็มีผลเช่นเดียวกัน ครอบครัวที่ยากจนมีแนวโน้มที่จะได้รับโอกาสทางการศึกษาน้อยกว่าครอบครัวที่ร่ำรวย ซึ่งไม่เพียงแต่การมีสภาพเศรษฐกิจและสังคมต่างกันเท่านั้น ยังมีความเหลื่อมล้ำด้านคุณภาพของการศึกษาด้วย โดยจะเห็นได้จากกรณีหลักสูตรพิเศษต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลักสูตรที่เกี่ยวกับภาษาอังกฤษ ตั้งแต่ English Program, Mini English Program, Intensive English Program ตลอดจนหลักสูตรนานาชาติ ซึ่งเป็นหลักสูตรทางการศึกษาที่พ่อ แม่ ผู้ปกครองต้องจ่ายเงินที่เพิ่มมากขึ้นตั้งแต่หลักหมื่น ไปจนถึงหลักแสน

“สำหรับค่าเทอมหรือค่าเรียน โรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยรังสิต อยู่ที่ประมาณ 80,000-85,000 บาทต่อเทอม ไม่รวมค่าชุดนักเรียนและตำราหนังสือนะครับ ยิ่งเรียนระดับชั้นที่สูงขึ้นค่าเทอมก็จะเพิ่มขึ้นอีกประมาณเกือบ 10 เปอร์เซ็นต์ด้วย เท่าที่ทางโรงเรียนแจ้งอัตราค่าเรียนมา และโรงเรียนมีกิจกรรมเสริม อันนี้ก็จะมีส่วนค่าใช้จ่ายเพิ่มเติมต่างหากอีกด้วยครับ” (ศักดิ์ดา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 12 มีนาคม 2563)

“สำหรับค่าเทอมของโรงเรียนวัฒนาวิทยาลัย อยู่ที่เทอมละประมาณ 50,000-60,000 บาทราคานี้ยังไม่รวมค่าชุด อุปกรณ์การเรียนอื่นๆ พอไปสมัครเรียน ก็คือจะต้องซื้อเนอะก็คือชุดนักเรียนซึ่งอยู่ประมาณ 5พันกว่าบาทรวมหนังสือที่ต้องจ่ายเพิ่มที่ผู้ปกครองทุกคนต้องมีสำรองในการจ่ายเพิ่มเติมไว้ด้วยละ ก็เป็นสิ่งที่เลี่ยงไม่ได้ต้อง ก็ต้องจ่ายเพิ่มไปละ” (ปรารธนา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 12 มีนาคม 2563)

ความเหลื่อมล้ำนี้ไม่ได้ปรากฏผลอยู่ในเพียงมิติทางเศรษฐกิจ แต่ปรากฏผลในเชิงสังคมและทำให้เกิดความรู้สึกแปลกแยกเกิดขึ้นในกลุ่มของผู้เรียน หรือนักเรียน ซึ่งได้แสดงทัศนคติต่อ “ความรู้สึกของความไม่เท่าเทียมกันในการศึกษา” หรือความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาในมุมมองของเด็กนักเรียนเอง พบว่า

“โรงเรียนหนูค่ะใน English Program จะแยกตึกออกมาจากการเรียนห้องปกติ เขาจะแยกตึกของเขาเลยซึ่งจะเรียกว่าตึก Ep ซึ่งตึก Ep นี้ ในการเรียนตั้งแต่ ม. 1 ถึง ม. 3 จริงๆ มีจนถึง ม. 6 ด้วยค่ะ คือแยกตึกออกมา เด็กที่เรียน Ep ทุกคนจะต้องเรียนตึกนี้จนกว่าจะเรียนจบ จะรับแค่ 2 ห้อง มีห้อง 1 กับห้อง 2 หนูจะอยู่ในห้องที่ 2 นะคะ ห้องหนึ่งมี 30 คน ไม่

เกินนี้ค่ะ แล้วก็บรรยากาศในการเรียน ถ้าเป็นเรื่องบรรยากาศสภาพแวดล้อมด้านนอก ดึก Ep ดึกว่าตึกนักเรียนที่เรียน โปรแกรมปกติอย่างมากเลย อย่างมากจริง ๆ คือความสะอาด ด้วยเรื่องหนึ่ง เรื่องที่สองก็คือถ้าเราเข้าไปอยู่ในตึกที่เป็นตึกธรรมดาค่ะ เขาจะเป็นไม้ ซึ่งค่อนข้างที่จะมีอายุแล้วค่ะ แต่ตึก Ep นี้ค่ะ เขาจะเป็นห้องที่ปูกระจุก ปูกระเบื้อง โตะเรียน ดึกว่า แล้วก็ข้างหลังนี้ค่ะก็จะเป็นล็อกเกอร์ให้เด็ก ๆ เก็บของซึ่งบรรยากาศในการเรียน สดใสมากว่าการเรียนห้องธรรมดาแน่นอน แต่ว่าด้วยบรรยากาศที่ตึกว่าก็ต้องแลกมากับ ค่าใช้จ่ายที่ผู้ปกครองจะต้องแบกรับค่ะ ก็คือปีละ 35,000 บาททุกปีนะคะ แล้วก็ Ep โดยส่วนตัวหนูในสภาพแวดล้อมนี้ค่ะ เหมือนเขาพยายามที่จะแยกตัวออกไปจากการเรียน โรงเรียนปกติเลยคะ พยายามแยกจริง ๆ ก็คือทั้งตึกที่แยก กิจกรรมที่แยก แม้แต่เรื่องของ อุปกรณ์การเรียนก็พยายามแยกเหมือนกัน เช่น เรามีสื่อกันหนาวที่เป็นของ Ep เอง อุปกรณ์ แก้วน้ำ กระเป๋าที่เป็นของ Ep เองเหมือนกันนะคะ น่าจะต้องเรียกว่าน่าจะเป็น โรงเรียนสาขาสองที่ออกมาได้เลย ทั้งๆที่อยู่ในรั้วโรงเรียนเดียวกัน แต่มีการแบ่งแยก ออกมาอย่างชัดเจนค่ะ) (น้องฝน, การสื่อสารส่วนบุคคล, 16 สิงหาคม 2564)

“สำหรับค่าเทอมที่คุณแม่ต้องจ่าย โรงเรียนหนูมีทั้งภาคปกติ และ หลักสูตร EP ซึ่ง โปรแกรมปกติ ค่าเทอมประมาณ 7,000 บาทไม่น่าจะเกินนี้ค่ะ แต่ของ EP ที่หนูเรียนจะอยู่ที่เทอมละ 35,000 บาท การเรียนของหนูก็จะใช้ครูชาวต่างชาติสอนเกือบทั้งหมด ส่วนใหญ่เป็น Native Speaker ค่ะ ถ้าถามว่าคุณครูมีการแบ่งแยกกันมั้ย มีค่ะ ก็คือโปรแกรมปกติก็จะเรียนกับคุณครูไทย EP ก็จะเรียนกับคุณครูต่างชาติ ซึ่งก็อยู่คนละตึกคนละอาคารเรียนกัน เลยค่ะ” (น้องพริ้ม, การสื่อสารส่วนบุคคล, 20 สิงหาคม 2564)

ซึ่งจากข้อมูลเกี่ยวกับอัตราค่าเล่าเรียน สถานที่ สภาพแวดล้อมอาคารเรียน คุณครูผู้สอน สิ่งเหล่านี้เห็นได้ชัดเจนเกี่ยวกับความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา ซึ่งส่งผลต่อมาคือปัญหาการเข้าถึงการเรียนของโรงเรียนทวิภาษา

4.3.2 ปัญหาการเข้าถึงการเรียนแบบทวิภาษา

การเรียนแบบทวิภาษามีจุดเน้นการใช้ภาษาในการเรียนรู้ อีกทั้งยังเป็นการสอดแทรก คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมอันดีงาม ตลอดจนการเรียนการสอนในบริบทของการผสมผสาน กับความเป็นสากล เพื่อให้ผู้เรียนได้รับการศึกษาและมีความสามารถในการพัฒนาตนเองได้เต็ม

ศักยภาพ รวมทั้งในอนาคตพวกเขาสามารถที่จะเป็นบุคลากรที่สำคัญส่วนหนึ่งของประเทศในการขับเคลื่อนการพัฒนาตนเองสู่มาตรฐานสากลและส่งผลต่อการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน ดังนั้นการฝึกให้เขารู้จักคิดแบบสร้างสรรค์ ก้าวทันเทคโนโลยีสมัยใหม่ รู้จักบูรณาการความรู้ใหม่ ๆ เป็นสิ่งจำเป็นที่ฝ่ายบริหารการศึกษาจะต้องปรับแนวคิดให้ทันต่อสิ่งที่มีการเปลี่ยนแปลง และต้องเตรียมเด็กและเยาวชนให้เป็นเด็กยุคโลกาภิวัตน์ โดยจะต้องมีภาษาอังกฤษ เพราะภาษาอังกฤษเป็นภาษาสากล มีคอมพิวเตอร์หรืออินเทอร์เน็ต และมีความเข้าใจในวัฒนธรรมนานาชาติ ซึ่งเป็นความรู้พื้นฐานของมนุษย์

ที่ผ่านมาโรงเรียนที่มีการจัดการเรียนการสอนในหลักสูตรทวิภาษาได้ประสบปัญหาอยู่หลายด้านเฉพาะปัญหาด้านผู้เรียน เนื่องจากผู้เรียนไม่มีความรู้พื้นฐานทางด้านภาษาอังกฤษและขาดความพร้อมในการเรียน จึงจำเป็นที่จะต้องมีการปรับตัว นอกจากนี้ยังมีประเด็นของฐานะความยากจนของเด็กที่ทำให้เด็กไม่สามารถเข้าถึงการศึกษาในหลักสูตรทวิภาษาได้ ถ้าพ่อ แม่ ผู้ปกครองของเด็กคนใดมีรายได้น้อย บุตรหลานก็จะได้รับการศึกษาในโรงเรียนที่มีคุณภาพต่ำกว่า และมีปัญหาสภาพแวดล้อมทางสังคมอื่น ๆ ประกอบจนบางครั้งได้ทำให้เด็กต้องตัดสินใจลาออกกลางคันหรือที่เรียกว่าไม่สำเร็จการศึกษา ดังนั้น โอกาสในการเข้าถึงการศึกษาที่มีวิธีการเรียนการสอนแบบทวิภาษาของเด็กแต่ละคน ย่อมมีโอกาสดังกล่าวแตกต่างกันออกไป ยิ่งฐานะทางการเงินของพ่อแม่ ผู้ปกครองดีขึ้นมากเท่าใดก็ยิ่งจะเป็นการเปิดโอกาสให้เด็กและเยาวชนได้เข้ามาเรียนในโรงเรียนที่มีคุณภาพที่ดี แต่หากฐานะทางการเงินของพ่อแม่ ผู้ปกครอง เกิดภาวะผกผันหรือเกิดเหตุฉุกเฉินก็จะทำให้เด็กและเยาวชนต้องลาออกจากสถานศึกษากลางคัน และยังพ่อแม่ ผู้ปกครอง มีสถานะทางการเงินที่ต่ำอย่างต่อเนื่อง ก็จะเป็นการปิดกั้นโอกาสทางการศึกษาให้แก่เด็กและเยาวชนในการที่จะได้เข้ามาศึกษาในหลักสูตรทวิภาษา

4.3.3 ความลำบากของพ่อแม่

ค่าใช้จ่ายในการเข้าศึกษาหลักสูตรพิเศษต่าง ๆ ดังกล่าวถือได้ว่าเป็นการผลักรားให้พ่อแม่ ผู้ปกครอง ซึ่งไม่อาจสร้างความมั่นใจได้ว่าบุตรหลานของคนเหล่านี้จะได้รับคุณภาพทางการเรียนที่ดีขึ้นหรือไม่ และขาดเหตุผลที่สนับสนุนอย่างเพียงพอว่า การเรียนภาษาอังกฤษกับครูที่ใช้ภาษาอังกฤษในการสอน ทำไมจึงกลายเป็นเรื่องที่ต้องจ่ายเพิ่ม ซึ่งจะทำให้ผู้ที่มาจากครอบครัวที่ไม่มีความพร้อมด้านการเงินกลายเป็นผู้ขาดโอกาสเข้าถึงห้องเรียนที่ครูมีความสามารถพอที่จะใช้ภาษาอังกฤษในการเรียนการสอน อีกทั้งหลักสูตรพิเศษต่าง ๆ เหล่านี้ยังเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึง

การถูกเลือกปฏิบัติต่อเด็ก เช่น ห้องเรียนทั้งหมดมี 10 ห้อง แบ่งเป็นห้องเรียนโปรแกรมพิเศษที่พ่อแม่ต้องมียกจ่ายที่เพิ่มขึ้น 5 ห้อง และเป็นห้องเรียนที่ติดแอร์ มีเด็กไม่เกิน 30 คน ในขณะที่ห้องเรียนอีก 5 ห้อง เป็นห้องเรียนปกติ มีเด็กเรียนประมาณ 40 – 50 คน และเป็นห้องเรียนที่จะก่อให้เกิดความรู้สึกในด้านต่าง ๆ ต่อเด็ก นอกจากนี้หลักสูตรพิเศษต่าง ๆ ยังทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำและต้องทำให้อยอมรับให้ได้ตั้งแต่อยู่ในโรงเรียน และในปัจจุบันความเหลื่อมล้ำดังกล่าวได้ครอบคลุมไปยังโรงเรียนรัฐบาลเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ โรงเรียนจึงกลายเป็นผู้ผลิตซ้ำความเหลื่อมล้ำและความรุนแรงเชิงวัฒนธรรมให้เด็ก ทั้งที่การศึกษาเป็นเรื่องสวัสดิการขั้นพื้นฐาน แต่ช่องว่างของคุณภาพการศึกษาในโรงเรียนกำลังกว้างขวางมากขึ้น เพราะแท้จริงแล้วการศึกษาควรเป็นระบบเพื่อคนทุกคนในโรงเรียนมากกว่าเพื่อเด็กเฉพาะบางคน นอกจากนี้การจ่ายเงินที่เพิ่มขึ้นของพ่อแม่ผู้ปกครอง ยังถือเป็นค่านิยม เพราะโลกยุคปัจจุบัน การเรียนภาษาอังกฤษไม่ได้จำกัดอยู่ในห้องเรียนเพียงอย่างเดียว ถ้าเด็กอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่มีการใช้ภาษาอังกฤษมากขึ้น มีครอบครัวสนับสนุนหรือเด็กขวนขวายเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการดูหนัง ฟังเพลงภาษาอังกฤษผ่านอินเทอร์เน็ตก็จะทำให้สิ่งแวดล้อมในโรงเรียนมีการใช้ภาษาอังกฤษเพิ่มมากขึ้น อีกทั้งยังเป็นโอกาสในการพัฒนาครูและเด็กคนอื่น ๆ ไปพร้อม ๆ กัน ผู้วิจัยจึงเข้าไปพูดคุยกับกลุ่มเป้าหมายพบว่า

“คนไทยเราไม่ได้ถูกอยู่ในระบอบของการเรียนสองภาษามาตั้งแต่ต้น เราเพิ่งมาอยู่ในระบอบสองภาษาได้ไม่กี่ 10 ปีนี้เอง ที่เรื่องของ การเรียน English Program และการเรียนสองภาษามันเพิ่งจะมา Boom น่าจะสักปี 40 ที่พ่อแม่แห่กันพาลูกหลานไปเข้าโรงเรียนที่เป็นโรงเรียนสองภาษา แต่ไม่ใช่พ่อแม่ทุกคนที่จะสามารถส่งเด็กเข้าไปโรงเรียนสองภาษา ที่มีค่าเทอม 35,000 ขึ้นไปได้ ความเหลื่อมล้ำตรงนี้ค่อนข้างเยอะมาก มากกว่า 50 เปอร์เซ็นต์ ที่สามารถส่งเด็กเข้าไปเรียนโรงเรียนรัฐบาลเรียนฟรี จริงๆ ก็ไม่ฟรี แต่ค่าใช้จ่ายน้อยเด็กถึงเข้าไปอยู่ตรงนั้นได้แล้วเขารู้สึกว่า โห! เด็กที่จ่าย 35,000 มันจะต้องเป็นเด็กที่บ้านรวย เป็นลูกคุณหนูมีอภิสิทธิ์ชน ดังนั้นหนูรู้สึกว่ามันเป็นโครงสร้างที่บิดเบี้ยวของไทยที่ทำให้เกิดเรื่องนี้ขึ้น แต่จริงๆ ไม่ใช่ความผิดเด็ก หรืออาจารย์ ผู้บริหารที่สร้าง English Program ขึ้นมาไม่ใช่ความผิดเขาเลย แต่พ่อแม่ผู้ปกครองที่จะต้องพยายามหารายได้ หรือบางคนต้องกู้หนี้ยืมสินเพื่อให้ลูกหลานได้เข้าเรียนในโรงเรียนทวิภาษาให้ได้ตามคาดหวัง” (น้องพริ้ม, การสื่อสารส่วนบุคคล, 20 สิงหาคม 2564)

ในประเด็นนี้สะท้อนให้เห็นทางสังคมว่า ไม่ใช่ทุกคนที่จะสามารถส่งลูกหลานเข้าเรียนโรงเรียนทวิภาษาได้ ความเหลื่อมล้ำทางรายได้และทางเศรษฐกิจ มีผลต่อความเหลื่อมล้ำทางการ

ศึกษาสองภาษา ความเหลื่อมล้ำทางรายได้และความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาจึงมีผลกระทบโดยตรงต่อคุณภาพของบุคลากรที่เป็นแรงงานของชาติ เพราะการศึกษาทำให้บุคคลหรือกำลังแรงงานสามารถพัฒนาความรู้หรือศักยภาพที่มีอยู่ให้มีความก้าวหน้าเพิ่มขึ้นไปอีก และการศึกษายังถือว่ามีบทบาทและความสำคัญในการเพิ่มประสิทธิภาพทางการผลิตและการพัฒนาทางเศรษฐกิจให้มีความเจริญเติบโต ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาและทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นจึงนับว่าสร้างผลเสียหายให้เกิดกับการพัฒนาของประเทศชาติ

4.4 โรงเรียนทวิภาษาเป็นเครื่องมือทางชนชั้น

สำหรับชนชั้นทางสังคมกับการศึกษาของประเทศไทยนั้น จะเห็นได้ว่าในมิติทางประวัติศาสตร์จะมีมุมมองต่อแนวคิดที่ว่า “คนไทยไม่เก่งภาษาอังกฤษ” โดยมีสาเหตุมาจากการไม่ได้ใช้ภาษาอังกฤษในชีวิตประจำวัน และหากต้องการที่จะมีความเก่งด้านภาษาอังกฤษจะต้องมีการฝึกฝนด้วยตนเอง และอาจจะต้องใช้ความพยายามค่อนข้างสูง อีกทั้งยังต้องใช้ต้นทุนที่สูงอีกด้วย ซึ่งลักษณะดังกล่าวนี้เป็นสิ่งที่ทำให้เกิดชนชั้นในลักษณะที่บ่งบอกว่า ระบบการศึกษาทำให้เกิดการสร้างความแตกต่างทางชนชั้น ยกตัวอย่างเช่น การศึกษาในโรงเรียนทวิภาษาที่มีลักษณะของการแบ่งชนชั้น ด้วยสถานะความเป็นอยู่ ความพร้อม ความจน ความรวย ความมีโอกาสนั้นที่มีความแตกต่างกันโดยสิ้นเชิง แต่ก็มีคนที่มีความมุ่งมั่นในตนเอง มีความอดทน และมีความพยายามต่อความสำเร็จ ทั้งนี้จะสังเกตได้ว่าในอดีตมีการเรียนภาษาอังกฤษเฉพาะในหมู่ นายหรือข้าราชการ เพื่อใช้ในการปฏิบัติงานซึ่งต่างจากประชาชนทั่วไปที่ไม่มีโอกาสได้เรียนภาษาอังกฤษ เพราะไม่รู้ว่าจะนำไปใช้อะไร ซึ่งเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นว่า ระบบการเรียนการสอนในปัจจุบันและในอนาคต รูปแบบของการศึกษาจะมีการผูกโยงระบบทุนนิยม โดยเฉพาะอย่างยิ่งระบบการศึกษาในปัจจุบันที่เป็นระบบธุรกิจ และภาษาอังกฤษยังคงเป็นความรู้ชั้นสูง อีกทั้งยังเป็นความต้องการของคนชั้นสูงด้วย นอกจากนี้การศึกษาในรูปแบบการแข่งขันนับได้ว่าเป็นอีกรูปแบบหนึ่งที่จะทำให้เกิดการละทิ้งเด็กจำนวนหนึ่งไว้ ซึ่งเด็กจำนวนนี้ก็ยังอยู่ในสังคม แต่อาจเป็นสังคมที่ไม่ดีเท่าที่ควรและเด็กอาจจะมีพฤติกรรมที่ไม่ควรต่อสังคม ดังนั้นการศึกษาจึงเป็นเครื่องมือชนิดหนึ่งที่จะส่งเสริมหรือสนับสนุนให้สังคมดีขึ้นหรือแย่ลง และเป็นภาพสะท้อนสังคมในการสร้างสังคมในรูปแบบต่าง ๆ ให้เกิดขึ้น

“ไม่แบ่งก็เหมือนแบ่งชนชั้น ด้วยสถานะความเป็นอยู่ ความพร้อม ความจน ความรวย ความมีโอกาสมันย่อมแตกต่างกันโดยสิ้นเชิง แต่ก็มีคนที่ ความมุ่งมั่นในตนเอง อดทน พยายามต่อสู้ที่มีความสำเร็จบ้าง” (อนุชิต, การสื่อสารส่วนบุคคล, 12 มีนาคม 2563)

จากการศึกษาต้องยอมรับว่าสังคมไทยเราอาจจะไม่ได้กล่าวถึงอย่างชัดเจนเรื่องเกี่ยวกับชนชั้น แต่การที่เข้าเรียนสถานศึกษา ด้วยปัจจัยของค่าเล่าเรียน พื้นฐานอาชีพของผู้ปกครอง เป็นส่วนหนึ่งในการแบ่งชนชั้นทางสังคมอย่างชัดเจน

อย่างไรก็ตามแม้ชนชั้นเกิดขึ้นในทุกสังคม รวมถึงประเด็นความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาที่เกิดจากทุนทางเศรษฐกิจ แต่ก็มี ความพยายามที่จะลดช่องว่างของความเหลื่อมล้ำนี้ ตัวอย่างก็คือการบริหารจัดการของโรงเรียนประถมศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ซึ่งมีข้อดีและพยายามหาทางออกให้กับผู้ปกครองที่ไม่สามารถจ่ายเงินพิเศษเพื่อให้ลูกหลานเข้าเรียนใน โปรแกรมสองภาษาได้อย่างเต็มรูปแบบ ก็มีรูปแบบหรือเงื่อนไขอื่นที่เป็นทางเลือกให้กับผู้ปกครอง

“...ค่าเทอมก็จะอีกแบบหนึ่ง ที่ประถมศึกษาธรรมศาสตร์เขาจะต้องเลือกโปรแกรมเลย เพราะถ้าจะเรียน EP นักเรียนก็จะได้เจอกับ Teacher เจ้าของภาษาในแต่ละวิชา ยกเว้นภาษาไทย กับประวัติศาสตร์ กับลูกเสือ-เนตรนารี โปรแกรม IEP ของเราไม่ใช่ International แต่เป็น Intensive English Program อันนี้ก็คือเรียนกับครูต่างชาติเฉพาะในสาระภาษาอังกฤษ นอกนั้นก็เรียนครูไทย แล้วก็โปรแกรมอีกอันหนึ่งก็คือโปรแกรมปกติทั่วไป แต่เพื่อไม่ให้เหลื่อมล้ำ เราก็ตั้งเป็นโปรแกรม SP คือ Smart Program ขึ้นมา ก็คือเรียนเหมือนโรงเรียนอื่นเลย เพียงแต่ว่าในสาระภาษาอังกฤษเรามีครูต่างชาติไปสอนเพิ่มให้ในชั่วโมง Let's Go เป็น Conversation ที่เขาได้สนทนากับครูต่างชาติ อันนี้คือบริบทของเราเป็นแบบนี้...ห้องหนึ่งคือ EP นี้จะเป็น 2 ห้อง IEP จะเป็น 4 ห้อง แล้วที่ที่เหลือก็จะเป็น SP เรามีทั้งหมดชั้นละ 9 ห้อง หมายถึงว่าระดับชั้น ป. 1 ก็จะมี 9 ห้อง ใน 3 โปรแกรมรวมกันนะจะมี 9 จนไปถึง ป. 6 เรามีแค่ ป. 1 ถึง ป.6 เพราะฉะนั้นตอนนี้เราเต็มทุกโปรแกรมก็คือมี 54 ห้องเรียน ชั้นละ 9 ห้องเรียน” (ผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาธรรมศาสตร์ จังหวัดปทุมธานี, การสื่อสารส่วนบุคคล, 20 สิงหาคม 2564)

การบริหารจัดการเพื่อลดความแปลกแยก และลดช่องว่างทางชนชั้นเป็นเทคนิคและวิธีการของฝ่ายบริหารของโรงเรียนที่ต้องการให้นักเรียนสามารถเข้าถึงความรู้ด้านภาษาที่สองซึ่งมีความ

จำเป็นสำหรับทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ปัจจัยแรกและเป็นปัจจัยหลักที่ต้องมีการบริหารจัดการคือผู้สอน ซึ่งเน้นคนต่างชาติ แต่ก็จะประสบปัญหาของการจัดหา จัดจ้าง

4.5 วิเคราะห์แนวทางแก้ไขปัญหานั้น และความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา

เรื่องชนชั้นเกิดขึ้นในทุกสังคม รวมถึงประเด็นความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาที่เกิดจากทุนเศรษฐกิจ แต่เมื่อผู้วิจัยสัมภาษณ์กับผู้บริหาร โรงเรียนในหน่วยงานรัฐ คือ โรงเรียนประถมศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์พบว่า

“โรงเรียนประถมศึกษาธรรมศาสตร์มองว่าโรงเรียนของเราเป็นโรงเรียนทางเลือก ถึงแม้จะเป็นโรงเรียนรัฐบาลนะคะ สังกัด สพฐ. แต่เราเป็นโรงเรียนที่ผู้บริหารท่านเดิมคือ ดร. นารี คูหาเรื่องรอง ท่านเป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์ แล้วก็มองว่าภาษามีความสำคัญกับเด็กและเยาวชนนะคะ ก็เลยขอเปิดห้องเรียนพิเศษขึ้นมาเพื่อให้ผู้ปกครองที่สนใจ แล้วก็เด็ก ๆ ที่พร้อมที่จะเรียนเป็นโรงเรียนทางเลือกที่จะพัฒนาด้านภาษา เพราะฉะนั้นภาษาที่เพิ่มเข้าก็จะไปห้องเรียนพิเศษ ก็คือเน้นภาษาอังกฤษนะคะ โดยเรียนกับครูต่างชาติ แล้วก็ก็มีภาษาจีนที่เราพัฒนาเพิ่มมาทีหลังโดยที่ตอนแรกก็เอาเหล่าหรือมานะคะ เพื่อที่จะให้เด็กได้สัมผัสกับครูที่เป็นเจ้าของภาษา เพราะฉะนั้นที่มองว่าทำไมการเรียนการสอนภาษาอังกฤษของเราซึ่งตั้งแต่สมัยยุคพี้นะ ที่ผ่านมาก็เราเรียนกับครูไทยไม่ได้หมายความว่าครูไทยไม่เก่ง แต่ความรู้สึกที่ของตัวเองนะก็คือว่า พอรู้ว่าเรียนกับครูไทยเด็ก ๆ ก็จะคิดว่าไม่ต้องไปใช้ภาษาอังกฤษมากหรอก ก็เรารู้ว่าครูไทย ครูไทยก็พูดไทย เพราะฉะนั้นเราก็ไม่ต้องพูดภาษาอังกฤษ ที่นี้อย่างที่เรารเรียนก็ต้องยอมรับว่าเป็นมุมมองวิสัยทัศน์ที่ต้องการให้เด็กเรียนกับเจ้าของภาษานะคะ พี่ก็เลยมองว่าที่ คำว่าทวิภาษาก็คือว่าเด็ก ๆ ได้เรียนรู้ภาษากับครูต่างชาติเพิ่มเติมนะคะ ได้สัมผัสกับครูต่างชาติโดยตรงนอกจากที่เรียนกับครูไทยนะคะ อันนี้คือบริบทของที่โรงเรียนเรานะคะ” (คุณก. ผู้บริหาร โรงเรียนประถมศึกษาธรรมศาสตร์ จังหวัดปทุมธานี, การสื่อสารส่วนบุคคล, 20 สิงหาคม 2564)

ผู้วิจัยสอบถามเพิ่มเติมเรื่องการบริหารจัดการระบบการเรียนการสอนภายในโรงเรียน ซึ่งผู้ให้ข้อมูลกล่าวเพิ่มเติมว่า

“อันนี้ที่ค่าเทอมก็จะอีกแบบหนึ่ง อันนี้เราก็เป็นพอเพิ่มเข้ามาที่ประถมศึกษาธรรมศาสตร์ เขาจะต้องเลือกโปรแกรมเลย เพราะถ้าจะเรียน EP คุณก็จะได้เจอกับ Teacher ในแต่ละวิชา ยกเว้นภาษาไทย กับประวัติศาสตร์ กับลูกเสือ-เนตรนารีอะไรอย่างนี้เกรดเล็ก ๆ น้อย ๆ ก็ จะเรียนกับครูไทยนะคะ แล้วก็จะมียกโปรแกรมหนึ่งก็คือโปรแกรม IEP ของเราไม่ใช่ International ของเราก็จะเป็น Intensive English Program อันนี้ก็คือเรียนกับครูต่างชาติ เฉพาะในสาระภาษาอังกฤษ นอกนั้นก็เป็นครูไทย แล้วก็โปรแกรมอีกอันหนึ่งก็คือ โปรแกรมปกติทั่วไปนะคะ แต่เพื่อไม่ให้เหลื่อมล้ำอย่างที่น้องเมย์พูดตอนแรกนะคะ เราก็ ตั้งเป็นโปรแกรม SP คือ Smart Program ขึ้นมา ก็คือเรียนเหมือนโรงเรียนอื่นเลย เพียงแต่ ว่าในสาระเรามีครูต่างชาติไปสอนเพิ่มให้ในชั่วโมง Let's go เป็น Conversation ที่เขาได้ สนทนากับครูต่างชาติ อันนี้คือบริบทของเราเป็นแบบนี้” (ผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา ธรรมศาสตร์ จังหวัดปทุมธานี, การสื่อสารส่วนบุคคล, 20 สิงหาคม 2564)

ผู้วิจัยได้ตั้งคำถามต่อว่า โปรแกรมทั้ง 3 โปรแกรมนี้ก็คือตัว English Program, Intensive English Program แล้วก็ตัว Smart Program นี้ละ EP ก็มีห้องหนึ่ง IEP ก็มีห้องหนึ่งอย่างนี้รีเปลาจะ อาจารย์

“ใช่ค่ะ แต่ก็ไม่ใช่ว่าห้องหนึ่งคือ EP นี้จะเป็น 2 ห้อง IEP จะเป็น 4 ห้อง แล้วก็ที่เหลือก็จะเป็น SP เรามีทั้งหมดชั้นละ 9 ห้อง หมายถึงว่าระดับชั้น ป. 1 ก็จะมี 9 ห้อง ใน 3 โปรแกรม รวมกันนะคะมี 9 จนไปถึง ป. 6 เรามีแค่ ป. 1 ถึง ป.6 เพราะฉะนั้นตอนนี้เราเต็มทุก โปรแกรมก็คือมี 54 ห้องเรียน ชั้นละ 9 ห้องเรียนค่ะ” (คุณก. ผู้บริหารโรงเรียน ประถมศึกษาธรรมศาสตร์ จังหวัดปทุมธานี, การสื่อสารส่วนบุคคล, 20 สิงหาคม 2564)

อันนี้เป็นการจัดการที่ดีมากของโรงเรียนประถมศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ผู้วิจัยจึง ตั้งคำถามเพิ่มเติมว่าทำไมต้องจัดการให้มันเป็นเหมือนมี Level แบบนี้ เช่น SP IEP EP ใช้ปรัชญา แบบไหนในการจัดการ

“เหมือนที่บอกตอนแรกค่ะ คือเราเป็นโรงเรียนสังกัด สพฐ. คือโรงเรียนรัฐบาลทั่ว ๆ ไป นี้เอง แต่ว่าด้วยวิสัยทัศน์ผู้บริหาร แล้วก็ด้วยความต้องการของผู้ปกครองนะคะที่อยู่ใน ละแวกใกล้เคียงโรงเรียนเรา เขาต้องการอยากพัฒนาภาษา โดยเฉพาะภาษาอังกฤษ แต่ว่า การที่จะไปสมัครเรียนโรงเรียนเอกชน ค่าเทอมจะแพงนะคะ ค่าเทอมหลักแสน ถ้าไม่หลัก

แสนก็เยอะ ๆ แต่ของเราไม่ได้หวังกำไรอยู่แล้ว เราทำเพื่อพัฒนาด้านการศึกษา เพื่อพัฒนา ด้านภาษาโดยตรงจริง ๆ เราก็ใช้วิธีการ ช่วงแรกก็จ้าง Teacher เอง ช่วงหลังมาเจอปัญหา ก็ผ่าน Agency นะคะก็ตัดปัญหาตรงนั้นไป เพราะฉะนั้นมาคิดในส่วนของค่าเทอมเราเอาแค่ พออยู่ได้ เพราะฉะนั้นเด็ก ๆ ก็จะได้เรียนกับครูต่างชาติ นะคะ ผู้ปกครองก็พอใจกับค่าเทอม ที่ไม่แพงมาก ทีนี้ที่อาจารย์บอกว่าทำไมต้องมี Level แบบนี้ก็คือ ก็อย่างที่บอกเป็น ทางเลือกว่า ถ้าไม่มีความพร้อมที่จะเสียค่าเทอมถึงระดับ EP นะคะ ถ้าคุณพร้อมคุณเอาเลย EP เทอมละ 30,000 เทอมละแค่ 30,000 คุณได้เรียนกับ teacher นะคะ คุณได้เรียนกับ ต่างชาติ ยกเว้นภาษาไทย สาระภาษาไทยกับอีก 2-3 วิชาเล็ก ๆ คุณได้เจอ teacher ตลอด 30,000 คุณโอเคไหม เป็นทางเลือกนะคะ ระดับที่ 2 ก็คือ IEP 12,000 เทอมละ 12,000 แต่ ได้เรียนกับ Teacher ในสาระภาษาอังกฤษ ได้คลุกคลี ได้ใช้ภาษา ได้อะไรอยู่ตลอด แล้วก็ อันสุดท้ายก็คือโปรแกรมปกติเราไม่ได้เก็บอะไรมา เราเก็บ 1,800 ในส่วนของที่เป็นเอา ต่างชาติมาช่วยใน Conversation นะคะ ประมาณนี้คือมันเกี่ยวข้องกับหลักสูตรที่จัดให้แล้วก็ เกี่ยวเนื่องกับราคา กับค่าเทอมนะคะ มันโยงใยกัน แล้วก็มันก็จะ เป็นทางเลือกกว่า คือ ประมาณนี้ก็ได้คือ คือปกติคุณก็ได้เรียนกับต่างชาตินะ แต่ว่าไม่ต้องเสียค่าเทอมมาก อย่างนี้ค่ะ” (คุณก. ผู้บริหาร โรงเรียนประถมศึกษาธรรมศาสตร์ จังหวัดปทุมธานี, การ สืบสวนส่วนบุคคล, 20 สิงหาคม 2564)

ผู้วิจัยสอบถามต่ออีกว่า วิธีการลดความเหลื่อมล้ำของการศึกษา ทางโรงเรียนมีวิธีการ จัดการอย่างไรบ้าง

“เขาจะต้องเลือกโปรแกรมตั้งแต่แรกพร้อมกับผู้ปกครอง แต่เขาก็จะแบบว่าแลกเปลี่ยนกันอยู่ อย่างสมมติว่าเรา ช่วงแรก ๆ ที่เข้ามาจะว่าเรามี Gap ไหม มันมีนะคะอาจารย์ มันมีช่องว่าง แล้วก็มองว่า โห! เจอเด็ก EP เรียนห้องแอร์ อันนี้เราพูดกันแบบเล่ากัน เรียนห้องแอร์เย็น สบายคนมีตังอะไรอย่างนี้ก็จะ มี แล้วเดิม ๆ ที่เขามีกิจกรรมเขาก็จะแยกไปเลย สมมติว่าจัด กิจกรรมไปทัศนศึกษา ก็คือไปในส่วนของ EP ก็ไป EP IEP ก็ไปเฉพาะ IEP SP ก็ไปของ ตัวเองอย่างนี้นะคะ หรือแม้แต่กิจกรรมกีฬาเขาก็จัดแยก แต่พอเราดูถามว่ามีเสียงใหม่ก็มีนะ คะ แต่เด็ก ๆ ไม่มีนะคะ แต่ผู้ปกครองมี ผู้ปกครองจะรู้สึกว่ามันนะ มันเอาเครื่องที่น้ำเย็นมา ติดตั้งให้เด็ก ๆ ลูก ๆ ฉันทงนี่นะ ไม่นอนญาติให้เด็กโปรแกรมอื่นมาดื่ม เอ๊ย! เราก็ทำความเข้าใจว่าคุณแม่คิดอย่างไรคะ อันนี้คือเพื่อนของลูก จริง ๆ นะคะอาจารย์ เราคิดอย่างไรเราบอก ว่านี่ ผอ. ก็เป็นคนบ้านนอกนะ เป็นคนต่างจังหวัดมาอยู่ก็อยากให้เห็นทุกคนมองว่านี่คือลูกของ

เรา อันนี้คือเพื่อนของลูกเรา แล้วทำไมเราแบ่งปันกันไม่ได้หรือกิจกรรมพวกนี้ ต่อไปนี้เราจะจะไม่แยกนะ เราจะรวม อย่างเช่นเราบอกว่าเด็กทุกคนได้รับในเรื่องของกิจกรรมทัศนศึกษาอยู่แล้ว เราตั้งบให้เท่ากันก่อน ทุกคนไปในนามของ โรงเรียนประถมศึกษา ธรรมชาติ คุณอยากจะไปไหน ไปทัศนศึกษาคุณได้ไปอยู่แล้วปีละครั้ง แล้วโปรแกรม EP คุณก็ได้ไปในส่วนของ EP ของคุณอีก อันนั้นในส่วนของคุณมีกิจกรรมที่ทำ MOU ร่วมกันไว้อยู่ที่เรากำหนดไว้ คุณก็ไป อย่างนี้มันก็เลยชัดเจนว่าลดความช่องว่างกับความรูสึกของเด็ก ๆ ดีขึ้นมากเลยอาจารย์ อย่างกิจกรรมกีฬาเราก็ละสีกัน คณะทุกโปรแกรมแล้วก็บอกว่าใครเวอร์วันจันทร์คือก็เป็นกิจกรรมสีเหลือง สีชมพู สีเขียวอะไรอย่างนี้ไปโดยที่แต่ละสีก็จะมีทุกโปรแกรมอย่างนี้มันก็เลยเหมือนกับแบบว่าลดตรงนี้ไปได้ นะคะก็มองดูว่าหายไปเลยละ ความรูสึกที่แรก ๆ ที่ไปแล้วก็แบ่งแยกกัน หายไปละ แต่ในส่วน ของโครงสร้างหลักสูตร ในส่วนของตารางเรียนก็คือ ให้เข้าใจแล้วว่าเราก็เลือกที่จะเรียน โปรแกรมนี้ เราก็ไปตาม step นี้ละ” (คุณก. ผู้บริหาร โรงเรียนประถมศึกษาธรรมชาติ จังหวัดปทุมธานี, การสื่อสารส่วนบุคคล, 20 สิงหาคม 2564)

จากข้อมูลที่ได้รับจากการสัมภาษณ์พบว่า วิธีการลดการเหลื่อมล้ำที่ดีคือการจัดการบริหาร การศึกษาที่เข้าถึงกลุ่มผู้เรียนทุกกลุ่มอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน ช่วยลดสภาพการเหลื่อมล้ำทาง สังคมได้ดี ทั้งนี้สถานภาพทางสังคมเป็นจุดเริ่มต้นในเรื่องของชนชั้น ทุน และความเหลื่อมล้ำทาง ภาษา จากข้อมูลจะเห็นได้ว่า ครอบครัวที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจ หรือทุนทางเศรษฐกิจตั้งแต่ ระดับชนชั้นกลางไปจนถึงชนชั้นสูง มีโอกาสในการส่งลูกหลานเข้าเรียนในโรงเรียนทวิภาษาได้ มากกว่ากลุ่มชนชั้นแรงงานหรือกลุ่มชนชั้นล่าง เนื่องจากอัตราค่าเล่าเรียนของกลุ่มโรงเรียนทวิ ภาษาเมื่อเทียบกับทุนทางเศรษฐกิจหรือรายได้ของครอบครัวมีความสำคัญเป็นอย่างมาก ซึ่งเห็นได้ ว่า ค่าเล่าเรียนของกลุ่มโรงเรียนทวิภาษาอัตราสูงกว่ารายได้ขั้นต่ำของประชากรชั้นแรงงาน ผู้ปกครองบางกลุ่มที่พื้นฐานการศึกษาไม่สูงมากนัก แต่มีกำลังในการลงทุนด้านการศึกษาให้กับ บุตรหลาน เนื่องจากผู้ปกครองมองเห็นถึงการดำรงอยู่ทางสังคมในอนาคตของบุตรหลานและเพื่อ สร้างสถานภาพทางสังคมให้กับลูกหลาน ด้วยการส่งลูกหลานเรียนเพื่อการเปลี่ยนสถานภาพทาง สังคม การศึกษายังสามารถนำไปสู่การแปรเปลี่ยนชนชั้นทางสังคมและเศรษฐกิจได้อีกด้วย กล่าวคือ ผู้ที่เรียนจบในระดับสูงมักจะมีอาชีพการงานที่มั่นคง และหากผู้เรียนสามารถสื่อสารได้ หลากหลายภาษาก็จะเป็นอีกช่องทางหนึ่งในการทำงานต่อไปในอนาคตอีกด้วย

บทที่ 5

แนวคิดของนักเรียนโรงเรียนทวิภาษา

จากการศึกษาการก่อรูป ความหมายของโรงเรียนทวิภาษา นับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันมีการศึกษาทั้งในประเทศและต่างประเทศ ทั้งการถูกให้ความหมายโดยมุมมองจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทางการศึกษา จนอธิบายถึงการวิเคราะห์ประเด็นทางด้านชนชั้น ทูน ไปจนถึงประเด็นด้านความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา จนมาถึงประเด็นที่สำคัญในการศึกษาครั้งนี้คือการวิเคราะห์แหล่งกำเนิดแนวคิดของนักเรียน โรงเรียนทวิภาษา เพื่อนำไปสู่การสรุปผลการวิจัย รายละเอียดดังต่อไปนี้

- 5.1 ความหมายของแนวคิด
- 5.2 แหล่งกำเนิดแนวคิด
  - 5.2.1 ครอบครัว
  - 5.2.2 สถาบันการศึกษาหรือโรงเรียน
  - 5.2.3 กลุ่มเพื่อน
  - 5.2.4 อาจารย์ผู้สอนหรือคุณครู
- 5.3 สนามหรือแวดวงของกลุ่มนักเรียน โรงเรียนทวิภาษา
- 5.4 แนวคิดทางสังคมที่เกิดจากการศึกษาในโรงเรียนทวิภาษา
- 5.5 แนวคิดในตัวตนที่เกิดจากการศึกษาในโรงเรียนทวิภาษา

5.1 ความหมายของแนวคิด (Habitus)

แนวคิด (Habitus) คืออุปนิสัยที่บุคคลได้สั่งสมลงไปในตนเองโดยไม่รู้ตัวไม่ว่าจะเป็นแนวทางปฏิบัติ กิริยาท่าทาง หรือการพูดจา นั่น ล้วนถูกบ่มเพาะมาจากประสบการณ์การเลี้ยงดู สภาพแวดล้อม และรูปแบบการใช้ชีวิตที่ผ่านมา ซึ่งจะถูกนำไปใช้แลกเปลี่ยนเป็นทุนเศรษฐกิจ ทุนสังคม และทุนสัญลักษณ์ต่อไป ทั้งนี้ กระบวนการทำงานของทุนประเภทต่างๆ ยังส่งผลต่อกันในทุกช่วงขณะของการสะสมและการแลกเปลี่ยนในกันและกันเสมอ การสะสมแนวคิด (Habitus) ต้องอาศัยเวลา และอาณาบริเวณซึ่งมีบุคคลรอบปริมณฑลเป็นผู้มีส่วนประกอบสร้างการสั่งสมนี้ผ่าน

การขัดเกลาจากความเชื่อ บรรทัดฐานของสังคม ที่แฝงฝังอยู่ใน โครงสร้างของสถาบันต่างๆ รอบตัว อันกลายเป็นแนวปฏิบัติผ่านรูปแบบของพฤติกรรมต่อไป

(Bourdieu,1997) ได้ให้คำนิยามคำว่า Habitus ไว้ในหนังสือ Outline of a Theory of Practice ว่า Habitus คือแนวจิตที่ได้มีการสั่งสมการเรียนรู้และประสบการณ์ทางร่างกายจนกลืนกลายเป็นระดับโครงสร้างภายใน มีการเปลี่ยนแปลงระดับเพิ่มขึ้นจากการสั่งสมประสบการณ์ Habitus ปราศจากการควบคุมจากกฎเกณฑ์ เกิดจากการรับสิ่งที่อยู่ภายนอกเข้าสู่ภายในหรือการรับวัฒนธรรมเข้ามาในตัวเรา (Embodiment) โดย Habitus มีคุณสมบัติ 6 ประการ ได้แก่

5.1.1 Habitus เป็นความโน้มเอียงทางอุปนิสัย คือมีแนวกริยาอันเป็นผลสืบเนื่องมานับจากอดีตผ่านการสั่งสมประสบการณ์มาอย่างยาวนาน

5.1.2 Habitus เป็น โครงสร้างอย่างหนึ่ง คือเป็น โครงสร้างที่ฝังอยู่ในตัวมนุษย์อันกำหนดพฤติกรรม การกระทำ ผ่านรูปแบบตัวแสดงแทนของมนุษย์

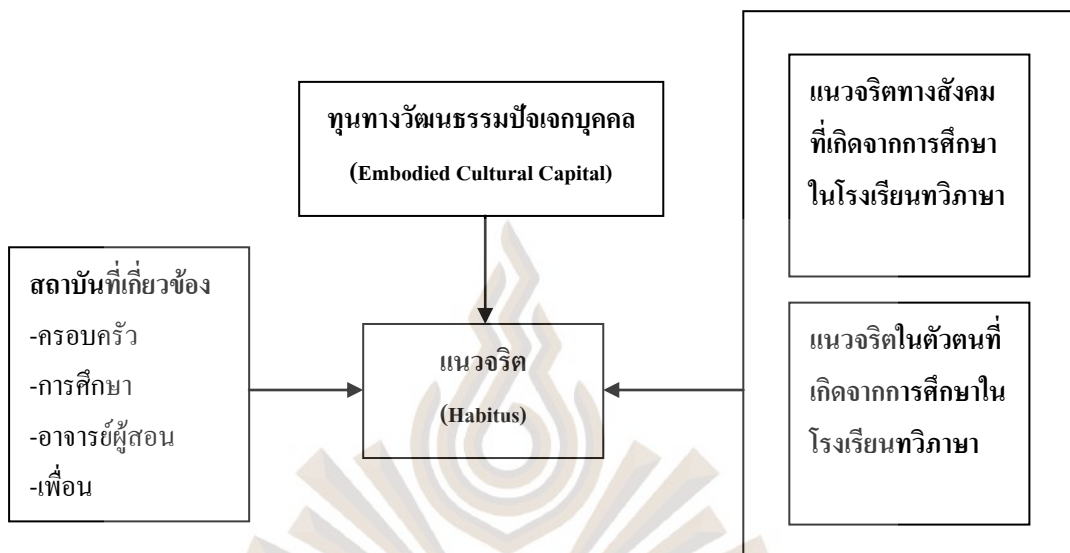
5.1.3 Habitus เป็นการผลิต โครงสร้างและการปฏิบัติ คือเป็นที่อยู่ของการกำหนดกลยุทธ์ หรือวิธีปฏิบัติผ่านวิธีการใช้ร่างกาย วิธีคิด หรือลักษณะท่าทางของปัจเจกบุคคล

5.1.4 Habitus มีสถานภาพเป็นทั้งผู้กระทำและผู้ถูกกระทำ คือเป็นแหล่งซึมซับเนื้อหาที่มาจากโครงสร้างและเป็นผู้กระทำการผ่านการปฏิบัติ และการผลิต โครงสร้างต่อไป

5.1.5 Habitus สัมพันธ์กับการไร้สำนึก คือ การสั่งสมประสบการณ์ด้วยความเคยชิน และไม่ได้เรียนรู้กฎหรือระเบียบอย่างมีสติ

5.1.6 Habitus ไม่ได้อยู่เพียงในระดับปัจเจกบุคคลแต่ยังสัมพันธ์กับกลุ่มหรือชนชั้นด้วย คือเป็น โครงสร้างที่มีหลายระดับ ทั้งในปัจเจกบุคคลและในระดับกลุ่มอื่นๆ

จากการศึกษาของผู้วิจัย แนวคิดของนักเรียนโรงเรียนทวิภาษา ตามหลักแนวคิด Bourdieu ผู้วิจัยวิเคราะห์ตามกรอบแนวคิดดังนี้

รูปที่ 5.1 กระบวนการผลิตแนวจริตคู่ทุนวัฒนธรรมประเภทปัจเจกบุคคล

5.2 แหล่งกำเนิดแนวจริต

แนวจริต (Habitus) เป็นแหล่งสะสมอุปนิสัยโดยจิตไร้สำนึกรู้และเราจะพบว่า แนวจริตดังกล่าวไม่สามารถเกิดขึ้นได้เองโดยปราศจากการครอบงำ แม้จะโดยตั้งใจหรือไม่ตั้งใจก็ดี ซึ่งแหล่งกำเนิดของแนวจริตมีดังต่อไปนี้

5.2.1 ครอบครัว

ครอบครัว ถือเป็นแหล่งกำเนิดแนวจริตอันดับแรก ผู้ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นในการสะสมทุนของเด็ก มีอิทธิพลต่อความคิด คำพูด และการกระทำของพวกเขาเหล่านั้นมากที่สุดในระดับแรก โดยเมื่อสอบถามถึงผู้ที่มีความสำคัญและอิทธิพลต่อชีวิตของพวกเขา

“แม่มักจะเปิดเพลงดนตรีคลาสสิกเบาๆให้หนูฟังก่อนนอน ทำให้หนูชอบดนตรี ชอบ ศิลปะ มันทำให้หนูรู้สึกผ่อนคลาย และมีความสุขเวลาได้วาดรูปหรือฟังเพลง” (ผักบั้ง, การศึกษาส่วนบุคคล, 2 เมษายน 2564)

“เวลาคุณหมหรือการ์ตูนที่บ้าน แม่จะให้เปิดหนังสือการ์ตูนที่เป็นภาษาอังกฤษเท่านั้น ซึ่ง หนูก็ชอบเพราะดูแบบนี้ตั้งแต่เด็ก พอมาโรงเรียนหนูก็เลยเข้าใจที่ Teacher พูดค่ะ” (ขนมจีน, การศึกษาส่วนบุคคล, 2 เมษายน 2564)

ผู้เรียนจะได้รับอุปนิสัยมาจากครอบครัวที่สะสมทุนให้ตั้งแต่วัยเยาว์ส่งผลมาจนวัยเติบโต โดยที่แทรกซึมมาแบบไม่รู้ตัว เมื่อสอบถามจากผู้ปกครองพบว่า

“ตอนน้องยังเล็กๆนับตั้งแต่ในท้อง คุณแม่จะเปิดเพลงให้น้องฟังตั้งแต่ในท้อง จนน้อง คลอดออกมาก็เปิดเพลงกล่อมนอน รู้สึกว่าน้องเป็นคนใจเย็นและชอบฟังเพลงเพราะทุก ครั้งที่คุณแม่เปิดเพลงให้น้องฟัง น้องจะอารมณ์ดี และหลับสบาย” (ปรารถนา, การศึกษา ส่วนบุคคล, 2 เมษายน 2564)

“ผมจะปล่อยให้อิสระลูก ให้ลูกเล่นเลโก้ ลองประกอบชิ้นส่วนต่างๆด้วยตนเอง เสริมสร้าง จินตนาการให้กับเค้าตั้งแต่เด็ก อยากให้เค้ากล้าคิดกล้าแสดงออก” (ณรงค์, การศึกษาส่วนบุคคล, 2 เมษายน 2564)

ในขณะที่เดียวกันลำดับการเกิดก็มีผลต่อรูปแบบของฮาบิทัส ดังเช่นกรณีพี่คนโตมักจะถูก ปลุกฝังให้เป็นตัวอย่างที่ดีให้กับน้อง เพื่อให้น้องทำตาม และน้องก็มักจะเรียนรู้การทำกิจกรรม ต่างๆไปตามแบบของพี่ ตามที่แนวคิดทฤษฎีของบัวร์ดิเยอ กล่าวไว้

“ผมกับน้องจะสนิทกัน เล่นด้วยกันตั้งแต่เด็ก น้องชอบทำตามผม เช่นผมกินอะไรน้องก็จะ กินด้วย ผมดูการ์ตูนน้องก็จะมานั่งดูด้วย ผมเดินน้องก็จะเดินเลียนแบบผม ตอนนี้อยู่กับ น้องเรียนโรงเรียนกัน พ่อบอกให้ผมดูแลน้องด้วย” (นัต, การศึกษาส่วนบุคคล, 2 เมษายน 2564)

นอกจากนี้จากการสอบถามจะเห็นว่ามึลักษณะร่วมกันหลายครอบครัวเกี่ยวกับการส่งเสริมภาษาอังกฤษหรือภาษาอื่นที่เป็นภาษาต่างประเทศให้กับลูกหลานคือ

“แม่จะให้ลูกดูการ์ตูนเป็นภาษาอังกฤษ อย่างน้อยเด็กก็ชอบการ์ตูน แม่บอกเสมอว่าทำอย่างไรก็ได้ให้ผมรู้สึกคุ้นเคยและชอบภาษาอังกฤษตั้งแต่เด็ก” (เคน, การศึกษาส่วนบุคคล, 2 เมษายน 2564)

“ค่ะ พ่อแม่ผมให้ท่องดูภาพสัตว์ต่างๆ และพูดตามเป็นภาษาอังกฤษ” (เบล, การศึกษาส่วนบุคคล, 2 เมษายน 2564)

“พ่อพูดภาษาอังกฤษกับหนูค่ะ แต่แม่จะพูดภาษาไทย” (ณอแตม, การศึกษาส่วนบุคคล, 2 เมษายน 2564)

ซึ่งเด็กๆเหล่านี้จะได้รับการเรียนรู้ภาษาที่สองมาเบื้องต้นจากครอบครัวเป็นส่วนใหญ่ เด็กจะซึมซับภาษาจนเป็นส่วนหนึ่งของครอบครัวโดยไม่รู้ตัว และเมื่อสอบถามผู้ปกครองถึงการเลี้ยงดู ณ ขณะที่อยู่ที่บ้าน พบว่าบางครอบครัวอาจไม่ได้ใช้คำพูดในเชิงสั่งหรือบังคับแต่ทำให้เป็นแบบอย่างจนเด็กคุ้นเคยชินและปฏิบัติตาม

“แม่เองจะดูหนังเป็นภาษาอังกฤษทั้งหมดให้ลูกเห็นและดูด้วย หรือดูการ์ตูนนิทานภาษาอังกฤษไปพร้อมๆกับลูกด้วยค่ะ” (ปรารณา, การศึกษาส่วนบุคคล, 2 เมษายน 2564)

ในด้านอิทธิพลของพ่อและแม่ที่มีต่อลูก มีอีกประเด็นหนึ่งที่หล่อหลอมแนวจิตให้กับเด็ก คือ ประสบการณ์ของพ่อหรือแม่ที่ได้ถ่ายทอดหรือหล่อหลอมให้กับบุตรหลานของตน ซึ่งส่งผลให้เกิดแนวจิตหรือฮาบิทัสขึ้นกับเด็ก

“ปกติคุณแม่ชอบทำอาหารทานเองที่บ้าน หนูเองก็ชอบช่วยคุณแม่ทำอาหารทานค่ะ (ณอแตม, การศึกษาส่วนบุคคล, 2 เมษายน 2564)

ทั้งหมดที่กล่าวมาเป็นเพียงด้านแรกที่ตั้งแต่ลูกอยู่ในท้องหรือคุณแม่กำลังตั้งครรภ์ได้มอบแนวชีวิตให้กับลูกโดยทั้งที่รู้ตัวหรือไม่รู้ตัวก็ตาม ส่งผลให้เกิดความเคยชินกับเด็กและประพฤติตามไปตามความเคยชิน

5.2.2 สถาบันการศึกษาหรือโรงเรียน

การศึกษานับเป็นกลไกทรงพลังแห่งการเปลี่ยนแปลงและขับเคลื่อน เพราะเป็นการก่อร่างสร้างฐานองค์ความรู้ให้แก่มนุษย์ โดยเฉพาะพลังสมอง พลังปัญญา ทักษะเป็นมนุษย์ที่ลึกซึ้งเชิงปัญญา (Wisdom and Soft Skills) หากมนุษย์ถูกปลูกสร้างสิ่งเหล่านี้ผ่านการเรียนรู้ในหลากหลายรูปแบบแทรกซึมผ่านบทเรียนเนื้อหาหลักเหล่านั้น ในเชิงบูรณาการผ่านการเล่น การฝึกปฏิบัติ การทดลอง การสังเกต การสำรวจ การคิด โครงงาน การสร้างเกม การสร้างเรื่องราวหรือสิ่งประดิษฐ์ การละเล่น การแข่งขัน การวาดภาพ การเขียนบทกวี เรื่องของสิ่งแวดล้อมควรได้รับการจัดการอย่างกลมกลืนกับเนื้อหาหรือเรื่องราวที่ต้องเรียน นักเรียนเองก็จะได้รับแนวคิดจากทาง Habitus ที่ดีต่อไปในการพัฒนาตนเองต่อสังคมในอนาคต แนวความคิด Habitus ของ Bourdieu (สุนีย์ ประสงค์ บัณฑิต, 2548) เป็นโครงสร้างที่มีอยู่ในตัวคนมีการทำงานเป็นระบบเกิดขึ้นจากการที่คนมีปฏิสัมพันธ์กับคนอื่นหรือสิ่งที่อยู่รอบตัวเรา การใช้ชีวิตร่วมกับคนอื่น การปฏิสัมพันธ์กับคนในสังคมผ่านการกระทำหรือการปฏิบัติแสดงออกโดยมีร่างกายเป็นสื่อกลาง Habitus จึงเกิดการผสมผสานระหว่างสังคมซึ่งอยู่ “ภายนอก” กับการปฏิบัติทางร่างกายของคน Bourdieu จึงให้ความสำคัญกับร่างกายคนที่มีบทบาทสำคัญในการเรียนรู้ การกระทำ การเลียนแบบ การทำอะไรซ้ำ ๆ ต่อเนื่องเป็นเวลานานจะทำให้โครงสร้างจากการปฏิบัติซึ่งเป็นสิ่งที่อยู่ “ภายนอก” (ความรู้ ประสบการณ์ทางสังคม) เข้าไปอยู่ “ภายใน” ร่างกายหรือที่ Bourdieu เรียกว่า “การรับวัฒนธรรมเข้ามาในตัวเรา” (Embodiment) สิ่งที่ตั้งสมอยู่ในโครงสร้าง Habitus อาจเป็นเหมือนความรู้ที่เรียกว่า ทักษะ ความชำนาญ เป็นความรู้ที่ได้จากประสบการณ์ทางร่างกาย Habitus จึงได้มาจากการเรียนรู้ทางร่างกายโดยใช้เวลาอบรมบ่มเพาะเป็นเวลายาวนานและ Habitus ก็จะเป็นโครงสร้างที่ดำรงอยู่อย่างคงทนในร่างกาย เป็นเหมือนสิ่งที่ถูกฝังหรือจารึกอยู่ในตัวคนกลายเป็นสิ่งที่เรียกว่า แนวชีวิตดังตัวอย่างที่ได้สัมภาษณ์คือ

“หนูคิดว่าโรงเรียน คือมองในแง่ของสนามรบก็คือ เด็กแข่งขันกันเองสูงมาก ๆ เด็กก็ไม่ใช่อยู่ที่ระดับกลาง ๆ แล้วมาอยู่ด้วยกัน ต้องเรียกว่าเป็น Sec Avenger ค่ะ ก็เหมือนรวมดาวเข้าติดแสงมาอยู่ด้วยกันทั้งหมดเลย คือมีแต่เด็กที่เก่ง เรียนภาษาแล้วมีต้นทุนมาแล้วทั้งนั้น

แล้วอย่างหนูที่ก็เป็น Teletubbies ไม่รู้ภาษา เล่น ๆ ไปวัน ๆ แบบนั้นมันก็อยู่ไม่ได้ค่ะ นั่นคือการพาไปลงสนามรบ ข้อแรกคือต้องสู้กับเด็กก่อน ข้อที่สองคือต้องสู้กับอาจารย์ด้วยกันเอง ทั้งในเรื่องงานหรือเรื่องข้างนอกอย่างนั้นค่ะ เรื่องงานเรื่องการเรียนก็ต้องมาสู้กับอาจารย์ด้วยกันเอง คืออาจารย์ดูไม่ได้เป็นส่วนหนึ่งของการอยากจะทำเด็กในเชิง Positive โอคือนักเรียนเดี่ยวเราค่อย ๆ ไปด้วยกันนะอย่างนั้น แต่อาจารย์เหมือนส่งสิงโตมาให้เราสู้เลย นั่นคือ EP ที่ทำกัน รู้สึกอย่างนั้น แต่อาจจะเป็นเพราะว่าหนูเป็นคนที่ย่อนมากอยู่แล้ว แล้วพอไปเจอสิงโตตัวใหญ่ซึ่งเป็นปัญหาของหนูมันเลยทำให้รู้สึกว่า สู้แทบจะไม่ได้ไหวอยู่แล้ว แต่ว่าถ้าเป็นเพื่อนที่เขามีพื้นฐานมาเต็มเปี่ยมอย่างนั้นก็จะจะเป็นเพื่อนที่เก่งมาก บางทีการฆ่าสิงโตนี้มันอาจจะง่ายกว่าก็ได้ อย่างนั้นค่ะ มันเป็นความต่างชั้นของทั้งหมดเลย ต่าง Level ของทุกอย่างเลย มันก็เป็นสงครามอีกแบบหนึ่ง สงครามแบบที่สามคือ สงครามการเรียนและการทำงาน การเรียนคือเหมือนเราจะต้องสู้กับภาษาที่เราไม่รู้คุ้นเคยอยู่แล้ว แล้วต้องทำความเข้าใจกับมัน แล้วงานปริมาณงานก็เยอะ ถ้าให้เทียบก็คือเยอะกว่าปกติที่เด็กจะเจออย่างนั้นค่ะ เราไม่ได้เจอรายงานแบบ ก้อป-แปะ เราเจอรายงานเชิงวิเคราะห์ซึ่งเป็นภาษาอังกฤษ ซึ่งมันก็เป็นอะไรที่ต้องเผชิญ เป็นปัญหาใหญ่โต ซึ่งที่หนูจะต้องแก้ปัญหาเยอะมากในตอนนั้นนะค่ะ แต่ก็มียาจารย์ที่ให้คำแนะนำได้ดีหลายคนนะค่ะ ก็ผ่านตรงนั้นมาได้ก็เพราะอาจารย์หลาย ๆ ท่านที่ผ่านมา แต่ส่วนใหญ่ก็ต้องต่อสู้กันเองทั้งเพื่อน ทั้งอาจารย์บางคนอย่างนี้ด้วยค่ะ หนูรู้สึกว่ามันไม่ได้ต้องต่อสู้มากกับเนื้อหาการเรียนมากกว่า แต่หนูต้องต่อสู้กับสังคมที่อยู่ในนั้นมากกว่า” (น้องเน, การศึกษาส่วนบุคคล, 14 สิงหาคม 2564)

สถาบันการศึกษาหรือ โรงเรียนเป็นอีกสังคมหนึ่งที่เด็กในกลุ่มที่เรียนโรงเรียนทวิภาษาจะต้องพบเจอและรับเอาแนวจิตในการแข่งขัน ต่อสู้ ในกลุ่มเด็กที่เก่งภาษา ทำให้เกิดการพัฒนาและแนวจิตในการกล้าแสดงออกมากขึ้นอย่างชัดเจน สถาบันการศึกษาหรือ โรงเรียนจึงถือเป็นอีกปัจจัยหนึ่งในการบ่มเพาะแนวจิตหรือ Habitus ให้กับเด็ก

5.2.3 กลุ่มเพื่อน

จากการที่ได้พูดคุยกับเด็กผู้เรียนพบว่า เพื่อนก็มีบทบาทหนึ่งสำคัญในการทำให้เกิด Habitus ขึ้น กล่าวก็จะเป็นว่า เด็กบางกลุ่มมีพฤติกรรมทำตามเลียนแบบกันจากสิ่งแวดล้อมรอบตัว คนใกล้ชิดสนิทสนม กลุ่มเพื่อนเป็นวัยใกล้เคียงกัน และถ้าพื้นฐานครอบครัวใกล้เคียงกัน

Habitus ก็จะเป็นไปในลักษณะคล้ายคลึงกันด้วย แต่จะไม่เหมือนกันทีเดียวเนื่องจากแต่ละบุคคลมาจากแหล่งการเลี้ยงดูที่แตกต่างกัน หรือจากสถาบันเดิมที่แตกต่างกัน แต่กลุ่มที่เรียนทวิภาษามีแนวทางในการหลอมรวมให้เด็กรู้ๆ ทำกิจกรรมร่วมกันและก่อให้เกิดแนวคิดที่ไปในทิศทางเดียวกัน ดังข้อมูลจากสัมภาษณ์คือ

“เป็นการทำงานกลุ่มทั้งห้องร่วมกันค่ะ ก็คือสมมติว่าเราทำโปรเจกต์ ๆ หนึ่งค่ะ เราไม่สามารถให้คนกลุ่มเดียวไปคิดได้แล้วคนอื่นไปทำหน้าที่ตกแต่งห้องซะ ทุกคนจะต้องมีหน้าที่ ทุกคนจะต้องมีข้อมูลมาส่ง มันไม่ใช่แค่คะแนน แต่มันเป็นการพิสูจน์ว่าคุณ ๆ นี้ใส่ใจแล้วก็หาข้อมูลมาได้มากพอแค่ไหน ถ้าคุณทำไม่ได้ดีมากพอเพื่อนคนอื่นจะลำบากไปด้วย เพราะว่าคนอื่นจะไม่มีข้อมูลมาวิเคราะห์หามาพอ แล้วการประเมินสุดท้ายมันไปอยู่ที่ไหน เพื่อนจะต้องประเมินเพื่อนด้วยกัน ถ้าสมมติว่าในห้องไม่มีการร่วมกันวางแผนมาได้ดีมากพอ เขาจะแบ่งเด็กเป็นแผนก แบบว่าแผนกนี้จะต้องทำอันนี้นะ แล้วจะต้องมีตัวแทนแผนกนี้มาคุยกับคนนี้ ถ้าแผนกนี้ไม่เข้าใจจะต้องกลับไปคุยกับแผนกเราให้มันมากขึ้น มันจะเป็นแบบนี้ค่ะเหมือนการทำงานในระบบขององค์กรดี ๆ เลยค่ะ นั่นคือสิ่งที่เขาสอนมา แต่ว่าก็ต้องเข้าใจเรื่องของลักษณะของนักเรียนไทย นักเรียนไทยไม่ใช่ฝรั่งตั้งแต่ต้น ดังนั้นไทยไม่ได้ทำตรงนี้ได้ดีทุกคน แบบนั้นค่ะ แล้วก็อย่างเหตุการณ์ที่เคยเจอว่าการที่ออกความคิดเห็นร่วมกันไม่ได้ดีมากพอ พอจบงานแล้วค่ะ พอครูกลับมาประเมินเด็ก หรือว่ากลับมาถามคำถามเด็กว่าเจอปัญหาอะไรอย่างนั้นค่ะ คนที่ตอบปัญหาหรือว่าตอบคำถามครูได้มากที่สุดก็คือคนที่ออกความคิดเห็นมากที่สุด แล้วก็เข้าไปมีส่วนร่วมในงานมากที่สุด แต่คนที่อยู่วงรอบนอกไม่ได้สนใจอะไรพวกนั้นค่ะ เขาก็จะไม่เข้าใจคำถามแล้วก็ตอบอะไรไม่ได้แล้วก็ไม่ได้ได้รับความช่วยเหลือจากเพื่อนด้วย เพราะเพื่อนก็ช่วยอะไรไม่ได้ เพราะเขาไม่สนใจเอง หนูว่าการเรียน EP มันมีความเป็นเอกเทศในตัวเอง ก็คือหนูรู้สึกว่าเด็กบางคนก็ไม่ได้อยู่ร่วมกันเพราะว่ารักกันจริง ๆ แต่ก็อยู่เพราะว่ามันเป็นโซนของเด็ก Level นี้ เด็ก Level เก่งที่จะต้องอยู่ด้วยกัน ถ้าไม่ดีหน่อยก็อยู่ตรงนี้ ประมาณนั้นค่ะ มันเป็นธรรมชาติของมันจริงๆ หนูว่ามันก็พบเจอได้ในทุกๆ Class การเรียนมากกว่า แต่ EP เข้มข้นกว่า” (น้องฝน, การศึกษาส่วนบุคคล, 14 สิงหาคม 2564)

จะเห็นได้ว่า กลุ่มเพื่อนมีบทบาทสำคัญในการก่อแนวคิด ในกลุ่มที่เด็ก ๆ เรียนทวิภาษา จะมีความกล้าคิด กล้าแสดงออก กล้าแสดงความคิดเห็นต่างๆ เด็กที่ไม่กล้าคิดไม่กล้าแสดงความคิดเห็น

ก็จะมีการปรับพฤติกรรมตามกลุ่มเพื่อนเพื่อให้ปรับเข้ากับบทเรียนและกิจกรรมร่วมกับเพื่อนๆ ได้ ดังนั้นแนวคิดจากกลุ่มเพื่อนจึงถือเป็นอีกบทบาทหนึ่งที่สำคัญเช่นกัน

5.2.4 อาจารย์ผู้สอนหรือคุณครู

อาจารย์ผู้สอนถือเป็นส่วนหนึ่งของแนวคิด (Habitus) หรือความโน้มเอียงของอุปนิสัยที่บุคคลได้ส่งสมลงไปในตนเองของนักเรียน กล่าวคือนอกจากเพื่อนร่วมชั้นเรียนแล้ว คุณครูถือเป็นแบบอย่างหนึ่งที่ทำให้เด็กประพฤติหรือปฏิบัติตาม กิจกรรมการเรียนการสอน สื่อการสอนที่คุณครูสอนในชั้นเรียน เป็นกิจกรรมที่ก่อให้เกิดการปรับเปลี่ยนหรือพัฒนา Habitus ของผู้เรียนอีกด้วย

“ครูมักจะให้นักเรียนแสดงความคิดเห็นร่วมมากกว่าการเป็นผู้ฟัง เพื่อฝึกให้เด็กได้ผ่านกระบวนการคิด และนำไปสู่การกล้าตัดสินใจและพัฒนาตนเอง” (เมตตา, การศึกษาส่วนบุคคล, 5 เมษายน 2564)

“เด็กบางคนมีพี่เลี้ยงคอยดูแล เก็บข้าวของเครื่องใช้ให้ อยู่โรงเรียนร่วมกันครูจะสอนให้นักเรียนรู้จักการช่วยเหลือตนเอง” (ณัฐศดา, การศึกษาส่วนบุคคล, 5 เมษายน 2564)

“นโยบายของโรงเรียนจะเน้นให้นักเรียนกล้าคิดกล้าแสดงออก รวมถึงแสดงความคิดเห็นร่วมกันในชั้นเรียน อยากให้นักเรียนเป็นนักคิดวิเคราะห์” (กันยา, การศึกษาส่วนบุคคล, 5 เมษายน 2564)

“หนูรู้สึกว่าคุณครูฝรั่งนี่คะเขามีดีข้อหนึ่งคือ เขาจะไม่ตำหนิเด็กนักเรียนถ้าเด็กไม่เข้าใจ สมมติว่าเราเรียนวิชาคณิตศาสตร์อย่างนี้คะ ถ้าเราไม่เข้าใจเรื่องของการหาเศษส่วน แล้วเด็กสอบตกเยอะ ถ้าเป็นครูไทยก็จะตำหนิเด็กแบบว่าไม่ตั้งใจเรียนกันหรือ หนู นี นั่น แต่ว่าเด็กสอบตกเยอะคะ มันตกเยอะผิดปกติ อาจารย์ฟิลิปปินส์ที่สอนคณิตศาสตร์คนนี้เป็นสิ่งที่ดีคือ วันนั้นผลการสอบของเด็กเยอะมาก ก็คือเด็กไม่ผ่านหลายคนมากเกินครึ่งห้อง อาจารย์เข้ามาในห้องแล้วถามว่า โอเคเรามาคุยกันเรื่องการสอบก่อน การสอบมีเด็กที่ไม่ผ่านเยอะนะ เขาอยากรู้ว่าจะอะไรคือปัญหาที่ ของการสอนใหม่ เขาสอนไม่เข้าใจตรงไหนใหม่ เขาสอนไม่เคลียร์ใหม่ เขาพูดเร็วเกินไปรีเปล่า เขาใช้ภาษายากเกินไปรีเปล่า เขาบอกว่าเขาต้องการปรับให้เด็กได้ประสิทธิภาพในการเรียนที่ดีที่สุด เขาไม่ได้ว่าถ้าเราจะตก แต่เราจะต้อง

เข้าใจว่า โอเคนี่แหละนี่คือเนื้อหาอย่างนี้ เขาก็บอกว่าการสอบมันก็เป็นการวัดผลอย่างหนึ่ง แต่เขาอยากให้เราได้อะไรจากการเรียนไปมากกว่าอะไรอย่างนี้ หนูรู้สึกว่าคุณครูฝรั่งใส่ใจเด็กมากกว่าอาจารย์ไทย เขาเหมือนเข้าใจธรรมชาติของเด็กมากกว่า เขารู้สึก หนูรู้สึกว่าเด็กบางคนไม่ใช่ต้นข้าว เขาไม่ได้คิดว่าเด็กทุกคนเป็นต้นข้าว เขาคิดว่าเด็กแต่ละคนก็เป็นต้นไม้อื่นๆที่ต่างกัน เช่น เป็นต้นหอม เป็นต้นมะม่วง เป็นสตอร์วเบอร์รี่อย่างนั้นล่ะ เด็กทุกคนก็จะมีธรรมชาติการเรียนรู้ที่ต่างกันไป เขาเข้าใจตรงนี้มากกว่าครูไทย (น้องพริ้ม, การศึกษาส่วนบุคคล, 14 สิงหาคม 2564)

จากการสัมภาษณ์จะเห็นได้ว่า คุณครูมีบทบาทหนึ่งที่ทำให้นักเรียนมีการปรับเปลี่ยนแนวจิต กล่าวคือ คุณครูจะมีการฝึกให้เด็กได้เรียนรู้จักการช่วยเหลือตนเอง กล่าวคือ กล่าวแสดงออก อีกสิ่งที่สำคัญที่ได้จากการสัมภาษณ์นักเรียนด้วยคือ คุณครูมีบทบาทในการที่จะสร้างแนวจิตที่ดีหรือไม่ดีให้กับเด็กโดยตรง เด็กจะซึมซับกับสิ่งที่ได้รับจากคุณครู กล่าวคือ ถ้าหากเด็กมีความรู้สึกที่ประทับใจผู้สอน เด็กจะได้รับแนวจิตที่ส่งทอดจากคุณครูผู้สอนแบบเต็มๆ แต่หากคุณครูไม่มีความเข้าใจพื้นฐานของเด็กอย่างเพียงพอ อาจทำให้เด็กเกิดแนวจิตที่ไม่ดีต่อไปในอนาคตได้ หรืออาจต่อต้านกับสิ่งที่คุณครูสอนได้เช่นกัน

5.3 สนามหรือแวดวงของกลุ่มนักเรียนโรงเรียนทวิภาษา

ฟิลด์ (Field) ในภาษาไทยหมายถึง “สนาม” “แวดวง” หรือ “วงการ” ตามแนวคิด Bourdieu ได้เสนอแนวคิดเรื่องพื้นที่นามธรรมซึ่งบุคคลที่มีลักษณะเฉพาะเหมือนกัน เข้ามารวมกลุ่มใช้ทรัพยากรร่วมกันหรือแย่งชิงแข่งขันกัน ซึ่งเป็นแนวจิตหนึ่งของนักเรียนที่เกิดขึ้นในการเรียนโรงเรียนทวิภาษา

“... คำว่า Field สำหรับหนูที่เรียนทวิภาษามา หรือว่าสามภาษามาหนูรู้สึกว่ามันเป็นสนามของคนที่อยู่ในการศึกษาแบบนี้ เช่น โรงเรียน EP หนูเรียนภาษาญี่ปุ่นมา เราอยู่ใน Field ของเด็กที่เรียนแต่แบบมาคะ ดังนั้นการที่มีเด็กที่เรียนแต่แบบนี้มาแล้วอยู่ร่วมกันมันก็จะมีส่วนแต่เด็กประเภทนี้ ที่เราจะเจอได้ใน Field แบบนี้ล่ะ ซึ่งพอเราไปอยู่ใน Field อื่นที่มันไม่ใช่ Field ของเด็กที่เรียนทวิภาษาหรือระบบการศึกษาที่เป็นสองภาษามา ไม่ว่าจะมาเป็นสายภาษาก็ดี หรือว่าจะมาเป็น English Program ก็ดี พอไปอยู่ใน Field อื่นที่เป็น Basic มาก ๆ นี้คะ การทำงานหรือความคิดการ Deal งาน การเรียนร่วมกันมันต่างกัน มันต่าง ๆ จริง ๆ ค่ะ มันต่าง

แบบ จากที่หนูเรียนมา 3 โปรแกรมแล้วจนถึงระดับมหาลัยมันต่างมากจริง ๆ ค่ะ คือ Field ของเด็กไม่เหมือนกันเลย สนามของเด็กที่เด็กอยู่มันไม่เหมือนกัน แต่หนูรู้สึกว่ามันจะต้องมีการรวม Field ใหญ่ที่ทำให้เด็กมันเชื่อมกันได้มากกว่านี้ค่ะ หนูรู้สึกว่ามันจะมีแต่เด็กทวิภาษาเท่านั้นที่มองว่าโลกนี้กว้างใหญ่ แต่ว่าถ้าเป็นเด็กที่เรียนปกติมา หรือว่าเรียนในระบบ การสอนที่เป็น วิทย์-คณิต หรือว่าเป็น ศิลป์-คำนวณ ที่ $1 + 1$ ต้องเท่ากับ 2 เสมออย่างนั้นค่ะ เขาจะมี Field ความคิดอีกแบบหนึ่ง แต่ว่าเด็กที่อยู่ใน Field ของการเรียนภาษา หรือเรียน อะไรที่แบบ โลกกว้างอย่างนี้ค่ะ Field ของเขาจะเป็น Field ที่กว้างมาก ๆ เด็กจะเดินไปไหนก็ได้ เด็กจะมีความเพื่อฝัน มันอาจจะไม่ได้เรียกเพื่อฝัน แต่ว่ามีการมองโลกที่กว้างไกลกว่า มีระบบการคิดที่กว้างไกลกว่า Field สำหรับหนูมันไม่ใช่แค่การนำเด็กกลุ่มหนึ่งมา รวมกันที่เป็นประเภทเดียวกัน หรืออยู่ในระบบการศึกษาเดียวกัน แต่เป็นการเหมือนเป็น สถานที่ฝึกเด็กให้เป็นแบบนี้ร่วมกัน แต่ว่า Field ก็เป็นปัญหา เพราะว่า Field เป็นการจำกัด พื้นที่เด็กทั้งหมดเลย ไม่ว่าจะเด็กที่เรียนในทวิภาษาก็ดี หรือเด็กที่เรียนใน โครงการอื่นก็ ดียวกันนี้ค่ะ มันไม่มี Field ที่เป็น Field ใหญ่ให้เด็กทุกคนมาอยู่ร่วมกันแล้วมาเล่นใน Field นี้ร่วมกัน มีแต่เด็กที่อยู่ใน Field นี้ Field ที่ 1 Field ที่ 2 Field ที่ 3 แต่ไม่มี Field ใหญ่ เด็กก็เลยไม่เชื่อมถึงกัน เป็นหนักด้วยในสังคมไทย เด็กไม่เชื่อมถึงกันเลย” (น้องเน, การศึกษา ส่วนบุคคล, 14 สิงหาคม 2564)

จากผู้ให้ข้อมูลจะเห็นว่า ฟิสิกส์ หรือสนามของผู้เรียนปัจจุบันอยู่ในวงแคบคือมีการจัด กลุ่มให้แต่ละฟิสิกส์อยู่ร่วมกัน แต่ยังการกลุ่มใหม่ที่เชื่อมต่อกันเพื่อลดช่องว่างระหว่างกันทางสังคม

5.4 แนวจิตทางสังคมที่เกิดจากการศึกษาในโรงเรียนทวิภาษา

แนวจิตทางสังคมที่เกิดจากการศึกษาในโรงเรียนทวิภาษา โดยเกิดจากสังคม สภาพแวดล้อมทั้งภายนอกและภายในห้องเรียน วัฒนธรรมทางภาษาที่อยู่ในกิจกรรมการเรียน การสอน ในบริบทของโรงเรียนทวิภาษามีการจัดสภาพแวดล้อมภายนอกเช่น อาคาร สถานที่ ที่ดู ทันสมัยกว่าบริบทของสภาพแวดล้อมของกลุ่มที่เรียนภาคปกติ และกิจกรรมการเรียนการสอนที่ แตกต่างจากการเรียนภาคปกติ จากบทสัมภาษณ์กล่าวคือ

“หนูเองเป็นเด็กคนหนึ่งที่มาจากโรงเรียนภาคปกติและเข้าสู่โปรแกรม EP ต้องพูดเลยว่า ตอนเข้ามาตอนแรกคือหนูน่าจะเบลอกไปกับทุกสิ่งทุกอย่างที่เขาทำเลยคะ หนูได้เกรดเทอม

แรก ๆ คือแย่มาก ๆ คือต้องปรับตั้งแต่วิธีการเรียน งานเรามากขึ้น วิชาที่เราเรียนก็คือเป็นภาษาอังกฤษทั้งหมด ความชันต้องเพิ่มมากขึ้น ดังนั้นหนูรู้สึกว่าพฤติกรรมกรเรียนของหนูเปลี่ยนไปเพราะ EP เลย พฤติกรรมกรเรียนการศึกษาหนูเปลี่ยนไปเพราะ EP น่าจะเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญที่ทำให้หนูเป็นหนูได้ทุกวันนี้ละ ก็ตรงนี้ต้องขอบคุณเขา ตอนเด็ก ๆ นี้ละ ตอนประถมหนูเป็นเด็กจี้เกียจมาก หนูไม่ส่งการบ้าน หนูสอบตก ได้ที่โหล่ตลอด แต่ว่า EP เหมือนเป็นประตูสำคัญที่ทำให้หนูรู้สึกว่า โอเคโลกมันไม่ใช่โลกที่เรารู้จักอีกต่อไป โลกที่น่ากลัว โลกที่เต็มไปด้วยการแข่งขันมันอยู่ที่นี้ ดังนั้นเลขก่อนข้างที่จะต้อง Speed Up ตัวเองขึ้นไปละ ข้อแรกคือการปรับด้านภาษา ก่อน ภาษาเราได้อัตโนมัติ เพราะว่ากรอยู่กับอาจารย์ฝรั่งทุกวัน สภาพแวดล้อมมันบังคับทำให้เราเข้าใจว่าต้องสื่อสารให้ได้ เป็นตายอย่างไรต้องสื่อสารให้ได้ ไม่อย่างนั้นเราจะเรียนไม่ได้ เราจะตอบไม่รู้เรื่อง อันนั้นคือข้อที่หนึ่ง ข้อสองคือเราต้องขยันเคลียร์งานให้มากขึ้น ต้องขยันทบทวนอ่านหนังสือให้มากขึ้น ข้อสามก็คือการปูพื้นฐานเรื่องของการอ่าน หนูว่าสิ่งหนึ่งที่เป็นกระบวนการคิดที่ดีมากที่ EP สอนมาคือ ทำให้หนูเป็นคนทำ Reference ตลอดเวลา ต้องมีข้อมูลในหัวตลอดเวลา มันมีกิจกรรมสองกิจกรรมที่เราทำประจำปี เด็กที่เรียน EP จะต้องทำละ ข้อหนึ่งก็คือมันเหมือนเป็นการตลาดและเศรษฐศาสตร์ ซึ่งอยู่ในพาร์ทของสังคม จะต้องทำการมา Coordinate ร่วมกับวิชาคณิตศาสตร์ ก็คือเราจะต้องทำของออกไปขายให้กับเด็ก ๆ ในโรงเรียน ทำขนม ทำอาหารอะไรพวกนี้ละออกไปขาย โดยที่ต้องคำนวณต้นทุน Presentation เป็นภาษาอังกฤษ ดังนั้นเรื่องของการเขียนคณิตศาสตร์ แล้วก็กรเขียนเรื่องของการตลาดต้องเขียนเป็นอังกฤษให้ได้ละ แต่ว่าหนูก็ต้องได้รับความช่วยเหลือจากเพื่อนเยอะมาก อันนั้นคือข้อหนึ่ง ทำให้เราจะต้องคิดทุกอย่างเป็นแบบละเอียดเลย ซึ่งในคลาสปกติ หรือว่าเด็กภาคปกติเขาอาจจะไม่ได้ทำกัน ในส่วนที่สองซึ่งหนูคิดว่ามันน่าจะทำให้หนูเป็นหนูทุกวันนี้ก็คือ การทำละครประวัติศาสตร์ละ ทุกปีจะต้องทำละครประวัติศาสตร์ แล้วก็ Museum เทอมละครั้ง ทำละครประวัติศาสตร์อยู่เทอมแรก Museum อยู่เทอมที่สอง ประมาณนี้ละ โดยที่ถ้าเป็นคลาสของนักเรียนไทยปกติละ ก็คือเราก็จะเป็นคนที่ ก๊อป-ปะมาจาก Wikipedia เว็บเดี๋ยวก๊อบใช้ใหม่ละในการทำข้อมูล แต่ว่าพอมายู่ EP ถ้าจะให้พูดตรง ๆ เขาสอนให้เราเถียง ไม่ได้สอนให้เราเป็นเด็กเคารพนอนน้อม เขาสอนให้เราเถียง” (น้องฝน, การศึกษาส่วนบุคคล, 14 สิงหาคม 2564)

“...ยกตัวอย่างนะคะ หนูเคยทำละครเรื่องเกี่ยวกับโครงการในพระราชดำริ ก็คือหญ้าแฝกละ เขาก็จะถามว่าหญ้าแฝกที่เอามาอยู่ในละครนี้สายพันธุ์อะไร สายพันธุ์อะไรก็ข้อหนึ่ง ใคร

เป็นคนปลูก ใครเป็นคนนำเข้า เอาเข้ามาปีไหน ต้องปลูกอย่างไร เขาจะไถ่เราจนกว่าเราจะตอบไม่ได้ค่ะ แต่ว่าสิ่งที่เขาไถ่มานั้นคือข้อมูลที่เราจำเป็นต้องรู้ เราจะต้องไม่รู้แค่ผิวเผิน เราจะต้องไม่รู้แค่ยอดภูเขาน้ำแข็งเราต้องรู้ไปจนถึงก้นของภูเขาน้ำแข็งนั่นคือสิ่งที่ EP สอนค่ะ ก็คืออย่าเป็นคนรู้อะไรแค่ผิวเผินแล้วไปพูด จะต้องรู้จนถึงก้นภูเขาน้ำแข็งเพราะไม่อย่างนั้นคนจะไม่เชื่อถือเรา และเราต้อง discuss เรื่องพวกนี้เป็นภาษาอังกฤษทั้งหมด อันนั้นคือความยากของการเรียน EP แล้วหนูคิดว่ามันเป็นสิ่งที่ดีมากที่ EP สอนมาหนูก็คิดมาเป็นนิสัยจนถึงทุกวันนี้ค่ะว่า ในการที่เราจะทำอะไรก็แล้วแต่ อย่าทำแค่นี้ จงทำจนถึงก้นภูเขาน้ำแข็งไปให้ถึงก้นมหาสมุทรได้ดียิ่งดี มันทำให้เราต้องอ่านมากขึ้นค่ะ แล้ว EP ก็ทำให้เราเปิดโลกว่าโลกไม่ได้มีองค์ความรู้เดียว แบบนั้นค่ะ” (น้องพริ้ม, การศึกษาส่วนบุคคล, 14 สิงหาคม 2564)

5.5 แนวจิตในตัวตนที่เกิดจากการศึกษาในโรงเรียนทวิภาษา

แนวจิตในตัวตนที่เกิดจากการศึกษาใน โรงเรียนทวิภาษา พบว่า นักเรียนที่เรียนในกลุ่มของภาคทวิภาษา มีความกล้าแสดงออก กล้าแสดงความคิดเห็น การกระทำ และแนวคิดในลักษณะไปทางตะวันตกมากขึ้น ซึ่งจะแตกต่างจากแนวจิตของคนไทยส่วนใหญ่ที่มักจะเขินอาย หรือเมื่อเจอชาวต่างชาติแนวจิตคนไทยจะขี้อาย และเขินอายในการได้ตอบ ไม่กล้าได้ตอบหรือแสดงความคิดเห็นกับคนแปลกหน้า ไม่กล้าพูดคุยกับคุณครูมีการเว้นระยะห่าง แต่เมื่อเด็กเรียนในโรงเรียนทวิภาษาที่มีอาจารย์ผู้สอนเป็นชาวต่างชาติพบว่า เด็กๆจะมีการรับเอาวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามา ทำให้แนวจิตของนักเรียนเปลี่ยนไปคือ กล้าพูดคุยซักถามกับคุณครูผู้สอน การโต้แย้งในประเด็นที่สงสัย การกล้าแสดงออกมากขึ้น ดังปรากฏในคำสัมภาษณ์ดังนี้

“หนูอาจจะบอกในเชิงพฤติกรรมได้ว่านี่แหละคือคนที่เรียนทวิภาษามา ถ้าสมมติว่าเรามีเด็ก 10 คน อยู่ในห้องใช่ไหมคะ แล้วมีอาจารย์ฝรั่งเดินเข้ามาแบบนั้น แล้วอาจารย์ฝรั่งกล่าวคำทักทายกับเราอย่างนี้ค่ะ มันจะมีเด็กแค่ไม่กี่คนที่เรียนทวิภาษาแล้วตอบได้ แล้วพร้อมที่จะเข้าไป shake hand กับฝรั่งคนนั้น นั่นคือลักษณะของเด็กที่เรียนทวิภาษามาหนูรู้สึกว่าคุณลักษณะของเด็กเรียนทวิภาษาคือความมั่นใจ ความเป็นผู้นำ นั่นคือเด็กที่เรียนทวิภาษามาจะมีทั้งความมั่นใจแล้วก็ผู้นำ อีกอย่างหนึ่งที่ EP สอนมาคือการเป็นผู้นำทุกคนต้องเป็นผู้นำได้ จะต้องไม่มีใครที่ถูกฝึกมาเพื่อโอเคทำงานแล้วเป็นรอง ทุกคนจะต้องอยู่ในระดับนี้ มันมีความเป็นประชาธิปไตยในการเรียนประมาณหนึ่งเลยคะ ทุกคนจะต้องแชร์ความคิด

กัน ไม่ใช่หนึ่งนี่นี่ นี่คือ EP สอนมาค่ะ” (น้องฝน, การสื่อสารส่วนบุคคล, 16 สิงหาคม 2564)

และโรงเรียนทวิภาษาซึ่งประกอบสร้างให้นักเรียนเป็นมนุษย์พันธุ์ใหม่ กล่าวคือ

“...น่าจะต้องเรียกว่า Mutation กันเลยดีกว่า น่าจะเรียกว่ากลายพันธุ์ไปเลย EP เหมือนถ้าเรียกหนูว่าเอาหนูไปเข้าห้องแลปอย่างนั้นค่ะ หนูไปในฐานะตัวอ่อน หนูเป็น Embryo อย่างนั้นค่ะ แล้ว EP ก็คือเอาสารยาแรงมาให้หนูเลยในตอนนั้นค่ะ ถ้าเป็นวัคซีนหนูน่าจะ ต้องได้ Pfizer เลยอย่างนั้นค่ะ เป็นยาตัวที่แรงที่สุดเท่าที่เคยโดนมาแล้ว EP เป็นทั้งนรก และสวรรค์ในตัวเอง เป็นทั้งนรกสวรรค์และสนามรบในตัวเอง เป็นทุกอย่างที่โลกภายนอกต้องมีเหมือนเป็นการจำลองโลกภายนอกที่ไม่ใช่ประเทศไทยที่น่ากลัวสำหรับหนู ในตอนนั้นรู้สึกว่าจะไร ๆ มันก็ยากไปหมดเลย ถ้าเราเป็นเด็กก็คือเราเหมือนจบประถม แล้วเราก็อยังคงอยู่ รู้สึก Happy มากอย่างนั้นค่ะ แล้ว EP ก็ส่งเราไปเป็น Gladiator ไปสู้กับสิงโต นั่นคือสิ่งที่ EP ทำสำหรับหนู ซึ่งตรงนี้หนูรู้สึกว่าทำไมมันโหดร้ายจังอะไร ประมาณนั้น” (น้องพริ้ม, การสื่อสารส่วนบุคคล, 20 สิงหาคม 2564)

ผู้ให้ข้อมูลหลักเห็นตรงกันว่า “ทุนทางเศรษฐกิจ” เป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้การศึกษาสามารถไปต่อได้ แต่เป็นทุนภายนอก ซึ่งต้องประกอบร่างเข้ากับ “ทุนภายใน” หรือทุนของปัจเจก ซึ่งได้แก่ร่างกาย ความรู้สึกนึกคิดและจิตใจของปัจเจกเอง

“..ถ้าการเข้าไปเรียน EP แล้วเป็นการ Mutation ทุนเบื้องต้นของหนูข้อแรกก็คือครอบครัวก่อนนะครอบครัวมีเงินมากพอที่จะ Afford ที่จะส่งเราเข้าไปเรียนในระบบนี้นั่นคือทุนข้อแรกที่เด็กทุกคนที่อยากจะเข้าไปเรียนในระบบที่มันดีขึ้นต้องหา ข้อสองก็คือทุนเรื่องของการได้ทดลองอะไรใหม่ ๆ ค่ะ แล้วก็ทุนเรื่องของการขยันศึกษา อันนั้นเป็นทุนที่เหมือนเป็นทุนติดตัวมาตั้งแต่เกิดค่ะ เราเป็นคนชอบอ่านชอบเขียน ดังนั้นถ้าคนที่ไม่มีทุนตรงนี้ก็ไปไม่ได้จริงๆ ในตอนนั้น ทุนที่สามก็คือเป็นทุนเรื่องของบุคลิกและความกล้าหาญค่ะ เด็กทุกคนไม่ได้มีความกล้าหาญเท่าเทียมกัน ดังนั้นเรื่องพวกนี้จะต้องไปฝึก ทุนที่สำคัญมากคือทุนในการ Presentation ก็คือทุนในการนำเสนอ EP เป็นหนึ่งในสาขาที่ขยันนำเสนอมากแล้วต้องการ การนำเสนอที่เป็นคุณภาพ ไม่ใช่การนำเสนอหน้าห้องนำเสนอหน้าห้องในที่นี้หมายถึงการนำเสนอว่า สวัสดีค่ะ ดิฉันชื่อ นางสาว... ไม่ใช่แบบนั้น

EP ต้องการ Quality ของการนำเสนอขั้นสูง EP ต้องการ การสรุปเข้าใจ เหมือนที่คุณ Anan Microsoft พูดว่าถ้าคุณต้องอธิบายเพิ่ม คุณแพ้แล้ว นั่นคือ EP ถ้าทำงานแล้วยังต้องอธิบาย ให้อาจารย์เพิ่มแสดงว่า นี่ไม่ใช่ Quality ที่อาจารย์ต้องการ ทุนที่สำคัญมันอยู่ตรงนี้ค่ะ มัน เป็นทุนถ้าเราให้การสรุปก็คือ มันเป็นทุนของเด็กหัวก้าวหน้า คิดว่าน่าจะสรุปกันง่าย ๆ ตรงนี้ค่ะว่ามันเป็นทุนของเด็กหัวก้าวหน้ามากกว่าค่ะ พร้อมทั้งจะเป็นเด็กหัวก้าวหน้าแค่ไหน นี่คือเบื้องหลังที่จะต้อง มี สมมติว่าเข้าไปเรียน EP แล้วไม่ได้มีทุนของการเป็นเด็กหัว ก้าวหน้ามากก็ไปไม่รอด ประมาณนั้นค่ะ” (น้องฝน, การศึกษาส่วนบุคคล, 16 สิงหาคม 2564)

ในบทนี้ได้อธิบายถึงแนวคิดของนักเรียน โรงเรียนทวิภาษาของเด็กนักเรียนไทยที่รับแนว จริตโดยตรงจากสถาบันต่างๆ เช่น ครอบครัว สถาบันการศึกษาหรือโรงเรียน กลุ่มเพื่อน อาจารย์ ผู้สอนหรือคุณครู ซึ่งสถาบันเหล่านี้มีบทบาทสำคัญในอิทธิพลส่งผลต่อแนวคิดของเด็กนักเรียน โดยบทบาทพื้นฐานเริ่มต้นมาจากสถาบันครอบครัว ส่งต่อไปยังสถาบันอื่นๆ แนวคิดนี้ส่งต่อไปยัง ลูกหลานและปรับเปลี่ยนไปตามแนวสิ่งแวดล้อม มีผลต่อพฤติกรรมในอนาคตต่อไป

บทที่ 6

ทุนทางวัฒนธรรมภายใต้การประกอบสร้างของโรงเรียนทวิภาษา

ในบทนี้นำเสนอผลการศึกษาทุนทางวัฒนธรรมและการผลิตซ้ำทางสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งประกอบไปด้วยทุนทางวัฒนธรรม 3 ระดับ ได้แก่ ทุนวัฒนธรรมที่มีอยู่ในตัวตน ทุนวัฒนธรรมที่มีอยู่ในรูปของวัตถุ ทุนวัฒนธรรมที่มีอยู่ในรูปของสถาบันตามแนวคิดของ Bourdieu และวิเคราะห์ถึงการผลิตซ้ำทางสังคมและวัฒนธรรม โดยนำเสนอข้อมูลจากการที่ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์ กลุ่มเป้าหมาย มาอธิบายถึงผลการศึกษาเกี่ยวกับทุนทางวัฒนธรรม ภายใต้การประกอบสร้างของโรงเรียนทวิภาษา โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

- 6.1 ความหมายและองค์ประกอบของทุนทางวัฒนธรรม
- 6.2 ความสำคัญและประโยชน์ของทุนทางวัฒนธรรม
- 6.3 วิเคราะห์ทุนทางวัฒนธรรมภายใต้การประกอบสร้างของโรงเรียนทวิภาษาโดยหลักแนวคิดของ Bourdieu
- 6.4 วิเคราะห์การผลิตซ้ำทางสังคมและวัฒนธรรม

6.1 ความหมายและองค์ประกอบของทุนทางวัฒนธรรม

ทุนทางวัฒนธรรม (Cultural Capital) คือ ทุนที่เกี่ยวข้องกับคุณค่า ความรู้ ภูมิปัญญา และงานสร้างสรรค์อันเกิดจากการค้นคว้าและค้นพบโดยผู้ทรงความรู้ในท้องถิ่น รวมทั้งค่านิยมและความเชื่อที่ผูกพันสังคม ทำให้เกิดการจัดระเบียบของสังคมหรือสร้างกฎกติกาที่เป็นคุณต่อสังคม โดยส่วนรวม รวมถึงกิจกรรมการถ่ายทอดความรู้จากคนรุ่นหนึ่ง ไปยังอีกรุ่นหนึ่ง ซึ่งเป็นสิ่งที่ดีงามที่คนในอดีตคิด ทำขึ้น แสดงออกและสืบทอดด้วยการปฏิบัติ ซึ่งมีทั้งสิ่งที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ ที่สำคัญคือ ทุนที่จับต้องได้ ได้ถูกแปรเป็น ทุนที่ใช้ไปในการผลิตสินค้าและบริการที่มีนัยทางวัฒนธรรม สินค้าบริการใดที่มีวัฒนธรรมฝังตัวอยู่สินค้าและบริการเหล่านั้นคือสินค้าวัฒนธรรม (Cultural Products) และอีกนัยความหมายหนึ่งที่เป็นที่เข้าใจของคนทั่วไปก็คือ

ทรัพย์สินทางปัญญาที่สั่งสมมาในอดีต มีคุณค่าต่อมนุษย์และความต้องการของสังคมนอกเหนือจากการให้คุณค่าทางเศรษฐกิจ

ทุนทางวัฒนธรรม เป็นสิ่งที่มีคุณค่าและมีมูลค่า ที่สั่งสมมาในอดีตและถ่ายทอดรุ่นต่อรุ่น ทั้งเป็นสิ่งที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ โดยนำเอาวัฒนธรรมและภูมิปัญญาเหล่านั้นมาแปลงเป็น สิ่งที่มีคุณค่าและมีมูลค่าที่ส่งผลให้เกิดประโยชน์ต่อวิถีชีวิตและสังคมในที่สุด จำแนกเป็น 3 ประเภทใหญ่ๆ ประกอบด้วย

1) เป็นมรดกตกทอด เกิดจากภูมิปัญญาของมนุษย์ ประกอบด้วยสิ่งที่เคลื่อนที่ไม่ได้ อาทิ โบราณสถานขนาดใหญ่ กับสิ่งที่สามารถเคลื่อนที่ได้จำพวกวัตถุ บันทึกล่าเรื่อง เป็นเอกสาร ตำรานาน บันทึกล่า เช่น ภาษามลายูซึ่งเป็นภาษาของชาวใต้ บันทึกล่าในศิลาจารึกฯ

2) เป็นสิ่งที่มีเอกลักษณ์พิเศษหรือเนื้อในของวัฒนธรรม เป็นการกระทำของมนุษย์ ประกอบด้วยเอกลักษณ์พิเศษในการทำมาหากิน ซึ่งเป็นวิถีชีวิตที่มีความแตกต่างกันในแต่ละพื้นที่ ภาษา กิริยา สำเนียงพูด ความเชื่อ ศาสนา ขนบธรรมเนียม จารีตประเพณี และพิธีกรรม สุนทรียศาสตร์-สุนทรียภาพ ซึ่งเป็นความสวยงามตามอารยธรรม ซึ่งควรมีการสืบสานทำนุบำรุงให้คงอยู่ ระบบเครือญาติและระบบสังคม

3) เป็นภูมิปัญญาดั้งเดิมและภูมิปัญญาสมัยใหม่ ได้แก่ 3.1) ศาสตร์หรือความรู้ของบรรพชน อาทิ ดาราศาสตร์ วิทยาศาสตร์ 3.2)ภาษาศาสตร์ และการคำนวณ เช่น โคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน ร้อยแก้ว ร้อยกรอง ฯลฯ หน่วยชั่ง ตวง วัด อาทิ คืบ วา ศอก 3.3)อาชีวศาสตร์ เป็นความรู้เกี่ยวกับการยังชีพ อาทิ เครื่องมือดักจับสัตว์ เครื่องการเกษตร เครื่องมือจับปลา เป็นต้น 3.4)ยุทธศาสตร์ในการป้องกันตนเองและการรักษาชีวิต เช่น มวยไทย ฟันดาบ กระบี่ กระบอง การเขียนตำราพิชัยสงคราม ฯลฯ 3.5)การเยียวยาชีวิตหรือแพทยศาสตร์ เช่น การรักษาโรคภัยไข้เจ็บ การทำและใช้สมุนไพร การนวดแผนโบราณ ฯลฯ 3.6)การอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติ โดยใช้ความรู้ในเชิงรัฐศาสตร์ นิติศาสตร์และธรรมศาสตร์ เช่น ระบบการปกครองแบบพ่อปกครองลูก ฯลฯ 3.7)ศิลปะศาสตร์ ซึ่งเป็นองค์รวมทางศิลปะที่สำคัญ

ในทัศนะของปีแอร์ บูร์ดิเอร์ (Pierre Bourdieu) อธิบายว่า ทุนวัฒนธรรมจะปรากฏตัวใน 3 รูปแบบ คือ

- 1) เป็นสิ่งที่ฝังอยู่ในตัวคนหรือกลุ่มคน เช่น ความคิด จินตนาการ ความคิดริเริ่ม ความเชื่อ
- 2) เป็นสิ่งที่เป็รูปลักษณ์และเป็นตัวตน เช่น ภาพวาด เครื่องมือ อุปกรณ์ สิ่งก่อสร้างและสถานที่ที่เป็นมรดกโลก

3) ความเป็นสถาบัน เช่น กติกา การยอมรับที่หลากหลาย คนเห็นร่วมกัน เช่น การยอมรับในสถาบันกษัตริย์ วัด โรงเรียน ทำให้เกิดความสามัคคี ขนบธรรมเนียมประเพณี หรือกิจกรรมต่างๆ ร่วมกันของสังคมโดยวัฒนธรรมถือเป็นทุนและต้นทุนที่สำคัญเนื่องจากการก่อเกิดวัฒนธรรมแต่ละด้านจะมีความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมหรือสิ่งแวดล้อมรอบๆ ตัว หากมีการพัฒนาหรือปรับปรุงสภาพแวดล้อมหรือมีการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมอย่างถูกต้องเหมาะสม ก็อาจส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรมนั้นๆ ให้เสื่อมคุณค่าหรือสูญหายไปจากสังคม

ทุนวัฒนธรรมมีเรื่องผูกโยงระหว่างความเชื่อ ค่านิยมและวัฒนธรรม โดยมีความสัมพันธ์ดังนี้

ความเชื่อ (Belief) ซึ่งหมายถึง ความคิดใดๆ ที่เป็นไปได้ หรือแน่ใจเกี่ยวกับการมีอยู่ การเป็นอยู่ ซึ่งเป็นสิ่งที่ควรทำ หรือไม่ควรทำ ทั้งนี้เป็นปัจจัยที่ทำให้คนแสดงพฤติกรรมตามความเชื่อ นั้น คนในสังคมไทยมักมีความเชื่อในเรื่องต่างๆ กันได้แก่ ความเชื่อทางศาสนา เช่น คนทำดีได้ไปสวรรค์ คนทำชั่วต้องตกนรก, ความเชื่อในลัทธิการเมือง เช่น พรรคคอมมิวนิสต์ประชาชนทุกคนมีความเท่าเทียมกัน, ความเชื่อในเรื่อง โชคชะตา เช่น ชีวิตจะดำเนินไปตามวันเดือนปีเกิด หรือชีวิตถูกลิขิตไปตามเส้นลายมือของคนนั้น, ความเชื่อในเรื่องไสยศาสตร์ เช่น เชื่อเรื่องผีसाงเทวดา การทำเสน่ห์, ความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ เช่น เชื่อเรื่องกาถาอาคม วัตถุมงคล เครื่องรางของขลังต่างๆ หรือความเชื่อในเรื่องที่คนโบราณเล่าสืบต่อกันมา เช่น พิธีทำบุญต่างๆ ฝึบอบ ฝึแม่มา่ย จิ้งจกทัก, ความเชื่อในเรื่องอื่นๆ เช่น การกลับชาติมาเกิด เป็นต้น

ทั้งนี้ประเภทของความเชื่อตามแบบของสังคมไทย จากการศึกษาพบว่า สังคมไทยมีความเชื่อที่หลากหลาย หากจะแบ่งประเภท อาจแบ่งออกได้เป็น 7 ประเภทใหญ่ ได้แก่ 1) ความเชื่อเกี่ยวกับลัทธิและศาสนา 2) ความเชื่อเกี่ยวกับไสยศาสตร์ ฝึสาງเทวดา และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ 3) ความเชื่อเกี่ยวกับโหราศาสตร์ โหงวเฮ้ง และฮวงจุ้ย 4) ความเชื่อเกี่ยวกับโชคกลางและฤกษ์ยาม 5) ความเชื่อเกี่ยวกับความฝันและคำทำนายฝัน 6) ความเชื่อเกี่ยวกับพิธีกรรมต่างๆ และ 7) ความเชื่อเกี่ยวกับสิ่ง

ที่ควรทำและสิ่งที่ไม่ควรทำ อย่างไรก็ตาม ความเชื่อ นั้นเป็นเสมือนทุกสิ่งในโลกใบนี้ กล่าวคือความเชื่อมีความเปลี่ยนแปลง ซึ่งเมื่อเกิดความเชื่อ ก็ย่อมมีการเปลี่ยนความเชื่อ ทั้งนี้การเกิดของความเชื่อ อาจเกิดจากประสบการณ์ตรงเป็นความเชื่อที่บุคคลได้ประสบมาด้วยตนเอง การได้รับข่าวสารต่อกันมา หรือเกิดจากการที่ได้ปฏิบัติสืบต่อกันมา มาของชนรุ่นก่อน หรืออาจจะเกิดจากการนึกคิดเอาเองตามความรู้สึกของตน เป็นความเชื่อที่คาดเดา หรือคิดเอาเอง หรือรู้สึกไปเอง อาจจะไม่มีความเชื่อใดๆ มาสนับสนุน ทั้งนี้บุคคลสามารถเปลี่ยนความเชื่อ โดยมีหลายปัจจัยที่ทำให้คนเปลี่ยนความเชื่อได้ ซึ่งได้แก่ ประสบการณ์ตรง โดยที่ตนเองได้ประสบกับเหตุการณ์หรือสิ่งใหม่อื่นๆ ที่ขัดแย้งกับความเชื่อเดิม หรือความเชื่อบางอย่างได้รับการพิสูจน์ทางวิทยาศาสตร์แล้วพบว่าไม่เป็นจริงตามที่เชื่อถือ เช่นเดียวกับการล้มเลิกพิธีกรรมหรือประเพณีการปฏิบัติบางอย่างที่ทำสืบต่อกันมา ตลอดจนการรู้จักใช้เหตุและผลในการวิเคราะห์ความเชื่อของตนเอง หรือปฏิบัติด้วยตนเองจนรู้ความเป็นจริง

ทัศนคติของบุคคลเกี่ยวกับความเชื่อมีความแตกต่างกันตามแนวจิตของแต่ละบุคคลผลที่ได้รับจากความเชื่อที่ก่อให้เกิดประโยชน์และโทษมีผลกระทบต่อความเชื่อ ในเชิงประโยชน์ความเชื่อทำให้เกิดความเชื่อมั่นในการดำเนินชีวิตมากยิ่งขึ้น เพราะมีสิ่งที่จะเชื่อถือเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวทำให้เกิดกำลังใจและพลังที่จะต้องสู้กับอุปสรรค หากรู้สึกว่าคุณเองมีสิ่งที่จะเชื่อถือคุ้มครอง และทำให้เกิดความสุขหากได้ปฏิบัติตามความเชื่อที่มีอยู่ ในขณะที่โทษของความเชื่อ อาจทำให้หลงผิดและปฏิบัติตนไปในทางที่ผิด หรือทำให้เสียโอกาสในการกระทำสิ่งต่างๆ ได้เพราะมัวแต่รอฤกษ์ยาม อาจทำให้เกิดความเชื่อมั่นมากเกินไปจนกลายเป็นความประมาทและทำให้เกิดความสูญเสียได้ หรืออาจทำให้ขาดการไตร่ตรองที่ดีหรือขาดการใช้เหตุใช้ผล ในการกระทำสิ่งต่างๆ รวมถึงอาจทำให้การแสดงออกต่างๆ ไม่เป็นที่ยอมรับของสังคม

ดังนั้นความเชื่อ คือ การยอมรับว่าสิ่งใดสิ่งหนึ่งเป็นความจริงหรือมีการดำรงอยู่จริง โดยอาศัยประสบการณ์ตรงการไตร่ตรองหรือการอนุมานซึ่งความเชื่อมีทั้งดีและร้ายและมีทั้งประโยชน์และโทษที่ได้รับจากความเชื่อ เป็นการส่งต่อ Habitus จากรุ่นสู่รุ่นมาตั้งรุ่นอดีตจนสู่รุ่นปัจจุบัน ความเชื่ออาจมีทั้งที่พิสูจน์ได้และไม่สามารถพิสูจน์ได้ แต่อาศัยความศรัทธาที่ฝังรากมาอย่างยาวนานสู่ต่อสู่ทุกหลานทางการเรียนรู้และศึกษาพบว่าเป็นความเชื่อที่ส่งต่อมาเช่นกันว่าการศึกษาจะนำพาสู่ชีวิตที่ดีของตนเองและครอบครัวแต่ก็ไม่ใช่ความเชื่อจะถูกต้องสำหรับทุกคน บางกลุ่มก็เชื่อว่าทำงานหากเงินคิดว่าเสียเวลาไปเรียนหนังสือ อาจเพราะว่าความเชื่อนี้ถูกปัจจัยด้านทุนทางเศรษฐกิจกดเอาไว้ให้ต้องดำรงชีวิตในแต่ละวัน โดยไม่สามารถลงทุนไปกับ การศึกษาที่จะมีผลต่อชีวิตในอนาคต

ค่านิยม หมายถึง สิ่งที่สังคมถือว่ามีค่า พึงปรารถนา ต้องการให้เป็นเป้าหมายของสังคมและปลูกฝังให้สมาชิกของสังคมยึดถือเป็นเป้าหมายในการดำเนินชีวิต ค่านิยมเปลี่ยนแปลงตามกาลเวลาได้เช่นเดียวกันกับความเชื่อและมีความแตกต่างกันไปตามสังคมและวัฒนธรรม ค่านิยมส่วนใหญ่เนื่องมาจากความเชื่อ สำหรับค่านิยมการศึกษาเป็นสิ่งที่มอิทธิพลต่อประชาชนในสังคม วิธีการคิดพูด และทำส่วนได้รับอิทธิพลจากการฝึกฝนหรือการอบรมที่ทางสถาบันการศึกษาจัดให้ ประชาชนเลือกการศึกษาแบบใด มักมาจากค่านิยมที่ประชาชนมีต่อการศึกษา ตัวอย่างที่ง่ายและธรรมดาที่สุดในแวดวงการศึกษาคือหากประชาชนมองเรื่องวิทยาศาสตร์เป็นหลัก การศึกษาที่ประชาชนเลือกศึกษาจากสถาบันการศึกษาก็จะเป็นสายวิทยาศาสตร์ แต่ถ้าประชาชนสนใจสายวิชาชีพเป็นหลัก ย่อมเป็นไปได้ว่าจะเลือกศึกษาสาขาอาชีพจะ ดังนั้นค่านิยมนี้เน้นว่ามีความสำคัญต่อการกำหนดทิศทางการศึกษาหรือแนวคิดต่อการศึกษาที่ประชาชนเลือก โดยความหมายของคำว่า ค่านิยม ได้แก่ สิ่งที่มีคุณค่า ควรแก่การยกย่อง มีความสำคัญต่อการแสดงออกของบุคคล ทั้งนี้ การศึกษาของแต่ละคนทำให้เห็นถึงการมีค่านิยมว่าเป็นอย่างไร การศึกษาของบางคนก็มุ่งไปที่สถาบันการศึกษา โดยมีค่านิยมว่าการศึกษาคือดีหรือมีประโยชน์นั้นต้องเป็นการศึกษาที่มาจากสถาบันการศึกษาที่มีชื่อเสียงเท่านั้น หรือค่านิยมที่ยอมรับว่าการศึกษาของต่างประเทศดีกว่าในประเทศ ค่านิยมจึงเป็นลักษณะร่วมของทุกอย่างในคนและสังคม ซึ่งผู้วิจัยมองไปที่ค่านิยมต่อการศึกษาที่มีลักษณะดังนี้

1) ค่านิยมคาดหวังความรู้จากครูหรือสถาบันการศึกษาอย่างเดียว

ค่านิยมลักษณะนี้จะแสดงออกผ่านการศึกษาจากครูที่มีชื่อเสียงหรือได้รับการยอมรับ จากสังคม ตลอดจนการศึกษาที่มุ่งไปที่สถาบันการศึกษาใดสถาบันการศึกษานึงเท่านั้น เรียกว่าถ้าไม่ใช่ครูหรือสถาบันการศึกษานี้ การศึกษาที่จัดกันอยู่จะไม่เป็นที่ยอมรับเลย แต่เมื่อพิจารณาอย่างถ่องแท้แล้ว จะเห็นว่าค่านิยมแบบนี้ย่อมไม่ทำให้การศึกษาโดยรวมพัฒนาไปได้ไกล เพราะยังวนเวียนอยู่กับครูและสถาบันการศึกษานั้น หากครูหรือสถาบันการศึกษานั้นบริหารจัดการได้ไม่ดีเท่าที่ควรหรือผิดพลาด ย่อม ทำให้หลายสิ่งหลายอย่างในสถาบันการศึกษาและผู้ศึกษาพลอยล้มเหลวไปด้วย

2) ค่านิยมคาดหวังความสำเร็จจากการจัดการศึกษาเท่านั้น

ค่านิยมแบบนี้เป็นลักษณะความคาดหวังที่คับแคบมาก เพราะความสำเร็จในชีวิตคนนั้นหาได้มาจากการศึกษาเพียงอย่างเดียว ดังจะเห็นได้จากที่คนหลายคนไม่ได้เข้ารับการศึกษาในระบบหรือในสถาบันการศึกษาก็สามารถประสบความสำเร็จในชีวิตได้ หรือบางทีการศึกษานั้นแหละเป็น

ตัวบ่มเพาะ ความเลวร้ายออกไปสู่สังคมก็มีเหมือนกัน ดังจะเห็นได้จากที่มีเรื่องฟ้องร้องหรือการฆ่ากันที่เกิดขึ้นในสถาบันการศึกษา ดังนั้น ค่านิยมที่วัดความสำเร็จของชีวิตด้วยการศึกษาเพียงอย่างเดียว นั้น จึงนับว่ายังไม่ถูกต้องนัก เพราะในโลกแห่งความเป็นจริงของชีวิตและสังคม ยังมีอีกหลายสิ่งให้เรียนรู้กันอยู่ ไม่ใช่ไปจำกัดวงแคบๆ อยู่แค่ในสถาบันการศึกษานั้น

ค่านิยมที่ถูกต้องหรือเหมาะสมต่อการศึกษานั้นมีหลายสิ่งหลายอย่าง แต่ในที่สุดแล้ว การจะตัดสินว่าค่านิยมอย่างไหนดีต่อการศึกษานั้นย่อมขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายอย่างเหมือนกัน กล่าวคือ การจะบอกว่าค่านิยมแบบนี้เหมาะสมแล้ว ย่อมเป็นการเหมารวมทางการศึกษามากเกินไป เพราะการศึกษาที่ดีย่อมต้องคำนึงถึงความแตกต่างที่แต่ละคนมีในตนเองด้วย ค่านิยมได้ช่วยทำให้ประชาชนและสังคมเกิดความสงบ สุข เรียบง่าย ก่อให้เกิดความสมัครสมานสามัคคี เห็นแก่ประโยชน์ของส่วนรวมเป็นที่ตั้ง การศึกษาที่ถูกต้องหรือที่ดีต้องเป็นการศึกษาที่มุ่งพัฒนาประชาชนให้มีความรู้ความเข้าใจในชีวิตและสังคมอย่างแท้จริง ส่วนเรื่องที่ควรให้ความสำคัญในมุมมองเกี่ยวกับการศึกษา คือการศึกษาที่มุ่งวัดแต่ความรู้ มุ่งการแข่งขัน ตัดสินความถูกผิดด้วยการชนะกันและกันด้วยคะแนน ตลอดถึง การตัดสินการศึกษาด้วยการวัดที่การเรียนกับครูที่มีชื่อเสียงเรียงนาม หรือสถาบันการศึกษาที่โด่งดัง ย่อมไม่ใช่ค่านิยมที่ถูกต้องแน่นอน เพราะหากวัดค่านิยมที่ดีทางการศึกษาด้วยวิธีการคิดแบบนี้ เป็นไปได้สูงกว่าความสุข สงบ และความรักกันอย่างบริสุทธิ์ใจย่อมไม่มีทางเกิดขึ้นในบุคคลและสังคมได้เลย

โดยสรุปคือ ค่านิยมนั้นมีทั้งมีดีด้านบวกและด้านลบ ถ้าถือแนวคิดและการแสดงออกแบบใดแล้วทำให้ตนเองและสังคมไม่วุ่นวายหรือเดือดร้อน ย่อมจัดว่าเป็นค่านิยมที่ดี ตรงกันข้าม หากเป็นการทำให้สังคมโดยรวมเดือดร้อน ค่านิยมที่ถือนั้นย่อมจัดว่าเป็นค่านิยมที่ไม่ดี เช่นเดียวกัน ค่านิยมทางการศึกษาที่ดีต้องเป็นเจตนาทางการศึกษาที่ช่วยทำให้ประชาชนเกิดความรู้ความเข้าใจในตนเองและสังคมได้อย่างชัดเจน โดยไม่หลงอยู่แค่เพียงเปลือกของการศึกษา คือ ไม่หลงติดอยู่แค่ชื่อเสียงของครูหรือสถาบันการศึกษา เพราะหากติดอยู่กับองค์ประกอบทางการศึกษาแค่นี้แล้ว การศึกษาย่อมไม่ใช่การศึกษาแน่นอน ดังนั้น ค่านิยมทางการศึกษาที่ดีย่อมช่วยทำให้ประชาชนในสังคมมีความสุข ความสงบ และความสมัครสมานสามัคคีกันในสังคมได้

6.2 ความสำคัญและประโยชน์ของทุนทางวัฒนธรรม

ลักษณะสำคัญของทุนวัฒนธรรม มีดังนี้

1) สิ่งที่ดีเป็น “สินค้าวัฒนธรรม” ต้องมีนัยทางวัฒนธรรมในด้านหนึ่งด้านใดไม่ว่าจะเป็น จารีต ขนบธรรมเนียมประเพณี ระบบความเชื่อและศรัทธา ระบบคุณค่า บรรทัดฐาน ทางจริยธรรม แบบแผนการดำรงชีวิต แบบแผนการบริโภค แบบแผนการพักผ่อนหย่อนใจ การละเล่นและกีฬา การแต่งกาย วรรณกรรมและสิ่งพิมพ์ ศิลปะ ฯลฯ

2) ทุนวัฒนธรรมมีขายทั้งในภาคอุตสาหกรรมและภาคบริการ ในภาคอุตสาหกรรม เช่น อุตสาหกรรมเครื่องแต่งกาย อุตสาหกรรมเครื่องใช้ในครัวเรือน ฯลฯ ในภาคบริการ เช่น การบริการ สันทนาการ บริการอาหาร บริการการศึกษา ฯลฯ

3) บรรดากิจกรรมทางเศรษฐกิจที่กลุ่มทุนวัฒนธรรมยังรากลึก ส่วนใหญ่มีการกระจุกตัว ของทุนอย่างสูงจึงมีอำนาจผูกขาดระดับหนึ่ง

4) กลุ่มทุนทางวัฒนธรรมมีการฝึกตัวอยู่ตลอดเวลา เพื่อสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ ด้วยการควบและครอบกิจการ แต่ยุทธวิธีสำคัญในช่วงหลังๆ ได้แก่ การสร้างพันธมิตรเชิง ยุทธศาสตร์

5) กลุ่มทุนวัฒนธรรมแม้จะเป็นหัวหอกของกระแสโลกาภิวัตน์ มักเลือกทำสัญญา พันธมิตรเชิงยุทธศาสตร์กับกลุ่มทุนท้องถิ่น เพราะต้องการจะหาประโยชน์จากเครือข่ายความ สัมพันธ์ของกลุ่มทุนท้องถิ่น ในบางสภาพการณ์ Localization ก็เป็นประโยชน์ต่อ Globalization ใน การนี้อาจต้องปรับผลผลิตให้สอดคล้องกับรสนิยมและวัฒนธรรมท้องถิ่น

6) กลุ่มทุนวัฒนธรรมมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาผลักดันให้เกิดความก้าวหน้าทาง เทคโนโลยี การทุ่มรายจ่ายในด้านการวิจัยและพัฒนาเพื่อปรับปรุงประสิทธิภาพการผลิต และได้ ผลิตภัณฑ์ประเภทใหม่สำหรับสินค้าวัฒนธรรมบางประเภท วงจรชีวิตของสินค้าค่อนข้างสั้นหาก ไม่สามารถพัฒนาผลิตภัณฑ์ชนิดใหม่ทดแทนชนิดเก่าได้ ก็ยากที่จะขยายส่วนแบ่งตลาดหรือรักษา ส่วนแบ่งตลาดไว้ได้

7) กระบวนการสร้างอุปสงค์เป็นยุทธศาสตร์การตลาดที่สำคัญยิ่ง การสร้างความภักดีต่อ ยี่ห้อ นับเป็นยุทธวิธีสำคัญในการรักษาและขยายส่วนแบ่งตลาด

จากความสำคัญของทุนทางวัฒนธรรมที่กล่าวมานั้น สามารถสรุปประเด็นความสำคัญและ ประโยชน์ของทุนทางวัฒนธรรมไว้เป็น 4 ประการ คือ 1) เป็นที่รวมแห่งองค์ความรู้ที่มีในอดีตทั้ง มวล 2) เป็นที่แสดงออกถึงเอกลักษณ์พิเศษและภูมิปัญญาของแต่ละท้องถิ่น 3) เป็นที่ก่อให้เกิด ความรัก ความสามัคคี ศักดิ์ศรี ความภูมิใจของชุมชน หรือ ชนเผ่าทั้งหลาย 4) วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ ส่งเสริมความมั่งคั่ง นอกจากนี้ยังสามารถจำแนกความสำคัญของการนำทุนวัฒนธรรมมาพัฒนาโดย แยกออกเป็นด้านเศรษฐกิจ สังคม และทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้ดังนี้

1) ด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ สามารถนำวัฒนธรรมไทยและภูมิปัญญาท้องถิ่นมาเสริมสร้าง การผลิตสินค้าและบริการได้โดยใช้แนวความคิดการสร้างสรรค์คุณค่า รวมถึงการสร้างตรา สัญลักษณ์สินค้าไทยเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ ได้แก่ ผลิตภัณฑ์ วัฒนธรรม เช่น งานฝีมือและของที่ระลึก อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ผลงานศิลปะทุกสาขา หรือ อุตสาหกรรมศิลป์ สื่อสารและการประชาสัมพันธ์ การพัฒนาทุนมนุษย์ และพิพิธภัณฑ์สถานและ กิจกรรมที่เกี่ยวข้อง

2) ด้านการพัฒนาสังคม สามารถนำวัฒนธรรมเรื่องระบบคุณค่า ค่านิยม ความเชื่อ จารีต ประเพณีที่ดีงาม อาทิ ระบบเครือญาติ การมีจิตสำนึกสาธารณะ การมีน้ำใจและเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ไป ไน้มนำในสังคมเข้ามามีส่วนร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนซึ่งจะทำให้สังคมมี ความจริงและสงบสุข

3) ด้านการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สามารถนำวัฒนธรรมประเพณี ดั้งเดิมและภูมิปัญญาท้องถิ่นซึ่งเป็นการใช้ชีวิตที่สอดคล้องกับสภาพธรรมชาติมาใช้ในการดูแล รักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้อยู่ในสภาพเดิมหรือมีความสมบูรณ์ได้มากขึ้น เช่น การทำฝายต้นน้ำ (Check Dam) ประเพณีสืบชะตาแม่น้ำ การเคารพผีปู่ตา ฯลฯ

ทุนทางวัฒนธรรมของประเทศไทยมีหลากหลายมิติ กล่าวคือ มีทั้งมิติด้านบวกและด้านลบ เมื่อพิจารณาพบว่า ในด้านบวกสังคมไทยยอมรับความแตกต่างทางเชื้อชาติศาสนา คนไทยส่วน ใหญ่มีนิสัยเอื้อเฟื้อช่วยเหลือซึ่งกันและกันโดยไม่แบ่งแยก มีความเมตตากรุณา ทำให้อยู่ร่วมกันได้

อย่างสงบสุข และประเทศไทยยังมีผู้พร้อมเสียสละเป็นอาสาสมัครทำงานเพื่อสังคมจำนวนมาก เห็นได้จากกรณีการเกิดภัยพิบัติที่เกิดขึ้นหลายครั้ง จะมีการรณรงค์ให้ความช่วยเหลืออย่างไม่ขาดสาย แต่ในขณะเดียวกันในด้านลบของทุนวัฒนธรรมของประเทศไทยคือ ปัจจุบันคนไทยและสังคมไทยให้ความสำคัญกับระบบคุณค่า ค่านิยมและความเชื่อที่ดิ่งงามลดลง เช่น ความภาคภูมิใจในถิ่นกำเนิด ความเอื้ออาทร การเคารพผู้ใหญ่ การให้ความสำคัญกับพรหมจารี การยึดมั่นในหลักศีลธรรมและความรู้ผิดชอบชั่วดี ฯลฯ และระบบสถาบันที่ทำหน้าที่ขัดเกลาและปลูกฝังระบบคุณค่า ค่านิยม และความเชื่อที่ดิ่งงามมีแนวโน้มอ่อนแอและมีบทบาทในการพัฒนาศักยภาพคนไทยลดลง

มีข้อสังเกตว่าความเชื่อ ค่านิยมที่ส่งผลต่อวัฒนธรรมมีที่มาจากความเป็นสถาบันต่างๆ ดังต่อไปนี้

(1) สถาบันครอบครัว ที่มีความเป็นระบบเครือญาติ ช่วยเหลือเกื้อกูลกันทำหน้าที่ให้การอบรมเลี้ยงดู ปลูกฝังจริยธรรม คุณธรรม และค่านิยมให้แก่เด็กและเยาวชนในปัจจุบันมีความเปราะบางมากขึ้น พิจารณาได้จากสถิติการหย่าร้างของคู่สมรสที่มีแนวโน้มสูงขึ้น รูปแบบครอบครัวเป็นครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น พฤติกรรมการอยู่ร่วมกันของสมาชิกในครอบครัวเป็นแบบต่างคนต่างอยู่ มีเวลาในการอยู่พร้อมหน้าและทำกิจกรรมร่วมกันน้อยลง

(2) สถาบันการศึกษา ซึ่งมีหน้าที่ในการพัฒนาความรู้ความคิดและการอบรมเรื่องคุณธรรม จริยธรรม เพื่อการดำเนินชีวิตให้กับเด็กและเยาวชนที่ผ่านมา ให้ความสำคัญกับระบบการเรียนการสอนที่วัดความสำเร็จจากใบรับรองผลการศึกษา ใบประกาศนียบัตร หรือใบปริญญาบัตร มากกว่าสมรรถนะ ความรู้ ความสามารถ รวมถึงคุณธรรมและพฤติกรรมของผู้เรียน

(3) สถาบันทางศาสนา เป็นผู้มียุทธศาสตร์ในการถ่ายทอดหลักธรรมคำสอนของศาสนาต่างๆ เป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจให้ผู้คนในสังคมเป็นคนดี มีคุณธรรมและเอื้อต่อการพัฒนาระบบคุณค่าของสังคมไทย ยังไม่สามารถทำหน้าที่ในการชักจูงหรือเป็นแกนนำในการพัฒนาจิตใจด้านคุณธรรมจริยธรรมได้อย่างเพียงพอ สาเหตุส่วนหนึ่งเกิดจากขาดบุคลากรที่มีความรู้ความเข้าใจในหลักศาสนาอย่างแท้จริง บุคลากรทางศาสนาบางส่วนมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม และให้ความสำคัญกับพุทธพาณิชย์มากกว่าหลักธรรมคำสอน

(4) สถาบันการเมืองการปกครอง ซึ่งเป็นผู้มีบทบาทในการกำหนดนโยบายและการบริหารประเทศยังมีการบริหารแบบรวมศูนย์ ภาครัฐยังมีบทบาทนำในการพัฒนา

(5) สถาบันสื่อ ซึ่งมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม โดยเฉพาะระบบคุณค่า ค่านิยม ความคิด ความเชื่อ ตลอดจนพฤติกรรมในการดำรงชีวิตของผู้คนในสังคมมีการนำเสนอภาพและสาระที่สร้างสรรค์และจรรโลงสังคมน้อยมากเมื่อเทียบกับปริมาณสื่อที่นำเสนอทั้งหมด

6.3 วิเคราะห์ทุนทางวัฒนธรรมภายใต้การประกอบสร้างของโรงเรียนทวิภาษาโดยหลักแนวคิดของ Bourdieu

Bourdieu ได้แบ่งทุนทางวัฒนธรรม (Cultural Capital) เป็น 3 รูปแบบ ได้แก่ 1) ทุนที่มีอยู่ในตัวตน (Embodied State) 2) ทุนที่อยู่ในรูปของวัตถุ (Objectified State) และ 3) ทุนที่อยู่ในรูปแบบสถาบัน (Institutionalized State) เป็นแนวคิดที่พยายามอธิบายถึงการนำทรัพยากรที่สะสมอยู่ในความรู้ความสามารถ หรือทรัพย์สินที่ปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มสังคมมีไว้ในครอบครองและสามารถนำไปใช้เป็นเครื่องมือสร้างผลตอบแทนทั้งทางเศรษฐกิจหรือการได้รับการยอมรับในสังคม โดยในสวนนี้จะนำเสนอบทวิเคราะห์จากประเด็นการศึกษาที่ได้มาจากการสัมภาษณ์จากกลุ่มเป้าหมายโดยอ้างอิงจากแนวความคิดเรื่องทุนทางวัฒนธรรมเพื่อค้นหาคำตอบเกี่ยวกับทุนทางวัฒนธรรมภายใต้การประกอบสร้างของโรงเรียนทวิภาษาและเป็นพื้นฐานนำไปสู่ประเด็นเกี่ยวกับเรื่องการผลิตซ้ำทางสังคมวัฒนธรรมต่อไป

6.3.1 ทุนวัฒนธรรมที่มีอยู่ในตัวตน (Embodied State)

ทุนวัฒนธรรมที่มีอยู่ในตัวตน (Embodied State) คืออุปนิสัย (Dispositions) ของแต่ละบุคคลที่ถูกปลูกฝังผ่านการอบรมสั่งสอนทางสังคม (Socialization) และสร้างแบบแผนของความชื่นชม หรือความเข้าใจตั้งแต่วัยเด็ก ทุนประเภทนี้สะสมผ่านช่องทางที่ Bourdieu เรียกว่า Pedagogical Action คือ ถูกอบรมเลี้ยงดูโดยพ่อแม่ที่บ่มเพาะอย่างยาวนาน หรือ ถูกสอนโดยสมาชิกในครอบครัว หรืออาชีพที่แต่ละคนคลุกคลีด้วยเป็นเวลานาน ทำให้เด็กแต่ละคนมีทุนทางวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน เช่น ความสามารถ ความรอบรู้ที่จะพูดเรื่องศิลปะ การมีบุคลิกสง่างาม การมีทัศนคติต่างๆเกี่ยวกับสังคม โลก และชีวิต

ทุนวัฒนธรรมที่มีอยู่ในตัวตน (Embodied Form) ของโรงเรียนทวิภาษา กล่าวได้คือ โรงเรียนมีจุดยืนเรื่องของการศึกษาด้านภาษา มุ่งเน้นพัฒนาภาษาแม่และภาษาต่างประเทศไปควบคู่กันทั้งสองภาษา โดยเน้นใช้บุคลากรผู้สอนชาวต่างชาติที่เป็นเจ้าของภาษาโดยตรง จุดนี้จะเป็นจุดที่เกิดความแตกต่างจากโรงเรียนของรัฐทั่วไป เนื่องจากอัตราค่าจ้างครูผู้สอนชาวต่างชาติที่ค่อนข้างสูง ข้อสังเกตที่น่าสนใจก็คือภาครัฐกำหนดอัตราค่าจ้างครูไว้ในอัตราค่าจ้างที่ต่ำ จึงยังขาดบุคลากรเจ้าของภาษาที่เชี่ยวชาญโดยตรง

โรงเรียนทวิภาษายังมีการสร้างบรรยากาศสภาพแวดล้อมของ โรงเรียนให้คู่กันสมัยทางด้านผู้บริหารมีการตั้งอุดมการณ์ทางการศึกษาที่มุ่งเน้นให้นักเรียนผู้ปกครองและบุตรหลานเกิดมั่นใจในครูผู้สอน ว่าเป็นบุคคลที่มีความเชี่ยวชาญด้านภาษาโดยตรง โดยนักเรียนจะได้ฟัง พูด อ่าน เขียน จากเจ้าของภาษานั้นเอง

ในการทบทวนวรรณกรรมของผู้วิจัย มีผลงานหลายชิ้นที่ระบุว่า ผู้ที่มีบทบาทอย่างสูงต่อการเรียนรู้ภาษาที่สองของนักเรียนคือครูผู้สอน ในโครงการทวิภาษาที่ผู้ปกครองต้องจ่ายเงินเพิ่มจึงเป็นกลไกประการหนึ่งที่กำหนดถึงคุณภาพและมาตรฐานของผู้สอน

“มันมีหลายโรงเรียนที่ทำขึ้นมา พูดยาก ๆ คือ สักแต่ทำเพื่อที่จะเอาเงินนะ วิธีการก็คือเอาครูมาจากอินเดีย บัง ฟิลิปปีนส์ บัง ที่พอใช้ภาษาอังกฤษได้ แต่ว่า Accent มันไม่ได้ ตรงนี้ก็จะ เป็น Factor ที่เราต้องคำนึงถึงว่าคุณจะทำโรงเรียนทวิภาษาอย่างไรให้เด็กสามารถพูดภาษาได้ อีกประเด็นก็คือการเป็นโรงเรียนนานาชาติ ก็พูดไทยบ้างอังกฤษบ้างเพราะเด็กที่เข้ามาใหม่ ๆ บางทีก็สื่อสารกันไม่รู้เรื่องคือเด็กยังไม่เก่งภาษาอังกฤษ ดังนั้นเขาจำเป็นที่จะต้อง มีครูไทยประกบ เพราะฉะนั้นบางโรงเรียนในประเภทนี้ก็จะ มีครู 2 ชุดก็คือครูไทยกับครูต่างชาติที่ทำงานร่วมกันมาเสริมกัน อันนี้ก็เป็นหลักการทั่วไปที่จะบริหารจัดการให้มีคุณภาพ ผมไปบรรยายที่ประเทศตุรกีก็ทำแบบเดียวกันคือ ใช้ภาษาตุรกีที่มีครูพื้นเมืองแล้วก็ครู Native ก็คือมาจากประเทศที่ใช้ภาษาอังกฤษโดยตรง อาจจะมาจากอังกฤษ ออสเตรเลีย หรือ นิวซีแลนด์ อันนี้คือหลักการที่เขาจะทำในเด็กเล็กเพื่อที่ว่า การสื่อสารจะได้รู้เรื่องกัน อย่างโรงเรียนไทยบางโรงเรียนก็จะใช้ลักษณะนี้ ครูไทยประกบ สอนในลักษณะที่ 70:30 ไทย 70 อังกฤษ 30 ถามว่าทำไมต้องทำแบบนั้น เพราะว่า การที่เด็กจบไปแล้วนี้เด็กจะต้องใช้ภาษาไทยในการสอบด้วย เพราะฉะนั้นก็จะต้องมีความรู้ทั้ง 2 ภาษา” (ผู้บริหารจัดการเรื่องอาจารย์ผู้สอนชาวต่างชาติ, การสื่อสารส่วนบุคคล, 22 สิงหาคม 2564)

“ถ้าเราไม่ให้ความสำคัญกับครูผู้สอน เด็กก็จะคุ้นเคย โดยเฉพาะเด็กเล็กจะเข้าไปใน Long Term Memory เลย จำแบบนี้ ครูสอนมาแบบนี้ เช่นครูฟิลิปปีนส์พูดกับเด็ก I’m Very Happy To Talk To You. เด็กจะจำแบบนี้พอโตขึ้นไปแล้วก็ยากแต่อันนี้ก็แล้วแต่ว่าเราจะบริหารจัดการอย่างไร” (ครูโรงเรียนทวิภาษาเอกชน, การสื่อสารส่วนบุคคล, 22 สิงหาคม 2564)

6.3.2 ทุนวัฒนธรรมที่อยู่ในรูปของวัตถุ (Objectified State)

ทุนวัฒนธรรมที่อยู่ในรูปของวัตถุ (Objectified State) ทุนทางวัฒนธรรมที่เป็นรูปแบบวัตถุต่างๆ เช่น หนังสือ งานศิลปะ และอุปกรณ์-เครื่องมือต่างๆ ซึ่งจำเป็นต้อง มีความสามารถพิเศษทางวัฒนธรรมในการใช้งาน สำหรับโรงเรียนทวิภาษา ตำราที่มีความทันสมัยเป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญมากเพราะเป็นคู่มือที่ทำให้เด็กสามารถเข้าถึงและมีความเข้าใจบทเรียน สำหรับโรงเรียนรัฐบาลที่มีการจัดสอนทวิภาษา ตำราหนังสือการเรียนการสอน อุปกรณ์เครื่องมือต่างๆ ที่สำคัญในการเรียนการสอนทวิภาษาพบว่าส่วนใหญ่เป็นไปตามที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด ในขณะที่โรงเรียนเอกชนได้มีการนำตำราใหม่ๆ มาใช้ เพราะโอกาสในเชิงเศรษฐกิจที่จะทำให้โรงเรียนเอกชนสามารถจัดหา จัดซื้อตำราใหม่ๆ เหล่านี้มาประกอบการสอน มีความเป็นไปได้สูงกว่าโรงเรียนรัฐบาล

“โรงเรียนเรายังคงเน้นสอนแบบตำราตามคู่มือของกรมกระทรวงศึกษาธิการที่ได้กำหนดไว้” (จิตรา, การศึกษาส่วนบุคคล, 3 เมษายน 2564)

“คอมพิวเตอร์มีจำนวนจำกัด จัดไว้เฉพาะในส่วนของรายวิชาคอมพิวเตอร์” (มนตรี, การศึกษาส่วนบุคคล, 3 เมษายน 2564)

อย่างไรก็ตาม เทคโนโลยีที่ก้าวหน้าเข้ามามีอิทธิพลอย่างสำคัญต่อตำราการสอนที่ทันสมัย บางโรงเรียนใช้สื่อตำราการสอนที่ทันสมัยเหล่านี้เป็นสื่อทางอิเล็กทรอนิกส์ แต่ประเด็นที่สำคัญคือนักเรียนจะต้องมีอุปกรณ์คอมพิวเตอร์ที่สามารถเข้าถึงได้เฉพาะตัวบุคคล ซึ่งเป็นรายจ่ายที่เพิ่มขึ้น

“ตำราเรียนจะอยู่ในรูปแบบสื่ออิเล็กทรอนิกส์ค่ะ คือนักเรียนทุกคนจะมีแท็บเล็ต คอมพิวเตอร์แบบพกพาทุกคนค่ะ ครูสามารถให้นักเรียนค้นคว้าข้อมูลจากสื่ออินเทอร์เน็ตได้ด้วยตนเองเพิ่มเติมได้ด้วยค่ะ” (เจน , การศึกษาส่วนบุคคล, 3 เมษายน 2564)

“ผู้ปกครองและคุณครูจะมีการติดต่อกันทางแอปพลิเคชันที่เรียกว่า Seesaw ซึ่งคุณครูจะส่งข่าวสารเกี่ยวกับนักเรียนผ่านแอป Seesaw และผู้ปกครองก็สามารถตอบกลับมาผ่านแอปได้ทันทีและรวดเร็ว ทำให้ครูและผู้ปกครองใกล้ชิดกันมากขึ้น” (ครูไฝ่, การศึกษาส่วนบุคคล, 3 เมษายน 2564)

จากการสัมภาษณ์ข้อมูลจากโรงเรียนรัฐบาลและโรงเรียนทวิภาษา พบว่าโรงเรียนรัฐบาลยังคงมีการสอนเน้นอยู่ในตำราแบบเดิม เนื่องมาจากการถูกควบคุมกำหนดไว้จากทางกระทรวง รัฐบาลทำให้ไม่สามารถกำหนดการสอนได้ด้วยตนเองทั้งหมด ในทางกลับกันทางโรงเรียนทวิภาษาเอกชนมีการนำเอาเทคโนโลยีสื่อการสอนที่ทันสมัยกับยุคปัจจุบันทำให้การเรียนรู้เกิดความน่าสนใจของผู้เรียน อาจเนื่องจากความแตกต่างของค่าเล่าเรียน ทำให้ทุนในการพัฒนาอุปกรณ์การเรียนการสอนจึงแตกต่างกันออกไป

6.3.3 ทุนวัฒนธรรมที่อยู่ในรูปแบบของสถาบัน (Institutionalized State)

ทุนวัฒนธรรมที่อยู่ในรูปแบบของสถาบัน (Institutionalized State) เป็นทุนในรูปแบบสถาบันซึ่งในที่นี้ ปีแอร์ บูร์ดิเยอ กล่าวถึง ระบบความมีชื่อเสียงของสถาบันการศึกษา โดย บูร์ดิเยอวางความสำคัญไปที่การเติบโตของระบบการศึกษาชั้นสูง และบทบาทในการจัดสรรสถานภาพในสังคม การกระจายทุนวัฒนธรรมในรูปแบบ Objectified และ Institutionalised อย่างไม่เท่าเทียม คือหนึ่งในมิติสำคัญของความไม่เท่าเทียมกันในทางสังคมสมัยใหม่ (Swartz, 1997) การอ้างอิงถึงคุณสมบัติเบื้องต้น ของทุนทางวัฒนธรรมในลักษณะการรับประกัน โดยแสดงออกในรูปของประกาศนียบัตร หนังสือรับรอง และการสอบวัดคุณสมบัติ ซึ่งปรากฏชัดอยู่ในสถาบัน เช่น สถาบันการศึกษา หรือสถาบันประเมินผลต่างๆ ทุนทางวัฒนธรรมสามารถเปลี่ยนรูปได้ภายใต้เงื่อนไขเฉพาะ คืออาจเปลี่ยนรูป เป็นทุนทางเศรษฐกิจ เช่น เงินเดือน หรือคุณสมบัติทางการศึกษา ทุนแบบนี้ได้สร้างความแตกต่างระหว่างความรู้ที่เป็นทางการที่ได้รับการรับรองความสามารถ กับความรู้ทางวัฒนธรรมแบบธรรมดา ทุนนี้ยังทำให้เกิดการสับเปลี่ยนระหว่างทุนทางวัฒนธรรมกับทุนทางเศรษฐกิจ โดย “การรับประกันทุนทางการศึกษา” ด้วย “มูลค่าของเงิน” เพราะผลผลิตของ

การแลกเปลี่ยนทุนทาง เศรษฐกิจไปเป็นทุนทางวัฒนธรรมได้สร้างมูลค่าของทุนทางวัฒนธรรมให้กับผู้ที่มีคุณสมบัติทางการศึกษา ผลกำไรในรูปวัตถุ และสัญลักษณ์ที่มีคุณสมบัติทางการศึกษารับรองขึ้นอยู่กับการลงทุนในแง่เวลา และความพยายาม

ทุนวัฒนธรรมที่อยู่ในรูปแบบของสถาบันที่น่าสนใจอย่างยิ่ง คือทัศนะเกี่ยวกับครูต่างชาติ ซึ่งแยกได้เป็น 2 ทัศนะหลักๆ ทัศนะแรกคือการเหมารวมว่าครูที่มาจากต่างประเทศ ไม่ว่าจะประเทศใดก็ตามที่ไม่ใช่คนไทย สามารถสอนทวิภาษา (โดยเฉพาะภาษาอังกฤษ) ได้ในระดับพอใช้จนถึงดี สำหรับอีกทัศนะหนึ่งคือการคัดกรองผู้เข้ามาสอนในโรงเรียนทวิภาษา จะต้องได้ใบรับรองการประกอบวิชาชีพของครูผู้สอน ดังนั้นโดยนัยความหมายนี้ จึงสะท้อนว่าไม่ใช่คนต่างชาติทุกคนที่สามารถจะมาเป็นครูทวิภาษาได้ ซึ่งคุณจ. ผู้บริหารจัดการเรื่องอาจารย์ผู้สอนชาวต่างชาติ ได้อธิบายถึงความสำคัญของการคัดกรองผู้เข้ามาสอนในโรงเรียน เปรียบเหมือนเป็นการควบคุมคุณภาพการเรียนการสอน กล่าวคือ

“...ถ้าเอา native มา ขอให้เป็นผู้แม่ทองนะเอามา พวกนี้จากประสบการณ์ส่วนตัวที่ผ่านมาจะถูกคนเอเชีย คนไทย แล้วก็คิดว่าตัวเองใหญ่มาก เรียกเรื่องเงินเดือนสูง ทั้ง ๆ ที่จี๊เกียมาก่อนผมเป็น vice teaching ของ Asian University มหาลัษยานาชาติที่พัทยา แล้วผมก็กำกับดูแลครูต่างชาติ แล้วก็มาจากเมืองนอก คนไทยมักจะคิดว่าฝรั่งเป็นพระเจ้ากลับมาจริง ๆ พวกนี้เขาอยู่ในประเทศเขาไม่ได้ เพราะว่าเขาคุณภาพต่ำ เขาจึงมาอยู่แถว ๆ นี้ แล้วก็นิสัยใจคอ ความรู้สึกนึกคิด ความเป็นครูนี้พวกนี้ไม่มี... พอสอนภาษาอังกฤษจบปั๊บฉันก็ไป แล้วบางคนมีความผิดมาจากเมืองนอกแล้วมาอยู่ เราต้องเช็คนะ ไม่ใช่ว่าจี๊จู้วะ ใครที่มาจากต่างชาติทำงานกับเรา ให้สันติบาลเช็คเลยว่ามีประวัติรีเปลา มีที่เชียงใหม่อีกคน ไปฆ่าคนตายแล้วมาอยู่ที่เชียงใหม่ อันนี้ปลื้มข่อยนะ แต่เล่าให้ฟังเป็นประสบการณ์ว่าไม่ใช่เอาใครก็ได้มา จะสอนคนมันจะต้องมีคุณธรรม จริยธรรม แล้วก็โรงเรียนต่าง ๆ ถ้าเอาไปจัดผมเห็นหลายโรงเรียนแล้วน่าสงสาร เพราะว่าไปเอาใครก็ไม่รู้มา โรงเรียนที่ผมดูแลอยู่ก็คุยกัน ก็เสนอว่าจะเขาจะควบคุมคุณภาพและเช็คคุณตลอดเวลาว่าคุณสอนอะไรต่าง ๆ นี้ แล้วก็ 3 เดือนแรกทดลองงาน สอนให้เรารู้ แล้วก็ไปประกอบวิชาชีพครู พวกนี้ต้องไปสอบที่ครูสภา ซึ่งมีมหาลัษ หรือสถาบันที่เขาเปิดสอนพวกนี้อยู่ประมาณ 13 แห่ง สอบมาเพื่อให้มีใบนี้ แต่ที่นี้พวกที่ไม่มีใบนี้ เยอะมากเลยก็ตามไม่ได้หรอก เพราะไม่มีเจ้าหน้าที่กำกับดูแล” (ผู้บริหารจัดการเรื่องอาจารย์ผู้สอนชาวต่างชาติ, การสื่อสารส่วนบุคคล, 22 สิงหาคม 2564)

ความเป็นสถาบัน หรือทุนวัฒนธรรมที่อยู่ในรูปแบบสถาบันจึงต้องอาศัยกลไกการรับรองของภาครัฐที่เข้มงวดในการกำกับคุณภาพและดูแลให้ความเป็นกลไกสถาบันสามารถสร้างความศักดิ์สิทธิ์ให้เกิดกับการเรียนการสอนทวิภาษาของนักเรียนไทยได้จริง

“ต่างชาติต้องมีใบประกอบวิชาชีพครู..จำเป็นมาก..ครูทุกคนไม่มีความเป็นครูจิตวิทยาสอนเด็กอย่างไรแบบนี้มันก็ทำให้ประสิทธิภาพมันไม่ได้ตามเป้าหมาย แต่เขาให้โอกาส ก็คือเรียนก่อนแล้วค่อยไปสอบ เมื่อก่อนนี้ผมอยู่สังกัดวิทยาลัยนานาชาติ แล้วก็มีส่วนพวกนี้ เขาเรียก ป. บัณฑิต เข้ามาแล้วก็มาสอน พวกอินเดียมาเยอะ พวกแอฟริกาอะไรอย่างนี้มาเรียนกับเรา ตอนหลังพอเราเปลี่ยนรูปแบบใหม่ก็ไม่ได้สอน ถ้าตามโรงเรียนครูพวกนี้ต้องมีใบประกอบวิชาชีพครู ตามสถานศึกษาที่เขากำหนด” (ผู้บริหารจัดการเรื่องอาจารย์ผู้สอนชาวต่างชาติ, การสื่อสารส่วนบุคคล, 22 สิงหาคม 2564)

ความเป็นทุนวัฒนธรรมที่อยู่ในรูปแบบของสถาบันใน โรงเรียนทวิภาษา นอกจากจะมีคุณสมบัติของความเป็นครูผู้สอนที่ต้องได้รับการรองรับในคุณภาพทางความรู้ ความสามารถในการเชิงวิชาการแล้ว ในทางจริยธรรมอาจจะไม่สามารถมีเครื่องมือรับรอง แต่เป็นกลไกทางสถาบันที่จะต้องมีการตรวจสอบ ติดตามและกำกับจริยธรรมของครู ซึ่งนับเป็นความข้อนแย้งที่ยังหาบทสรุปไม่ได้ลงตัว เนื่องจากครูต่างชาติมีความเป็นอิสระสูง และส่วนใหญ่คิดว่า ภาระหน้าที่คือการสอนภาษาตามที่ได้รับมอบหมายมาเท่านั้น หลังพ้นจากห้องเรียน ภาระหน้าที่เป็นอันจบ และไม่มี ความจำเป็นหรือมีอำนาจใดๆที่จะมาบังคับไม่ให้พวกเขาไม่สามารถใช้ชีวิตได้อย่างที่อยากจะเป็น ซึ่งเป็นข้อพิจารณาที่สำคัญ สำหรับ โรงเรียนในประเทศไทยที่ยึดถือค่านิยมและวัฒนธรรมในแบบไทย

“แล้วแต่โรงเรียนที่เขาจะพิจารณา ระดับประถมถึงมัธยมก็แตกต่างกัน เพราะธรรมชาติของเด็กไม่เหมือนกันถ้าบางคนประถมเขาเอาตั้งแต่ Nursery ขึ้นมาเลขนะครบ มันก็ไม่ง่ายเพราะว่า Nursery ก็จะต้องรู้หลักการสอนเด็กเล็ก แล้วก็จะมีทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง มีโรงเรียนที่เป็นตัวอย่างทางด้านเด็กเล็กถึงจะวินิจฉัยถูก ถ้าพวกนี้ไม่มีความรู้ด้านนี้เด็กจะเสียหมดเลขนะครบ ก็มีงานวิจัยของ Professor Isang ของมหาลัยลอนดอนพบว่า สมอของเด็กมีการพัฒนาอย่างรวดเร็วตั้งแต่เกิดตอนที่อยู่ในท้องก็พัฒนานะ 9 เดือน ถึง 12 สมอจะพัฒนาเร็วมาก ช่วงนี้เป็น Curve สูงเลขแล้วก็จะคงที่ไป เพราะฉะนั้นถ้าเด็กช่วงนี้ก่อนอายุ 12 ต้องใช้ครูที่มีคุณภาพ แล้วก็สั่งสอนเรื่องจริยธรรมการพูดจาฝังไปในหัวเด็กเป็น Long Term Memory เพราะฉะนั้นครูพวกนี้ต้องเก่งพอสมควร บ้านเรานี้

น่าเสียดายมาก ครูประถมนี้ครูอะไรก็ได้ แล้วสุดท้ายประชารมณ์ก็เป็นแบบนี้ มีหลาย Factor” (ผู้บริหารจัดการเรื่องอาจารย์ผู้สอนชาวต่างชาติ, การสื่อสารส่วนบุคคล, 22 สิงหาคม 2564)

จากการสัมภาษณ์จะพบว่า ครูผู้สอนควรมีการอบรมผ่านสถาบันที่รองรับ เนื่องจากครูผู้สอนจะต้องเข้าใจพฤติกรรมของผู้เรียนในแต่ละช่วงวัยซึ่งมีความซับซ้อนแตกต่างกัน หากผู้สอนไม่เข้าใจ จะเกิดผลกระทบต่อผู้เรียนโดยตรง ทั้งด้านการเรียนการสอนและแนวจิตของเด็กต่อไปในอนาคตอีกด้วย

6.4 วิเคราะห์การผลิตซ้ำทางสังคมและวัฒนธรรม

6.4.1 การผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม เกิดขึ้นเพื่อเป็นหลักประกันว่า ความคิด ความเชื่อ ค่านิยม ที่ได้รับการยอมรับจากสมาชิกในสังคมส่วนใหญ่จะคงอยู่และถูกนำไปใช้เป็นแนวปฏิบัติในหมู่คณะอย่างต่อเนื่องและสืบทอดไปยังรุ่นต่อรุ่น

การผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมเป็นกระบวนการที่รองรับความยั่งยืนและเป็นหลักประกันความต่อเนื่องของวัฒนธรรม เมื่อเกิดวัฒนธรรมขึ้นต้องผลิตซ้ำเพื่อสืบทอดวัฒนธรรม ถ้าวัฒนธรรมที่กำเนิดขึ้นมาใหม่ไม่ได้รับการผลิตซ้ำวัฒนธรรมใหม่นั้นก็จะมีอายุเพียงสั้นๆ แล้วก็สูญหายไป แนวคิดนี้เกิดมาจากการผลิตซ้ำด้านวัตถุแบบทุนนิยม (Materials Reproduction) การผลิตซ้ำแรงงาน เช่น การหาคนงานรุ่นใหม่ทดแทนและการผลิตซ้ำด้านความคิด/จิตสำนึกอุดมการณ์ วัตถุประสงค์ที่พบเห็นจำเป็นต้องถูกวิเคราะห์ไปให้ถึงกระบวนการผลิต ทั้งนี้ (กรอมป์ตัน, 2536 อ้างถึงใน รุ่งนภา ชรยงเกษมสุข, 2550) ได้อธิบาย ความหมายการผลิตซ้ำของ Marx เพิ่มเติมว่าวิธีการผลิตของระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเป็นการ ผลิตซ้ำความไม่เท่าเทียมกันในสังคมซึ่งจะนำไปสู่ความไม่เท่าเทียมกันทางชนชั้นระหว่างกลุ่มคนที่หาเลี้ยงสังคมและชนชั้นผู้ผลิต และเนื่องจากวิธีการผลิตอยู่บนโครงสร้างการผลิตของตลาดแบบทุนนิยม กระบวนการผลิตจะทำหน้าที่ผลิตซ้ำอุดมการณ์ที่ครอบงำสังคมผ่านทางการศึกษาและวัฒนธรรมรวมถึงการตระหนักเรื่องชนชั้น ดังนั้น การผลิตซ้ำจึงเป็นแกนสำคัญของวิธีการผลิต ของระบบทุนนิยมที่ไม่ได้สร้างเพียงแค่ตัวสินค้า หรือมูลค่าส่วนเกิน แต่ยังสร้างการผลิตซ้ำความสัมพันธ์ทางอำนาจของทุนนิยมด้วยสอดคล้องกับกริมซี นักทฤษฎีวิพากษ์ที่ได้รับอิทธิพลจากแนวความคิดของ Marx ได้อธิบายการผลิตซ้ำว่าเป็นการได้มาซึ่งผลประโยชน์ของกลุ่มชนชั้นปกครองหรือกลุ่มที่มีอำนาจทางสังคม โดยคนส่วนใหญ่ได้ยอมรับแนวคิด ระเบียบทางสังคม ทศนคติด้านการเมืองและรูปแบบการใช้ชีวิตผ่านการ หลอหลอมจาก

สถาบันในสังคม เช่น โรงเรียน ศาสนา สื่อมวลชน ครอบครัว ซึ่งผลประโยชน์ที่กลุ่มชนชั้นปกครองจะได้รับจากการผลิตซ้ำคือ การได้รับเกียรติชื่อเสียงเพิ่มขึ้นหรือการได้รับการยอมรับทางอำนาจ

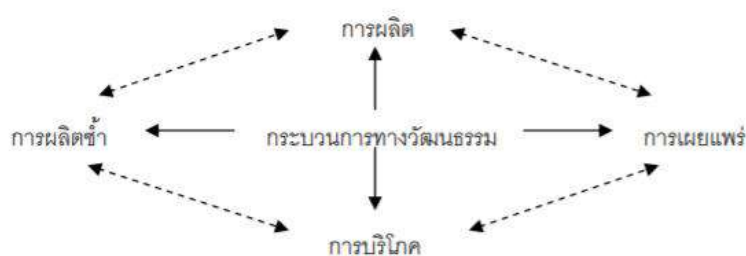
สำหรับ Bourdieu เห็นว่าการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม คือยุทธศาสตร์ซึ่งเกิดมาจากการที่แต่ละบุคคลรับรู้ถึงกฎกติกาในกลุ่มสังคม และนำไปใช้ปฏิบัติตามสถานการณ์โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อที่จะรักษาหรือเพิ่มพูนทรัพย์สินทั้งในระดับบุคคลและระดับกลุ่ม รูปแบบยุทธศาสตร์การผลิตซ้ำ มี 2 รูปแบบคือ 1) ยุทธศาสตร์การผลิตซ้ำ (Reproduction Strategy) เป็นกระบวนการดำรงและพัฒนาสถานะ และ 2) ยุทธศาสตร์การแปลงซ้ำ (Reconversion Strategy) เป็นกระบวนการป้องกันรักษา และปรับปรุงตำแหน่งของแต่ละคนในโครงสร้างสังคม วิธีการที่ใช้ในการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมสามารถทำได้ตั้งแต่การควบคุมจำนวนบุตร การสืบทอดมรดก การลงทุนด้านศึกษา การลงทุนทางเศรษฐกิจ การลงทุน ทางสังคม การสมรส และการดำรงสถานะทางสังคม ผลที่ได้จากการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมขึ้นอยู่กับวิธีการที่ใช้กฎและประเพณีการสืบทอดมรดก ตลาดแรงงาน ระบบการศึกษา ฯลฯ และความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างชนชั้น ขณะที่สำนักเบอร์มิงแฮมได้อธิบายแนวความคิดเรื่องการผลิตทางวัตถุของ Marx เพิ่มเติมว่า ไม่เพียงแต่วัตถุเท่านั้นที่ต้องมีการผลิต แม้แต่วัฒนธรรม อุดมการณ์ หรือจิตสำนึกนั้นก็ต้องผ่านกระบวนการผลิตเช่นเดียวกัน (Cultural Production) โดยวัฒนธรรมแบ่งได้ 2 ประเภท ได้แก่ 1) วัฒนธรรมที่มีชีวิตอยู่ (Lived Culture) หมายถึง วัฒนธรรมทุกอย่างอยู่ในช่วงเวลาหนึ่ง สถานที่หนึ่ง และ เฉพาะคนที่มีชีวิตอยู่ในช่วงเวลานั้นเท่านั้นที่จะเข้าถึงและสัมผัสวัฒนธรรมดังกล่าวได้ 2) วัฒนธรรมที่ได้รับการบันทึกไว้ (Record Culture) หมายถึง บางส่วนของวัฒนธรรมที่มีชีวิตอยู่และได้รับการบันทึกหรือผลิตซ้ำเพื่อสืบทอดต่อมาหรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “วัฒนธรรมแห่งยุคสมัย” (Culture of the Period) ซึ่งถือเป็นส่วนหนึ่งของ “ประเพณีในการเลือกสรร” (Selective Tradition) เนื่องจากว่าในชีวิตประจำวันของคนเรามีวัฒนธรรมที่ถูกสร้างขึ้นใหม่ตลอดเวลา หากแต่ประเพณีในการเลือกสรรจะทำหน้าที่คัดเลือกให้วัฒนธรรมบางอย่างถูกผลิตซ้ำให้มีชีวิตยืนยาวต่อไปและทุกครั้งที่มีประเพณีในการเลือกสรรเกิดขึ้น จะมีการตีความหมายให้กับวัฒนธรรมที่จะถูกบันทึกไว้เสมอ ทั้งนี้สถาบันหรือบุคคลที่มีอำนาจจะเป็นผู้ชี้ขาดความยืนยงของวัฒนธรรม และแต่ละกลุ่มสังคมก็จะมีวิธีการปฏิบัติต่อวัฒนธรรมแตกต่างกัน

จากการนำเสนอความหมายของการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมตามแนวคิดของนักวิชาการดังกล่าวข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า การผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม หมายถึง การปกป้อง ดำรงรักษา หรือเพิ่มพูนวัฒนธรรมที่มีการผลิตขึ้นในกลุ่มสังคม เมื่อเกิดการผลิตและสร้างความหมายทางวัฒนธรรม

ใหม่ขึ้นมา สมาชิกจะทำการคัดเลือกความคิด ความเชื่อ ค่านิยมหรือการปฏิบัติที่เหมาะสมและทำการผลิตซ้ำด้วยวิธีการต่างๆ จนเกิดการยอมรับเป็นบรรทัดฐานเพื่อการอยู่ร่วมกัน แสดงถึงความ เป็นหนึ่งเดียวของกลุ่ม สร้างความแตกต่างระหว่างกลุ่ม วัฒนธรรมใดที่มีการผลิตขึ้นแล้วไม่ได้รับการยอมรับ วัฒนธรรมนั้นก็จะตายไปในที่สุดทั้งนี้สถาบันหรือบุคคลที่มีอำนาจจะเป็นผู้ชี้ขาดความ ยืนยงของวัฒนธรรม และแต่ละกลุ่มสังคมก็จะมีแนวทางปฏิบัติด้านวัฒนธรรมแตกต่างกัน

6.4.2 การวิเคราะห์การผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม

การวิเคราะห์การผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมเป็นการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ขององค์ประกอบ การผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมทั้งในระดับที่เป็นนามธรรมและรูปธรรม ประกอบไปด้วยผู้ผลิต วัฒนธรรม เนื้อหาสาระ สถานที่ สื่อที่ใช้ในการสืบทอด และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม การ ผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมจึงเกิดการสื่อสารขึ้นเพื่อสืบทอดหรือขยายผู้เผยแพร่วัฒนธรรม เพิ่มช่องทาง ในการสื่อสารทางวัฒนธรรมและเพิ่มสมาชิกใหม่ในองค์การ การผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมจะมีความหมายสมบูรณ์ต่อเมื่อเป็นการผลิตซ้ำที่มีรหัส ความหมายหรือความเชื่อบางประการแฝงอยู่ เบื้องหลัง ดังนั้น (Williams, 1983 อ้างถึงใน กาญจนา แก้วเทพ และสมสุข หินวิมาน, 2551; Grisworld, 2004) จึงเสนอแนวทางการศึกษา กระบวนการผลิตและผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมซึ่งมี องค์ประกอบ 4 ด้าน ได้แก่ การผลิต การเผยแพร่ การบริโภคนิยม และการผลิตซ้ำ ซึ่งสามารถนำมา ประยุกต์ใช้ในการศึกษาวัฒนธรรมองค์การ โดยพิจารณาว่าวัฒนธรรมในองค์การถูกผลิตขึ้นมาได้ อย่างไร ใครเป็นผู้ผลิตวัฒนธรรม วัฒนธรรมดังกล่าวมีการเผยแพร่หรือสื่อสารในองค์การอย่างไร สมาชิกในกลุ่มรับรู้และเข้าใจวัฒนธรรมเหล่านี้ได้อย่างไร อีกทั้งสมาชิกในกลุ่มมีวิธีการผลิตซ้ำ วัฒนธรรมองค์การอย่างไร ตามภาพกระบวนการผลิตและการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม

รูปที่ 6.1 กระบวนการผลิตและผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม

ที่มา : กาญจนาแก้วเทพ และสมสุข หินวิมาน, 2551

นอกจาก (Williams อ้างถึงใน กาญจนาก้าวเทพ และสมสุข หินวิมาน, 2551) จะได้ให้แนวทางในการวิเคราะห์กระบวนการผลิตและผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม Grisworld (2004) ได้อธิบายเพิ่มเติมถึงกระบวนการผลิตและผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมทั้ง 4 ด้าน สอดคล้องกับ Williams ไว้ดังนี้

1) ด้านการผลิต คือการพิจารณาว่าวัฒนธรรมได้รับการผลิตและสร้าง ความหมายขึ้นมาได้อย่างไร ใครเป็นผู้ผลิตทางวัฒนธรรม ผู้ผลิตสร้างสัญลักษณ์หรือสิ่งประดิษฐ์ทางวัฒนธรรมอย่างไร ทั้งนี้ Grisworld ได้อธิบายว่าการผลิตวัฒนธรรมมีความสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมภายนอกองค์การ เช่น ระบบการตลาด ผู้ซื้อ ผู้บริโภค ผู้ที่มีอำนาจทางการตลาด รวมทั้งโครงสร้างทางการเมือง สังคม และวัฒนธรรม ผู้ผลิตวัฒนธรรมจะทำการตรวจสอบสภาพแวดล้อมอย่างรอบคอบ เพื่อที่จะผลิตวัฒนธรรมให้มีความสอดคล้องกับความต้องการของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อต่อสู้กับคู่แข่งชั้นการผลิตวัฒนธรรมนำไปสู่การสร้าง ความหมายของวัตถุทางวัฒนธรรม โดยการสร้างความหมายทางวัฒนธรรมต้องอาศัยความเข้าใจที่ตรงกันทั้งผู้ผลิตและผู้รับด้วย

ในที่นี้ หมายถึง กระบวนการศึกษาโรงเรียนทวิภาษาที่มีกรผลิตมาเพื่อเป็นทางเลือกให้กับผู้ต้องการศึกษามากกว่า 2 ภาษาควบคู่กันไป เป็นอีกทางเลือกหนึ่งให้กับทางผู้ปกครอง นักเรียน ในการตัดสินใจส่งบุตรหลานเรียนต่อในสถาบันการศึกษา ผู้บริหาร โรงเรียนจะต้องมีการพัฒนาสถานที่ บุคลากร สื่อการเรียนการสอน อย่างรอบคอบเพื่อประโยชน์สูงสุดของผู้เรียน

2) ด้านการเผยแพร่ คือการพิจารณาว่าผู้ผลิตวัฒนธรรมดำเนินการเผยแพร่ วัฒนธรรมให้เป็นที่รับรู้กันในองค์กรอย่างไร Grisworld ได้กล่าวถึงการเผยแพร่วัฒนธรรมว่าเกิดมาจากการที่แต่ละกลุ่มสังคมพยายามที่จะผลิตวัฒนธรรมให้เป็นของตนเอง ดังนั้น จึงทำให้ผู้ผลิตวัฒนธรรมและสมาชิกในกลุ่มร่วมกันสร้างความหมายและวิถีทางการรับรู้วัตถุทางวัฒนธรรม และดำเนินการแบ่งปันความหมายทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ด้วยวิธีการต่างๆ ให้ เป็นที่รับรู้กันภายในกลุ่ม ซึ่งอาจจะทำให้เกิดผลประโยชน์หรือเป็นอุปสรรคต่อการขับเคลื่อนกลุ่มก็ได้การเผยแพร่วัฒนธรรมเป็นกิจกรรมการแลกเปลี่ยนความรู้ในระดับปัจเจกบุคคล ระดับกลุ่มย่อย และระดับกลุ่มใหญ่ของสมาชิกทั้งหมดในกลุ่ม เพื่อให้สมาชิกในกลุ่มรับรู้ความหมายทางวัฒนธรรมขององค์การ ผู้ผลิตวัฒนธรรมจะดำเนินการกระตุ้นเตือนให้สมาชิกในกลุ่มประพฤติดตามเป้าหมายเสมอ

ผู้บริหารโรงเรียนจัดทำการประชุมสัมพันธสถาบันการศึกษา ส่งต่อผ่านแนวคิดวิสัยทัศน์ จากผู้บริหารส่งไปยังที่บริหารและมาถึงบุคลากรคุณครูผู้สอน ด้านผู้ปกครองจะมีการเผยแพร่ส่งต่อ

จากประสบการณ์โดยตรงของตนเอง จากการบอกเล่า หรือแชร์ประสบการณ์ร่วมกันของกลุ่ม ผู้ปกครอง เป็นต้น

3) ด้านการบริโภคน คือการพิจารณาสมาชิกในกลุ่มบริโภคหรือรับรู้วัฒนธรรมที่ถูกเผยแพร่อย่างไร และความหมายของวัฒนธรรมที่สมาชิกในกลุ่มรับรู้มีการเปลี่ยนแปลงจากสิ่งที ผู้ผลิตวัฒนธรรมได้สร้างขึ้นไว้อย่างไรบ้าง ทั้งนี้ Grisworld กล่าวว่า การรับรู้ของปัจเจกบุคคล เกี่ยวข้องกับการรับรู้ทางสังคม (Social Mind) ในฐานะสมาชิกของกลุ่มที่เข้าไปมีส่วนร่วม ซึ่งเกิดขึ้นมาจากการสื่อสารระหว่างบุคคล อันจะทำให้เกิดความคิดที่แตกต่างเมื่อมารวมอยู่กันเป็นหมู่คณะ เนื่องจากการรับรู้ทางสังคมที่มาจากความสนใจเฉพาะส่วนบุคคล อารมณ์ ความรู้สึก และการทำความเข้าใจความหมายจากสัญลักษณ์หรือวัตถุที่รับรู้และมองเห็น ความแตกต่างของระดับชนชั้นในสังคมและประสบการณ์ที่สะสมมาจะส่งผลให้แต่ละคนมีการรับรู้ทางวัฒนธรรมที่ต่างกั น

4) ด้านการผลิตซ้ำ คือการพิจารณาว่าวัฒนธรรมถูกผลิตซ้ำต่อเนื่องเพื่อให้ดำรงอยู่อย่างไร ทั้งนี้ Grisworld กล่าวว่า การผลิตซ้ำมีความเกี่ยวข้องกับการสื่อสารทางวัฒนธรรมซึ่งมีผลต่อการรับรู้ความหมายทางวัฒนธรรมโดยเทคโนโลยี กลุ่มคน และสังคมมีความสัมพันธ์ต่อการสร้างและการเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ของกลุ่ม เพราะสมาชิกในกลุ่มมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและความรู้ทางวัฒนธรรมตลอดเวลา ซึ่งการผลิตซ้ำสามารถทำได้โดย การสื่อสารผ่านตัวบุคคลหรือการใช้สื่อเทคโนโลยีด้วยวิธีต่างๆ ดังนี้

4.1) การบอกเล่า การบอกเล่าเป็นการสื่อสารแบบเผชิญหน้า (Face to Face) ซึ่งถูกใช้ในการแบ่งปันความรู้ร่วมกันอย่างกว้างขวาง การใช้รูปแบบการสื่อสารด้วยการบอกเล่า สามารถพบได้ตั้งแต่ในระดับครอบครัว กลุ่มเพื่อน หรือในกลุ่มที่ทำงาน ความรู้ที่ถูกพูดซ้ำอย่าง ต่อเนื่องจะกลายมาเป็นแหล่งข้อมูลทางประวัติศาสตร์ในการสื่อสารด้วยวิธีการบอกเล่า คำศัพท์ หรือเรื่องราวที่ถูกนำมาใช้สื่อสารจะมีลักษณะเฉพาะเจาะจง มีการแต่งเติมไปด้วยเรื่องมหัศจรรย์พลังลึกลับและเรื่องทางจิตวิญญาณ ใช้ได้ทีใดที่หนึ่งเท่านั้น เรื่องที่เกิดขึ้นจริง และข้อมูลทางประวัติศาสตร์ส่วนมากมักถูกมองข้ามไป

“ให้ลูกเรียน โรงเรียนนี้เพราะตนเองเคยเรียนโรงเรียนนี้มาก่อน เชื่อมั่นและเชื่อถือในคุณภาพของโรงเรียน และคุณครูผู้สอน” (ปรารภณา, การศึกษาส่วนบุคคล, 2 เมษายน 2564)

4.2) การบันทึกลายลักษณ์อักษร ความรู้ที่ได้มาจากการบันทึกลายลักษณ์อักษรที่ปรากฏในงานเขียนเป็นการแบ่งเรื่องราวทางประวัติศาสตร์จากตำนาน และเป็นการเสริมความรู้ของปัจเจกบุคคลอย่างเฉพาะเจาะจง งานเขียนมีอิทธิพลต่อกลุ่มสังคมเพราะงานเขียนจะทำหน้าที่สร้างความสัมพันธ์ของหมู่คณะเป็นสื่อกลางระหว่างสมาชิกที่ไม่เคยรู้จักหรือไม่เคยพบกันมาก่อนใช้ในการพัฒนาความรู้หรือเชื่อมความสัมพันธ์ในกลุ่มของตน ตัวอย่างเช่นการสื่อสารทางการค้าผ่านทางหนังสือสัญญาการค้าขาย การสื่อสารทางการเมืองหรือทางศาสนาผ่านทาง เอกสารที่บันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษรหรือการสื่อสารระหว่างบุคคลด้วยการใช้จดหมาย นอกจากนี้งานเขียนยังสามารถนำไปใช้อ้างสิทธิ์ทางกฎหมายได้ (Goody and Watt, 1963 อ้างถึงใน Grisworld, 2004) งานเขียนในที่นี้ยังรวมไปถึงเอกสารที่มักปรากฏในกลุ่มสังคมใดสังคมหนึ่งด้วย อาทิจดหมายข่าว พันธกิจ การประกาศ ระเบียบ คู่มือ รายงาน ซึ่งเป็นการแสดง การสื่อสารที่เป็นทางการของกลุ่มเพราะมีความชัดเจนแน่นอนและสามารถควบคุมได้ ส่วนงานเขียนที่ไม่เป็นทางการ เช่น ข้อความหรือภาพวาดบนกำแพง (Graffiti) สามารถเป็นสิ่งที่ สะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมที่ไม่ได้กล่าวถึงอย่างเป็นทางการหรือแสดงถึงอารมณ์ความรู้สึกนึกคิด ของสมาชิกที่เกิดขึ้นจริงในกลุ่ม งานเขียนถือเป็นประโยชน์ในการสืบหาวัฒนธรรมที่ถูกประกาศ ออกมากับสิ่งที่ไม่ได้ถูกกล่าวถึง (Keyton, 2005)

4.3) สื่ออิเล็กทรอนิกส์คืออิเล็กทรอนิกส์มี 2 รูปแบบคือ สื่ออิเล็กทรอนิกส์สองทาง ได้แก่ โทรศัพท์ โทรทัศน์ แฟกซ์อินเทอร์เน็ต และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ทางเดียว ได้แก่ วิทยุ โทรทัศน์ ภาส เซพท์ ซีดี สื่ออิเล็กทรอนิกส์เหล่านี้มีคุณสมบัติร่วมกันคือ

(1) สื่ออิเล็กทรอนิกส์ทำหน้าที่เชื่อมโยงผู้คนต่างสถานที่ให้ติดต่อสื่อสารกันได้ไม่มีช่องว่างเรื่องเวลา สามารถนำเสนอไปยังผู้คนกลุ่มใหญ่มากกว่าสิ่งตีพิมพ์ อย่างเช่น จดหมายอิเล็กทรอนิกส์ (E-mail) ที่สามารถใช้ในการกระจายข่าวสารไปยังทั่วโลก

(2) สื่ออิเล็กทรอนิกส์สามารถแสดงความคิดและอารมณ์ที่เกิดขึ้นจริงในขณะนั้นได้และการสร้างความใกล้ชิดระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสาร

(3) สื่ออิเล็กทรอนิกส์ทำให้การเข้าถึงวัฒนธรรมมีความเป็นประชาธิปไตย ในเรื่องของเขตแดนและเวลา เช่น การบันทึกการแสดงคอนเสิร์ตไว้ในเทปบันทึกภาพและเสียงที่ทำให้ผู้ชมสามารถเลือกฟังหรือรับชมที่ใดเวลาใดก็ได้ไม่มีข้อจำกัดในเรื่องของเวลาและสถานที่

(4) สื่ออิเล็กทรอนิกส์ทำให้การเข้าถึงวัฒนธรรมง่ายมากขึ้น ซึ่งลดข้อจำกัดด้านพื้นฐานการศึกษา ในขณะที่การสื่อสารด้วยการเขียนต้องการทักษะมากมาย แต่ในการสื่อสารด้วยสื่ออิเล็กทรอนิกส์โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางโทรทัศน์หรือโทรศัพท์ที่ต้องการทักษะที่ใช้ในการสื่อสารน้อยกว่าอีกทั้งมนุษย์สามารถควบคุมและใช้งานได้แบบเสมือนจริง อย่างเช่น การรับชมรายการที่น่าสนใจผ่านทางโทรทัศน์ การติดตามข่าวสารได้จากทั้งหนังสือพิมพ์และทางวิทยุหรือโทรทัศน์ การแสดงความคิดเห็นหรือความรู้ผ่านทางการใช้โทรศัพท์ รายการทอล์คโชว์ (Talk Show) หรือทางเว็บไซต์นอกจากนี้การสื่อสารผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์สามารถนำไปเป็นเครื่องมือในทางการเมืองหรือนำเสนอแนวคิด ค่านิยมที่มีอิทธิพลต่อคนในสังคมได้รวมถึงสามารถนำไปใช้สร้างโอกาสทางธุรกิจ หรือสร้างปัญหาสังคมเพิ่มขึ้นอีกด้วย (Grisworld, 2004)

“ศึกษาข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต นำหลายๆ โรงเรียนมาวิเคราะห์ร่วมกัน ก่อนการตัดสินใจส่งลูกเรียน” (อนุชิต, การศึกษาส่วนบุคคล, 3 เมษายน 2564)

การตัดสินใจส่งบุตรหลานเข้าเรียน มีปัจจัยเบื้องต้นจากทุนทางวัฒนธรรมของแต่ละบุคคล และแต่ละครอบครัวด้วย เนื่องด้วยปัจจัยทางสังคม เศรษฐกิจ ที่เป็นตัวกำหนดค่าเล่าเรียน การประกอบสร้างโรงเรียนทวิภาษาเป็นอีกแนวทางการตัดสินใจเลือกส่งบุตรหลานเข้าเรียน ซึ่งเห็นได้ว่า สังคมในแต่ละสถาบันจะมีการผลิตซ้ำหมุนเวียนในสังคมเดิมๆ คือสังคมเกษตรกร ก็จะได้รับการศึกษาในกลุ่มของ โรงเรียนรูปแบบรัฐบาล สังคมนักธุรกิจ หรือผู้มีรายได้ปานกลางขึ้นไปจนถึงรายได้สูงก็จะมีสังคมการศึกษาในอีกระดับหนึ่ง เช่นสามารถเรียนในโรงเรียนเอกชนที่มีผู้สอนชาวต่างชาติ มีการเรียนรู้หลากหลายภาษาควบคู่กัน และเป็นการผลิตซ้ำทางสังคมในอีกรูปแบบหนึ่งนั่นเอง

ในการประกอบสร้างของโรงเรียนทวิภาษา บทบาทสำคัญคือผู้สอนชาวต่างชาติที่เป็นต้นแบบการถ่ายทอดแนวคิดให้กับผู้เรียน แต่ประเด็นสำคัญคือ อัตราจ้างค่าแรงของครูชาวต่างชาติที่ค่อนข้างสูง และยังไม่มียุทธศาสตร์ที่ช่วยเหลือหรือแบกรับตรงนี้ ทำให้โรงเรียนในกลุ่มของทวิภาษาจึงมีอัตราค่าเทอมที่ค่อนข้างสูง ผู้ปกครองที่มีฐานะปานกลางจนถึงระดับสูงจึงจะสามารถส่งลูกหลานเข้าเรียนในโรงเรียนดังกล่าวได้ ภาพของทุนทางวัฒนธรรมจึงสะท้อนว่า กลุ่มที่เรียนโรงเรียนทวิภาษาได้คือกลุ่มผู้ที่มีฐานะดี และเกิดการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมส่งต่อไปยังการรับรู้ของเด็กๆ ทั้งเด็กที่เป็นลูกหลาน และเด็กที่อยู่ร่วมในสังคมเดียวกัน เกิดการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมความเหลื่อมล้ำที่ยากเกินจะเยียวยา

บทที่ 7

สรุป การอภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “แนวจิตของนักเรียนโรงเรียนทวิภาษา” มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาแนวจิตของนักเรียนที่ศึกษาในโรงเรียนทวิภาษา 2) ศึกษาทุนทางวัฒนธรรมภายใต้การประกอบสร้างของโรงเรียนทวิภาษา และ 3) เพื่อนำเสนอแนวทางในการนำไปสู่การพิจารณาเกี่ยวกับการจัดการศึกษาแบบทวิภาษา โดยมีคำถามการวิจัยคือ แนวจิต (Habitus) ของนักเรียนโรงเรียนทวิภาษา ถูกประกอบสร้างขึ้นมาอย่างไร มีทุนใดบ้างที่อยู่เบื้องหลังการประกอบสร้างนั้น แนวทางในการนำไปสู่การพิจารณาจัดการศึกษาแบบทวิภาษาเป็นอย่างไร โดยใช้วิธีวิทยาของงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ในวิธีวิจัย วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล และการออกแบบเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย โดยมีลำดับในการนำเสนอ ดังนี้

- 7.1 แนวจิตของนักเรียนที่ศึกษาในโรงเรียนทวิภาษา
- 7.2 ชนชั้นและความเหลื่อมล้ำจากการศึกษาโรงเรียนทวิภาษา
- 7.3 การเลื่อนชั้นทางสังคมด้วยการศึกษา
- 7.4 ทุนทางวัฒนธรรมภายใต้การประกอบสร้างของโรงเรียนทวิภาษา
- 7.5 Habitus โรงเรียนทวิภาษาและกับความแปลกแยกของมนุษย์
- 7.6 ข้อจำกัดของการวิจัย
- 7.7 ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

7.1 แนวจิตของนักเรียนที่ศึกษาในโรงเรียนทวิภาษา

แนวจิต (Habitus) ความหมายและการสรุปจากข้อค้นพบของผู้วิจัยซึ่งมีทุนสะสมเบื้องต้นจากพื้นความคิดของนักวิชาการชาวฝรั่งเศส Bourdieu นั้นผู้วิจัยขอให้ความหมายจากทุนสะสมดังกล่าวบวกกับข้อค้นพบของผู้วิจัย ทั้งนี้แนวจิตหรือ Habitus ในความหมายของผู้วิจัยคือ ระบบสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรม ทั้งรสนิยม ความคิด ความเชื่อ ที่มีภาคปฏิบัติและภาคปฏิบัติการณ์ผ่านกระบวนการในสนาม (Field) ของการแลกเปลี่ยน ต่อรอง คัดค้าน ต่อสู้ แข่งขันและเอาชนะ บนพื้นฐานความแตกต่างทางสังคมและทางชนชั้น กลไกของ Habitus หรือแนวจิตนี้ได้ทำหน้าที่การผลิตซ้ำความเหลื่อมล้ำในรูปแบบต่างๆ ทั้งความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ รายได้ ความเหลื่อมล้ำทาง

ชนชั้น ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา ซึ่งงานวิจัยนี้อธิบายความเหลื่อมล้ำต่างๆ เหล่านี้ผ่านโรงเรียน
 ทวิภาษา ทั้งในแง่อุดมการณ์และภาคปฏิบัติการ ซึ่งปัจเจกบุคคลที่อยู่ในสถานะของนักเรียน พ่อแม่
 ผู้ปกครอง ครู ผู้บริหารสถาบันการศึกษา และผู้ที่เกี่ยวข้องอื่นๆ ล้วนแล้วแต่ตกอยู่ในอิทธิพลวงล้อม
 ของแนวจริตนี้ ผู้วิจัยค้นพบผ่านงานวิจัยนี้ซึ่งเป็นการสนับสนุนแนวคิดของ Bourdieu ว่า แนวจริต
 หรือ Habitus เป็นการปฏิสัมพันธ์ของสองส่วน ส่วนหนึ่งคือโครงสร้างทางสังคม กับอีกส่วนหนึ่ง
 คือการปฏิบัติทางร่างกายของคน สำหรับโครงสร้างทางสังคมซึ่งอยู่ภายนอกตัวคน เช่นความรู้และ
 ประสบการณ์ทางสังคม กลไกทางสถาบัน การยอมรับทางสังคม การให้คุณค่าและความหมายกับ
 ค่านิยมและรสนิยมบางอย่างที่ถูกสร้างขึ้น สำหรับการปฏิบัติทางร่างกายของคน โดยผ่านการเรียนรู้
 การกระทำ ซึ่งความเชื่อมโยงกันระหว่างสองส่วนคือ Bourdieu จึงได้ให้ความสำคัญกับร่างกายของ
 คนในฐานะที่มีบทบาทสำคัญในการเรียนรู้การกระทำ เช่น การที่เด็กเลียนแบบกิริยาอาการของ
 ผู้ใหญ่ทุกๆ วัน การทำอะไรซ้ำๆ กันอย่างต่อเนื่องเป็นเวลานานๆ จะทำให้โครงสร้างจากการปฏิบัติ
 ซึ่งเป็นสิ่งที่อยู่ภายนอก (ความรู้ ประสบการณ์ทางสังคม) เข้าไปอยู่ภายในร่างกายหรือที่ Bourdieu
 เรียกว่า “การรับวัฒนธรรมเข้ามาในตัวเรา” (Embodiment) เช่นเดียวกับความนิยมในการเรียนแบบ
 ทวิภาษา ส่วนหนึ่งเป็นกลไกที่ก่อร่างสร้างมาจากโครงสร้างทางสังคม ผ่านทุนใน 4 รูปแบบ ซึ่ง
 ได้แก่ 1) ทุนเศรษฐกิจ (Economic Capital) 2) ทุนวัฒนธรรม (Cultural Capital) ที่หมายรวมถึงทุน 3
 รูปแบบได้แก่ ทุนทางวัฒนธรรมที่ฝังตัวอยู่ในรูปการแสดงออกของร่างกายและจิตใจ (Embodied
 State) ทุนที่ถูกทำให้อยู่ในรูปของวัตถุหรือที่เป็นรูปธรรม (Objectified State) และทุนที่อยู่ใน
 รูปแบบของสถาบัน (Institutionalization State) 3) ทุนทางสังคม (Social Capital) ซึ่งเป็นทรัพยากร
 ที่มีความสัมพันธ์กับสมาชิกของกลุ่มและเครือข่ายของสังคม และการรวมตัวกันของความรู้ ความ
 เข้าใจ และการยอมรับ (Cognition and Recognition) ซึ่งเป็นคุณลักษณะเชิงสัญลักษณ์ และสามารถ
 เปลี่ยนรูปไปเป็นทุนสัญลักษณ์ได้ (Symbolic Capital) และทุนในรูปแบบสุดท้ายนั้นคือ 4) ทุนทาง
 สัญลักษณ์ (Symbolic Capital) ซึ่งปัจเจกบุคคลอาจรับรู้ถึงทุนสัญลักษณ์ได้จากการสัมผัสรับรู้และการ
 ยอมรับว่ามีอยู่ เช่น ศักดิ์ศรี สถานภาพ อำนาจ เป็นต้น

ข้อค้นพบจากงานวิจัยนี้ทำให้ผู้วิจัยไม่มีข้อสงสัยต่อทฤษฎีทุนทางวัฒนธรรมของ Bourdieu
 ทั้ง 4 รูปแบบ ในการวิเคราะห์ผ่านกลไกการเป็นโรงเรียนทวิภาษา นอกจากจะไม่มีข้อสงสัยแล้วยัง
 เห็นด้วยอย่างยิ่งต่อการอธิบายโรงเรียนทวิภาษาผ่านทุนใน 4 รูปแบบนี้ กล่าวคือ ผู้วิจัยพบว่าแนว
 จริตเป็นสิ่งที่บุคคลได้รับจากกระบวนการหล่อหลอมทางสังคมมาอันกลายเป็นคุณสมบัติติดตัวที่
 เอื้อให้บุคคลสามารถนำไปเพิ่มพูนมูลค่าของตนได้ ทั้งนี้มักเป็นสิ่งที่หลอมละลายอยู่ในตัวตนของ
 บุคคลและแสดงออกผ่านทางพฤติกรรม เช่น ความรู้ รสนิยม กิริยามารยาท เพราะจุดเริ่มต้นหรือ

การก่อตัวของแนวจริต (Habitus) เริ่มต้นจากสถาบันครอบครัวมาเป็นอันดับหนึ่ง โดยเริ่มต้นตั้งแต่ มารดาตั้งครรภ์ มีการส่งต่อ Habitus แบบทั้งที่รู้ตัวและไม่รู้ตัว เมื่อเด็กเติบโตมา พ่อแม่เป็นบทบาทแรกในการสร้าง Habitus ให้กับเด็ก จะเห็นได้ว่า เด็กที่เติบโตมาในระดับชนชั้นสังคมต่างกัน Habitus จะมีความแตกต่างกันไปด้วยเช่นกัน เช่น เด็กที่เกิดมาในกลุ่มเกษตรกร เด็กจะมีความสามารถในการทำสวนทำไร่เช่นเดียวกันกับพ่อแม่ เนื่องจากเด็กได้เห็นพฤติกรรมแบบนี้ตั้งแต่ เด็กงอกเกิดความรู้สึกคุ้นเคยชินในกิจกรรมที่พ่อและแม่ทำ หรือเด็กที่อยู่ในครอบครัวที่พูดท้องถิ่นมาโดยตลอด ก็จะคุ้นชินกับภาษาท้องถิ่นนั้นๆ Habitus จะถูกปรับเปลี่ยนได้เมื่อเข้าสู่สถาบันการศึกษา โดยกลุ่มที่มีอิทธิพลต่อมากคือ กลุ่มเพื่อน และคุณครูนั่นเอง สถาบันการศึกษาแต่ละสถาบันมีการเรียนการสอนที่แตกต่างกันออกไป กลุ่มผู้เรียนในโรงเรียนนั้นๆ ก็จะมี Habitus ที่แตกต่างกันไปด้วย อาจกล่าวอีกทางหนึ่งได้ว่าทุนวัฒนธรรมรูปแบบนี้จะถูกสืบทอดด้วยการส่งผ่านกรรมพันธุ์ ซึ่งเป็นการสืบทอดทุนในแบบที่ถูกซ่อนไว้ในปัจเจกชนและในชนชั้นได้ดีที่สุด โดยเวลาจะเป็นตัวกลางที่ทำหน้าที่ในการเชื่อมโยงทุนวัฒนธรรมและทุนเศรษฐกิจ ความแตกต่างในการเป็นเจ้าของทุนวัฒนธรรมของแต่ละครอบครัว สามารถเห็นได้ในช่วงอายุแรก ๆ ที่เริ่มทำการสะสมและส่งผ่านทุน และเมื่ออายุยิ่งมากขึ้น ทุนวัฒนธรรมที่ถูกสร้างและส่งผ่านในตัวก็จะเพิ่มพูนมากขึ้น

ผู้วิจัยกล่าวถึงทุนทางเศรษฐกิจในทัศนะของ Bourdieu รองลงมาจากทุนทางวัฒนธรรม ทั้งที่ในข้อค้นพบของงานวิจัยนี้ ทุนทางเศรษฐกิจสำคัญมาเป็นลำดับต้นๆ และแทบจะเป็นปัจจัยชี้ขาดของโอกาสและการเข้าถึงการศึกษาทวิภาษา จากการศึกษาจะพบว่าเด็กที่เรียนโรงเรียนเดียวกันจะถูกคัดกรองมาส่วนหนึ่งแล้ว จากการสมัครเข้ามาเรียนของผู้ปกครอง บางโรงเรียนมีการสัมภาษณ์ผู้ปกครองด้วยในโรงเรียนเอกชนชั้นนำต่างๆ มีการถามถึงรายได้ของผู้ปกครอง และความสามารถทางการสื่อสารภาษาของผู้ปกครองร่วมด้วยเป็นต้น ตรงกันข้ามกับโรงเรียนรัฐบาลโดยทั่วไป จะไม่มีการสัมภาษณ์ดังกล่าวเกี่ยวกับรายได้หรือการสัมภาษณ์เกี่ยวกับการใช้ภาษาของผู้ปกครองเลย จุดนี้ถือเป็นความแตกต่างอย่างหนึ่งที่มีชนชั้นแฝงแทรกอยู่ในสถาบันการศึกษาเช่นกัน ในทัศนะของ Bourdieu ทุนทางเศรษฐกิจหมายถึงทรัพย์สินต่างๆ ที่มีคุณค่าอย่างใดอย่างหนึ่งที่ไม่ใช่ในเชิงเศรษฐกิจ แต่สามารถมีมูลค่าในเชิงเศรษฐกิจได้ เช่น งานศิลปะ หนังสือ เอกสารรับรองทางวิชาการ ซึ่งมีความสัมพันธ์กับทุนวัฒนธรรมที่ถูกทำให้อยู่ในรูปแบบของวัตถุหรือที่เป็นรูปธรรม (Objectified State) ในการวิเคราะห์ผ่านโรงเรียนทวิภาษา ดำรัสสมัยใหม่ อุปกรณ์ทางเทคโนโลยี เช่น แท็บเล็ต ถูกกระทำให้เป็นทุนวัฒนธรรมในรูปของวัตถุ และอีกนัยหนึ่งเป็นเครื่องมือที่แสดงถึงความแตกต่างทางชนชั้น เพราะไม่ได้หมายความว่าเด็กนักเรียนทุกคนจะสามารถเป็นเจ้าของแท็บเล็ตได้ และถ้าหากไม่มีแท็บเล็ตหรืออุปกรณ์คอมพิวเตอร์ก็จะขาดโอกาสในการเข้าถึงวิชาความรู้

ตำรา เครื่องมือและทักษะแบบใหม่ๆ จึงอาจกล่าวได้ว่า เพียงอุปกรณ์แทบเล็ตอุปกรณ์เดียวก็เป็นได้ ทั้งสิ่งที่เป็นวัตถุและสัญลักษณ์ เป็นปัจจัยชี้บ่งถึงฐานะทางเศรษฐกิจ และเป็นทุนวัฒนธรรมที่จับต้องได้ นักเรียนที่เป็นเจ้าของเครื่องมือการผลิตหรือเป็นเจ้าของทุน จะมีสิทธิ์และโอกาสเหนือ นักเรียนที่ไม่มีเครื่องมือการผลิตหรือเป็นเจ้าของทุน ซึ่งส่งผลต่ออำนาจ ศักดิ์ศรี และผลพวงอื่นๆ ในสังคม เด็กนักเรียนที่สามารถเข้าถึงอุปกรณ์เทคโนโลยี แท็บเล็ต จึงเป็นกลุ่มที่มีทุนวัฒนธรรมของชนชั้นครอบงำอยู่ในตัวที่สามารถสร้างสรรค์ผลงานได้ ฉะนั้น ข้อค้นพบจากงานวิจัยนี้จึงเป็นฐานเสริมที่เข้มแข็งของคำอธิบายว่าเมื่อทุนวัฒนธรรมรวมเข้าไปอยู่ในเครื่องมือการผลิตเพิ่มมากขึ้น พลังและความเข้มแข็งในเรื่องของการสะสมของผู้ที่เป็นเจ้าของทุนทางวัฒนธรรมนี้ก็จะเพิ่มขึ้นด้วย ทุนวัฒนธรรมชนิดนี้ดำรงอยู่ทั้งในแบบวัตถุและสัญลักษณ์ ประสิทธิภาพของทุนจะถูกทำให้เกิดความเหมาะสมโดยตัวแสดงการนำไปใช้ และการนำไปปฏิบัติ

ข้อค้นพบสำคัญอีกประการหนึ่งในงานวิจัยนี้คือทุนทางวัฒนธรรมที่อยู่ในรูปแบบของสถาบัน (Institutionalization State) กล่าวคือในลำดับแรก การเป็นโรงเรียนทวิภาษาถือเป็น “การรับประกัน” โดยสนิยม ศักดิ์ศรี ความคิดและความเชื่อ ว่านักเรียนที่ได้รับการศึกษาผ่านโรงเรียนทวิภาษาถือว่าเป็น “การยกระดับ” จากนักเรียนทั่วไป เช่นเดียวกับการเข้าเรียนใน English Program หรือ โปรเจกต์ EP ก็เป็นเครื่องบ่งชี้ว่านักเรียนกลุ่มนี้ได้รับการพัฒนาอย่างพิเศษ ที่นำไปสู่ความแตกต่างทางชนชั้น ในลำดับต่อมาที่เป็นข้อค้นพบในงานวิจัยคือ ทุนทางสถาบันในรูปแบบนี้ได้แสดงออกในรูปของประกาศนียบัตร หนังสือรับรอง และการสอบ เช่นเดียวกับการกำหนดเกณฑ์ของผู้สอนภาษาต่างชาติที่จะต้องสามารถได้รับใบรับรองการประกอบวิชาชีพด้านภาษา การได้รับใบรับรองซึ่งเป็นทุนทางวัฒนธรรมทางสถาบัน สามารถใช้เป็นเครื่องมือต่อรองเพื่อให้ผู้ครอบครองสามารถนำไปเพิ่มทุนทางเศรษฐกิจได้ หรือกล่าวอีกทางหนึ่งคือทุนทางวัฒนธรรมชนิดนี้สามารถเปลี่ยนรูปภายใต้เงื่อนไขเฉพาะได้ คือ อาจเปลี่ยนรูปเป็นทุนเศรษฐกิจหรืออาจถูกเปลี่ยนรูปให้กลายเป็นสถาบันในรูปของคุณสมบัติทางการศึกษา ขณะเดียวกันก็สร้างความแตกต่างระหว่างความรู้ที่เป็นทางการที่ได้รับการรับรองความสามารถกับทุนวัฒนธรรมแบบธรรมดา เพราะทุนวัฒนธรรมที่ถูกทำให้กลายเป็นสถาบัน ได้ทำให้เกิดการเปรียบเทียบระหว่างผู้ได้รับการรับรองกับผู้ที่ไม่ได้รับการรับรอง หรือแม้แต่เกิดการแปลงทุนวัฒนธรรมด้วยการทดแทนสิ่งหนึ่ง โดยอีกสิ่งหนึ่งเพื่อความสำเร็จ ยิ่งกว่านั้น ยังทำให้เกิดการสร้างอัตรการแลกเปลี่ยนระหว่างทุนวัฒนธรรมกับทุนเศรษฐกิจด้วย คือ เกิดการแปลงทุนเป็น “การรับประกันทุนทางการศึกษา” ด้วย “มูลค่าของเงิน” นั่นเพราะกว่าจะได้มาซึ่งทุนวัฒนธรรมชนิดนี้ ต้องอาศัยความพยายาม เวลา และความยากลำบากในการแสวงหา มูลค่าของทุนเศรษฐกิจที่จะใช้ในการแลกเปลี่ยนไปเป็นทุนวัฒนธรรมจึงมีมูลค่าสูง

ตามไปด้วย นั่นเพราะได้เกิดการสร้างมูลค่าในรูปของทุนวัฒนธรรมให้กับผู้ที่มีคุณสมบัติที่คู่ควร และมีคุณสมบัติพร้อมที่จะครอบครอง

ทุนวัฒนธรรมเชิงสถาบันจึงสามารถอธิบายถึงความไม่เท่าเทียมกันในการประสบความสำเร็จทางการศึกษาของเด็กที่มีพื้นฐานจากชนชั้นทางสังคมที่แตกต่างกันได้ โดยพิจารณาจากรูปแบบของผลประโยชน์ที่เด็กที่มาจากกลุ่มและชนชั้นที่แตกต่างกัน จะได้รับจากตลาดการศึกษาแตกต่างกัน และเมื่อพิจารณาในภาพของสังคม สิ่งนี้เองได้สะท้อนภาพของการกระจายตัวของทุนวัฒนธรรมระหว่างชนชั้นและกลุ่มชนชั้น อันเป็นเงื่อนไขของการสร้างความแตกต่างของปัจเจกบุคคลและของชนชั้นจากมรดกที่เป็นเงื่อนไขเบื้องต้นที่เด็กแต่ละคนได้รับมาไม่เท่าเทียมกัน

ในมิติของทุนทางสังคม (Social Capital) อธิบายว่า การรวมตัวกันของความรู้ ความเข้าใจ และการยอมรับ (Cognition and Recognition) ซึ่งเป็นคุณลักษณะเชิงสัญลักษณ์ และสามารถเปลี่ยนรูปไปเป็นทุนสัญลักษณ์ได้ (Symbolic Capital) ซึ่งงานวิจัยนี้พบว่า มีทุนทางสังคมที่กระจายตัวอยู่ในแวดวงโรงเรียนทวิภาษา ซึ่งถูกสร้างโดยอำนาจทางสังคมและต้องมีการปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ โดยรวมถึงความใกล้ชิดในสังคมด้วย เครือข่ายของผู้ที่เรียนโรงเรียนทวิภาษาจะมีอยู่อย่างจำกัด และไม่เข้มข้นทั่วไปธรรมดาในสังคม การคงอยู่ของเครือข่ายความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นหรือเห็นกันอยู่นั้น มิใช่การดำรงอยู่อย่างนั้น อย่างเป็นธรรมชาติ หากแต่เป็นผลของความพยายามที่ไม่สิ้นสุดของสถาบันที่ต้องการคงและรักษาทุนทางสังคมนั้นไว้ ดังนั้นในข้อค้นพบจากงานวิจัยจึงพบว่า เด็กคนหนึ่งที่เกิดมาในครอบครัวที่ฐานะดี พ่อแม่เป็นผู้ที่ทำงานมีรายได้ในเกณฑ์สูง และมีความมั่นคง จะได้รับการศึกษาจากสถาบันการศึกษาที่ดี เนื่องจากครอบครัวมีฐานะทางการเงินที่ดีพอที่จะสามารถรับภาระค่าใช้จ่ายได้ อนาคตของเด็กคนนี้ได้ถูกวางไว้คือการเข้าศึกษาในโรงเรียนและในมหาวิทยาลัยที่ต่อเนื่องจากโรงเรียนทวิภาษา โรงเรียนนานาชาติ หลักสูตรนานาชาติ หรือมหาวิทยาลัยในต่างประเทศ สามารถไต่เต้าขึ้นไปจนได้รับตำแหน่งระดับสูง และได้รับเงินเดือนสูง ซึ่งถือเป็นการผลิตซ้ำอีกรูปแบบหนึ่ง ฉะนั้น ทุนทางสังคมที่เด็กคนนี้ได้มา ส่วนหนึ่งได้มาจากครอบครัวที่พ่อแม่ส่งผ่านมาให้ อีกส่วนหนึ่งได้มาจากสถาบันการศึกษาที่พ่อแม่ได้คัดสรรแล้ว และอีกส่วนหนึ่งได้มาจากสถานะของการไต่เต้าทางสังคม ทุนทางสังคมของเด็กคนนี้จะแตกต่างจากเด็กคนอื่น ๆ

ในมิติของทุนทางสัญลักษณ์ (Symbolic Capital) ได้สะท้อนผ่านข้อค้นพบจากงานวิจัยนี้ในลักษณะของทั้งเด็กและผู้ปกครองที่เรียนโรงเรียนทวิภาษา หรือไม่ได้เรียนโรงเรียนทวิภาษา

สามารถรับรู้ถึงทุนสัญลักษณ์ได้จากการสัมผัสรู้และการยอมรับว่ามีอยู่ เช่น ศักดิ์ศรี สถานภาพ อำนาจ ซึ่งสามารถได้มาจากรสนิยม ความคิด ความเชื่อ ทุนสัญลักษณ์สามารถได้มาจากการที่ปัจเจกบุคคลมีทุนเศรษฐกิจเป็นพื้นฐาน และหากมีทุนเศรษฐกิจมากพอ บุคคลในสังคมก็จะรับรู้และยอมรับสถานะที่มีมั่งคั่ง เช่น การสามารถเข้าเรียนในหลักสูตร EP ที่มีค่าจ้างครูและค่าเล่าเรียนที่เป็นพิเศษ การเข้าถึงเทคโนโลยีที่เอื้อต่อการเรียน และเมื่อปัจเจกบุคคลมีทุนสัญลักษณ์จากทุนเศรษฐกิจ ทุนสัญลักษณ์ก็สามารถเปลี่ยนรูปเพื่อให้กลายเป็นทุนเศรษฐกิจได้เช่นกัน โดยการเปลี่ยนรูปนี้ได้รับการประชาสัมพันธ์ การบอกต่อ การเล่าขาน การให้การยอมรับนับถือผ่านกลไกหน่วยงานทางการศึกษาของคนทุกกลุ่มในสังคม ทุนสัญลักษณ์ที่ถูกสร้างขึ้นมานี้จึงยังคงอยู่อย่างต่อเนื่องและได้รับการยอมรับเช่นเดิม เพราะสิ่งที่สำคัญสำหรับทุนสัญลักษณ์ คือ แรงขับในการให้ ได้มาและการต่อสู้เพื่อรักษาทุนสัญลักษณ์นั้น ซึ่งกระบวนการในการให้ ได้มา และการรักษาไว้ให้ได้นั้นมาจากแนวปฏิบัติ (Disposition) ที่แสดงออกมาจากฮาบิตัส ที่สืบทอดมาตั้งแต่เกิดและค่อย ๆ ถูกทำให้เพิ่มขึ้นโดยครอบครัวและโรงเรียน

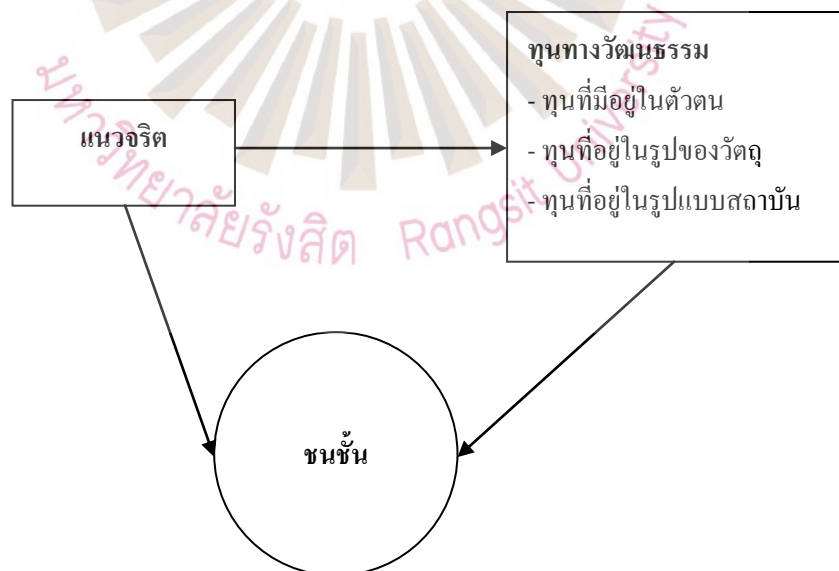
7.2 ชนชั้นและความเหลื่อมล้ำจากการศึกษาโรงเรียนทวิภาษา

ทุน คือ การสะสมบางสิ่งที่สามารถนำไปเพิ่มมูลค่าหรือก่อให้เกิดผลผลิตได้ การศึกษาถือว่าเป็นทุนประเภทหนึ่งที่หลายคนคาดหวังว่าจะมีผลประโยชน์ในการพัฒนาหรือเปลี่ยนแปลงต่อไปในอนาคต ทุนที่ถูกสะสมต้องผ่านกระบวนการที่นำไปสู่การเพิ่มมูลค่าผ่านระบบการผลิต การผลิตในที่นี้จึงเปรียบเสมือนการผลิตเริ่มต้นจากสถาบันทางการศึกษา โดยผ่านบทบาทจากโรงเรียนทวิภาษา จากนั้นนำเข้าสู่ตลาดเพื่อกระจายทุนที่ถูกแปรสภาพให้อยู่ในรูปแบบสินค้าหรือการบริการ เมื่อสินค้าหรือการบริการถูกนำเข้าสู่ตลาดจะเกิดการแลกเปลี่ยนและได้รับผลตอบแทนกลับคืนมา ทำให้ทุนมีมูลค่าเพิ่มขึ้น ทุนที่ถูกสะสมไว้จะเป็นเหมือนสินทรัพย์ที่เจ้าของทุนสามารถนำไปใช้สร้างประโยชน์ได้ในอนาคต (Porritt, 2005) จากแนวคิดที่มีต่อทุนดังกล่าว Bourdieu นักวิจัยชาวฝรั่งเศสจึงริเริ่มนำแนวคิดเรื่องทุนมาประยุกต์ใช้ศึกษาวัฒนธรรมจากการศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคม โดยนำเสนอแนวคิดเรื่องทุนทางวัฒนธรรมซึ่งอธิบายถึงทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่สะสมอยู่ในหลายสิ่ง ตั้งแต่ความสำนึกในเรื่องวัฒนธรรม ความสามารถในการใช้ภาษา ความชื่นชอบทางสุนทรียะ ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ พื้นฐานทางการศึกษา และการเป็นเจ้าของวัตถุสิ่งของที่มีความหมายทางวัฒนธรรม โดยที่ผู้เป็นเจ้าของสามารถนำทุนทางวัฒนธรรมไปใช้เพิ่มมูลค่าหรือสร้างผลประโยชน์กลับคืนมา ผ่านทางการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมซึ่งเป็นการปกป้อง ดำรงรักษาหรือเพิ่มพูนทุนทางวัฒนธรรมชนชั้นและความเหลื่อมล้ำจากการศึกษาโรงเรียนทวิภาษา

พบว่า สถานภาพทางสังคม พื้นฐานครอบครัว ทางสังคม เศรษฐกิจ ทูทางเศรษฐกิจ มีผลต่อชนชั้น และความเหลื่อมล้ำทางสังคม การศึกษาสถาบันการศึกษาในประเทศไทยยังมีเรื่องของอัตราค่าเทอมที่มีผลต่อการแบ่งแยกทางชนชั้นทางสังคมอย่างเห็นได้ชัด ผู้ที่มีเศรษฐกิจหรือรายได้ต่ำไม่สามารถที่จะส่งลูกหลานเข้าเรียนในกลุ่มของเอกชนหรือโรงเรียนที่มีอาจารย์ผู้สอนที่เป็นชาวต่างชาติ (Native Speaker) ได้ เนื่องจากอัตราค่าจ้างครูที่ค่อนข้างสูงส่งผลถึงอัตราค่าเทอมที่สูงตามมาด้วย เมื่อเทียบกับอัตราค่าแรงขั้นต่ำของประชาชนทั่วไป ไม่เพียงพอในการจ่ายค่าเรียนที่สูงกว่ารายได้นี้ได้ และจำนวนบุตรก็มีผลต่อการส่งบุตรหลานเข้าเรียนด้วยเช่นกัน จากข้อมูลที่ได้สัมภาษณ์จะพบว่า มีโรงเรียนภาครัฐที่เริ่มเปิดระบบทวิภาษามากขึ้น แต่ก็แฝงด้วยอัตราค่าเทอมที่ไม่เท่ากันกับโรงเรียนภาคปกติ ทำให้เด็กในโรงเรียนเดียวกัน แต่ถูกแบ่งแยกกลุ่มกันอย่างชัดเจน ด้วยค่าเทอม อาจารย์ผู้สอน อาคารชั้นเรียน วิธีการเรียนการสอนต่างๆ เป็นต้น ซึ่งตรงจุดนี้เห็นถึงความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาที่ชัดเจน

7.3 การเลื่อนชั้นทางสังคมด้วยการศึกษา

จากจุดเริ่มต้นของแนวคิดไปสู่การเปลี่ยนผ่านจากแนวคิดสู่ทุนวัฒนธรรม

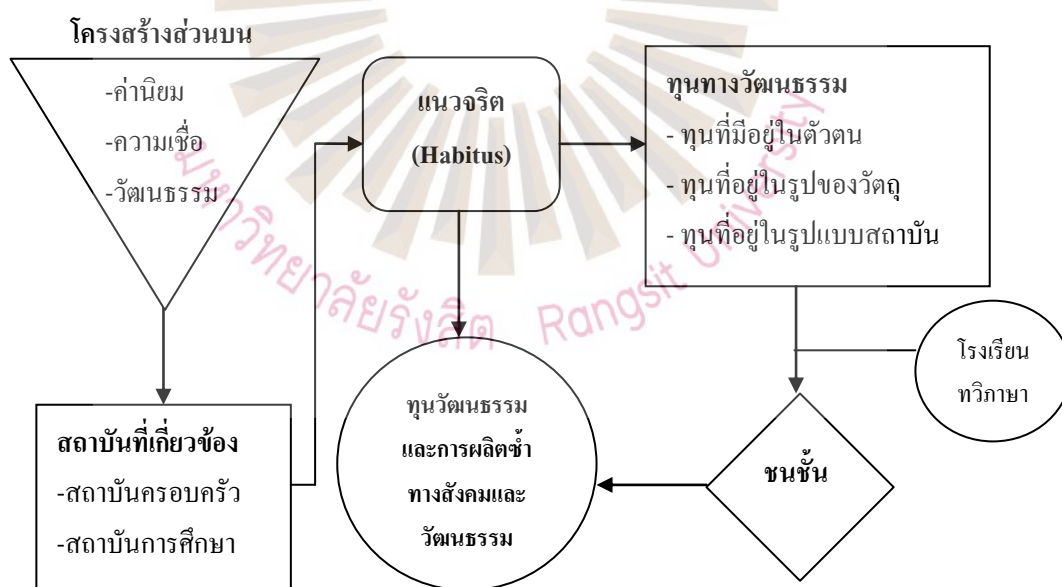
รูปที่ 7.1 แสดงกระบวนการเลื่อนชนชั้นทางสังคม

ซึ่งคำสอนของพ่อแม่เกี่ยวกับการเรียนรู้ต่างๆ การเป็นแหล่งสะสมทุนทางวัฒนธรรมของเด็กนั้นๆ ไปด้วย เด็กจะมีแนวโน้มติดตามการเรียนรู้ที่ได้รับ อยู่ในรูปแบบทุนวัฒนธรรมซึ่งแบ่งออกได้เป็น 3 ประเภทคือ ทุนที่มีอยู่ในตัวตน ทุนที่อยู่รูปของวัตถุ ทุนที่อยู่ในรูปของสถาบัน ซึ่งกล่าวโรงเรียนทวิภาษาถือเป็นส่วนหนึ่งของการแบ่งชนชั้นทางสังคมที่เห็นได้ชัด เป็นการสร้างค่านิยมความเชื่อ ในรูปแบบสถาบัน ผู้ปกครองส่วนใหญ่มีความเชื่อว่า หากส่งลูกหลานเรียนที่โรงเรียนที่มีความทันสมัย ได้เรียนกับคุณครูต่างชาติที่เป็นเจ้าของภาษาโดยตรง ลูกจะต้องได้รับการเรียนรู้ที่ดี มีสังคมกลุ่มเพื่อนที่ดี ส่งผลไปยังอนาคตที่มีโอกาสในการหางานทำที่กว้างขวางขึ้นไปในอนาคตอีกด้วย

7.4 ทุนทางวัฒนธรรมภายใต้การประกอบสร้างของโรงเรียนทวิภาษา

จากการศึกษาทุนทางวัฒนธรรมภายใต้การประกอบสร้างของโรงเรียนทวิภาษากว่าโดยสรุปได้ดังภาพต่อไปนี้

รูปที่ 7.2 กระบวนการผลิตแนวคิดสู่ทุนวัฒนธรรมและการผลิตซ้ำทางสังคมและวัฒนธรรม

จากภาพกระบวนการผลิตแนวคิดสู่ทุนวัฒนธรรมและการผลิตซ้ำทางสังคมและวัฒนธรรม พบว่า กระบวนการเหล่านี้มีความต่อเนื่องเชื่อมโยงกันอย่างเห็นได้ชัด ในแนวคิดถูกฝัง

ของโครงสร้างส่วนบนอันได้แก่ ค่านิยม ความเชื่อ และวัฒนธรรมที่อยู่ภายใต้ สถาบันครอบครัว และสถาบันการศึกษาควบคุมแฝงอยู่ใน Habitus นั้น ซึ่งสถาบันครอบครัวจะมาอันดับหนึ่ง จึงตามมาด้วยสถาบันการศึกษาที่เป็นปัจจัยในการโน้มเอียงทางอุปนิสัยของนักเรียน ซึ่งในตัวบุคคลก็จะมีทุนทางวัฒนธรรมอยู่ในตัวตนเองร่วมอยู่ด้วย สิ่งนี้ Habitus ส่งต่อไปยังทุนวัฒนธรรมนั้น ทำให้ก่อเกิดสังคมชนชั้นขึ้นมา กล่าวคือ ในสังคมเราปัจจุบันต้องยอมรับว่า มีความไม่เท่าเทียมกันอยู่ อย่างเช่นในครอบครัวที่มีฐานะ ปานกลางขึ้นไป สังคมความเป็นอยู่ ชีวิตประจำวัน สถานศึกษา ล้วนมีการกำหนดเส้นแบ่งชนชั้นอย่างเห็นชัดเจน สถาบันการศึกษา ก็แฝงด้วยชนชั้นจากการ กำหนดอัตราค่าเล่าเรียน ซึ่งในกลุ่มของคนเกษตรกร หรือคนหาเช้ากินค่ำก็จะไม่มีกำลังในการส่ง บุตรหลานเข้าเรียน โรงเรียนที่มีชื่อเสียงหรือโรงเรียนที่เป็นที่ยอมรับของสังคม สถาบันการศึกษาจึง เปรียบเสมือนมีการแบ่งเส้นระหว่างชนชั้นเกิดขึ้น ทั้งหมดที่เกิดขึ้นในสังคมการผลิตซ้ำหมุนเวียน แบบนี้จากรุ่นสู่รุ่นก่อให้เกิดสิ่งที่เรียกว่าการผลิตซ้ำทางสังคมและวัฒนธรรมนั่นเอง

7.5 Habitus โรงเรียนทวิภาษาและกับความแปลกแยกของมนุษย์

ความสัมพันธ์ระหว่างความแปลกแยก (Alienation) แนวจิต (Habitus) และ โรงเรียนทวิ ภาษา ล้วนแล้วแต่มีความสัมพันธ์กันอย่างเป็นเหตุปัจจัยซึ่งกันและกัน ทั้งนี้โดยนัยความหมายของ ความแปลกแยกที่หมายถึงความเป็นอื่น ภาวะออกห่าง สภาพที่คนทำงานถูกแยกออกจากความเป็น มนุษย์ในสังคมอย่างแท้จริง (True Social Being) ถูกแยกออกจากครอบครัวและเพื่อนของเขาอัน เป็นผลมาจากการทำงานที่ไร้ความหมาย และไม่เป็นธรรมชาติ ในระบบเศรษฐกิจทุนนิยม ภาวะ เช่นนี้เป็นผลของการทำงานเฉพาะอย่างที่ซ้ำซาก การแบ่งงานที่ตายตัวและการที่ปัจจัยในการผลิต เป็นกรรมสิทธิ์ของเอกชนเพียงบางคน คนงานไม่ได้เป็นผู้ควบคุมกระบวนการทำงาน ไม่ได้เป็นผู้ ควบคุมผลผลิตของแรงงานของเขา และกลายเป็นสิ่งของอย่างหนึ่งเท่านั้น คนงานหมดความสนใจ ในชิ้นส่วนที่เขาผลิตขึ้น เพราะว่าเขาไม่ได้มีความสัมพันธ์ที่มีความหมายกับการผลิตสิ่งของทั้งชิ้น ด้วยตัวเองอีกต่อไป ความสัมพันธ์นี้ส่งผลต่อรูปจิตสำนึกของคนงาน ทั้งสินค้าที่เขาผลิตขึ้นและ นายจ้างที่เป็นนายทุนกลายเป็น “สิ่งแปลกหน้า” สำหรับคนงาน ซึ่งถูกทำให้หมดความเป็นมนุษย์ (Dehumanized) ไปทุกที

แทบไม่น่าเชื่อว่า ความรู้สึกของพ่อแม่ ผู้ปกครองและนักเรียนที่ไม่สามารถเข้าถึงการเข้า เรียนโรงเรียนทวิภาษา และ หลักสูตร EP ได้ ได้สะท้อนผ่านความรู้สึกแปลกแยกของมนุษย์ผ่านใน งานวิจัยนี้ และดูเหมือนว่ายังมีความรู้สึกแปลกแยกมากเท่าใด ช่องว่างที่ห่างของความเหลื่อมล้ำ

ทางชนชั้นก็ยิ่งทวีขึ้นด้วย ความไม่เท่าเทียมหรือความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางรายได้เช่นเดียวกัน ภาพที่เห็นได้ชัดคือเมื่อประชากรเริ่มเข้าสู่ตลาดแรงงาน จากลักษณะงานหรือการผลิตที่ต้องอาศัยบุคคลที่มีความเชี่ยวชาญโดยเฉพาะในการผลิตนั้นๆ เช่น อุปกรณ์ทางคอมพิวเตอร์ อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ เป็นต้น เนื่องจากบุคคลที่มีการศึกษาในระดับสูงจะได้รับความเชื่อถือเกี่ยวกับความรู้และความสามารถในการทำงานมากกว่า โดยเฉพาะลักษณะงานที่ต้องใช้ความสามารถหรือความรู้เฉพาะทางในการทำงาน เช่น ความรู้ทางด้านภาษา ความรู้ทางด้านวิศวกรรม ความรู้ทางด้านคอมพิวเตอร์ เป็นต้น ซึ่งบุคคลที่มีการศึกษาในระดับสูงหรือมีความเชี่ยวชาญเฉพาะทางในสาขาต่างๆ จะมีโอกาสได้รับการพิจารณาเข้าทำงานมากกว่าบุคคลที่มีการศึกษาในระดับต่ำกว่าหรือมีความเชี่ยวชาญน้อยกว่า ทำให้บุคคลที่มีการศึกษาในระดับสูงมีทางเลือกในการทำงานและมีโอกาสได้รับค่าตอบแทนหรือรายได้มากกว่าบุคคลที่มีการศึกษาในระดับต่ำกว่า จึงเป็นสาเหตุให้บุคคลสองกลุ่มมีรายได้ที่แตกต่างกัน ดังนั้นหากบุคคลมีความแตกต่างกันทางการศึกษามากขึ้น ก็จะทำให้เกิดความแตกต่างทางรายได้มากขึ้นตามไปด้วย แสดงให้เห็นว่าความเหลื่อมล้ำทางการศึกษามีความสัมพันธ์กับความเหลื่อมล้ำทางรายได้ และนี่คือสาเหตุหลักของความแปลกแยกของผู้ปกครองที่ไม่สามารถส่งลูกเข้าเรียนในโรงเรียนทวิภาษาได้

7.6 ข้อจำกัดของการวิจัย

งานวิจัยชิ้นนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เป็นการศึกษาวิจัยที่มุ่งเน้นศึกษาปรากฏการณ์ในภาพรวม ซึ่งสังเกตสิ่งที่ศึกษาอย่างเป็นธรรมชาติ โดยปรกติแล้วนิยมใช้การวิเคราะห์จากเอกสาร แบบสัมภาษณ์ และการสังเกตเพื่อการรวบรวมข้อมูลที่เป็นภาพรวมและหลากหลายมิติ เพื่อนำมาใช้ประกอบการวิเคราะห์และสังเคราะห์ออกมาเป็นเพื่อค้นหาคำตอบในการวิจัย ซึ่งกระบวนการดังกล่าว ปกติแล้วผู้วิจัยจะต้องเข้าไปเป็นสัมภาษณ์ พูดคุย สังเกตแบบมีส่วนร่วมด้วยในการสัมภาษณ์ แต่ด้วยระยะเวลาในช่วงที่ผู้วิจัยได้ทำการวิจัยนั้น เกิดสถานการณ์ของโรคระบาดที่ชื่อว่า โรคโควิด-19 เป็นโรคติดต่อที่เกิดจากไวรัสโคโรนาชนิดหนึ่งเริ่มต้นจากเมืองอู่ฮั่น ประเทศจีนในเดือนธันวาคมปี 2019 และระบาดใหญ่ไปทั่วโลก ส่งผลกระทบผู้คนมากมาย ซึ่งระบาดเป็นระยะเวลายาวนานจนถึงปัจจุบันเกิดระลอก 3 ขึ้นมาของการแพร่ระบาด ทำให้ผู้วิจัยไม่สามารถเข้าไปสัมภาษณ์ใกล้ชิดกับกลุ่มเป้าหมายได้ รวมถึง โรงเรียนเกือบทุกโรงเรียนต้องปิดการเรียนในชั้นเรียน ปรับรูปแบบเป็นการเรียนออนไลน์มาอย่างยาวนาน ทำให้ผู้วิจัยไม่สามารถเข้าไปสัมผัสกับบรรยากาศสถานที่จริงได้ ทำให้เพียงแค่อิงคิดต่อพูดคุยสัมภาษณ์ผ่านทางโทรศัพท์ หรือแบบฟอร์มออนไลน์ แต่การติดต่อสื่อสารที่ดีที่สุดก็คือการสนทนาผ่านระบบ Zoom

Meeting ที่ให้ผลได้ใกล้เคียงกับการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบ Face To Face เพราะผู้วิจัยสามารถเข้าถึงผู้ให้สัมภาษณ์ สามารถโต้ตอบ เห็นสีหน้า แววตา น้ำเสียง ได้ละม้ายคล้ายกับการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบตัวต่อตัว

7.7 ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

7.7.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

การดำเนินการเกี่ยวกับโรงเรียนทวิภาษาควรมีการพิจารณาในประเด็นดังนี้

- 1) ความสามารถในการเข้าถึงการเรียนการสอนในโรงเรียนทวิภาษาอย่างเท่าเทียม
- 2) การพัฒนาการเรียนการสอนของครูสอนภาษาอังกฤษอย่างเป็นระบบ ตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ
- 3) การสนับสนุนของรัฐอย่างจริงจังในการจัดสวัสดิการเงินเดือน ค่าตอบแทนและสวัสดิการอื่นๆ ให้กับครูสอนภาษาอังกฤษ

7.7.2 ข้อเสนอแนะในงานวิจัย

การวิจัยครั้งต่อไปอาจขยายขอบเขตการศึกษาให้ครอบคลุมเกี่ยวกับการศึกษาในรูปแบบนานาชาติกับแนวจริตของนักเรียนนานาชาติที่อยู่ภายใต้สังคมหรือวัฒนธรรมไทยโดยใช้มุมมองรูปแบบของ Habitus ในประเด็นดังกล่าว เพื่อค้นหาคำตอบหรือเพื่อนำไปพัฒนาแก้ไขความเหลื่อมล้ำทางสังคมต่อไปในอนาคต

บรรณานุกรม

- กรัมซี, อัน โดนิโอ. (2524). *การยุติสภาวะที่เป็นรอง*. สืบค้นจาก <https://www.sm-thaipublishing.com/content/7252/end-of-subaltern-gramsci>
- กฤษณ์ช แซนทวิ. (2552). *ลำพวน: การวิเคราะห์การสื่อสารกับการสืบทอดอัตลักษณ์ชาวไทยพวน อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี (Master's thesis)*. สืบค้นจาก สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.).
- กษมา ศรีสุวรรณ. (2556). *ปัญหาและแนวโน้มการศึกษาไทยในอนาคต*. สืบค้นจาก <http://toyphd2013.blogspot.com/2013/06/blog-post.html>
- กาญจนา แก้วเทพ และ สมสุข หินวิมาน. (2551). *สายธารแห่งนักคิดทฤษฎี เศรษฐศาสตร์การเมือง กับสื่อการศึกษา*. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์.
- क्रमपीडन, रोसमेरी. (2536). *การแบ่งชั้น ชนชั้น* สืบค้นจาก <http://libdcms.nida.ac.th/thesis6/2555/b175445.pdf>
- จอห์น นพดล วตินสุนทร. (2556). *มายากล กับมายาคติในสังคมไทย (Doctoral dissertation)*. สืบค้นจาก สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.).
- จิรศิริ เกษมสินธุ์ วิเวกเมฆากร. (2556). *ปัจจัยที่มีผลต่อการเรียนภาษา*. นนทบุรี: สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- จิตติมา วรณศรี. (2552). *คุณภาพการศึกษากับสมรรถนะของครูที่พึงประสงค์*. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น*, 32(1), 1-5.
- จิตติมา อานสกุลเจริญ. (2558). *ชนชั้นและยุคสมัยการเมืองการปกครองไทย*. *วารสารมหาวิทยาลัยนครพนม*, 5(1), 7-15.
- จามะรี พิทักษ์วงศ์. (2533). *แนวความคิดทฤษฎีทางสังคมวิทยา*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ร่วมกับ มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. (2551). *ลัทธิเศรษฐกิจการเมือง*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชนิดา เสี่ยมไพศาลสุข. (2550). *เศรษฐกิจของทรัพย์สินเชิงสัญลักษณ์*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ โครงการจัดพิมพ์คบไฟ.
- ดวงพร คงพิกุล. (2555). *การผลิตซ้ำทุนทางวัฒนธรรม: กรณีศึกษา โรงเรียนพระหฤทัยคอนแวนต์ (Master's thesis)*. สืบค้นจาก โครงการเครือข่ายห้องสมุดในประเทศไทย (ThaiLIS).

บรรณานุกรม (ต่อ)

- คอริส โกลด์ วิบูลศิลป์. (2543). ความแตกต่างระหว่างระบบเสียงในภาษาไทยและในภาษาอังกฤษ [Differences between the sound system in Thai and English] (พิมพ์ครั้งที่ 3) (มยุรี สุขวิวัฒน์, ผู้แปล). นนทบุรี. สาขาวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ทิพากร วงศ์ปลั่ง. (2539). การศึกษาวิธีการส่งเสริมการพูดภาษาไทยกลางของครูให้แก่เด็กพูดภาษาถิ่นเขมรชั้นอนุบาลปีที่ 1 โรงเรียนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาจังหวัดศรีสะเกษ. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทิสนา แคมมณี. (2545). ศาสตร์การสอนองค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: ด่านสุทธาการพิมพ์.
- ทวิพันธ์ มาลา. (2556). รอบรู้วิถี เล่นสนุก ได้ความรู้ กับของเล่นพื้นบ้านในค่ายโครงการพัฒนาอัจฉริยภาพทางวิทยาศาสตร์ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ประจำปี 2555 ณ. องค์การพิพิธภัณฑ์วิทยาศาสตร์แห่งชาติ. นิตยสาร สสวท, 42(185), 7-9.
- ทวีป วรดิลก. (2545). ปรินญาว่าด้วยความแปลกแยก. กรุงเทพฯ: มุลนิธิเด็ก.
- ธัญจิรา ศรีคำ. (2552). การสื่อสารกับการผลิตซ้ำเพื่อสืบทอดพิธีกรรมสามปีสี่รวงข้าวของชุมชนไทลื้อบ้านลำ อำเภอยะยา จังหวัดพะเยา (Master's thesis). สืบค้นจาก สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.)
- นันทวรรณ วัฒนวราน์. (2559). การจัดการศึกษารูปแบบทวิภาษา: เพื่อความเป็นพหุนิยมหรือเพื่อการกลืนกลาย. เชียงใหม่: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- นิตยา ชงกักดี. (2543). ขั้นตอนการพัฒนาของเด็กปฐมวัยตั้งแต่ปฏิสนธิถึง 5 ปี. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- บุษบง ต้นติวงศ์. (2536). นวัตกรรมการสอนภาษาแบบธรรมชาติในการอ่านเขียนของเด็กปฐมวัย: เทคนิคและวิธีสอนระดับประถมศึกษา. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บุษราคัม แก้วกลาง. (2559). การสะสมทุนเพื่อดำรงความเป็นชนชั้นกลางของแรงงานชนชั้นกลางไทยที่ทำงานในต่างประเทศ กรณีศึกษา : เมืองนอร์วอร์ค รัฐคอนเนคติกัต ประเทศสหรัฐอเมริกา. นครปฐม: สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ปนัดดา บุญยสาระนัย. (2556). การเมืองเรื่องภาษาในสังคมไทย. วารสารสังคมศาสตร์, 25(2), 109-135.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- ประกาศิต สิทธิธิตกุล. (2549). จะพัฒนาภาษาอังกฤษให้เก่งได้อย่างไร .วารสารศิลปศาสตร์สำนัก, 9(6), 16.
- ประกาศิต สิทธิธิตกุล, (2556). การเรียนรู้ภาษาแรก ภาษาที่สอง และภาษาต่างประเทศ ในประมวลสารະชุกวิชา หลักการเรียนรู้ภาษาอังกฤษและบริบททางภาษา. นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- ประเวศ วะสี. (2547). การเรียนรู้ที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภายใน. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์.
- ประเวศ วะสี. (2550). เศรษฐกิจพอเพียงและประชาสังคม แนวทางพลิกฟื้นเศรษฐกิจสังคม. กรุงเทพฯ: หมอชาวบ้าน.
- ประชาชาติธุรกิจออนไลน์. (2561) “คู่แข่งไทย! เมียนมา เปิด 7 เขตเศรษฐกิจพิเศษใหม่ จ่อให้ต่างค้าถือหุ้นได้ 35% โอกาสของนักลงทุน”. สืบค้นจาก https://www.prachachat.net/news_detail.php?newsid=1498522033, ๒๕๖๑.
- ปรีชา สุทธิรักษ์. (2557). กระบวนการเข้าสู่กีฬายูเอชเอและการกลายเป็นนักกีฬายูเอชเอในสังคมไทย กรณีศึกษา : สโมสรขี่ม้า Horseshoe Point. นครปฐม: สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ผุสดี ตรงต่อกร. (2540). การศึกษาการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนนานาชาติในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล (Master's thesis). สืบค้นจาก โครงการเครือข่ายห้องสมุดในประเทศไทย (ThaiLIS).
- ผาสุก พงษ์ไพจิตร. (2554). ชีวิตที่เหลื่อมล้ำ : เหลื่อมล้ำตลอดชีวิต. สืบค้นจาก <https://thaipublica.org/2020/02/income-inequality-by-pasuk-phongpaichit/>
- พงษ์ระพี เตชะพาหงษ์. (2553). เด็กสองภาษาพ่อแม่สร้างได้. กรุงเทพฯ: บริษัทอมรินทร์บุคเซ็นเตอร์ จำกัด.
- พนม พงษ์ไพบูลย์. (2543). ก้าวไปข้างหน้า : จากเด็กชายชานามาเป็นปลัดกระทรวงศึกษาธิการ. กรุงเทพฯ: องค์การค้าของคุรุสภา.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2554). ชรรมะกับการทำงาน. สืบค้นจาก http://www.thaijobjob.com/index.php?act=news_detail&NewsID=1
- พระไพศาล วิสาโล. (2554). เป็นมิตรกับตัวเอง. สมุทรปราการ: ชมรมกัลยาณธรรม.
- พสุธา โกมลมาลย์, (2552). การพนันม้าแข่ง: การดำรงอยู่ของการพนันนอกกฎหมายในสังคมไทย. วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 9(2), 69-118.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- พันธุ์ทิพย์ พัชรพงศ์พรรณ. (2556). การรับรู้ความสามารถแห่งตนในการตัดสินใจเลือกอาชีพของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยรามคำแหง (Master's thesis). สืบค้นจาก คลังสถาบัน มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ (SWU IR).
- เพชรดา วุฒิปาณิชย์กุล. (2556). การเรียนเปียโน : พื้นที่แห่งการสื่อสารเพื่อการสั่งสมและขยายทุนของชนชั้นกลางไทย (Master's thesis). สืบค้นจาก โครงการเครือข่ายห้องสมุดในประเทศไทย (ThaiLIS).
- ไพฑูริย์ สีนลารัตน์. (2556). *ปรัชญาการศึกษาเบื้องต้น* (พิมพ์ครั้งที่ 12). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม. (2549). *Corporate Social Responsibility*. สืบค้นจาก <https://www.gotoknow.org/posts/>
- มงคลเลิศ ด่านธานินทร์. (2551). *หลักจิตวิทยาและมรดกทางวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาสังคมทันสมัย*. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจิตรศิลป์.
- มนตรี ธรรมจันทร์. (2560). ความพึงพอใจของนักเรียนในการจัดการศึกษารูปแบบทวิภาษา วิทยาลัยการอาชีพโพนทอง อาชีวศึกษาจังหวัดร้อยเอ็ด. *วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยรามคำแหง*, 10(3), 326
- ยุกติ มุกดาวิจิตร. (2551). ประชาสังคมไซเบอร์ในเวียดนามปัจจุบัน. *วารสารสังคมวิทยา มานุษยวิทยา*, 36(2), 91-118. สืบค้นจาก <file:///C:/Users/RSUX64/Downloads/JSA-36-2-yukti.pdf>
- ยุธิดา มิจิดา. (2553). *อัตลักษณ์ของพนักงานต้อนรับบนเครื่องบินเพศชาย* (Master's thesis). สืบค้นจาก สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.).
- รัตนา จันทร์รวม. (2560). *นวัตกรรมการบริหาร โรงเรียนระบบทวิศึกษา ตามแนวคิดหลักสูตรการศึกษาเชื่อมโยงสู่อาชีพ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2549). *พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยาอังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน*. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.
- รุ่งนภา ขรรขเกษมสุข. (2550). *ชนชั้นนำในการเมืองไทยปัจจุบัน: การศึกษากระบวนการผลิตซ้ำทุนวัฒนธรรมตามแนววิเออร์ บูร์ดิเยอ* (Doctoral dissertation). สืบค้นจาก <https://www.car.chula.ac.th/display7.php?bib=b1787435>

บรรณานุกรม (ต่อ)

- รุ่งนภา ธรรมเกษมสุข. (2556). มโนทัศน์ชนชั้นและทุนของ ปีแอร์ บูร์ดิเยอ [Concepts of Class and Capital of Pierre Bourdieu]. *วารสารเศรษฐศาสตร์การเมืองบูรพา*, 2(1), 29 – 44.
- ลิขิต ชีรเวทิน. (2553). *ความรู้สึกแปลกแยกจากสังคม (Alienation)*. สืบค้นจาก http://www.dhiravegin.com/detail.php?item_id=000867
- วรวิทย์ วศิณสรากร. (2544). *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการศึกษา*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ.
- วิศรา อภิวันทนาพรหม. (2556). เด็กสองภาษา: สร้างได้ในวัยอนุบาล. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร*, 18(1), 230-140.
- วิทยากร เชียงกุล. (2547). *อธิบายศัพท์ปรัชญาการเมืองและสังคม*. กรุงเทพฯ: สายธาร.
- วิทยา ศักยาภินันท์. (2553). *กรรมของสังคมในทัศนะของพระพุทธศาสนาและปรัชญามาร์กซ์*. สืบค้นจาก http://www3.rdi.ku.ac.th/exhibition/51/Social/social_02/index_02_10.htm
- วินัย บุญลือ. (2545). *ทวนทางวัฒนธรรมและการช่วงชิงอำนาจเชิงสัญลักษณ์ของชุมชนชาวปกาสัย เกอญอ (Master's thesis)*. สืบค้นจาก โครงการเครือข่ายห้องสมุดในประเทศไทย (ThaiLIS).
- สันสนีย์ ฉัตรคุปต์. (2542). การพัฒนาวิถีภาวะทางอารมณ์. *วารสารกองทุนสงเคราะห์การศึกษา เอกชน*, 10(92), 40-48.
- ศิริวรรณ เกษมสานต์กิดาการ. (2537). การศึกษาเชิงวิเคราะห์ปัญหาเรื่องความแปลกแยกในสังคมไทย. *วารสารมนุษยศาสตร์วิชาการ*, 2, 5-19.
- สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี กระทรวงศึกษาธิการ. (2560). *ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลาง กลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560) ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- สมศักดิ์ ดำรงสุนทรชัย. (2541). *การเข้าร่วมเป็นสมาชิกสมาคมแห่งประชาชาติเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (ASEAN) ของกัมพูชา: ปัญหาและอุปสรรค*. คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สาคร สมเสริฐ. (2556). ความแปลกแยกของมนุษย์ในสังคมสมัยใหม่. *วารสารนักบริหาร สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์*, 33(3), 66-74 สืบค้นจาก https://www.bu.ac.th/knowledgecenter/executive_journal/july_sep_13/pdf/aw010.pdf

บรรณานุกรม (ต่อ)

- สุนีย์ ประสงค์บัณฑิต. (2548). *แนวความคิดสาขาที่สของปีแอร์บูร์ดิเยอเกี่ยวกับทฤษฎีทางมานุษยวิทยา*.
กรุงเทพฯ: มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- สุริยะ เจียมประชาชนรากร. (2546). *การสหกรณ์*. กรุงเทพฯ : ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ, สนพ.
- สุลักษณ์ ศิวรักษ์. (2553). *เสียงจากปัญญาชนสยามวัย 77*. กรุงเทพฯ : สยามปริทัศน์.
- สุวัฒน์ พันผา. (2553). *การสร้างทุนทางวัฒนธรรมผ่านแวดวงการประกวดภาพถ่าย : ศึกษากรณี
นักเรียน นิสิต นักศึกษา ผู้เข้าร่วมใน โครงการประกวดภาพถ่ายของมูลนิธิ มอง เอมิล การ์
โรซ (Master's thesis)*. สืบค้นจาก โครงการเครือข่ายห้องสมุดในประเทศไทย (ThaiLIS).
- สุวิไล เปรมศรีรัตน์ . (2551). *การจัดการศึกษาแบบทวิภาษา(ภาษามลายูถิ่น-ภาษาไทย) สำหรับ
เยาวชนไทยมุสลิมในโรงเรียนเขตพื้นที่สี่จังหวัดชายแดนภาคใต้. วารสารเพื่อการพัฒนาเชิง
พื้นที่, 1(1), 5-12.*
- องค์กร EF : Education First. (2562). *Globish สตาร์ทอัพปลดล็อกภาษา ตั้งเป้าระดมทุนอีก 240
ล้าน*. Forbes Thailand. สืบค้นจาก <https://shorturl.asia/lcKsI>
- อนุชา เจริญโพธิ์, วิรัชต์ สุปัญญา, และวิภาวรรณ ดินนังวัฒนะ. (2559). *แนวทางการพัฒนาตนเอง
เพื่อเสริมพลังด้านการสอนภาษาอังกฤษสำหรับครูตำรวจตระเวนชายแดน.
วารสารเกษตรศาสตร์, 37, 75-85*. สืบค้นจาก
file:///C:/Users/RSUX64/Downloads/anres,+Article_11.pdf
- อภิรดี ไชยกาล วรวรรณ เหมชะญาติ และ สร้อยสน สกลรักษ์. (2561). *การศึกษาการสอน
ภาษาไทยเป็นภาษาที่สองสำหรับเด็กชาติพันธุ์เขมรถิ่นไทย. วารสารสังคมผู้นำโขง,
14(1), 109-132.*
- อมรพรรณ สุนาพันธ์. (2557). *การบริโภคสัญลักษณ์กระเป๋าแบรนด์เนมของชนชั้นสูง (Master's
thesis)*. สืบค้นจาก โครงการเครือข่ายห้องสมุดในประเทศไทย (ThaiLIS).
- อรัญย์ สุจิตประภากร. (2547). *การพึ่งตนเองเพื่อต่อสู้ความยากจน. วารสารวิจัยสังคม, 36(1), 49-74.*
- อรรชนิดา หวานคง. (2559). *การจัดการเรียนการสอนภาษาอังกฤษในศตวรรษที่ 21. วารสาร
สถาบันวิจัยญาณสังวร, 7(2), 304-314.*
- อรสา สุขเปรม. (2544). *การศึกษาไทย (พิมพ์ครั้งที่ 3)*. กรุงเทพฯ: สถาบันราชภัฏบ้านสมเด็จ
เจ้าพระยา.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- อรุณี หรดาล. (2559). เด็กสองภาษา: สร้างได้ในวัยอนุบาล. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร*, 18(1), 230-240. สืบค้นจาก https://so06.tci-thaijo.org/index.php/edujournal_nu/article/view/54779
- อับดุลเลาะ ซรีดาโอ๊ะ. (2557). การจัดการเรียนการสอนโดยใช้ภาษาท้องถิ่นเป็นสื่อ: กรณีการจัดการศึกษาแบบทวิภาษา (ภาษาไทย-ภาษามลายู) ในเขตพื้นที่สี่จังหวัดชายแดนภาคใต้. สืบค้นจาก <https://shorturl.asia/wOYPe>
- เอกกวีร์ พิทักษ์ธนะกุล. (2557). การศึกษาในโลกยุคปัจจุบัน. สืบค้นจาก [https://www.stou.ac.th/study/sumrit/1-58\(500\)/page9-1-58\(500\).html](https://www.stou.ac.th/study/sumrit/1-58(500)/page9-1-58(500).html).
- Banker, R. D., Bardhan, I., & Asdemir, O. (2006). Understanding the Impact of Collaboration Software on Product Design and Development. *Information Systems Research*, 17(4), 352-373.
- Baran, S. J. (2002). *Introduction to MASS communication Media Literacy and Culture*. New York: McGraw Hill.
- Barthes, R., & Lavers, A. (1985). *Mythologies*. New York: Hill and Wang.
- Bourdieu, P. (1930-2002). *Pierre Bourdieu and democratic politics : the mystery of ministry / edited by Loïc Wacquant*. Cambridge : Polity.
- Bourdieu, P. (1989). *Distinction: A Social Critique of the Judgement of Taste*. London: Routledge.
- Bourdieu, P. (1997). *The Forms of Capital in Halsey, A.H., H. Lauder, P. Brown and A.S. Wells (eds). Education: Culture, Economy, Society*. Oxford: Oxford University Press.
- Bourdieu, P. (1998). *Practical Reason: On the Theory of Action*. Cambridge. U.K.: Polity Press.
- Bourdieu, P. (2002). *Distinction : A Social Critique of the Judgment of Taste. Translated by Richard Nice*. Cambridge: Harvard University Press.
- Bourdieu, P., & Wacquant, L. (1992). *An Invitation to Reflexive Sociology*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Brown, H. D. (1994). *Principles of Language Learning and Teaching* (3rd ed.). Englewood Cliffs: Prentice Hall Regents.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- Chen, H., & Huang, T. (2017). Securing online privacy: An empirical test on Internet scam victimization, online privacy concerns, and privacy protection behaviors. *Computers in Human Behavior, 70*, 291-302.
- Corlett, A. J. (1988). Alienation in capitalist society. *Journal of Business Ethics, 7*(9), 699-701.
- Cooper, John. (1988). *Reading Skills*. Edinburgh: Oliver & Boyd.
- Cummins, S. (2012). Understanding and Applying the QAR Strategy to Improve Test Scores. *Journal of Inquiry & Action in Education, 4*(3), 18.
- Dewey, J. (1886). *Contributions*. Johns Hopkins University. Retrieved from <https://saitarnweb.wordpress.com/psychologist/john-dewey/>
- Downey, D. B. (1995). When bigger is not better: Family size, parental resources, and children's educational performance. *American Sociological Review, 60*, 746-761.
- Gardner, H. (1983). *Frames of Mind: The Theory of Multiple Intelligences*. New York: Basic Books.
- Gregorio, L. (2002). *Education and income inequality: New evidence from cross country data*. Review from <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/1475-4991.00060>
- Grisworld, W. (2004). *Cultures and Societies in a Changing World*. Thousand Oaks: Pine Forge Press.
- Hanna, S. (2016). *Bourdieu in Translation Studies: The Socio-cultural Dynamics of Shakespeare Translation in Egypt*. London and New York: Routledge.
- Hassan, M. (2005). *Education inequality and economic growth: Framework for the evolution of Pakistan's Education policy*. Retrieved from: <http://mpa.ub.uni-muenchen.de/26351>
- Karl, M., & Friedrich, E. (1977). *Selected Works Vol.1*. Moscow: Progress Publishers.
- Keyton, J. (2005). *Communication & Organizational Culture*. Thousand Oaks: Sage Publications.
- Knodel, J., & Jones G.W. (1996). Post-Cairo Population Policy: Does Promoting Girls' Schooling Miss the Mark. *Population and Development Review, 22*(4), pp.683-702.
- Kumba, I. O. (2010). *Measuring gini coefficient of education: the Indonesian cases*. Retrieved May 21, 2012, from <http://mpa.ub.uni-muenchen.de/19865>
- Lado, R. (1977). *Language Teaching: Scientific Approach*. New York: McGraw Hill, Inc.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- Lee, H. (2004). *Collaboration: A must for teachers in inclusive educational settings*.
Retrieved from <http://successde.org.pdfs/088/collaborationamustforteachers.pdf>
- Lin, H. (2007) Knowledge sharing and firm innovation capability: An empirical study.
International Journal of Manpower, 28(3), 315-332.
- Meschi, E., & Scervini, F. (2012). *Expansion of schooling and education inequality in Europe: Education Kuznets curve revisited*. GINI Discussion Paper 61. Retrieved from www.gini-research.org
- Huberman, A. M., & Mile, M. B. (1994). Data management and analysis methods. In N.K. Denzin & Y. S. Lincoln (Eds.). *Handbook of Qualitative Research* (pp. 413-427). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Multilingual Education Group. (2013). *Mother Tongue-Based Multilingual Education; Lessons Learned From A Decade Of Research And Practice (Tha)*. Retrieved from https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000231865_tha
- Nastasi, B. K., & Schensul, S. L. (2005). Contributions of qualitative research to the validity of intervention research. *Journal of School Psychology*, 43(3), 177-195.
- Patton, M. Q. (2002). *Qualitative Evaluation and Research Methods* (3rd ed.). Newbury Park, CA: Sage.
- Pestonjee, M. D., Singh, A. P., & Singh, K. Y. (1982). Productivity in relation to alienation and anxiety. *Indian Journal of Industrial Relations*, 18(1), 71-76.
- Porritt, J. (2005). *Capitalism as if the World Matters* (2nd ed.). London: Earthscan.
- Ram, R. (1990). Education expansion and schooling in equality: international evidence and some implications. *Review of Economics and Statistics*, 72(2), 266-274.
- Richardson, J. (1986). *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*. Westport, CT: Greenwood: 241-58.
- Robertson, D. (2002). *A Dictionary of Modern Politics*. London: Europa Publications.
- Rogers, E. M., & Shoemaker, F. Floy. (1971). *Communication of Innovation: A Cross Cultural Approach*. New York : The Free Press.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- Rousseau, J. J. (1974). *Community contract*. Jinda Chintanaseri Translate. Bangkok: Bophit Publishing.
- Sartre, J. (1980). *Existentialism and humanism*. Translated by Philip Mairet. London: Eyre Muthuen.
- Shouhui, Z., Yongbing, L., & Huaqing, H. (2007). Singaporean Preschoolers' Oral Competence in Mandarin. *Language Policy*, 6(10), 73-94.
- Soubbotina, T. P., (2004). *Beyond Economic Growth : An Introduction to Sustainable Development* (Second Edition). Washington, DC: World Bank.
- Speller, J. (2011). *Bourdieu and Literature*. Cambridge. Open Book Publishers.
- Spodek, B., & Saracho, N. (1992).). *Multiple perspectives on play in early childhood education*. New York: State University of New York Press.
- Swartz, D. (1997). *Culture and Power: The Sociology of Bourdieu*. Chicago: University of Chicago Press.
- Tomul, E. (2009). *Measuring regional inequality of education in Turkey: an evaluation by Gini index*. Retrieved from <https://shorturl.asia/TSJ83>
- Twining, E. J. (1980). Alienation as a social process. *The Sociological Quarterly*, 21(3), 417-428.
- Webb, L. D., Metha, A., & Jordan, K. F. (1992). *Foundations of American education*. Washington, DC: Merrill Press.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
แนวคำถามเพื่อการสัมภาษณ์กลุ่มผู้บริหารของโรงเรียนทวิภาษา
และผู้สอนในโรงเรียนทวิภาษา

มหาวิทยาลัยรังสิต Rangsit University

การวิจัยเรื่อง แนวคิดของนักเรียนโรงเรียนทวิภาษา

การศึกษาวิจัยเรื่องแนวคิดของนักเรียนโรงเรียนทวิภาษามีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิดของนักเรียนที่ศึกษาในโรงเรียนทวิภาษา เพื่อศึกษาทุนทางวัฒนธรรมภายใต้การประกอบสร้างของโรงเรียนทวิภาษา ซึ่งเป็นประเด็นที่น่าสนใจต่อสังคม เนื่องจากการศึกษาเป็นปัจจัยขั้นพื้นฐานที่สำคัญในการพัฒนาประเทศต่อไปในอนาคต ซึ่งแนวคำถามเพื่อการสัมภาษณ์ดังนี้

ส่วนที่ 1: ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม (ความลับ)

ชื่อ – นามสกุล.....

อายุ..... เพศ .....

ตำแหน่งงาน.....

ชื่อโรงเรียนที่ท่านสังกัดอยู่ปัจจุบัน.....

หมายเหตุ: ข้อมูลดังกล่าวจะถูกเก็บเป็นความลับไม่นำไปเผยแพร่แก่สาธารณชน โดยนำไปใช้เพื่อการศึกษาและวิจัยของผู้ทำการวิจัยในหลักสูตรปริญญาเอกเพียงเท่านั้น

ส่วนที่ 2: ข้อมูลความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวคิดของนักเรียนโรงเรียนทวิภาษา

1. ขอรบกวนข้อกำหนดหรือกฎหมายในการเปิดโรงเรียนในระบบโรงเรียนทวิภาษา

.....
 .....
 .....

2. ค่าใช้จ่ายในการเปิดโรงเรียนทวิภาษา โรงเรียนเป็นผู้รับผิดชอบเองถูกต้องหรือไม่ รัฐสนับสนุนบ้างหรือไม่อย่างไร

.....
 .....
 .....

3. เด็กส่วนใหญ่ที่มาเรียน พ่อแม่ผู้ปกครองส่วนใหญ่มีฐานะระดับใด

.....
 .....
 .....

4. อัตราค่าจ้างครูอาจารย์ ต้องจ้างกี่คน จ้างคนละเท่าไร

.....

.....

.....

5. ผู้ปกครองคาดหวังว่าอนาคตของเด็กจะเป็นอย่างไร

.....

.....

.....

6. จากประสบการณ์เด็กสามารถเรียน โรงเรียนทวิภาษาได้ทุกคนหรือไม่ มีใครที่หลุดออกไปข้างหรือไม่อย่างไร สาเหตุของการหลุดออกไปเนื่องจากอะไร เป็นเพราะค่าใช้จ่ายหรือเด็กไม่สามารถมีสมรรถภาพเรียนต่อได้

.....

.....

.....

7. ท่านคิดว่า โรงเรียนทวิภาษาเป็นโรงเรียนเหมือนโรงเรียนอื่นหรือไม่ ความภาคภูมิใจของเด็กที่มาเรียนทวิภาษาคืออะไร ท่านคิดว่าโรงเรียนทวิภาษาเป็นค่านิยมที่ดีหรือไม่ ค่านิยมดังกล่าวคืออะไร เช่น ความพร้อม ความรวย ฯลฯ

.....

.....

.....

8. เด็กนักเรียนที่เรียนในโรงเรียนทวิภาษาเป็นเด็กเก่งหรือไม่ มีพัฒนาการอย่างไร เมื่อพูดถึง “ทวิภาษา” ท่านคิดถึงเรื่องอะไร เอกสารการเรียนต้องสื่อจากที่ไหน เช่นตำรา ครูผู้สอนต้องมีคุณสมบัติอย่างไร การเรียนการสอนต้องเป็นแบบใด

.....

.....

.....

9. ท่านคิดว่ากรณีโรงเรียนทวิภาษามากๆ จะสามารถเปลี่ยนวัฒนธรรมภาษาของคนไทย
ได้หรือไม่ ให้เป็นวัฒนธรรมภาษาทวิภาษา

.....
.....
.....

10. เมื่อพูดถึง “ทวิภาษา” ท่านคิดถึงอะไร อย่างไร

.....
.....
.....

ภาคผนวก ข
แนวคำถามเพื่อการสัมภาษณ์กลุ่มผู้บริหารของโรงเรียนรัฐบาล
และผู้สอนในโรงเรียนรัฐบาล

การวิจัยเรื่อง แนวคิดของนักเรียนโรงเรียนทวิภาษา

การศึกษาวิจัยเรื่องแนวคิดของนักเรียนโรงเรียนทวิภาษามีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิดของนักเรียนที่ศึกษาในโรงเรียนทวิภาษา เพื่อศึกษาทุนทางวัฒนธรรมภายใต้การประกอบสร้างของโรงเรียนทวิภาษา ซึ่งเป็นประเด็นที่น่าสนใจต่อสังคม เนื่องจากการศึกษาเป็นปัจจัยขั้นพื้นฐานที่สำคัญในการพัฒนาประเทศต่อไปในอนาคต ซึ่งแนวคำถามเพื่อการสัมภาษณ์ดังนี้

ส่วนที่ 1: ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม (ความลับ)

ชื่อ – นามสกุล.....

อายุ..... เพศ.....

ตำแหน่งงาน.....

ชื่อโรงเรียนที่ท่านสังกัดอยู่ปัจจุบัน.....

หมายเหตุ: ข้อมูลดังกล่าวจะถูกเก็บเป็นความลับไม่นำไปเผยแพร่แก่สาธารณชน โดยนำไปใช้เพื่อการวิจัยและวิจัยของผู้ทำการวิจัยในหลักสูตรปริญญาเอกเพียงเท่านั้น

ส่วนที่ 2: ข้อมูลความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวคิดของนักเรียนโรงเรียนทวิภาษา

1. อยากให้เล่าถึงการสอนภาษาอังกฤษในปัจจุบันในโรงเรียนของท่าน

.....

.....

.....

2. อยากให้แสดงความคิดเห็นต่อนโยบายภาษาอังกฤษของภาครัฐ นโยบายดังกล่าวมีผลต่อระบบการเรียนการสอนของโรงเรียนท่านอย่างไรบ้าง เพราะเหตุใด

.....

.....

.....

3. อยากให้เล่าถึงการสอนภาษาอังกฤษในโรงเรียน

.....

.....

.....

4. ท่านคิดว่าสังคมไทยมีความคิดเห็นอย่างไรกับการเรียนในระบบทวิภาษา มีลักษณะของการแบ่งชนชั้นกันหรือไม่ อย่างไร

.....

.....

.....

5. ท่านคิดว่านักเรียนในโรงเรียนเมื่อไม่ได้เข้าระบบทวิภาษามีผลการเรียนต่างกันหรือไม่ อย่างไร

.....

.....

.....

6. เมื่อพูดถึงระบบทวิภาษา ท่านมีความคิดเห็นอย่างไร และมีนัยยะสำคัญอย่างไรบ้าง

.....

.....

.....

7. อัตราค่าเล่าเรียนในโรงเรียนท่านเป็นอย่างไร หรือขึ้นอยู่กับระบบรัฐบาลอย่างไร

.....

.....

.....

ภาคผนวก ก
แนวคำถามเพื่อการสัมภาษณ์กลุ่มพ่อแม่ ผู้ปกครอง

การวิจัยเรื่อง แนวคิดของนักเรียนโรงเรียนทวิภาษา

การศึกษาวิจัยเรื่องแนวคิดของนักเรียนโรงเรียนทวิภาษามีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิดของนักเรียนที่ศึกษาในโรงเรียนทวิภาษา เพื่อศึกษาทุนทางวัฒนธรรมภายใต้การประกอบสร้างของโรงเรียนทวิภาษา ซึ่งเป็นประเด็นที่น่าสนใจต่อสังคม เนื่องจากการศึกษาเป็นปัจจัยขั้นพื้นฐานที่สำคัญในการพัฒนาประเทศต่อไปในอนาคต ซึ่งแนวคำถามเพื่อการสัมภาษณ์ดังนี้

ส่วนที่ 1: ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม (ความลับ)

ชื่อ – นามสกุล.....

อายุ..... เพศ.....

ตำแหน่งงาน.....

ชื่อโรงเรียนลูกของท่านกำลังศึกษาอยู่.....

หมายเหตุ: ข้อมูลดังกล่าวจะถูกเก็บเป็นความลับไม่นำไปเผยแพร่แก่สาธารณชน โดยนำไปใช้เพื่อการวิจัยและวิจัยของผู้ทำการวิจัยในหลักสูตรปริญญาเอกเพียงเท่านั้น

ส่วนที่ 2: ข้อมูลความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวคิดของนักเรียนโรงเรียนทวิภาษา

1. มีลูกที่มาเรียนโรงเรียนทวิภาษากี่คนแล้ว

.....

.....

.....

2. คิดอย่างไรถึงเอาลูกมาเรียนโรงเรียนทวิภาษา

.....

.....

.....

3. ระยะทางระหว่างโรงเรียนถึงบ้านเป็นระยะทางเท่าไร และใช้วิธีการเดินทางอย่างไร

.....

.....

.....

4. มีความตั้งใจและคาดหวังสิ่งใดบ้าง จากการที่ส่งลูกเข้าเรียน โรงเรียนทวิภาษา

.....

.....

.....

5. โรงเรียนทวิภาษาที่นี้สอนลูกได้อย่างที่คาดหวังหรือไม่

.....

.....

.....

6. เคยพาลูกไปเข้าโรงเรียนอื่นที่ไม่ใช่โรงเรียนทวิภาษาหรือไม่ โรงเรียนนั้นเป็นอย่างไร มีความแตกต่างกันอย่างไรบ้าง

.....

.....

.....

7. คิดว่าประเทศไทยจำเป็นต้องมีโรงเรียนทวิภาษาหรือไม่ ในเมื่อค่าใช้จ่ายที่ค่อนข้างสูง

.....

.....

.....

8. ค่าเล่าเรียนในโรงเรียนทวิภาษาเท่าไร

.....

.....

.....

9. ในความคิดของท่านคิดว่าประเทศไทยจัดการเรียนเกี่ยวกับระบบการเรียนทวิภาษา ถูกต้องหรือไม่ ถ้าถูกต้องมันดีตรงไหน และหากว่าไม่ถูกต้องควรจะมีแนวทางแก้ไขอย่างไร

.....

.....

.....

ภาคผนวก ง
แนวคำถามเพื่อการสัมภาษณ์กลุ่มนักเรียน
ซึ่งเป็นผู้ที่กำลังเรียนอยู่ในโรงเรียนทวิภาษาทั้งเอกชนและภาครัฐ

มหาวิทยาลัยรังสิต Rangsit University

การวิจัยเรื่อง แนวคิดของนักเรียนโรงเรียนทวิภาษา

การศึกษาวิจัยเรื่องแนวคิดของนักเรียนโรงเรียนทวิภาษามีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิดของนักเรียนที่ศึกษาในโรงเรียนทวิภาษา เพื่อศึกษาทุนทางวัฒนธรรมภายใต้การประกอบสร้างของโรงเรียนทวิภาษา ซึ่งเป็นประเด็นที่น่าสนใจต่อสังคม เนื่องจากการศึกษาเป็นปัจจัยขั้นพื้นฐานที่สำคัญในการพัฒนาประเทศต่อไปในอนาคต ซึ่งแนวคำถามเพื่อการสัมภาษณ์ดังนี้

ส่วนที่ 1: ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม (ความลับ)

ชื่อ – นามสกุล.....
 อายุ..... เพศ.....
 กำลังศึกษาอยู่ที่โรงเรียน.....
 หมายเหตุ: ข้อมูลดังกล่าวจะถูกเก็บเป็นความลับไม่นำไปเผยแพร่แก่สาธารณชน โดยนำไปใช้เพื่อการศึกษาและวิจัยของผู้ทำการวิจัยในหลักสูตรปริญญาเอกเพียงเท่านั้น

ส่วนที่ 2: ข้อมูลความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวคิดของนักเรียนโรงเรียนทวิภาษา

1. การเรียนการสอนของท่านที่โรงเรียนเป็นแบบไหน มีการเน้นภาษาอังกฤษ หรือภาษาต่างประเทศอื่นๆ อย่างไรบ้าง

.....
 .....
 .....

2. โปรแกรมที่ท่านเรียน เป็นการเรียน โปรแกรมที่เรียกว่าอย่างไร เช่น EP IEP หรือหลักสูตรอื่นๆ เป็นต้น

.....
 .....
 .....

3. เพื่อนๆ ในชั้นเรียนมีระดับการใช้ภาษาแตกต่างกันบ้างหรือไม่ อย่างไร

.....
 .....
 .....

4. การที่เรียนในโรงเรียนที่มีหลากหลายโปรแกรม ท่านคิดว่ามีความแตกต่างหรือแบ่งแยกกันอย่างไรบ้าง

.....

.....

.....

5. ท่านคิดว่าสภาพแวดล้อมของโรงเรียนมีผลต่อการเรียนการสอนหรือไม่ อย่างไร

.....

.....

.....

6. ท่านคิดว่า คุณครูผู้สอน มีบทบาทสำคัญต่อการเรียนภาษาของตนเองหรือไม่ อย่างไร

.....

.....

.....

7. ท่านคิดว่า เพื่อนร่วมชั้นเรียนมีผลต่อการเรียนรู้ภาษาของท่านหรือไม่ อย่างไร

.....

.....

.....

8. ในความคิดของท่าน คิดว่าภาษามีความสำคัญอย่างไรบ้าง

.....

.....

.....

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	พรพะเยาว์ กิ่งเม่ง
วัน เดือน ปีเกิด	21 พฤษภาคม 2526
สถานที่เกิด	จังหวัดนครศรีธรรมราช ประเทศไทย
ประวัติการศึกษา	มหาวิทยาลัยรังสิต ปริญญาโทเศรษฐศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการโฆษณา , 2545 มหาวิทยาลัยรังสิต ปริญญาโทเศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์, 2554 มหาวิทยาลัยรังสิต ปริญญาปรัชญาคุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาผู้นำทางสังคม ธุรกิจ และการเมือง, 2565
ทุนการศึกษา ที่อยู่ปัจจุบัน	ทุนคุณประสิทธิ์-คุณหญิงพัฒนา 18/131 ซอยลาดปลาเค้า 83 แขวงอนุสาวรีย์ เขตบางเขน กทม. 10220
สถานที่ทำงาน ตำแหน่งปัจจุบัน	วิทยาลัยศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต พนักงานเจ้าหน้าที่